KÖLCSEY FERENC ÖSSZES MŰVEI

I

KÖLCSEY FERENC

ÖSSZES MŰVEI

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ
1960

MA 13.096

R 2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1960 év A 2197 sz.

R 1965

KÖLTEMÉNYEK

Ajánlás

A dal ered szívből, s szívhez vágy ujra röpűlni,
Lyányka, ha könnyed ömöl, más koszorút nem ohajt.

A PÁVATOLLHOZ

Pompás tolla a szép pávának!
Melynek oly sokféle színe
Van, mint az ég fényes napjának,
Milyen vagy te?

Zöld vagy-é? vagy miként Dafnének
Aranyszínű hajszálai?
Vagy mint az esthajnal tüzének
Sugárai?

Képe vagy a színes világnak
Sokszínű ragyogásoddal,
Képe az állhatatlanságnak,
Oh pompás toll!

Szép vagy mégis, és szépségednek
Neveltetnek kellemei
Amint vegyíttetnek fényednek
Sok színei.

Főképp egy folt, mely közepébe
Szálaidnak fényeskedik,
És gyengén kékellő szinébe
Büszkélkedik,

Mikor reményt képző szinével
Én felém talál fényleni,
Mintha Dafnét látnám kék szemével
Tündökleni,

Kellemeit rezgő fényének
Oly nagyon azért kedvelem,
Mert mosolygó szemét Dafnének
Bennek lelem.

Debrecen, 1808. június 25-e előtt

A KÉPZELETHEZ

Testvére a magánosságnak,
Jövel, jövel felém!
S csendes tengerén álmaidnak
Ringassad lelkemet,
Kedvtelve ringatódzom abban
Én, más partok felé,
Hol a világi bánatok nem
Vérzik bús szívemet,
Hol még egyszer víg napjaimnak
Képét szemlélhetem,
Még egyszer eltűnt örömimnek
Tépem virágait —
Mint rémlik előttem Biharnak
Képe homályoson,
Hol hív szüléknek karja közt a
Gondot nem esmerém!
Mint rémlenek Erdély szerencsés,
Szerencsés halmai,

Hol szép Lottimnak karja közt a
Búkat nem kóstolám!
Testvére a magánosságnak,
Jövel, jövel felém,
S csendes tengerén álmaidnak
Ringassad lelkemet!
A felhők közűl nyájasan süt
A hold fejem felett,
Ott a sírhalmokon nyugtatja
Szelíd tekintetét.
Sírhalmok! ah keserves érzés
Vérzi bús szívemet,
Ti fedtétek mély boltotokba
Szüléim testeket!
Sírhalmok! a ti kebletekbe
Sorvad szép Lottim is,
Mint a virág, amely felette
Sírjának hervadoz.
Testvére a bús bánatoknak
Ne jőj, ne jőj felém,
S zajos tengerén álmaidnak
Ne hányjad lelkemet!
Irtózva, csaknem elmerűlve
Hánykódom abban én,
Kopár szirtokre vet ki a hab,
Hol bú vérzi szivem,
Hol még egyszer bús napjaimnak
Képét szemlélem én,
Még egyszer elmúlt bánatimnak
Sirom vérkönnyeit.

Debrecen, 1808 aug.

A SZERETŐ

Óh Lotti! Lotti, higgyed,
Édes szeretni!
Hát mért kerűlöd Ámor
Rózsaláncait?
Nem messze egy patakhoz
Űltem a minap,
A nimfák énekeltek,
Lopva hallgatám —
Mosolygva énekelték
Ámor hatalmát,
Ámornak élnek ők is,
S hordják láncait.
Óh a szelíd kis istent
Ki nem szeretné?
Nélkűle életünket
Ki boldogítná?
Gyötrődni édesen, és
Égni édesen,
Gond nélkül sírni, lánc közt
Nem lenni rabnak,
Ez sorsa annak, aki
Ámor barátja —
Ó Lotti, Lotti higgyed,
Édes szeretni!
Hát mért kerűlöd Ámor
Rózsaláncait?

Debrecen, 1808 nyarán

A NYÚGALOMHOZ

Elúnva a lármát, sohajtok
Szent Nyúgalom! feléd,
Óh édes a te karjaid közt,
Édes szendergeni!
Nincs semmi lárma csendhelyedben,
Mint a sír kebliben,
Holott virágos ágyadon zöld
Fák közt puhán heversz.
Csak a patak csörög körülted,
Csak a zefír susog,
S a fülmilécske zeng szavával,
S csattog, süvőlt, kereng.
Óh boldog érzés, hogy ha Erdély
Árnyékos halmain
Öledbe dőlhetek le, s ottan
Felejtem bánatim;
Ha a patak csörög körűltem,
S csendes álomra hív,
Ha a madárka sír, s szemembe
Boldog könnycsepp rezeg,
Be nem kívánok a vitézek
Sorában űlni én!
Be nem kívánok a királyi
Széken tündökleni!
Óh ott tanulja meg szeretni
Szívünk az életet,
Hol az szelíden foly, miként a
Csermelyke habjai,
Óh ott tanul örűlni a szív,
Örűlni lepkeként,
S bánkódni édesen, miként a
Madár, ha társa vész.

Szent Nyúgalom! hagyd follyanak le
Öledben napjaim,
Hagyd lepjen a halál öledben
Eloltván éltemet!
Ah! akkoron virágbokorka
Nőjön sírhalmomon,
Melyen zefír kerengve játszván
Lengesse szárnyival,
Majd körbe gyűlve énekelnek
A nimfák síromon,
Ha a magos hold andalogva
Süt arra fényivel,
Köztök lebegve fogja lelkem
Hallgatni dalokat,
És e szelíd érzése tészi
Boldoggá lételét.

Debrecen, 1808.dec.—1809. ján.

VÁLASZTÁS

Vidéki a Szilágynak,
Völgyek, szelíd hegyek!
Itten fedezzen a sír
Engem tiköztetek.
Oly édes a setét sír,
A nyugalom helye!
De édesebb sehol nincs,
Oh! nincs, mint itt, sehol.
Ily édes a madárnak
A zöld lombok között,
Ha szél susog feléje,
S ringatja csendesen.

Siromra a berek majd
Hűs árnyékot bocsát,
Ledűlve fog nyugodni
Az útas síromon,
Siromra a tavasz majd
Űltet virágokat,
Virágokat keresnek
A lyánykák síromon,
S ott majd talán dalolni
Fogják szerelmeim,
S még egyszer a vidéken
Hangzik Lottim neve.
Oh Lotti! jőj te is zöld
Síromhoz akkoron,
Hintsél virágmagot rá,
De könnyeket ne ejts,
Bús életünk után a
Sírdombban nyúgoszunk
S álomban elmerűlvén
Eloszlunk csendesen,
Így a virágkehelyben
A harmatcsepp lehúll,
S ha feljön a meleg nap
Eloszlik, s nincs tovább.

Debrecen, 1809. jan.

A DALOS

Csak Lotti bájol engem szép szemével
S ha szenderegve rózsakebliben
Merengek szívem lágy érzésiben,
Ámornak égek én szelíd tüzével.

Zefír, ha a nap süt forró hevével,
Így nyugszik a nyilt rózsa kelyhiben,
Mely a Kegyeknek szent ligetiben
Ingerli a nimfákat kellemével.

Engedd Ámor! így folyni napjaim,
S im lantomat felszentelem nevednek,
Téged fognak csak zengni húrjaim.

Majd Lotti mirtuszágat fon hivednek,
S olvadva szent hevében lágy tüzednek
Megédesíti csókkal dalaim.

Debrecen, 1809. ján.

KAZINCZYHOZ

Szent énekesse Széphalomnak.
Kobzod szelíd zengésivel!
Engedd, hogy neked énekeljek,
S édesben foly majd énekem.
Im lángra lobban szép tüzedtől,
Szívem, mely tölti hangjaid,
Majd öszveolvad szent hevében,
És édesben foly énekem.
Kedveltje vagy te a Kegyeknek,
S ígéznek bájos hangjaid,
Mint amikor zöld lombok alján
Epedve zeng a fülmile,
Vagy mint mikor szelid szavával
Lottim szerelmet énekel
S a rózsabokrokon kerengő
Zefír, hallgatni őt, megáll.

Óh boldog! aki énekelhet
A Charisoknak hangjain,
S szent tűz miatt olvadva szíve
Az esti csendben ömledez,
Kinek dalán elandalodva
Ejt a kegyes hölgy könnyeket,
Sohajtva omlik karja közzé
És isteníti lételét.
Hangjára megszűnnek körűlte
A Faunusoknak sípjai,
És rózsafényben szállanak le
Az Ámoroknak sergei,
Idaliává lesz vidéke,
A Kellemek vidékivé,
Hol szendereg virágos ágyon
Paphos mosolygó asszonya.

Igy énekelsz te! Szent szavaddal
Ragadj el engemet, ragadj,
S édes hangokkal felhevítvén,
Olvasszad öszve szívemet,
Hagyd, follyon ő is lágy dalokba
A rózsabokrok éjiben,
Ha csendes esti szelleteknek
Fuvalma lengedez felém,
Vagy elpirúlva jő az égre
Auróra a hegyek megől,
S hullatja a lengő füvekre
Harmatja tiszta cseppeit.

Szilágy vidékein, holott még
Szent énekes nem énekelt,
Majd megtanítom így nevedre
Zánoknak szőke bükkeit.

Ha! szent nevedre bérceinknek
Elbámúlnak Faunussai,
S forrásaink nimfái, akik
Lottim nevét jól esmerik,
Elandalodva dalaimra
Fognak tanúlni tégedet,
S megszünnek dúrva hangjaikkal
Lármázni a hegyek között,
Szelid dalok fognak köszöntni,
Oh lenge bükkek, bennetek,
És ámorok fognak leszállni
A habzó völgy virágira!

Debrecen, 1809. júl.

AZ ARCAS

Arkádiában élem éltemet,
S zengek szelíd dalt lantomon,
Mirtusz köríti szőke fürteim,
Mirtuszt szeret Cythére is.
Ámor fűz nékem rózsaláncokat,
Ámor hevíti szívemet,
Ha lángszemekkel hölgyem rám tekint,
Mint Lesbos kellő lantosa.

Nekem virít a zöld mező, nekem
A rózsa lenge bokrokon,
Bús hanggal hűs erdőknek dalosa
Nekem csattogja szép dalát.

És hallom nimfák ömlő énekét
Szent csermelyeknek partjain,
Melyen Chitone fellegek között
Borongó képpel andalog.

Ilykor hevűlve vészem lantomat,
S lágy ömledéssel foly dalom,
A kék szemekkel szép pásztorleány
Meghall kedveltje karjain;
Az vészi sípját, mint Szicília
Szép völgyén Phoebus kedvese,
S bámúlva áll meg nyája hangjain
Függvén zöldellő szirtokon.

Egykor sötét sír zár el engemet,
Lefolynak egykor dalaim,
Miként madárkák bájos éneke,
Ha éj borítja berkeink.
A kék szemekkel szép pásztorleány
Sóhajtva kérdi pásztorát:
Mért szünt meg a dal, mely folyt édesen
Arkádiának halmain?

Hiába sóhajt a pásztorleány!
Engem sötét gödör fedez.
Mirtuszt szór arra tájunk pásztora,
Kit Ámor szent lánggal hevít,
Olvadva zengi majd zöld síromon
Szerelmeit s szerelmimet,
S nem fogja elfeledni berkinek
Szent éjiben Echó nevem.

Debrecen, 1809. aug. 6.

BÚCSÚ B...TŐL

Mégysz édesem, ah de elfeledni
Nem fogsz te, nem fogsz engemet,
Szent lánc köt engemet tehozzád,
Szent lánc köt hozzám tégedet.

Szelíd csenddel fog képzetidnek,
Miként az éjnek álmai,
Elébe tűnni képem, akkor
Lágy érzés töltse szívedet.

Remegjen könnycsepp is szemeidben,
Egy könnycsepp szenvedésimért,
Felém hozzák azt hűs zefirkék,
S enyhülni fognak kínjaim.

Majd érte sírhalmán anyámnak
Más könnyet öntök én neked,
Körűltem lengő szellemének
Lesírván szenvedéseink.

Ah, nyugta szent helyén komor bú
Nem vérzi már a szíveket,
Ah, nyugta szent helyén ha fognak
Nyúgodni fáradt tagjaim!

Szödemeter, 1809. okt.

EGY SZÜLETETT LEÁNYKÁNAK

Igy zengi berke bájos éjjelében
A nimfa dalait,
Ha megjelenni látja kellemében
Májust s virágait,

Örvendve fűzi szőke homlokára
A rózsalombokat,
És hallja mint zúg a visszhang, dalára
Tördelve hangokat.

Szelid csenddel zúg a dal hurjaimról,
Miként az esti szél,
Kerengve lengvén rózsabokraimról,
Hesper szép fényinél.

A naisok nedves barlangjaikban
Andalgva hallanak,
Midőn a berkek öblös hangjaikban
Utánam hangzanak. —

Leányka! még nem érzed, szenderegve
Anyád lágy kebliben,
Nem még dalom, mely zeng, puhán lebegve
Feletted édesen,

Nem olvad öszve szíved szent hevére
Melyet reád lehell:
Mint pásztorának a hölgy énekére,
Ha róla énekel.

Némán örülve hallja rejtekében
Kellő nyögéseit,
Merengve éli álma tengerében
Korának kényeit.

Pirúlva, mint Auróra, nyilt kecsekkel
Száll majd onnét elő;
Miként midőn a táncoló Kegyekkel
Cypris mosolygva jő.

Szent láng bevítve szívét olvadozva
Szétomlik karjain,
És eltéveszti létét gyúladozva
Kedvellett csókjain. —

De boldog vagy leányka! szenderegve
Anyád lágy kebliben,
Hü géniusz szállong feléd lebegve,
Mosolygván csendesen,

Szép szőke fürteit mirtusz köríti
Mint Eros fürteit,
Ki kedvelt kínokkal csalfán vegyíti
Létünk kellemeit.

Körűlte rózsafénnyel elborítja
A kellő halmokat
S szavával édesen elandalítja
Zengvén szent hangokat:

„Viríts majd, mint a rózsa bíborának
Virít szép színivel,
Mely kebliben idővel Cypriának
Mosolygva hervad el.

Lengő zefir fog majd feléd kerengni
Sóhajtván tégedet,
De vond be, látván őt feléje lengni,
Előtte kelyhedet!"

Debrecen, 1809. nov. 22.

*GYAKORTA SZÁRNYAIN...**

Töredék

Gyakorta szárnyain szelleteknek,
Mint Guido bájos képei,
Chitone fényénél lebegnek
Hűs berkek istenségei;
És szent homályba leplezett
Csendes dal zeng halmaink felett...

1808—9

A VÉGNYÚGALOM

Ohajtom én hüs sírhalomban
Aludni csendes éjemet,
Szendergve boldog nyúgalomban
Leélvén kínos éltemet.

* *Döbrentei Gáborhoz 1813-ban írt leveléből; előtte ezekkel a sorokkal: „Hogy verseim homályosok? Azt én elhiszem; sőt talán tudom is. Természeti hiba ez? Vagy, a munkától kerül? Nem tudom. Egy régi versemből ezen sorok jutnak eszembe."*

Aludva sírom éjjelében
Lágy nyúgalom leng hamvamon,
Mint leng zefir könnyű röptében
Virító rózsabokrokon.

Majd Lotti szép tekintetével
Borongva áll sírom felett:
Mint Hesper bájoló képével
Ha felszáll halmaim megett.

Hall majd egy fülmilét csattogni
Az elborító lombokon,
És édesen fog andalogni
A lágyan ömlő hangokon,

S szelíd álomra szenderedve
Szent képzeteknek karjain,
Még egyszer ah, sohajt epedve
Költője kellő daljain.

Álmosd, 1810. jan. 24.

KIVÁNSÁG

Boldog akit szent berek alkonyában,
Mint szelíd pásztort remegő Chitóne,
Lep meg a Múzsa, s magas érzelemmel
Tíburi dalt zeng.

Gyors enyészettel forog a jelenlét,
A dicső héroszt örök éj borítja,
Büszke márványán kihal a csudált név,
S fű lepi sírját.

Mint zefir vígan röpes a szelíd dal
A jövő kornak nevető virányin,
Zöld bokorban fúv deli nő keblére
Éteri kedvet.

Rózsa sírdombján koszorús pohárral
Ihletett kéztől jut az énekesnek,
S nyúgoszik szentelt pora hűs lakában
Isteni álmot.

Adjad o Phoebus, nekem ezt jutalmúl
Majd sötét éjben ha világom elhúny,
Adj te míg élek szeretett leánykát
Cypris, ölelnem.

Debrecen, 1810. okt. végén

A FANTÁZIA

Boríts el édes álmaiddal,
Szép hölgy, arany Fantázia!
Rengetvén gyönge karjaiddal,
Mint Ámorát Idália.
Bükkjeimnek biztos éjjelében
Érzem balzsamlehelleted,
S a fülmiléknek énekében
Szól hozzám bájos zengzeted.

Kebledben andalogva bírom
Ismét lyánykám szerelmeit,
Kebledben andalogva sírom
Vesztésem néma könnyeit.

Váltó örömnek s fájdalomnak
Igy olvadván érzésiben,
A bánatok kevésbé nyomnak,
S a szűk öröm szentté leszen.

Tekintetem hat a jövőre,
S lehullnak a kék kárpitok,
Merengve néz a múlt időre,
S újabb lángokra lobbanok.
A szűk jelenlét szétröpíti
Kevés búját örömivel,
Ösvényimet virág teríti,
A balszerencsét szép lepel.

Így él a szilfné fellegében
Rengvén zefír hűs szárnyain,
Leszáll, s szent berkek éjjelében
Kedvesnek olvad karjain.
Így él a lepke rózsaszájjal
Csókolván Flóra kedvesét,
S szerelme ölében égi bájjal
Leéli boldog életét.

Szödemeter, 1811. aug. 10.

A KEDVES SÍRJA

Ki sírja ez hűs bükknek éjjelében,
Melyet lengő fű s kék virág fedez?
O vándor, űlj le bükkem enyhelyében,
Kedvesnek sírja ez!

Bús könny remeg leányka kék szemedből
Ki fogja e könyűt letörleni,
Lágyan ölelvén vissza gyötrelmedből
Mint Paphos isteni?

Vándor, ne bánd e könnyet, mely áztatja,
Nem fogja tenni jéggé keblemet,
Csendes keserv csak ami őt fakasztja,
És hív emlékezet!

Szödemeter, 1811. aug. 13.

A HOLDHOZ

Istenasszony! felhőd kárpitjában
Sokszor könnyes szemmel néztelek,
Képét láttam arcod súgarában,
Sóhajtási voltak a szelek.
Karjaim kinyíltak, hév keblemre
Hogy szorítsam a szép ideált,
Ah, de halhatatlan gyötrelmemre,
A Hevűlő megcsalatva állt.

Istenasszony, képed sugarától
Most elvált a kínos ideál,
S képe helyett Evan nektárától
Vígan habzó rózsás kelyhem áll.
Csendes éjjelimnek szent homályán
Szívok lelkesítő cseppeket,
Istenasszony, fuss az égi pályán!
Nem nézem már sírva képedet.

Szödemeter, 1811. aug. 13.

A KÖLTŐ

Két istenasszony, amidőn születtem,
Vitt hűs berkeidbe, Leto szent fia,
S most, mint örökre vidám grácia,
Szelíd tavaszban lengenek mellettem.

Egyik, kitől az égi lantot vettem,
Az édesen ömlő Harmonia;
Másik te vagy csendes Fantázia,
Ki rózsaleplet vígan vonsz felettem.

Amannak oltárt nyögdelő szelek,
És búsan ömlő csermely zúgásánál
Echónak ellenében szentelek.

Neked virító bükkjeim sátoránál,
Merengve hallván a Dryasokat,
Fűzök hajadba rózsalombokat.

Sződemeter, 1811. szept. 7-e után

ANDALGÁSOK

Szemerémhez

Boldog, kinek szép hont adának
A sors örök törvényei,
Hol géniusz szelíd nyomának
Láttatnak nyilván jelei,

Ki mint a szilf tündérberekben,
Álmai közt halhatatlan él,
Bolyongván lelke hűs szelekben
Chitóne csendes fényinél.

Szűk életében nyújtják néki
Elysiont az istenek,
Utána lelkesült vidéki
Nem földi dalra zengenek.

Őt Roche hársai közt susogva
Hevíti Haller szelleme;
És rózsalánccal tartja fogva
Az égi nagyság kelleme.

Clarens virányin bánatában
A számkivettnek részt veszen,
Mereng Wolmár tündérvárában
Nagy ídeálja kebliben.

Vagy véled, természet barátja,
Járván virúló környedet,
Mint Hesper bájos fényben látja
Derengő bölcseségedet;

Hív anyját hallja rejtekéből
Mint nyájas Echó, szólani,
Érez, miként Te, nagy lelkéből
Szent lángokat csapongani,

Fel a teremtő trónusához
Szeráfnak tűzszárnyain lebeg,
Leplezve járul szent arcához
Virtusban, s szíve nem remeg.

Vagy égi Múzsa Gessnerednek
Édes hangjain kebledre húl,
Sebes verési csendesednek,
Lelkén szelíd alkony vonúl;

Mellét a pásztorok virányin
Frosnak vígan nyitja fel,
Andalgván a hegyek leányin
Tisztán hevűlő érzésivel;

Hölgy mellett olvad hűs berekben
Csalogány szívrázó dalán,
Láng ébred a tekintetekben,
Remegve nyúl kéz kéz után;

Kedvelt fájok sötét árnyával
Borítja be szép álmokat,
A gencián bájos szagával
Istenli boldogságokat.

Majd zengvén lantján hangos ének
Megmássza Júra bérceit,
S gyúlasztja Dole szép körének
Vígan szédelgő rendeit;

Borongva nyúlnak fel messzére
Gotthárd sötétes ormai,
Kilátszanak tekintetére
A kéklő Cenis útai;

Túl elfedő sziklák homályán
A boldog helyig álmodoz,
Hol annyi hérosz égi pályán
Jutott Olymp lakóihoz,

És ahol csendes pompájában
Mosolygva fekszik Tivoli,
S a vándor Vesta templomában
Kelyhét Horácnak szenteli;

S mint a görög lant dicsősége
Hevűlvén Múzsa kelyhitől,
Messzebbre nyúl pályája vége,
S zengése felhőknek röpűl!

O géniusz halvány lepleddel,
Mely sírnyugalmával borít,
Miként borongó Luna, fedd el
A messzeföld ingereit.

Itten vérző honunk vidékin
Nyögő szél érvén keblihez,
Pusztúlt váraknak omladékin
A Múzsa búsan tévedez.

Tekintvén századokra vissza,
Ha Somlónk ormain megáll,
Az édes cseppet könnyel issza,
Lantján víg hangot nem talál.

Lebajlik Dayka sírkövére
S borítja lelkét fájdalom,
Ah, Chárisoknak kedveltére
Sírjában szállt csak nyúgalom!

Lelkében, mint Hesper sugára,
Hordott szelíd érzéseket,
Géniusz szemén mely véle jára
Mosolygó könnyű reszketett;

De bájhangjai nem édesíték
A sorsot égi kebelén,
Vérző sohajtások hevíték
Szívét hölgyének lágy ölén,

S miként irígylett nyúgalmának
Várából Eros kedvese,
Szállott arany fantáziának
Téreiről sírdomb mélyibe.

Kérjük sötét enyhelye mellett,
Hogy lágyúljon a végezés,
Lengjen körűltünk gyönge szellet,
S emelje lelkeink íhletés;

Vegyék fel ömlő hangjainkat
Kárpát kinyúló szírtjai,
Érezzék forró lángjainkat
Ister zöldellő martjai;

A dalra szebb honunk leányi
Miként nimfák táncoljanak,
Berkeink, mint Széphalom virányi,
Elysionná váljanak;

Fonjunk a küzdő Szent fejébe
Nem hervadandó koszorút,
Sírjának hűves éjjelébe
Rózsák közt menjen biztos út.

Lángzók lesznek csudált nevénél
Az érző szív verései,
S szentek, mint oltár emlékénél
A hűség csendes könnyei.

Sződemeter, 1811. szept. közepén

A SONETTO

Hespériának szent virányain
Hallám az ifjút ihletett lantjával,
S boldog leányka mellem szép titkával
Rengék derűlő kénynek álmain.

Mosolygva leste képem lángjain,
Mint olvad eggyé szívem lágy dalával,
Gyöngén szorított reszkető karjával,
S lelkét ölelte lelkem ajkain.

Nem bírta többé az égi lángokat
Az elhalandó földi sátorában,
És szétömöltem keble szép honában.

Lantján folyó tűz érte a húrokat,
S édes szelíd dal, mint csókjai valának,
Zengett szerelmünk boldog géniuszának.

Sződemeter, 1811. szept. végén

AZ ACATIA

Mirtusz homlokomon és hűvös acátialombok
Fonnak ölelközvén illatozó koszorút;
Azt remegő lyánykám keziből, mint égi jutalmat,
Gyöngéded szerelem géniusza nyújtja felém;
Ákáclombjaimat deli Cháris fűzte hajamba,
Hogy szent fája tövén zengjenek égi dalok.
„Itt ölelék egymást, kiket én kedvellek örökre,
Láng emelé szíveik, s isteni szimpátia.
Rezzent lombok alól susogott lágy szárnya zefírnek,
S felnyílt kedvesimért illatozó kebele."

1811. dec. 5.

GÉNIUSZ SZÁLL...

Géniusz száll az énekes mellébe,
Mely szelíden ömlő dalra hív:
Elmerűlvén lantja zengzetébe
Szíveket ragadni égi mív!
Mint zefír lágy szárnya zúg fölettünk
Bükkje sátorából szép dala,
S Hesperídák kertjeként mellettünk
Rózsaberkek nyílnak általa.

Gyűl s borong az érzelem reája
Fellegként, mely nyári napra jő;
Felderűl a gondolat fáklyája,
S mint szivárvány, a dal áll elő,

S fénykörének messze csillogtában,
A merengve néző szem előtt,
Ég ragyogva színes pompájában,
Melyet égi súgarakból szőtt.

Boldog, akit isteneink szeretnek,
És teremtő szellem ajkán leng,
S karja közt a nyájas képzeletnek
Ideálok bájhonába reng!
Századokká nyúl ki pillantatja,
S felderül a kétes messzeség,
Enyhe fényt kap a bú csillagzatja,
S Hesperusként rózsaszínben ég.

Istenűlő! földi szellemében
Gúnyol a gőg téged álnokúl.
Vesd meg őtet lelked szép hevében,
Álragyogvány fénye, mely kimúl.
S szállj királyi sasként égi pályán,
Szárnyaidnak nyíl szokatlan út,
S homlokodra túl a föld homályán,
Nyersz jutalmúl csillagkoszorút.

Álmosd, 1812. szept. és Cseke, 1824. febr.

GYÖNGE KÉZZEL...

Töredék

Gyönge kézzel nékem is Cythére
Mirtuszágat fűze lantomon,
Míg hevülvén keblem szép tüzére
Olvad égi lyányka dalomon.

Ah, de gyorsan folyt le minden óra,
Gyorsan folytak, Ámor, napjaid,
Éltem egy rövid éj volt, Aurora
Szórta széllyel boldog álmait.

Éltem eltünt, tompa nyúgalomnak
Karján, mint a sírban, fekszem én,
Semmi örömnek, semmi fájdalomnak
Nincsen út a megholt kebelén.
Ó sors, futhatnék bár vészes pályát,
Vérzenéd bár, ó sors, szívemet,
Fényre hozná fájdalmim homályát,
Hogy még érezhetném létemet.

És te lant, zöld fáim alkonyában,
Fűzök rád utolszor lombokat,
Függni fogsz Cythére lúgasában,
Elhagyatva szent árnyék alatt.
Majd ha lengvén hűvös enyhelyéből
Lassú szellet gyöngén érdekel,
Halkal, mint najádok rejtekéből
Jön az ének, sorsom zengjed el.

Álmosd, 1812. szept.

A KÖLTŐ

Tiszták, miként Arethusának
Folyása, voltak álmaim,
S bár néha könnyűim hullának,
Búval nem éltem napjaim.

Mint lepke röpdesett mellettem
A képzeteknek angyala,
S zúgó veszek között felettem
Borúlt el lángszín fátyola.

O géniusz, karjaid enyhelyében,
Hellásznak omladékain
Miként Dióne bölcsöjében,
Merengtem a kény árjain.
Vígan derűlt fel alkonyából
Előttem Róma hét hegyén,
S félistenimnek sírhalmából
Olymp felé lebegtem én.

Árnyaid közt Tibur szent határa,
Hűs szellem érte keblemet,
Hullattam költőd sírhalmára
Epedt szemből hév könnyeket.
S hol éneklője Cynthiának
Zengette kellő lángjait,
Hordozta szívem Cypriának
Ah, győzhetetlen láncait.

Cypris, Cypris, szép tömlöcödben
Rabbá lennem mi jó vala,
Mi kedves olvadnom tüzedben,
S mint főnix élnem általa!
Eltöltve lelkét szent hevemmel
Ölemben ült az égi lyány,
S elandalítám énekemmel:
Mint hű párját a csalogány.

Ohajtlak messze fátyolodnak
Kékjében látni szép Remény,
Ha napjaim majd alkonyodnak,
Derűl-e rájok újabb fény?
Imádott tárgyak ellenébe
Röpűlnek-e egykor szárnyaim?
Vagy tán a sírdomb hűs éjébe
Megszűnnek édes álmaim?

Sors, vígan dőlök kebeledre,
Ha végóráid intenek;
Engedd csak, hogy sötét helyedre
Szép álmaim kisérjenek.
Fényektől bús lakod homálya,
Miként Aurora, felderűl,
S reám virúló rózsapálya
Mosolyg vad pusztáid közűl.

Álmosd, 1813. jún. 9.

*MINDEN ÓRÁM...**

Minden órám csüggesztő magányom
Néma csendén búnak szentelem,
Rajtad elmém, ah, törődve hányom
S könyim árját issza kebelem.

* *A vers korábbi szövegében, melyet az 1813. jún. 25-én Szemeréhez írt levélben olvasni, a következő lényeges kisebb eltérések és terjedelmes változatok találhatók:*

2. verssz. 7. sor: Tünj el
3. verssz. 2. sor: Zengék, mint Aëdon alkonyába
Sirász[1] lengő rózsabokrain,

[1] *A napkeleti poeták meséjét a fülemile és rózsa szerelmeikről lásd Jonesnél. Comm. de poësi. Asiat. Cap. V.* [*Kölcsey jegyzete.*]

Merre, merre tüntök hű szerelmek,
Melyek láncolátok szívemet?
Ha fogjátok forró szenvedelmek
Elborítni lángként éltemet?

Most is karján fényes Ideálnak
Még magasan rengnek álmaim,
Ah, de tündérvárán nem találnak
Méltó tárgyat többé lángjaim.
Fanni, Fanni, mint zefír utánad
Sóhajtásim szállnak úntalan,
Szűnj meg egyszer lélekvesztő bánat!
Szív, mért ingerlődöl hasztalan?

Zengtem égi dalt: mint alkonyában
Philoméla kertem bokrain,
S mind hiában folytak, mind hiában
Bájos hangok lantom húrjain.
Csillagokra fel remegve sírtam,
S fényektől nem jött vígasztalás;
Berkén Echót fájdalomra bírtam,
S jajgatásnak szólt csak jajgatás.

Isten hozzád eltünt rózsapálya,
Isten hozzád elsírt nyúgalom!
Képed lelkem többé nem találja,
Dúló vészként zúg a fájdalom.
S bár a kor, borítva fátyolával,
Tőle messzebb messzebb elvezet,
Rám világít lobbanó fáklyával,
S visszavonz a bús Emlékezet.

S ah reményem mindegyik virága
Újra fonnyad szellemkebelén,
Újra sűlyed a szív boldogsága,
S régi sebben újra vérzem én!
S míg a gyötrelemnek visszérzése
Százszorozva tépi lelkemet:
Képzetemnek vészhozó lengése
Gyújt és kínos álmokkal temet.

4. versszak:

A három utolsó versszak korábbi alakja:

Isten hozzád eltűnt rózsapálya,
Isten hozzád égi nyugalom,
Képed lelkem ismét feltalálja,
Testem elborítván sírhalom.
Bú virági, melyeket szaggattam,
Szent fa, mely borítád kínomat,
Emlék, melyre könyzáport hullattam,
Nem bántjátok ott hűs álmomat.

Édes volna kínomtól megválni,
Mégis, Élet, visszanézek rád,
Hű reményt messzéről látok állni,
Kéklő lepléhen mint Violák.[2]
Mint közelget Fanny, szép vonásit
Ismerem meg bájló képiben,
Érzem újra szívem hánykódását,
Érzek újabb lángot keblemen.

Mint borongnak, Isten! mint derengnek
Egymást váltva létem napjai
Most zuhognak, majd szelíden lengnek
Csónakomra szél fuvalmai.
Ah kétségem zúgó tengerében
Örvényébe melyik hab temet,
Vagy mosolygva fog talán ölében
Hű Genius, derítvén kedvemet.

Boldog a bölcs, futván égi pályán,
Menydörgés alatta s szélveszek,
Nézi szenvedelmek bús homályán
Mint bolyongnak gyarlóbb emberek.

[2] *A görögök a barna hajú lyányt a violához szokták hasonlítani, s violahajnak mondák a barna hajat. Így Pindar. Olymp VI.* Λέγται, πατδ ιοβόστρυχον ευῆδνα τεκέμεν. [*Kölcsey jegyzete.*]

Szállj homályba, s húnyj el fátyolodnak
Éjjelében bús Emlékezet!
Álmaid ha lassan alkonyodnak,
Nyúgalom tán nyújt még hű kezet.
Nyájas arcod visszasúgárzása
Enyhe fény a boldog napjain;
Nékem, ah, csak Léthe áradása
Hoz segédet kínom lángjain!

Álmosd, 1813. jún. 11 után

*VESZTESÉG**

Itt epedett, itt dőlt kebelemre a mennyei lyányka,
Itt szívta ajkamról szép tüzem égi hevét.
Néma vagy ó boldog szerelem! mondá vala Phoebus,
S karjai közt kegyesem hirtelen elragadá.
Mit használ nekem, ah, s feldúlt örömimnek azóta,
Kínom mélye felett hogy dalom árja csapong.*

Álmosd, 1813. jún. 18-a után

*FELELET KAZINCZY ELSŐ SZONETTJÉRE***

Pirúlva jött fel égi szép tüzével
Auróra, s láng borítá képemet,
Szemléltem őt szelíd tekintetével,
És Lotti képe tölté lelkemet.

* *A korábban négysoros versnek 3. és 4. sora eredetileg így hangzott:*
Ó nimfák, egyszer még őtet látni, csak egyszer,
S vonjon örök fátyolt sírhalom éje reám.

Búsan dallott egy fűlmile, énekével,
Mint Orfeusz, áthevítvén szívemet,
Szelíd álomnak karján szendergém el,
És Lotti képe tölté lelkemet.

Csenddel merengvén bájos képzetembe,
Remegve fogtam lantomat kezembe,
S az édes Ámort zengék húrjaim.

De, óh, Kazinczyt hallám, énekére
Bámúltak a Kegyek, s Ámor, Cythére,
S egyszerre némúltak meg dalaim.

Álmosd, 1813. jún.

** *Kazinczynak küldött korábbi fogalmazása:*

Pirúlva jött az égre szép tüzével
Auróra. Lángba hozta képemet,
Szemléltem őt szelíd tekintetével,
És Lotti képe tölté lelkemet!

Egy fümilécske zenge nyőstényével,
Hangjára vissza hangzott a liget,
Hallottam őt kerengő énekével,
És Lotti képe tölté lelkemet!

Belémerűlve bájos képzetembe,
Lantot vevék fel reszkető kezembe,
Ámort, az édes Ámort zengeni.

De im „Kazinczy zenge"! énekére
Bámúltak a Kegyek, s Ámor s Cythére,
És elnémúltak lantom húrjai.

Debrecen, 1809. máj.

*AJÁNLÁS**

Néktek szent legyen e lant: Ámor, Grácia, Phoebus,
Étheri tűz, báj s hang tőletek ömle reá.*

Álmosd, 1813. jún.

*ÓHAJTÁS***

Légyenek érzéseim szentek, mint isteni lantnak
Zengzete, Thespiadák, Tempe virányi felett.
Éltemet esti homály kékellő leple borítsa,
Gyenge szerelmeimet védje viszontszerelem,
S egykor az andalgót emlékem néma kövénél
A szépnek vídám érzete lengje körűl.

Álmosd, 1813. jún. 18 után

ÁTOK

Láng vala keblemben, s ah késtél oltani lángom;
Szinte halék, s tőled nem jöve lyányka segéd.
Hívtalak, ah szaladál; ömlött szemem árja, nevetted,
S nem hallád, Echo mint veri vissza jajom.
Légyen egész éjjel — bár csókjaid árja habozzék
Arcán — mély aluvás, ó Chloe, pásztorodon.

Álmosd, 1813. jún.

* *Korábbi szövegében a 2. sor ez volt:*
Hangját Phoebus adá, tüzit Ámor, Grácia báját.

** *A jún. 18-i dátummal ellátott és K í v á n s á g címen Szemerének (1813. jún. 25-én) megküldött korábbi változat első két sora ez:*
Tiszta miként Eos érzésem s mint csalogánynak
Éneke szent légyen s kedves örök tavaszom . . .

PANASZ

Éjfél van, már Lúna leszáll, s eltűnik az óra,
S ablakod elleniben én egyedűl vagyok itt.
Játszol, Fanni, velem, vagy tán álomra hajoltál?
Nem lakik egy helyt, ah, Morpheus és szerelem!

Álmosd, 1813. júl. 4.

HIACYNTHUS

Haldoklott, ah, lábai előtt a mennyei gyermek,
Nyögdelt, s fűveiben nem lele Phoebus erőt.
Véredből egy lenge virág, így szóla, piruljon,
És bársonylevelén éljen örökre jajom.

Álmosd, 1813. júl. 4.

EGY IFJÚ SÍRJÁN

Költő

Lengesz, hogy szeliden nyúgodjék sírja homályán
A szeretett ifjú, géniusz hála neked!
Mirtuszt s könnyeimet hozom itt hamvához elődbe,
Ah, híven lobogott éteri láng kebelén.
Egyszer csak lehet-é szemlélnem mennyei képét
Jőni vezérkarodon Léthe virányi felől?

Géniusz

Semmi panaszt a Párka nem hall. Fáklyája lefordult.
Hádes szent ligetén egykor elődbe siet.

Álmosd, 1813. júl. 7.

*EGYKOR HOMÁLYOS...**

Egykor homályos érzetek álmain
Borongva lengett képzetim angyala,
S ömlő pataknál s berkek éjén
Éteri képek után epedtem.

Sejdítve néztem téreiden, Olymp,
A messze felhők éjjeli táborát,
S felém varázsszemek mosolygtak,
S isteni szózatokon hevűlék.

Eltűnt az álom és üresen maradt
Titkos valókért lelkesedő keblem,
Nincs égi kép, nincs lenge fátyol,
S hesperi kert s ölelő Sylphida.

Ki hozza meg szép napjaimat viszont?
Ki szenderít el rejtekem alkonyán?
Hogy lepkeként szép álmaimnak
Rózsavirányi felett lebegjek.

* *Kéziratában (OSzK és MTA) eredetileg első szakasza, mindjárt a címet helyettesítő dátum (Álmosd, aug. 1813.) után a következő:*

Miről fog a lant zengeni? zengeni
Miként Aédon tiburi lombokon,
Ha zugó partján Anionak
Isteni Lyány mosolyogva hallgat?

Hagyd, follyon, Eros, háladalom neked!
Te nyájas arccal jősz s szeliden borúl
Tündérbáj ismét berkeimre,
S Elysion mosolyog körűlem.

Álmosd, 1813. aug.

A JEGYVÁLTÓ

Vedd e gyűrűt reszkető kezemből,
Vedd e csókban forró lelkemet,
Néked minden órát életemből,
Érted vérözönnel szívemet!
Téged fognak által karjaim?
Ah, te-e, keblemnek ideálja,
Mely gyakran mint nyári est homálya
Messze lengett szél fuvalmain?

Merre, merre lángoló hevemben?
Honnan, honnan ó nem földi kény?
Mért e reszkető könyű szememben?
Mért ez édes órán új remény?
Bájos arcod, százszor boldog álom,
A multban s jövőben nem találom;
Holtan fekszem-e lágy karodon,
Vagy merengek hő hullámidon?

Tündér kárpitot vonnak fölettem
Hű szerelmünk nyájas isteni,
Érzem őket hűsen lengeni,
S égi szcénák tűnnek fel mellettem.

Mirtuszlombjaimnak enyhelyében
Én a választott, a boldog én,
Öszveomlom a kény érzetében,
S égek Armídámnak* kebelén.

Álmosd, 1813. szept. 8.

ÁBRÁND

Halljad fényszekeredben,
Lúna, dalom!
Fellengve szálljak én,
De mint te szelíden
Tekintetem.
S mint Philoméla
Éneke lengjen
Az isteni himnusz
Fellegeimből
Szárnyain alá.

A Párka kinek
Vérző szívet adott
Égi kebelben,
Dúrva panaszra,
Sem pajkos örömre
Nem ömlik el az.
Mert egy anyának
Nőttek ölében
A bánat s öröm,
A sorsnak ölében.

* *Ez a név a tündérkép miatt.* [*Kölcsey jegyzete a Szemeréhez, 1813. szept. 9-én írt levélben.*]

Borongó képpel s remegő
Könnyel szemeikben
Ölelik egymást
A hervadatlanok.

Szállongva feléjök
Rózsalepelben
Arany Fantázia
Jősz, s kebeledben
Tűnnek el ők.
De te hű karodon,
Messze mosolygván,
Ismét felhozod őket,
Szent Emlékezet:
Mint fellegeken
Az éji szivárvány.

Ó sors, hála neked
E gyermeki szívért
Melyet adál.
Fannim kebelében
És ciprusok alján
Sírnom oly édes,
Oly édes mosolygnom.

Álmosd, 1813. szept. 14.

SZEMERE PÁLHOZ

Engem lombok hűvös éjelére
Bromios int, és habzó pohár,
Rád olympi lyánynak keble vár,
Hol mosolygva űl trónusán Cythére.

Mirtuszt fűz a költő szép fejére,
S kény virányin, melyben nincs határ,
Szent örömtől lelkesedve jár,
Dőlvén kedvesének lágy* ölére.

Ah, borítván égi szenvedelmek,
Rengetődöl istenálmokon,
S Hymened dalolják a szerelmek!

Hallom vígan, mint Anakreon,
S táncba szállok érte rejtekimben,
S reng a rózsapárta fürteimben.

1813. szept. 15 előtt

IDEÁL

Gyakorta jött felém szent fáim alkonyában
Lebegve szárnyain egy kedves Ideál,
Lelkem derűlt miként a Chárisok honában
Az első nyári nap Eos sugárinál.

Csapongva szórta szét fantáziám hatalma
Ifjú korom kecses, de földi képeit,
S mint égi kert virúlt halottaim sírhalma;
S nem ismert szellemnek érzém lengéseit.

Mi hely, mi érzemény, mely álmok bájolának
Sötéten, mint Hypnus s tisztán mint Grácia?
Érzém, de nem tudám nevét szivem honának,
Egy más Paphos vala az, s egy más Arkádia.

* *Dem Vitkovics zum Trotz* [*Kölcsey jegyzete a Szemeréhez 1813. szept. 15-én írt levelében.*]

Nem mint te Hermáón, s mint Hébe aranyhajával,
Nem mint boldog lakód, léthei szent virány,
Borítva láttam ott az ifjút glóriával,
S plátói lélekként fellengett a leány.

Mely szív, mely ömledés, mely lángoló remények,
S forró találkozás örök sors karjain!
És jöttek a napok, mint égi tűnemények,
S virító rózsaként Sylphidák nyomain.

Mosolygasz, ó barát, hogy érett éveimben
Gyúladva festem én az eltűnt gyermeket,
Ah, most is újulást találok képzetimben,
S könnyebb szárnyain bolyong elmém a föld felett.

S mit tész, ha így adá lantunknak istennéje
Szemlélni tündérfényt a természet körűl,
És terjedő karral szállonganunk feléje,
S sötétben lenni majd, ha bája szétröpűl?

Mikor, mikor lesz, hogy nem fog távozni tőlem
A hullámok között mosolygó bölcseség,
S ez elszendergető Démon kiszáll belőlem,
S elő lepletlen áll a tiszta emberiség?

Nem fényben, mint Olymp, és mégis nem sötéten
Ha foglak, hív anyánk, meglátni, hű fiad?
Nem függve már tovább örökre csalfa képen,
S nem sírván s örűlvén múló álmok miatt.

Ah lelkem e testtel szelíd harmóniába
Pályámon lengjen át vígan mint égi pár,
S egyszerre dűljenek szent kényeim karjába,
Mint egy Anakreon, kit rózsás kelyhe vár.

Álmosd, 1813. szept. 16.

ÉDES KÍN

Ti néma bús vidékek
Halljátok kínomat,
S te Nimfa szent folyamban,
Könyűm feléd ömöl.

De Nimfa, balzsamoddal
Ne gyógyítsd e sebet;
Örömmel hordom én azt
Keblemben Chlorisért.

Álmosd, 1813. szept. 17.

JENNYHEZ [I.]

Jössz, mint Athena, lángszemekkel,
Jössz barnán kéklő hajfürtökkel,
Mint a Reménység angyala:
Igy tűn fel csendes kellemében,
A zöld bokornak enyhelyében
Árnyéklott viola.

Intesz a Múzsa kedvesének
S ím leng feléd a bájos ének
Olympi lantnak húrjain.
Ha lantom kebled isteníti,
Tekinteted dalom hevíti,
Mosolygván hangjain.

Kiszállunk a vad nép köréből,
S szedvén a gráciák kezéből
Nem hervadó virágokat,
Bennünk a szépnek hű szerelme,
Viruló csend és józan elme
Veszik lakásokat.

1813. szept. 26.

RÁDAYNAK SÍRJÁN

Hints rózsát e sírra, Magyar! s érezzed az égi
Szellemet arcaidon: Ráday nyúgoszik ott.

1813 (?) 1814 (?)

ÉLET

Te sírhalomnak bús homálya,
Bár benned nyugtomat lelem,
Rád nézni mégis gyötrelem,
Kedvét e szív csak itt találja.

Sürű kény s fájdalom felett,
Mint csolnak a habok körében,
Hánykódom s nyugszom hív ölében
Védangyalomnak, mely vezet.

Vadon, mint kométák pályája,
Ne bánd, ha folynak napjaink,
Fellobban a remény fáklyája,
Midőn borítnak gondjaink;
S puszták, miként vár omladéki,
Ha lesznek majd Éden vidéki,
S szemeink a múltat keresik,
Könnyezni mégis jól esik.

Erőt a férfiú lelkébe,
Ne fogja szívét csüggedés,
S öröm ha jön s ha szenvedés,
Egyformán lépjen ellenébe.
Történet vagy sors egyeránt
Zúg itt örök tenger körűlünk,
És partot érünk vagy merűlünk,
Csak istenségnek karja ránt.

Egy szív s egy lélek szélveszekben,
És nyúgalomban a miénk,
Rény és erő lakjék ezekben,
S ha szállhat lankadás felénk?
Tündérképeknek ellenébe
Tőlünk nem megy sohajtozás,
Itt bennünk a vigasztalás,
Nincs élet a felhők körébe.

Álmosd, 1814. márc. 10.

SORSÁN VIDÁMABB...

Töredék

Sorsán vidámabb fény vonúl,
Ki bátran mégyen a csatának,
S egykor felhőtlen angyalának
Karján olympi mellre hull.

Álmosd, 1814. márc. 10.

LAURÁHOZ

Közte sűrű kénynek, fájdalomnak,
Lyányka, lyányka nyugszom kebleden,
Gyakran Léthe lankadási nyomnak,
Gyakran védő karjain angyalomnak
Új örömfény terjed létemen.

Szenvedünk, s bár nyúgodalmat kérek,
Vérző búnkat mégis ölelem;
Hidd el azt, a bú s öröm testvérek,
S kényben úsz e jóltevő tündérek
Szép körében képzet s értelem.

Meg ne bánd, ha könnyeid hullának,
Néma könnyek, Eros karjain,
Meg ne bánd, mert szép napok valának,
Melyek Eros karja közt folyának,
Míg szendergél költőd dalain.

Égi lángot szívtam ajkaidról,
Égi lánggal szívtad csókomat,
Felderűlt a fátyol titkaidról,
Újabb álom szállt fel álmaidról,
S szebb remény a láthatár alatt.

Álom és Remény éltünk vezéri,
Tartnak fáklyát végcélunk felé,
Szívünk a valót távol kiséri,
S megcsalatván, néha bár eléri,
Csalfa bájalakkal váltja bé.

Dőljünk a jelenlét hív ölébe,
Légyen álom, légyen csalfa kép;
Tán ha vígan szállunk ellenébe,
Nem borúl szép arca gyászleplébe,
S mirtuszágat fürteidre széd.

Álmosd, 1814. ápr. 20.

VILMA EMLÉKKÖNYVÉBE

Minden virágát életemnek,
Melyet még sorsom nyújtogat,
Vidám vagy gyászló szín alatt,
Örömimnek vagy keservemnek,
Barátság s Szerelem,
Tinéktek szentelem.

Minden virágát életemnek
Vígan fűzöm hajam körűl,
Az ég borong és felderűl,
S tavasszal új rózsák teremnek,
Barátság s Szerelem
Míg ti laktok velem.

Minden virágát életemnek
Hervasztja sírom egykoron,
S túl földi kényen s bánaton
Ott szent nyugalmát enyhelyemnek
Barátság s Szerelem
Karjaitokban lelem.

Pécel, 1814. jún. 25.

KÜZDÉS

Mint zúgó szél a szirtnek homlokán
Küzd a bátor sorsának ellenébe,
De lankadozva dől el
Lábainál a hatalmasabbnak,
Bár lelkében láng van s erő,
Ah, a halandó test roskadoz.

Fel! felfelé
Int a géniusz,
Zavar s homály
Borúl el itt
A hold alatt fölettünk;
Sejdítve zeng az énekes
Jobb sorsot és hazát,
De keble titkokkal teljes,

Miként Dodona berkein
Az égi szózatok,
S mint ossziáni szellem
Tünnek fel érzményei
Borongó éj gyanánt.

Ah, mert erőnk önérzetében
Gyöngék vagyunk,
S ha mérkezünk az istenekkel,
S a szférák zengzetébe
Vegyítjük hangjainkat,
Mint álom lészen énekünk,
S mint lengő felleg árnya,
Mely zöld mezők felett
Fut szélnek szárnyain.

Lehányod-e
Tested porsátorát,
Hogy lángszárnyak röpítsék lelkedet?
Hogy tiszta fény
Derűljön fel szemeidnek?
Ah, messze a vidéken,
Melyet nem ismerünk,
Ura léssz-e sorsodnak?

Örök vágy és remény,
Örök remegés a múlt után,
S a jövendő felé,
Im ez a lánc, melyen függ életünk,
S a láncot
Egy látatlan kéz szorítja.
O kéz, hatalmas és kemény,
A síron túl mint innen egyeránt,
Mert semmivé nem teszesz!

Leszállasz felénk
A szenvedés s remény leplében,
Szent Megadás,
És karjaidon
Kelünk fel a porból,
Kelünk ki a habokból,
S szelíd sors keble vár!

Pécel, 1814. jún. 28.

RÓZA

„Kéred, bajnok, hű szerelmem,
Kéred jobbomat,
Kell-e szívemben viselnem
Majd úgy arcodat?
Bajnok, Róza kebelében
Nincsen hézak már,
Kinek olvadt szerelmében,
Rá siron túl vár."

Hallja Forgács gyötrelemmel,
S kínról kínra dűl,
„El, el innen keservemmel" —
Szól és lóra űl.
„Látni, látni, messze messze
Pogány táborát,
Hogy keverje, hogy feressze,
Véremben nyilát" —

„Vérző szívnek, mély sebeknek
Orvos a halál,
András, hol zászlóid lebegnek,
Sorsom rátalál" —
S téren, völgyen, kősziklákon,
S tenger habjain,
Rengetegben s vad pusztákon
Fut szél szárnyain.

Küzd a bajnok a csatában,
S kardra kard felé;
Elhúnyt élte hajnalában,
Szűk sír fogta bé.
Ó, de lelkét nem tarthatja
Földi zár s fedél,
Nyítva az égnek boltozatja,
S lángszárnyakra kél.

És keletről el nyugotra
Röpül mint orkán,
Néz tengerre, néz partokra
Messze pályáján.
Egy pillantat és az égen
Még csapongva száll,
Más pillantat, s egy térségen
Már honában áll.

Róza nyugszik a ligetben,
S álma sergivel,
Vékony égi leplezetben
Tűn a lélek fel.

Csüggedt arcnak halaványa,
S véres kebele,
S régi kellem maradványa
Tűntek fel vele.

„Róza, Róza, kebeledben
Nem volt hézak már,
Az, ki olvadt szerelmedben,
Rád siron túl vár" —
Mint szélzúgás s tündér-ének
Zengtek szavai;
Róza reszket, s eltünének
Vészes álmai.

Búsan űl a szép leányka,
S ébren álmodoz;
Hervad, ah, a szép leányka
Sír lakóihoz!
Mely felé zúg, minden szellem
Halál szelleme;
Rózsa-szép kor s égi kellem
Halnak el vele.

Pécel, 1814. júl. 3.

A SZENVEDŐ

Szelíd halom, s te zöldellő berek,
Te csergedő víz tölgyeim alkonyában,
Aranykor, melynek éltem hajdanában,
Szent álom, milyet Erosz szendereg!

Egem borúlt, s eltűne a bájsereg,
Mely röpdesett tündéri fátyolában,
Kiterjed e kar, e kebel, s hiában,
Egy boldog órát, ah mikor nyerek!

Ó Lúna, néked a sors égi pályát
Ha fellegekben olykor engedett,
Tisztán hozod fel újra képedet:

De nincs, ki szórja széjjel búm homályát,
Én szenvedek mélyen s ártatlanúl,
S mosolygni többet e száj nem tanúl.

Pécel, 1814. júl. 14.

AZ IVÓ

Hallottad-e a fülmilének
Lombjain miként foly bájos ének,
Míg hűsen esti szél kereng?
S ha fészkében a gerlicének
Hű pár nyögdellő csókja leng,
Érezni tudsz-e gerjedelmet?
Daloltam én is, ah, szerelmet,
Mint fülmilének dalja zeng,
S csókoltam én is hajdanában,
Gyúladva Lotti karjain,
Éltem mosolygó hajnalában!
Leszállt a hajnal, s álmain
A lyány is elszállt más ölébe,
De érette, sorsom ellenébe,
Nem zugott lantom hurjain
Kérő panasz s keserves átok.

Töltvén kezem habzó pohár:
Lágy csók s szerelmek dalja már,
Mondám, örökre isten hozzátok!

Pécel, 1814. aug. 11.

RÁKOS NIMFÁJÁHOZ

Egy dalt, egy dalt,
Ó nimfa, kedvesednek
Folyásod partjain.
Egy dalt, mely egyszerűen,
Egy dalt, mely égi hévvel
A szívhez szóljon és tehozzád!

Kettő szerelme kebelemnek,
Egy hon és egy leány.
Azt vérző szívvel, ezt epedve,
Azt lángolóan, ezt mosolygva
Tekintvén, ölelem.
De büszke lesz szivem s dobog,
S önérzés száll ki homlokomra,
Ha képeik lengenek felém.

Keggyel teljes, de búsan
Tűnik fel képed, ó hon,
Mint Róma Caesar álmain,
Ó szent, ó szent!
De fájdalomnak érzete,
Mely rólad súgárzik reám.
De te mosolygva jősz,
Ó lyány, mint május reggelén
Az újjá szült nap ragyog.

És kebleden
Mint olvad el a bú,
És kebleden kivűl
Mint nincs öröm!

Ó hon, ha egy pillantatig
Szétoszlik felleged,
S vígan mosolygsz:
Olympig szállnak érzetim,
S láng, és erő keblembe.
S ha lyányka, néked
Szelíd bánat leng arcodon,
Könnyekben dőlök karjaidra,
S vigasztalást lelsz ajkamon.

Ó lyány, hamvvedreden
Búsan kél egykor a dal,
S majd szárnya fennlebegvén,
Harmatjából egének
Csöppent vigasztalást.
De néked élni kell, ó hon,
S örökre mint tavasz virúlni,
Ah, mert omladékidon
Reszketve fognék szétomolni
Hazám, hazám!

Pécel, 1814. aug.

TUDATLANSÁG

Tudok vigan nevetni,
Tudok hiven szeretni,
S szépről énekleni,

S kelyhem ha megtöltétek,
Köszönni bort felétek
  Tokaj szent isteni.

Egy van, mit életemben,
Sem búmban, sem kedvemben,
  Meg nem tanulhatok,
Epedtem, olvadoztam,
Sok lyányt lágy búra hoztam,
  S még sírni nem tudok.

Káva, 1814. aug.

BOR-KIRÁLY

Csak bor, csak lyány szerelme
Szivem fő gerjedelme,
Mit nékem a világ?
Ha más trónusra hág,
S hírnek fut ellenébe,
Pálcájától kezébe
Félvén a sokaság:
Fennáll királyi székem,
Országot a sors nékem,
És pálcát szintúgy ád.
A szék a lyány ölében,
Ország borom kelyhében,
S a pálca mirtusság.

Káva, 1814. aug.

ELFOJTÓDÁS

Ó sírni, sírni, sírni,
Mint nem sírt senki még
Az elsűlyedt boldogság után,
Mint nem sírt senki még
Legfelső pontján fájdalmának,
Ki tud? ki tud?

Ah, fájdalom —
Lángoló, mint az enyém, csapongó, s mély,
Nincsen több, nincs sehol!

S mért nem forr könyű szememben?
S mért hogy szívem nem reped meg
Vérözönnel keblemen?

Bényétől Pécelig, 1814. aug. 16.

A LYÁNY DALA

Jön búsan az éjjel, orcája borong,
Hűsen lebeg a nyúgoti szellet,
A fülmile csattog, a lyányka bolyong
Susogó bokrai mellett.
Ó merre leányka? homályos az ég,
Nézd, csak maga fénylik csillaga még
Tisztán a szerelemnek.

Fenn ha a szerelemnek csillaga még,
E lészen a lyányka vezére,
S bár légyen örökre homályos az ég,
Nem száll remegés kebelére.

A fülmile csattog, az estveli szél
Szárnyain lebeg és zúg a falevél,
S ébred tüze képzeletemnek.

Búsabb lesz az éjjel, orcája borong,
Hűsebb a nyúgoti szellet,
A fülmile csattog, a lyányka bolyong
Susogó bokrai mellett.
Ó lyányka! sötétbe borúlt a határ,
Nézz széllyel, az égen csillaga már
Elhúny a szerelemnek.

Hagyd légyen örökre sötét a határ,
Nem remeg a lyány kebelében,
S húny a szerelemnek csillaga bár,
Felserken az hajnal ölében.
A fülmile csattog, az estveli szél
Szárnyain lebeg és zúg a falevél,
S lángol tüze képzeletemnek.

Pécel, 1814. aug. 18.

SZERELEM

Töredék

1

Mi légyen egy sohajtás s lágy tekintet,
Mi egy olvadó szív forró csók hevén,
S reád epedvén hogy ha lyányod intett,
Ez álom, e merengés, s vágy, s remény?

S szelíd keserv és boldog könnyeinket
Cythere hív ölében zengem én,
Fűzz, ó Camoena, szárnyat énekemnek,
Cypris virági nálad is teremnek.

2

Vigan, mint Eos, s mint az estpirúlat,
Mosolygó csendben száll olykor dalom,
Fellengve majd, miként sas, égben múlat,
Ismét borongva jő, mint sírhalom:
De szép alakján sem vad láng nem gyúlad,
Körítve tőled égi nyúgalom,
Sem csüggedésre nem dől, s gyötrelmében
Eped, mint égi lyány, keggyel szemében.

3

Ne múzsa, lantod reszkető hurjára
Ne jöjön semmi durva, semmi rút,
Szennyetlen áll a gráciák oltára,
Hol nyitva minden szépnek van az út.
A tiszta költő fűzhet csak hajára
Örökre hervadatlan koszorút,
Melyet remegvén szűz kezek fonának
Ékességül pirúló homlokának.

4

Még Chronus élt, s Olympnak boltozatja
Víg istenek sorával volt tele,
És Heliósnak fénylett arculatja,
S bájjal fogadta el Thetis kebele.

Oltártok állt, ó Chronus nagy magzatja,
S szép keblü Héra, s tisztelt Cybele,
S mosolyga még, a szent italt kelyhébe
Habozva töltvén, rózsaszájjal Hébe.

5

E szép koron rengett elő Cythére
Vén óceánnak kék hullámain,
Aranyhaj, melyhez csapkodó hab ére,
Sötétesen simúlt el vállain,
Epedt szemérem ült tekintetére,
Félénk mosolygás lengett ajkain,
S lebegve száll a partra kellemében,
S öröm tenyész körűlte, mint keblében.

6

Szép, mint pályája kezdetén Auróra,
Keggyel teljes, mint Luna jön elő,
Nyílt szívvel minden szépre, minden jóra,
Az égbe gráciák közt hág fel ő.
Minden tekintet száll a lankadóra,
Mindent utána vonz egy bájerő,
De tisztán áll a Charis istennéje,
S csak némán leng a kívánság feléje.

7

Mind boldogok, kik itt az égben vannak.
Mond s földre szálla kísérőivel,
A földlakónak, a boldogtalannak
Nyugtot szerezni lágy érzésivel:

S itt, kik felé remegnek és rohannak,
Oltárán változólag fogja fel,
Dereng azokban egy szelíd indúlat,
S e vad csoport emésztő lángra gyúlad.

8

Azok felett, mint hajnal csillagzatja,
Jelen meg a derűlő szeretet,
Ezekre villámként csap lángozatja,
És öszvezúz reményt és életet.
Ott a jövendőt rózsa közt mutatja,
Útadba szór itt csak tövíseket,
Mert tiszta hely a gráciának honja,
S elvész, kitől segédét félrevonja.

Pécel, 1814. aug.

HOL A VIRÁNY...

Hol a virány, amelyet gondolok?
Hol a leány, kiért e szív dobog?
Virány, szent halmain hogy nyugodjam én;
Leány, hogy lángba szálljak kebelén.

Tovább, tovább! ím hervadt a virány,
S fojtó keservben olvad a leány;
Virány a lyánynak búján hervadoz,
Leányra bút, ah, hűtlen kedves hoz.

Leány, leány, még lángot nem cserél
Ki egy más ölében szép órákat él;
S ha bánatodtól hervad a határ,
A víg szerelmes tőled majd mit vár?

Szerelmet a leánytól várj, ha sír,
Ki könnyben olvad, lángzó szívet bír,
S ha kedves hűven rámosolygva jő,
Mint nyári nap, vígságra támad ő.

Tolcsva, 1814. nov. 2.

LYÁNY ÜLT...

Lyány ült a hold fényében,
  Felé ment a legény,
Lyány függve kétségében,
  Örömben úszva én,
Várt és körültekintett,
Meglát, remegve íntett,
  S elömlék kebelén.

„Lyány, ó leány ha csenddel
  A másik éj is int,
Lopvást, lopvást jövend el
  A boldog pár megint!"
Nem szólt, csak elpirúla,
Mosolygott s rám simúla,
  S csókokkal öszvehint.

„Menj ó legény, röpdeznek
Hajnal fúvalmai,
S ott benn fölébredeznek
Anyám s leányai.
Jöttem, de szívszorúlva."
S zengtek, de rám borúlva,
Búcsúszót ajkai.

Itt állok a szabadban,
A nap csendben jön fel,
Az árnyas boltozatban
Csalogány énekel;
S mélyében kebelemnek
Szelíd dalok teremnek,
S szívem dobog s tüzel.

Álmosd, 1815. jan. 1.

A REMÉNYHEZ

Vad óceánnak mély hullámain
Vergődöm én és küzdöm a szelekkel,
S ah, képed minden este, minden reggel
Felém leng a két hajnal szárnyain.

Szelíd Remény, jobb kor szebb napjain
Mosolygva jöttél lángoló szemekkel,
De most borongasz barna fellegekkel,
Mint búcsuzó hölgy férje karjain.

Idv néked igy, ha mindent elvesztettem,
Ha tengerhabként duzzad bánatom,
Ne légyek elhagyatva, légy mellettem.

Im újra vészek árján hányatom,
Süvöltve röppen a vihar felettem,
S remegve száll rád végpillantatom.

1815—16 telén

RÉNY

Magasan, magasan,
Ó Rény, veled
Röpűljön a dal.
Arcod tiszta fényben
Tűnik fel Olympon
Mint nyári nap:
De sűrü gőzfelleg
Borítja földünket
Színed elől,
S sugárid homályban
Hatnak reánk.

Gyakran láttalak
Kerengeni,
Mint vészhozó kométát
Földünk felett,
Imádva, rettegve,
Mert nagy valál,
És fenségedben
Irtóztató,
Mint a dörgő menny.

De mikor jősz,
Mint hesperi csillag
Csendesen, szelíden,
Mosolygva tekintek
Ellenedbe,
Keggyel tölt istenné.

Nem te nyújtád
A méregkehelyt
Hellas égi fiának
Nem te fonál koszorút
Camill fejére
A Capitolium
Szent bércein?
De titkon eped
Rejtekében
Sejdítgető kebellel
Feléd, feléd,
Arra hüsen csepeg
Étri balzsam
Szárnyaidról,
S rengő öledben
Felviszed őtet,
Lefolyván napjai,
Olympra, fel!

Csalfa alakok
Bolyganak köztünk
Gyakran, hazudván
Téged, istenné.
A komoly való
Meggyújtja fáklyáját,

S mint éji lidércek
Tűnnek el ők.
De te állasz
Éjjel és nappal,
Csendben, viharban,
Gyász s öröm között,
Nem változó fényben,
Mint az örök sors.

Légy idvez nekem,
Bár vér s pusztúlat
Kövessék nyomdokid,
S ínség s halál.
Tiszta kebelbe
A gyilok ha merűl,
Tiszta kebelre
Vad sors ha rohan:
Intesz egedből,
S az isteni lélek
Nem sűlyed el.

1816. máj. 5.

A FÖLDHEZ

Szent kebeledből
Fesle ki hajdan
Az emberi nem,
S szent kebeledbe
Tér meg ismétlen
A napok szálltával,
Föld, hüv anyánk!

Mégis az ember
Téged elhagyván
Csillagokig fel
Vágyakozik,
S lebegő szárnnyal
Készül törni
Útat magának
A nap felé;
De visszahanyatlik
Küzdése közt,
S légi szeleknek
Játéka leszen,
Mint barna felhők
A sziklatetőn.
De te, szent anya,
Délceg gyermekedet
Várod öleddel,
És kebeledben
Nyugtatod őt,
Lenge füvekből
Szőve reája
Hűs fedelet.

Cseke, 1816. máj. 6.

GULÁCSY GÁBOR EMLÉKKÖNYVÉBE

Csak erősnek fizet a dicsőség szép bért,
Gyávának a laurust soha nem juttatja,
Trónusát veszélyek őrzik, s e szent helyért
Vívni kell, az égnek e szent akaratja.
Csak kemény ostrommal nyílik meg szent vára,
Munka, gond s fáradság az örök hír ára.

Daróc, 1816. szept. 30.

RÁKÓCZI HAJH...

Rákóczi hajh, Bercsényi hajh!
Magyartok gyászban űl,
Még leng a szellem tőletek,
S már lelke sem hevűl.

Oltárunk áll s nem füstölög
Rákos szent mezején,
A szablya függ, s nem hord vitézt
Hátán a büszke mén.

O Várna, Várna fűveid
Lengessék hűs szelek,
Borítsa csendes nyúgalom,
Király, emlékedet.

Vérkönnyet önt az útazó,
Mohács, viránvidon,
Érzése mély, érzése szent,
Mert rajtad sír, o hon!

De bújdosóknak sírja te
Pontus határain,
Nem leng egy sóhajtás feléd
Hűv ének szárnyain!

Titkon borong a géniusz
A néma hant fölett,
Hol lángoló szív s honszerelm
Váltottak életet.

Boszúját a hűvet, nemest
Keblében érleli,
Mely forr és olvad, s tiszta lesz,
És pontját fölleli.

S villámként csap, villámként sujt,
És tűzre lángra kél,
S a honfiú, s a honleány
Csak érez, nem lát s fél.

És halni mégyen, győzve jár
A vér szent mezején,
Vészek körítik homlokát,
Erő forr kebelén.

S rohan, mint ár, a győzelem
Kelettől nyúgotig,
A láncsa zúg, a lobogót
Magas szellők viszik,

S ledőlt országok hamvain
Egy szép hon támad fel,
Mely lelket tölt, mely szívet ráz
Neve zengésivel.

Pécel, 1817. ápr.

REMEGVE ZENG...

Töredék

Remegve zeng, remegve száll az ének,
Új ég alatt, ó Ronyva, partodon,
Szokatlan e nyelv lángoló hevének,
Bár szép s erős, bár hangja szívet von.

1817. jún. 21.

*KÉPZELETHEZ**

1

Szállj képzelet, szállj rózsafátyolodban
Bátran lebegve, mint királyi sas,
S ezerfelé változva szép arcodban
Lélekre, szívre bájerővel hass.

* *Ez a vers az eddigi kiadásokban kettészakítva olvasható: a fenti címen csak az első négy strófáját találjuk, 5. és 6. strófáját pedig a töredékekbe osztották be, Fény és homály címen.*

Ragadj magaddal, s tündérkárpitodban
Száz tűneményt, száz új szcénát mutass:
Míg nap derűl az énekes mellében,
S élet s virágzat tűn fel énekében.

2

Csak dalt adott, csak lantot a költőnek,
Csak dalt, csak lantot a végzés nekem,
Lángérzeményim oszlanak s megjőnek,
Örömre, búra szállong énekem.
Kerestem rejtekében szívnek s főnek
Mitől virúlna boldoggá életem,
S szent képzelet, megfutván egy világot,
Csak hív öledben leltem boldogságot.

3

Te öntöd a dalt, s gazdag ömledése
Forr, mint Tiszának áradt habjai,
Elfoszlik a bú, s szívem vad küzdése
Leszáll derengvén vídámb álmai.
S mint hűs berek, mint esti szél nyögése
Ha felhasadnak május napjai:
Enyhítve leng az érzetek homálya,
S virít, mint rózsáskert az életpálya.

4

Borítsd el arcod fényben, mint Auróra,
S világolj rám fáklyád sugárival;
S tenéked szentelt légyen minden óra,
Szentelve néked follyon minden dal.

S ím mint midőn lángot kerengve szóra
Az égi tűz villámcsapásival
Folyást talál a költő szent hevének,
Reng e kebel, s ömlengni kezd az ének.

5

Fény és homály közt, mint az est órája,
Körűlem mely tündér szín nyíla fel?
Mely ég, minő táj, s mely szél hint reája
Ámbrás fúvalmat hűs lengésivel?
Látok, de többet érzek, égi bája
E helynek mély örömbe sűlyeszt el,
O pillantás, o rég táplált reményim,
Váró gyönyörben függnek érzeményim.

6

Amott a parton férfikellemében
Jár a legény, szép búval homlokán,
Ah, mennyi vész fog dörgő fellegében
Üldözni téged élted nyomdokán!
De jót hoz a veszély is eltüntében,
Süvöltni nem fog mindég az orkán,
S ki bátran szállt a küzdés ellenébe,
Mosolygva dől majd jobb sors hív ölébe.

Kölcse, 1818. aug. 4.

AZ OSTROM KŐSZEGNÉL

Töredék

Miért áll — — — borongva keblében,
Mit néz — — — a bástya fokán?
Ki tűnik amott fel a por közepében?
A por közepében jön Szolimán.
Jön, mint dagadó hab Dráva folyásin,
Jön, mint rohanó szél a Bakonyon;
Fegyvert — —! honod zokogásin
Gyúljon fel erőd bús harcaidon.

Kölcse, 1818. aug. 7.

SZÉP LENKA

Szép Lenka vár a part felett,
Csolnakján a halász,
Dalolván csendes éneket
A part felé vigyáz:
„Csak vissza, vissza, szép leány,
Szél támad és hullámot hány!"

Esdekve szól a szép leány:
„Nem én, halász, nem én,
Túlparton zöldell egy virány,
Kunyhó van közepén,
S zöld árnyak a kunyhó körűl,
Alattok, ah, kedveltem űl.

Szélvész között, zúgó habon
Rettegtet sok veszély,
Reményem mégis egy vagyon,
Tán partra hajt a szél!
S kit szenvedés, kit bánat ér,
Örömkönyűk a pályabér."

Szép Lenka jön, s csolnakba száll,
Kormányt visz a halász,
Minden hullám csapásinál
Jobban, jobban vigyáz,
S a vész midőn ujúlva kél,
Mond Lenka: „Partra hajt a szél!"

„Nem lyány, nem partra hajt a szél,
Szél és hab ellenünk,
Veszélyes, ah, míg ember él,
Istent kisértenünk,
Hullám dagad s örvénybe száll,
Hullám között vár a halál."

„Halász, szerencse jár velem,
Szerencsés csolnakod,
Nyúgot felől, o szerelem,
Dereng szép csillagod,
Nyúgotra vár a hű legény,
Nyúgot felé nem félek én."

Szól Lenka, s a túlpartra néz,
Néz, s látja kedvesét,
Örömreszketve nyúl a kéz,
Hév önti el keblét,
És tűn előle víz, föld, ég,
Szemében forr csak lelke még.

De vérzik ő, a hű legény,
A part felett állván,
Kél a veszély, s húny a remény,
Már, már hal a szép lyány;
És új szél zúg, és új hab gyűl,
S a csolnak végképp elmerül.

Lát a legény, s nem nyög, nem sír,
Nem érez, nem gondol,
Felnyílik kínja, mint egy sír,
S nem tudja merre s hol?
S gyors, mint villám felhőiből,
A hab közé félhalva dől.

Cseke, 1820. máj. 31.

RÁKOS

Rákos, bolyongék partjaidon, s vized
Hullámit ittam s keblem emelkedett,
Könny forrt szememben, s érzeményim
Szívem alatt tüzesedve vívtak!

Körűlem érzém egykori hőseink
Árnyékaiknak gyönge fuvallatit,
Az égi szellem fürteim közt,
S arcom előtt suhogott csapongván.

Hajh, látom őket sátoraik közűl
A népesűlő térre tolongani,
Buzgó kebelt látok hazámért,
S lángszemeket dagadó könyekkel!

„Fegyverre, jőn az ellen erős hada!"
S ím villog a kard, s tárogató riad,
A büszke ló szökdell, nyihog, fúv,
A lovag űl diadalmi tűzzel.

És nem kerűlnek mély sebeket s halált,
Ki halni tud, nincs járom erős nyakán,
Néked, tenéked szent szabadság
Áldozik a nemesen kifolyt vér!

Magozz fel, ó vér, puszta mezőnk fölett,
S teremj magodból szép csemetét nekünk!
Ah, szélveszek közt nyert honunkat
Rút puhaság özönébe fojtjuk!

Habzik borunk a tág kehely öble közt,
Tolongva zúgunk táncpaloták felé,
S förtéztetett lyány karja közzé
Szórja vadúl erejét az ifjú.

Romlasz magyar nép, romladozol hazám,
És lassan őrlő féreg emészt belől,
Ha fog kigyúlni magzatidnak
Szűk kebelökben az égi szikra?

Cseke, 1821. okt.

BÚ KÉL VELEM...

Bú kél velem, bú jár velem,
Ki ránt fel kebléből?
Adj egy rózsát, hű szerelem,
Hajad szép fürtjéből.

Egy rózsát adj, hű szerelem,
Bár tövises lészen,
Tán ha kínját elviselem
Majd öröm vár készen!

Mért nyög, miért az esti szél
Bokor ernyőjében?
Mért fürdik a rózsalevél
Harmat hűs cseppjében?
Azért nyög, hajh, az esti szél,
Mert én sohajtottam!
Harmatcsepped, rózsalevél,
Szememből ontottam!

Fészkén az árva fülmile
Ha párját siratja,
S búját énekben zengi le,
Lágyul-e bánatja?
Ó zengenék úgy éneket
Egyik éjről másra,
S bércet, völgyet, fát, köveket
Indítnék sirásra!

Szűn a zápor, s szivárvány ég
Fenn sötét felhőken,
Vándorsorsom túlhalad még
Borongós időken.
Adsz egy rózsát, hű szerelem,
Bár tövises lészen,
Tán ha kínját elviselem,
Majd öröm vár készen.

Cseke, 1821. okt. 28.

DOBOZI

Rabló jön! és Dobozi már
Hölgyét nyeregbe vette,
Gyors méneken sereg tatár
Üldözve zúg megette,
S messzünnen, mint kőszáli hó,
Fejérlik a bús lobogó,
Kelő por fellegében,
A ferde nép körében.

De hátra néz s előre fut
A hű magyar nejével,
Nincs gát lovának s vészes út,
A bérc egy lesz völgyével.
Omló tajtékban füredvén
Nyargal, szaguld a büszke mén,
S villámásként gyors lába
Szikrákat hány futtába.

Nem retteg a bajnok lován
Sebet s halált szüvében,
Folyt vére hányszor a csatán,
S hörgött halál keblében!
S annak ki elhull mint vitéz,
Rabláncot nem fűz semmi kéz:
De nézvén szép hölgyére,
Habzik minden csepp vére.

A gyönge nő borongva űl
Hősét körűlölelve,
Küzd és lankad, fagy és hevűl,
Száll s újra kél félelme.

Röpűlő barna fürténél
Süvöltve zúg a déli szél,
És egy bokor ha zördűl,
Fülébe lánchang csördűl.

„Bajnok, bajnok, van-e erő
Százak fölett kebledben?
Kivívsz-e majd, balsors ha jő,
Lángszablyáddal kezedben?
Túl völgyeken, túl hegyeken
Engem hajt e rút idegen
Szolgálni bús igába,
Vad nője vad lakába."

Felborzad a búsúlt vitéz,
Szemét vérkönny áztatja,
Mélyen sohajt, az égre néz,
S reményt keres bánatja:
„Röpűlj, röpűlj hű paripám,
Jó sors talán jót hoz reám,
Bár készít gyötrelembe,
Kedvébe még veszen be!"

S mint sebhedt őz zöld fák alatt
Hordván kinját magával,
Fut a magyar mint gondolat,
Mint szél sebes lovával;
Omló tajtékban füredvén
Nyargal, szaguld a büszke mén,
S villámásként gyors lába
Szikrákat hány futtába.

De hol van szél küzdő habon,
Hogy ne lankadjon végre?
Hol gondolat, mely szárnyaljon
Végetlen messzeségre?
Száll fáradás inaiba,
S pihegve jár a paripa,
Lassan lobog serénye;
Hal a lovag reménye.

Vész támad a hölgy kebelén,
Egy hab lesz minden vére;
A sík mező terűletén
Vad lárma zúg előre.
S magasan, mint kőszáli hó,
Közelget a bús lobogó,
Kelő por fellegében,
A lárma zajkörében.

„Bajnok, bajnok, nincs védelem,
Csak szablyád hű vasában;
Olvadjon fel rabkötelem
Hulló vérem habjában!
Én lássam e rablók közűl,
Élted ha hőshalálra dűl?
S árván magát, hajh, messze,
Hölgyed lánc közt epessze?"

Kétség partján a bajnok áll,
Mely örvényt nyit reája,
Lassan gyúl sohajtásinál
Reménye végszikrája.

„Csak még egyszer hű paripám,
Jó sors talán jót hoz reám,
Bár készít gyötrelembe,
Kedvébe még veszen be!"

És még egyszer megérezi
Sarkantyú hév döfését,
Sérült vadként forrván teszi
Utolsó szökellését.
Omló tajtékban füredvén
Nyargal, szaguld a büszke mén,
S ah — villámként gyors lába
Öszveroskad futtába!

S már mint felhő, mely hord jeget,
S már mint villám fáklyája:
Úgy zúg s villog hátok megett
A vad tatár láncsája.
S magasan, mint kőszáli hó,
Ott leng már a bús lobogó,
Kelő por fellegében,
A ferde nép körében.

„Bajnok, bajnok, nyújtsd csókodat,
Az utolsót ajkamnak,
S terjeszd ki védő karodat
Örvényén fájdalmamnak.
Angyal szerelmem egéből
Ragadj fel a rablók közűl!"
Nem szól a hős s elfordúl,
Szeméből egy könny csordúl.

„Bajnok, nincs bízni több remény,
Nincs várni perc éltemben,
Hamvad minden más érzemény,
Egy lángol még szívemben.
Szabadság nyújt, ah, hű kezet,
Hozzá csak omló vér vezet!"
Nem szól a hős, s megrendül,
Egész léte felzendül.

„Irígylem férfi létedet,
Irígy vagyok sorsodra;
Fenn hordozván fegyveredet
Boszúlva dőlsz sirodra.
Én térden, nem tehetve mást,
Koldúlok tőled egy csapást,
Adtam szivet, szerelmet,
Adj meg csak egy kérelmet!"

„Vagy, ó, vad győző karjain
Utált csók légyen bérem,
S megfúljon erőszakjain
Az öszvedúlt szemérem?
Férj, hajh, képzeld el irtózván,
Midőn nőd a bűn ostromán,
— Ez-e hűsége díjja? —
Utolsó harcát víjja!"

S megjajdúlván kétségbe húll,
S nem bír a hős kínjával,
S kardjához, ah, borzadva nyúl,
A végső perc folytával,

Midőn, mint vívó oroszlán,
Szomjan vér és zsákmány után,
Krimnek dühös tatára
Kezet nyújt már párjára.

És elfordúl, s felöleli
Nyögő nejét karjába,
És hü vasát megszenteli
Merítvén oldalába;
És rontván a vad nép közé
Ád s vesz halált mindenfelé,
S omolván drága vére
Hölgyének rogy testére.

Cseke, 1821. nov. 4.

IDEGEN

Töredék

Hindosztán véghatáránál,
S véghatára hűs völgyében,
Hüs völgyének zöld berkében
Egy forrás omlik vala.
S a forrás zúgó partjánál
Egy lyány űlt sötét fürtökkel,
S rózsaajkkal, s lángszemekkel
Szép, mint május hajnala.

Hallá zúgtát a forrásnak,
Nézte játékos folyását,
És örült, ha képe mását
Tükrözé hullámain.

S közte csendes andalgásnak
Lát egy vándort, hogy leűle,
Lassú csörgéssel körűle
A túlsó part hantjain.

Cseke, 1821. nov. 6.

TALÁNYOK

I

Éltem, de magamat önkényt eltemettem,
Lágy álmot fúva rám létemnek angyala,
Szép volt a sír, melyben halva szenderegtem,
Most királyi nők is díszt kapnak általa.
Az óra jött s íme kívánt hajnalánál
Feltörtem a zárt, hogy nyerjek más életet,
Arany szerelem várt boltom ajtajánál,
S mosolygván, hajh, újabb halálra vezetett!

II

Gyámkar ápolgatta szűlőm gyöngeségét,
Mégis lángzó erőt szívtam hű kebelén,
Erőszak dúlta fel szép formám épségét,
S kínoztatás után tömlöcre szálltam én.
Habzó bánatim közt míg erőtlenb voltam,
Küzdöttem feltörni méltatlan záromat:
Erőm virágában nyugvásra hajoltam,
S kedvre hozom, akik szerzék rabságomat.
Mégis megemlítvén sorsom durvaságát,
Gyakran bút árasztok a vigyázatlanon,

S bár felgyújtom olykor az észnek világát,
Tüzem többszer reá vad sötétséget von.
De sok száz okozott károk ellenére,
Becsem e világon nem talál végzetet,
S az aggkor, mely már most megvettetést ére,
Nekem készít nagyobb s nagyobb tiszteletet.

III

Én sebes, én lassú, most tiszta, meg újra borongó,
Más jár, foly, röpül, áll, nem teszem egyiket is.
Nyúgottól keletig, s dél s észak messze határin
Útazom én, mégis rejtve szem és fül elől.
Nincs formám, mégis sok ezer rajzol le naponként
Nincs terhem, mégis fontra vetett sok ezer.
Tömlöcben s rabság kötelén bár létem adassék,
Mégis örökre szabad nem tudom én mi az úr?

IV

Egykoron egy leplet szőttem, szép, csínos, alatta
Bár mi nagyot gondolj, kis dolog ami hever.
Szűk lepel és könnyű, mégis, bármekkora légyen,
Nem lebbentheti fel testi erő sohasem.
Egy éles nézést ha tehetsz, elfoszlik azonnal,
Kétes homályt vet rád, gyönge szemed ha vagyon.

V

Erőm s tanácsom nincs, ezrekkel
Mégis vezérként hordanak,
Fennküzdell szárnyam a szelekkel,
Lábamhoz hősek hullanak.

Esküdte nékem szent hűségét
Az ifjúság délceg sora,
Kíséri pályám messzeségét
A gráciák könnyzápora.
Szerencse s hír nyomban követnek,
Vesztőre vesztem mocskot hoz,
S a nyertes hűv emlékezetnek
Szentelve nyújt oltárihoz.

VI

Egy volt, csak egy, akit szerettem,
Nem volt fiú, nem volt leány,
Miatta létem elvesztettem,
Mert engem balszerencse hány.
Röpültem őt forrón ölelnem,
A régvárt óra volt jelen,
De forróbb volt ő mint szerelmem,
S halálra égtem hirtelen.

VII

Tükör vagyok, de nem szobád falán,
Forrás vagyok, de nem zöld fák alatt,
Ablak vagyok, de nem látsz rajtam által,
Csillag vagyok, de nincsen kék egem.
Mint barna felhőn múló vész után
Boltos szivárvány nyúgoszik fölettem.
Nincs ajkam, és mégis mosolygok én,
Nincsen szavam, mégis kérlelni tudlak,
Esőzöm, égek, bíztatok, fenyítek.

VIII

Van egy, ki nincs ; s az én vagyok. Nekem
Nincs kezdetem, nincs végem is soha,
Nem láthat engem ember, sem nem hallhat,
Nem is tapinthat test és forma nélkül,
Lélektelen, megfosztva mindenektől,
Im így vagyok, szegény, rideg s üres,
S mégsem szegény, nem is rideg s üres,
Mert név s dolog nem is lehet sajátom.
Kinek belőlem áll csak gazdasága,
Megvettetett bujkál az a világon,
S ki nem tud mást csak engem, elméjében
Örök sötétség vette trónusát.
Én nem vagyok sehol, szükség reám
Nincsen, nem is volt és nem is leszen,
Mégsem lehet nélkülem nyelv s beszéd,
Ámbár jelentéssel nem bír nevem.
Találd mi légyek, és ha feltalálsz,
Vedd azt jutalmul, ami én vagyok.

IX

Ég nem vagyok, de csillagim ragyognak ;
Kert nem vagyok, s virúl a rózsa rajtam ;
Tűz nem vagyok, s lángolhatok, hevítek.
Örök havat látsz halmaim felett,
S nem olvad az, bár forrjon is hevem.
Gyöngéd alakra képez a természet,
Fegyvert sem ád, mégis szivet lövellek,
S vérző sebekkel tépem kebledet.
De gyakran, ah, ha győztem, győzetem,
Rabom valál s raboddá kelle lennem,
S az életet veled futom keresztül.

Te karjaidban ápolsz engemet,
Hiában, én majd lassan hervadok,
S újabb virág kél nyomdokim felett,
És benne képed hű mását leled.

X

Néma vagyok, siket is, s izenet hordásra szorított
Mégis az emberi faj. Nemde fonák viselet?
Nincs karom és ajkam, mégis kell vinni sok ízben
Mondd ki minő módon? csókokat és ölelést.
Csókol hűv szeretőd engem, s kebelére szorongat,
S légy bár féltékeny, nincs harag érte reám.
Egy hiba van bennem, félénk vagyok és kis erőszak
Megrendíti keblem, s titkaidat kinyitom.

XI

Fegyvert s oltalmat nekem is bár rendele sorsom,
Gyászos ajándékát nékie nem köszönöm.
Fegyverem a harcon szükség elvetni magamtól,
S nem vehetem többé vissza, s keservem elöl.

XII

Kettőből leszen egy, kettőből vedd el az egyet
Nem leszen egy többé, mondd ki minő csuda ez?

XIII

Lesz, ha vagyon; ha leend, megszűnik lenni ; ha volna,
Úgy nem lenne, mesém nem, de találni való.*

1821.

BORDAL

Igyunk derűre,
Igyunk borúra,
Ugy is hol kedvre,
Ugy is hol búra
Fordúl az élet.
Kedved a jó bor
Jobban éleszti,
Búdat a jó bor
Messze széleszti,
S elmúlat véled.

Minden por, álom,
S füst e világon ;
Mi haszna gázol
A boldogságon
A hír barátja?
Ha dob riadt a
Harc reggelére,
Patakban omlik
Hullámzó vére,
S bérét más látja.

* *A Talányok megfejtése : I. A selyemhernyó. II. A bor. III. A gonlat. IV. A feledés. V. A zászló (a hírnév). VI. A lepke és a láng. VII. A szem. VIII. A semmi. IX. Leány, nő, anya. X. Levél. XI. A méh. XII. Egy pár (?). XIII. A megfejtés.*

Békételen, bús,
Senyved magába,
Kétség s remény közt
Vár s fél a kába
Percet s esztendőt.
Miért törődöl
Szűk életeddel?
Napod ma mit nyújt
Köszönve tedd el,
S hagyd a jövendőt.

Reggel vagy este,
Szélben vagy csenddel,
Eljön magától
Sorsod mit rendel:
Miként nyár és tél.
Ernyőt keress, ha
Készűl borúlni,
Szenvedj, ha nem tudsz
Hová vonúlni,
Fordulhat a szél.

Éld a jelenlét
Percét s óráját,
Együtt lefutja
Jó s rossz pályáját,
S együtt húny véled.
Igyunk derűre,
Igyunk borúra,
Ugy is hol kedvre,
Ugy is hol búra
Fordúl az élet!

Cseke, 1822. dec. 7.

CSOLNAKON

Ültem csolnakomban
Habzó vizen,
Hallék zúgni darvat
Röptébe fenn.
Röpűlsz égi vándor,
Föld s víz felett,
Vajha szállni tudnék
Én is veled!

Indúltál keresni
Más jobb határt,
Langy tavaszt, virítót,
S tenyésző nyárt.
Én is, hajh, keresnék
Szállván veled,
Más boldog határon
Hű fedelet!

Lelnék én tanyácskát,
És szép eget,
Hol telet ne látnék,
S búfelleget;
Hol teljes reménnyel,
Mint szivárvány,
Tűnne fel minden nap
Más nap után.

S ott, hol esti szél leng
Zöld fák közűl,
Forrás ömledezne
Kunyhóm körűl.

Isten hozzád csolnak,
S te vészes part,
Hű kegyes nyit ott rám
Remegő kart.

Ülök csolnakomban
Habzó vizen,
Hallok zúgni darvat
Röptébe fenn.
Röpülj égi vándor
Föld s víz felett,
Sorsom, ah, nem adta
Szállnom veled!

Cseke, 1822. dec. 28.

HIMNUSZ

A magyar nép zivataros századaiból

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbünhödte már e nép
A multat s jövendőt!

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.

S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilát
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Hányszor zengett ajkain
Ozman vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!

Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában,
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger fölette.

Vár állott, most kőhalom,
Kedv s öröm röpkedtek,
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virúl
A holtnak véréből,
Kínzó rabság könnye hull
Árvánk hő szeméből!

Szánd meg isten a magyart
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbünhödte már e nép
A multat s jövendőt!

Cseke, 1823. jan. 22.

VÉRMENYEKZŐ

Nyugszik Hasszán sátorában
Rába zúgó partjain,
Jőn Olajbég s vad lángjában
Felriasztja hangjain:
„Fel, fel, bajnokok vezére
Csákányba a menyekzőre,
Lesz, kit ott rabszíjjra fűzz,
Sok szép legény, sok szép szűz!"

Zsákmány a török bálványa,
Gyorsan felriad Hasszán,
Vállain leng már kaftánja,
Kardja függ már oldalán.
„Fegyvert, fegyvert minden karnak,
Foly ma vére sok magyarnak!"
Így harsogván szavai,
Készűlnek bajnokjai.

Bús az éj sötét leplébe,
Zúgva leng a déli szél,
S a török Csákány elébe
Rába habján általkél.
Terhesen mint jégfelhőnek
Vészhozó dörgési jőnek:
Pusztulás minden nyomán,
Úgy közelget a pogány.

László nyert a szép Lilának
Idvességet hű kezén,
És szomszédi felszállának
Kedve zajgó ünnepén.

S a billikom kerültében
Minden férfi gyúl szivében;
S víg ének zengésinél
Az ifjúság táncra kél.

Nézi László szívmerűlve
Hölgye lángtekintetét,
S kedv, remény közt lelkesűlve
Vére kényhullámot vét.
S az könnyű mint esti szellet,
Táncát vőlegénye mellett,
— Szíve olvad, arca ég —
Pártájában lejti még.

Hajh de, mint volkán, egyszerre
A sötét éj felpirúl,
S a dühödt szél arra s erre
Szikrát s lángot szór vadúl.
A pogány nép ordítása,
S a réműlet bús jajgása,
Egy hanggá keveredvén
Harsog ált a lég öblén.

Elnémúl a palotában
Tánc és élet, kedv és zaj,
Fennakadva dobbantában
Minden könyű, minden jaj.
Színe halvány minden képnek,
Minden keblet gondok tépnek,
Elszorúlva minden szív,
Küzd és habzik, forr és vív.

Jön most Hasszán s tigris nyája
Vérrel ázott nyomain,
Zúg, mint orkán, lángszablyája,
S száz magyar nyög láncain.
S ah fenndörgő szózatjára
Dúlva ront a palotára
S holttestről holttestre lép
A kegyetlen szolganép.

Öszvejajdul irtózással
Hölgy és nő, s remegve néz;
De sebes meggondolással
Kardon minden férfikéz.
Kél és forr a harc dagálya,
S nem reményt nyújt a vérpálya:
Rablóikkal mindenek
Csak halálért küzdenek.

Halnak ők, s hőslelkeiknek
Szabadság nyújt koszorút,
Hajh de árva hölgyeiknek
Örökségül rablánc jut!
Fájdalomról kínra szállva,
Minden reménytől megválva,
Honnan lelkök nyugtot vár
Egy ohajtás sincsen már.

Líla áll még oltalmában
Lászlójának egyedül;
Harcol ő, de bús harcában
Keble s arca sebesül.

És midőn fogytán vérének
Érzi gyöngültét kezének,
Még egyszer hölgyére néz,
S új erővel sujt a kéz.

Nézi hulltát sok töröknek,
S ajka habzik, s keble ég,
S ordít Hasszán: „e kölyöknek
Egy halál még nem elég!
Bajnokim! csak ellenébe,
Mártsatok fegyvert szivébe,
Nyiljon bár seb s follyon vér,
Szép hölgy ott a pályabér!"

Mint a villám vad szózatja
A nemes szivébe csap,
S testét lelkét áltszaggatja,
Borzad ő, s hölgyéhez kap:
„Gyászos a halál hörgése,
Hajh, de a rablánc csörgése,
S törvény, melyet rabló szab,
Líla, Líla gyászosabb!"

— „Nyugtat a halál hörgése,
Líla mond, nem félem azt,
Hajh, de a rablánc csörgése,
S rabló törvény megborzaszt.
Szálljanak bár ellenedbe,
Mártsanak fegyvert szivedbe,
S nyiljon bár seb s follyon vér,
Szép hölgy nem lesz pályabér!" —

Vészi László gyötrelmére
A halálvigasztalást,
S rátolongó ellenére
Készít még egy bús csapást.
Jön Olajbég, s „gyáva féreg" —
Igy zeng ajkain a méreg —
„Száz sebben félhalva már,
Kardod mégis ölni vár ?"

Mond, s kezéből nyíl módjára
Vasbuzgánya zúg s röpül,
S ím itt a perc melyet vára
A magyar hős s öszvedül.
És ott fekszik mell-hörögve,
Hölgye látja s könyörögve
Felsohajt az égre még :
„Isten, isten itt a vég !"

S ráborúlva s elroskadva
Lelke zajlik, keble reng ;
„Én halok", mond az lankadva,
„Búcsút ajkam mégsem zeng.
Ó ne rettegd bús pályámat,
Vérhintette nyoszolyámat,
Lélek él, ha vész a szív,
Kardom itt van, mátkád hív !"

Mond s hal ; és ím szép hölgyétől
Jaj nem hangzik, könny nem hull,
Áthevűlve szellemétől
Kardjához buzogva nyúl.

„Nékem, nékem bús pályádat,
Vérhintette nyoszolyádat,
Lélek él ha vész a szív,
Mátka, mátkád hozzád vív!"

Vészi kardját; Hasszán látja:
„Jer leányka, mit mivelsz?
Vágyaidnak nem lesz gátja,
Kényt s szerelmet nálam lelsz.
Kard csak a búsult vitéznek,
Téged engesztelve néznek,
Kelvén érzeményei,
A bajnok lángszemei.

Jer velünk a büszke ménen,
Váram gazdag, keblem hő;
Jer s derűlj a jobb reményen,
Mely egedre most feljő.
Légy e győzelem pompája,
Szép kertemnek szebb rózsája,
Melynek bíbor kebelén
Bőv jutalmat leljek én."

„Félre rabló!" fájdalmában
Így sikolt a hű leány:
„Dúltál éltem forrásában,
S vad kegyelmed még lest hány,
Itt, hol áradván testére
Kedvesem gőzölgő vére,
Melyet ontál ó pogány,
Int, hogy induljak nyomán!

Menj, eredj a büszke ménen,
Várad zsákmány, kebled düh;
Nincs remény; a vérösvényen
Nem kél virág, nem kél fű,
Győzelmedre átok hülljon;
Kerted tüskével viruljon,
S árnyékába hogyha mégy
Kínjutalmat bőven végy!"

Szóla s hallgat, és intézi
Hómellének hű vasát;
A török dobbanva nézi
A hőslyány mozdúlatát.
S fut, hogy (melynek vesztét szánja)
Megtartassék szép zsákmánya,
Hajh de késő jötte már,
Líla lelke mennyben jár!

Látja Hasszán s elfagy vére,
Visszaborzad s megfordúl;
Int, s nyomában intésére
Népe zajgással tolúl.
S közte búsúlt érzeménynek
Hátán a nyerítő ménnek,
Vivén átkot s hagyván jajt,
Szigetvárra visszahajt.

1823. ápr. 18—21.

ZÁPOR

Dördűl az ég, s villámot lőtt,
Zápor zuhog le már,
S a szép leány kunyhóm előtt
Lassan pihegve jár.
„Jer szép leány! hív a legény,
Bús ég borúlt reád;
Kunyhóm kicsiny bár és szegény,
Neked s nekem helyt ád."

Kunyhóm felett, s kis ablakán
Csattog, süvölt a szél;
Karom között a szép leány
Űl csendesen, de fél;
S felleg ha más fellegre jő,
S villám villámra gyúl:
Remegve, ah, keblemhez ő
Jobban jobban szorúl.

„Derűl az ég, bús fellegén
Ég a szivárvány már;
Isten veled, te hű legény,
Anyám epedve vár!"
Mond a leány, s karom közűl
Kifejlik nyájason,
S e könny, amely szememben űl,
Ajkán sohajtást von.

Kunyhóm felett, s kis ablakán
Száll, és mosolyg a nap;
Szemem csak a szép lyány után,
Mint part után a hab.

Lángcsillagod, hajh, tiszta ég,
Mit ér e szív előtt ?
Dördűlj megint, s onts záport még,
S hozd vissza nékem őt !

Cseke, 1823. ápr. 23.

VANITATUM VANITAS

Itt az írás, forgassátok
Érett ésszel, józanon,
S benne feltalálhatjátok
Mit tanít bölcs Salamon :
Miképp széles e világon
Minden épűl hitványságon,
Nyár és harmat, tél és hó
Mind csak hiábavaló !

Földünk egy kis hangyafészek,
Egy perchozta tűnemény ;
A villám és dörgő vészek
Csak méhdongás, s bolygó fény ;
A történet röpülése
Csak egy sóhajtás lengése ;
Pára minden pompa s ék :
Egy ezred egy buborék.

Sándor csillogó pályája
Nyúlvadászat, őzfutás ;
Etele dúló csordája
Patkánycsoport, foltdarázs ;

Mátyás dicső csatázási,
Napoleon hódítási,
S waterlooi diadal:
Mind csak kakasviadal.

A virtus nagy tűneményi
Gőz, mit hagymáz lehele;
A kebel lángérzémenyi
Vértolúlás kínjele;
A vég, melyet Sokrat ére,
Catonak kihulló vére,
S Zrínyi Miklós szent pora
Egy bohóság láncsora.

És ti bölcsek, mit hozátok
Ami volna szép s jeles?
Mámor bírta koponyátok,
Plato s Aristoteles.
Bölcselkedő oktalanság,
Rendbe fűzött tudatlanság,
Kártyavár s légállítvány
Mindenféle tudomány.

Demosthén dörgő nyelvével
Szitkozódó halkufár;
Xenofon mézbeszédével
Rokka közt mesére vár;
Pindár égi szárnyalása
Forró hideg dadogása;
S Phidias amit farag,
Berovátkolt kődarab.

Mi az élet tűzfolyása ?
Hulló szikra melege.
A szenvedelmek zúgása ?
Lepkeszárny fergetege.
Kezdet és vég egymást éri,
És az élet hű vezéri,
Hit s remény a szűk pályán,
Tarka párák s szivárvány.

Holdvilág csak boldogságunk ;
Füst a balsors, mely elszáll ;
Gyertyaláng egész világunk ;
Egy fúvallat a halál.
Várasz hírt s halhatatlanságot ?
Illat az, mely tölt virágot,
És a rózsát, ha elhúll,
Még egy perccel éli túl.

Hát ne gondolj e világgal,
Bölcs az, mindent ki megvet,
Sorssal, virtussal, nagysággal
Tudományt, hírt s életet.
Légy, mint szikla rendületlen,
Tompa, nyúgodt, érezetlen,
S kedv emel vagy bú temet,
Szépnek s rútnak húnyj szemet.

Mert mozogjon avagy álljon
E parányi föld veled,
Lengjen fényben, vagy homályon
Hold és nap fejünk felett,

Bárminő színben jelentse
Jöttét a vándor szerencse,
Sem nem rossz az, sem nem jó:
Mind csak hiábavaló!

1823. febr.—ápr.

REMETE

Bal sors akit számkivete
Kedv és öröm közűl,
Cellájában a remete
Kulcsolt kezekkel űl.
S egyszerre lágy emlékezet
Álomként lepte meg,
S szemén, mely rég nem könnyezett,
Egy tiszta csepp remeg.

És ím keresztűl ajtaján
Lassú sohajgás jő,
Felpillant, s egy vándorleány
Roskadva lép elő.
Vállán sötét hajfürtje leng,
De képén siralom,
S melléből, ah, hörögve zeng
Szívmetsző fájdalom!

Sejdítve néz a remete,
Forr s küzd érzelmivel,
A lyány, kit egykor szerete,
Lelkében tűnik fel.

De az, mint rózsa mely virúl
Ha május napja kél,
Ez itt, mint rózsa mely elhull
Támadván őszi szél.

„Ki bút visel fáradva járt,
O vándor űlj le itt,
Vedd tőlem e habzó pohárt,
S kertem gyümölcseit." —
„Nem kell gyümölcs, s habzó pohár,
Mond a vándorleány,
A szenvedő csak helyre vár,
Meghalni hol kiván. —

Futottam szél s hullám előtt
Keresni hívemet,
Egy év eltűnt és másik jött,
S a sors ím eltemet.
Kerestem itt, kerestem ott,
Sehol sem volt a hív,
Remény emelt, kétség nyomott
És megrepedt e szív!"

Mond a leány, s halálra dűl,
Végsőt mélyen sohajt,
Kifejlett a láncok közűl
Többé nem érez bajt.
Borongva néz a remete,
Forr s küzd érzelmivel,
A lyány, kit egykor szerete,
Lelkében tűnik fel.

Röppenti a hervadt felé
Bús pillantásait,
Majd elveszté, majd fellelé
Kétes vonásait.
S ím lánc övedzi hűlt nyakát,
S a lánc alatt egy kép,
S fátyolhüvelyt a képen lát,
Mit gyorsan öszvetép.

Borzasztva lobban fel neki
A rettegett villám,
Önképét, hajh, ismerte ki
A holt baloldalán.
A képet, melyet a legény
Örök jegyűl adott,
Midőn szerelme szép egén
Szebb hajnal víradott.

Mély gyászt reá fájdalma von,
De hangot nem lele,
Itt fekszik, akit egykoron
Szent tűzzel kedvele.
Akkor mint rózsa mely virúl
Ha május napja kél,
De most mint rózsa, mely elhull
Támadván őszi szél.

Egy gödröt ás árnyék alá,
S hivét letészi ott,
Mohot virággal hint reá,
Rak földet s pázsitot.

Puszpáng a sír zöld fedelén
Kupresszel párosúl,
Mely nyár mentén, mely tél jöttén
Örök búként virúl.

Cseke, 1823. ápr.

ZSARNOK

Virtus s igazság zengtek nyelveden,
De gyűlölte mindkettőt szived;
Csak leple volt hatalmad bűneidnek,
S szádban a törvény átok leve.
Ezüstkehelyt ürített a gonosz asztalodnál,
Kivűl az ajtón sírt az üldözött.
Még egy falatja volt az éhező szegénynek,
S elrablottad azt;
Avult fedél óvá még a szelektől,
Hideg vérrel hajtád ki onnan is.
Hajh bujdosott az ősi lakhelyéről,
Sápadt neje
Keblében vitte kisdedét, s panaszát
Poroszlód azt korbáccsal ölte el!
S terád bízatott-e ezreknek boldogsága,
Hogy árulhasd pénzért véröket?
S neked ád majd márványt s nagy nevet a hízelkedés
O Rabló, sírodon?

Cseke, 1823. ápr.

PANASZ

Jaj nekem, s jaj annak, aki engem
Verset írni búmra megtanított,
Aki fáklyát gyújta képzetimnek,
S lágy szivembe fúvalt gerjedelmet,
A kegyetlen!

Im nekem nem kelle sem szerencse,
Sem nagyoknak bíztató kegyelme,
Csillogó fény, s népimádta rojtok.
Gondolám, csak lant az énekesnek,
Zöld borostyán barna lyány kezéből,
S szép dicsőség hamva sátoránál.

Víg nyaram folyt, s hajnal hogyha támadt,
Dalba szállt az érzés hurjaimról,
Dalba szállt az estve szent homályán.
Nap ha forralt, bokraim födeztek;
Dörge néha, felderűle másnap,
S új virágzat ömle el a mezőken.

Ah, de bús alakkal vad honából
Jött el a tél, s a bokor leszáradt,
S nem ragyog virágzat a mezőken.
Ülök én im a hideg falak közt,
Ablakom tábláján csattog a szél,
S nincs fa, mely lobogna tűzhelyemről,
Nincs piros bor, hogy hevítse keblem,
S ajkaim közt elfagy a kelő dal.

Szép Apollon szőke fürteiddel,
Szánd az énekesnek durva sorsát,
És nem adtál fát ha tűzhelyére,
Sem piros bort hogy hevítse keblét:
Karja közzé tégy szelíd leánykát,
Csókjain hogy újra felhevűljön!

Cseke, 1823

ÉDESKEDŐ

Óhajtozva, szívepedve
Röpül híved ellenedbe,
Kérvén szerelmecskét;
Vess reá kökényszemecskét.
Istenem, úgy áldd meg a barna hölgyecskét.

Rózsa kell a méhecskének,
Harmat a rózsa kelyhének,
Nekem szerelmecske;
Pillants rám kökényszemecske,
Istenem, ó be szép a barna hölgyecske!

1823

KI BÚBAN ŰL...

Ki búban űl, víg leszen ő,
Ha borhoz ajka ért.
Légy idvez, ó szőlővessző,
Gondűző nedvedért.

Fejére lombodról veszen
Költőd ím koszorút,
Ernyőd alatt legszebb leszen
Olymp felé az út!

Csepped tüzétől éneket
Mi gyakran zengtem én?
Hány szép leánynak könnyeket
Csillogtaték szemén?
Hány lángsohajtás gyúlada
Dalom lágy hangjain,
Míg istenálmot szúnyada
Hős a hölgy karjain?

Hányszor ragadtam trombitát
Habzó pohár után,
S zengék fegyvert, zengék csatát,
S örök hírt nyomdokán!
S átlángolád a bajnokot
Égő honszerelem,
S keblén hajnalként víradott
Halál vagy győzelem.

Kél a nap és tikkasztva jő,
Költőd hevében űl,
Árnyékot, ó szőlővessző,
Szőj ablakom körűl,
Födezd, borítván zöld lepelt,
A múzsa titkait,
Zengő lantom, s e tölt kebelt,
S édes lyány csókjait.

Korom ha múlik, és emel
Magához angyalom,
Zöld sátorodban zengem el
Hattyúi végdalom,
S te gyönge szél fuvallatán
Hullasd rám leveled,
Húnyó barátod homlokán
Vonván szemfödelet.

Cseke, 1823

LOTTI

Szép tavaszom mezején, mint isteni Grácia, bolygék,
Sok dagadó kebel, ah, gyúla szerelmem után.
Egy vala csak, szívem kinek égett mennyei lánggal,
S ajkam utolsó hív szózata nyögte nevét.
S őt most Hádes örök ligetén hű lángom ölébe,
Lombjaim árnya között, sírva sohajtom alá.

Cseke, 1824. febr.

TANÁCS

Hogyha pályád ellenébe
Küzd az álnok vad gőgjébe,
S tőrt hány minden lépteden;
S nincs ki nyújtson hív oltalmat
Vészhozó ösvényeden:
Menj! s temesd el bús fájdalmad

Hol reád vár szent magány;
S vonj korlátot álmaidbol,
S alkoss ideáljaidbol
Szebb világot alkonyán.

Cseke, 1824. febr.

IGAZSÁG

Vak vagy-e te szent Igazság?
Néked látni kellene;
Látni, mint hevűl a gazság
Jámborságnak ellene.
„Nem valék vak, hív Igazság,
Láttam mit mivelt a gazság
Lest intézvén s szopván vért,
S adtam néki méltó bért.

Ajkát méreg haboztatta,
És dühödve vívt velem,
S eltiporván megszaggatta
Vérrel ázó kebelem.
S hogy ne látnék vad szüvébe,
Fátyolt vont szemem fölébe;
S nem rettegvén már tanút
Nyílt bűnének tágas út."

Szépre, rútra hát így gondot
Nem tarthatnak szemeid,
Szent Igazság és e fontot
Mégis hordják kezeid!

„Szépre, rútra nincsen gondom,
S nem magamnak függ így fontom,
Mely kezemben semmi bért
Százak óta már nem mért.

Tartom azt újjam hegyéből
Elmeredve, mint csontváz;
S a Gonosz rablott kincséből
Serpenyőmbe terhet ráz.
A teher sújt bús erőben,
S a lebillent serpenyőben,
— Borzadjon bár föld és ég, —
Néki száll a nyereség."

Hát befátylozott szemével,
Kinn e pompás kapunál,
S rosszra fordúlt mértékével
Istenséged őrt mért áll?
„Ah, benn ültem hajdanában,
S szózatom zengő hangjában,
Fennálló székem körűl
Megcsendült sok gyáva fül!

S már itt állok elnémítva,
Bús orcámon zápor s szél;
S a Gonosz nem háborítva
Benn veszélyes kénynek él.
Zúg csapása villámának,
S romján más boldogságának,
Melyet rogyni vígan lát,
Alkot márványpalotát."

Szent Igazság, és honodnak
Hol vagynak határai ?
Szenvedsz, s vissza nem ragadnak
Hű szerelmed szárnyai ?
„Jámbor, fenn hazám az égben,
Mondhatatlan messzeségben,
A csillagpályák között,
S már valóm felköltözött.

Ám tekintsd e hidegséget
Arcom holt vonásain ;
És tapintsd e keménységet
Testem márvány tagjain :
S ím befátylozott szemével
Rosszra fordult mértékével,
S kinn e pompás kapunál —
Lelketlen kép ami áll !"

Cseke, 1824. febr.

REMÉNY, EMLÉKEZET

Éltünk rögös határain
Két Géniusz vezet,
S felleg borúlván útain,
Nyújt mindegyik kezet ;
De bár tekint bíztatva rád,
Vigasztalást egyik sem ád :
Remény s Emlékezet.

Emlékezet lebegteti
Szárnyát a múlt felett,
S bús képzetekben rengeti
Borongó kebeled.
Múlt kedv után titkon epeszt,
Múlt kín között ismét senyveszt,
S lelkedre hoz telet.

Kéklő lepelben messze jár
Előtted a Remény;
Magához int, de meg nem vár
Tovább tovább lengvén.
S míg lepkeszárnyát kergeted,
Lezúg hiában életed,
S állasz pályád szélén.

Rosszat ne félj, s ne kívánj jót
Múlt és jövő közűl;
Öleld meg a jelenvalót,
Mely játszik és örűl.
S bár ködbe néha burkozik,
De színe gyorsan változik,
Ajkán mosolygás űl.

Cseke, 1824. febr.

A NYUGTALAN

Lobogtattam vitorlámat,
Szélnek engedém sajkámat,
Jobb szerencse kebelén
Nyúgalmat hogy leljek én.

Csolnakom vész dörgésében,
S gyönge szellő lengzetében,
Sziklák közt, s zöld part megett
Majd sülyedt, majd lebegett.

S távol tenger sík tükréből,
Messzeföld narancsberkéből
Nyúgalom nem szállt hozzám:
S sorsom búsan átkozám.

Bódult! zenge az fennlakában,
Amit kergetsz így hiában,
— Nyisd fel tennen kebeled —
Légy bölcs, — s ottan felleled.

Cseke, 1824. febr.

BERKEMHEZ

Szent berek, itt hol örök vizeid forrása kicsordúl,
S illatozó partján habja csörögve lezúg;
S hol, puha fészke felett nyögvén philomela keservét,
Bokraid árnya közül csattog az éjjeli dal:
Fogd fel az elhagyatott szeretőt, ki lehajlik öledbe,
S rejtsd fakadó könnyét néma homályod alá.

Cseke, 1824. febr.

ENDYMION

Leszáll az estve, nyíl az égi pálya,
Kél és megindúl Lúna nyájason;
Enyhűl az éjnek tőle bús homálya,
Melyen szelíden fénylő leplet von.
Sejdítve nézi, titkosan vizsgálja
Sziklája bércén őt Endymion:
S csapongva gyúlnak gerjedelmi, s vélek
Küzd ismeretlen harcban szív és lélek.

„Hová, hová te képzet csalfa kéje?
Mi zúg fel itt a pásztor kebelén?
Mi gond, mi álmok lengenek feléje?
Mi bájvidékre, s mért esdeklem én?
Fel, fel hozzád forr, fénynek istennéje,
E lángsohajtás, e vívó remény:
Szűk érzetemnek porlakom határa,
Csillagkörödben ott áll tündérvára!"

„Dagadsz, dagadsz a szívben hév indúlat,
Kész lelkem, ah, de szárnya még sem kél!
Küzd és borong, hullámzik s lángra gyúlad,
S porsátoromban fojtja rabkötél.
Mért a halandón e komor borúlat?
Lélek, rohanj: mint hab felett a szél!
Vagy, Istenasszony, szánd meg ó nyögésem,
S enyhítsd egedből kínos esdeklésem!"

„Önt könnyet, aki küszködött hiába,
Szánást keresve bájló képeden.
Ó kapj fel engem pályád távolába,
Vagy szállj le hozzám lángösvényeden!

Csak egy tekintést fátyolod titkába,
Csak egy sohajtást égi kebleden:
S lelkem, röpűlve lényed ellenébe,
Sugáraidnak olvadjon fényébe!"

Így, míg belől az érzetek vivának,
Ajkán az ömlő hang így nyögdele;
Az Istenasszony érzé fátyolának
Szélén mint leng a sóhajtás szele;
Hallá nyögését olvadó hangjának,
S lágy érzelemre mozdúlt kebele;
S fennéteréből a bérc pásztorára
Enyhítve fordúlt arca szép sugára.

Ott áll s andalg a csendes éj vezére
A bús halandó bájvonásain,
Nézvén mi díszben űl tekintetére
Az istenűlő lélek arcain.
S ekkor nem ismert gond borúl mellére,
Foly mondhatatlan érzet tagjain:
S szebb lángra gyúlad leple közt orcája,
S önként hanyatlik föld felé pályája.

Szállong alá: mint illatozva nyári
Homályos estvén szellők lengenek,
S körűllebegve szétfolyó sugári
Ezüst habokká tisztán ömlenek.
A pásztor árjong, s teste szűk határi
A halhatatlan kénnyel küzdenek:
S nem bírva szívén mennye boldogságát,
Sűlyed s homályban érzi társaságát.

Ah, kényözönben olvadó keblének
Hullámi közt a lélek elmerül;
Forrón sohajtott órák röpdezének,
De gondolat már benne nem derül!
Ott fekszik ő fényében Istennének,
Ki lengve száll az elsülyedt körül;
S szózatja zeng, és vonja hív ölére,
S nem vért habot, hajh, megrekesztett vére!

„Fel pásztor, fel! szerelmed győze végre,
S ím fátyolomnak nyíló titka vár;
Merész tüzedben gyúladál az égre,
S fürtöd felett leng pályád lombja már.
Ah, az lesújtva szállt a testiségre,
S varázserővel bájláncokba zár;
Fénnyel vakít, s úgy önti el homályát,
Bús éjbe rejtvén a felvíradt pályát."

„De, ah, ki fekvél Istenné karjába,
Ne lengedezne boldogság rád még?
Élj e varázslét bájos alkonyába
Szunnyadva benned minden testiség!
S én átrengetlek szép álmok honába,
S léssz szenderegvén boldog, mint az ég."
Mond, és megenyhűlt fénnyel leplezé be,
S szőtt halhatatlan álmokat fölébe.

Ott fekszik ő borítva nyúgalmával,
S álmán az Istenasszony képe reng;
Kél Lúna s felszáll nyájas orcájával,
S lenézve rája titkosan mereng.

S ha jön az éjfél, csillagfátyolával,
S csend ömlik el, s csak philomela zeng:
Rezgő sugárit föld felé ereszti,
S a szép szendergőt bennek megfereszti.

Cseke, 1823. ápr. és 1824. febr.

VIGASZTALÁS

Nyögsz, ah, ha nemzetek felett
A sors bút hozva száll,
S küzdő reményök cél helyett
Újabb veszélyt talál;
S ha a szabadságért folyt vér
Átok leend, s a pályabér
Vagy járom vagy halál!

Mi haszna bú? mi haszna gond?
Törvényt ki szab s határt?
Szerencse köt, szerencse bont,
S vakon használ vagy árt.
Ki éjt s napot fáradva tölt,
Ki nyugszik és kart karba ölt,
Együtt lát hasznot s kárt.

Hát mért törődöl a világ
Sorsán, maroknyi por?
Szárad s kihajt a szőlőág,
Lesz ősszel újra bor.
S kedved ha most mámorba fúl,
Alvás után feljózanúl,
S kerűl megint a sor.

Kis csolnak, ah, csak életünk,
A sors az Óceán;
Most szép partokra köthetünk,
Majd hullám mérge hány.
De kedvezőn lengő szelet,
S dörgő vészt a csolnak felett
Tűr a bölcs egyformán!

Cseke, 1824. márc.

ESTI DAL

Kertemre szelíden
Az estve leszáll;
Lágy szél nyög epedve
Virágainál.
S míg szél nyög epedve
Virágainál,
Harmatja szememnek
Azokra leszáll.

Nem látod-e, lyányka,
Hűs árnyaimat?
Jer, s tépd kebeledbe
Virágaimat!
S harmatja szememnek
Ha rólok lehúll,
Lassan leperegve
Szivedre vonúl.

Búsan csörög a hab,
A fülmile zeng,
Fenn a szerelemnek
Szép csillaga leng.
Mit nézsz mosolyogva
Sugárid alól?
Ah, lelkem öleld ki
Borúlatiból!

Titkom kebelemben
Oly csendes, oly hív!
Mért habzik alatta,
Mit vérzik e szív?
Árnyékba körűle
Hűs nyúgalom űl,
Lángérzete mégis
Messzére hevűl!

Lángod tele mellem
Alatt viselem;
Légy idvez örökre
Arany szerelem!
Boldog ki merenghet
Hullámid felett,
S révpartod ölébe
Visz hű kebelet!

Cseke, 1824. márc.

EMLÉK

Ömledező csermely, s te szelíd berek, árjai mellett,
  És te kies hajlék a berek árnya között,
És te, ki ott lebegél hajadat koszorúzva virággal,
  Itt eped a költő, barna leányka, feléd.
Egykoron ah dalain ha borongó kénybe merűltél,
  S májusi harmatként reszkete könnyed elő:
Ajkaidon ó zengd ki nevét, ó zengd ki sohajtva,
  S hab, berek, és hajlék zengeni fogja veled!

Cseke, 1825. máj.

ÁLDOZAT

Áldozatom két Istenség oltára felett áll:
  Könny neked ó Szerelem, és neked, ó Haza, vér!

Cseke, 1825. máj.

ECHO

Sziklai lyány, hívlak! „Hívlak": felel éteri hangod;
  Ím jövök, ah de lakod bús fala néma s üres!
Sziklai lyány, hol vagy? remegő ajak ami reád vár,
  S hű karok, és szerelem mennyei lángja velek.
Csalfa te rejtve maradsz; epedő rezgése szavadnak
  Hév vala, s kebled, mint szirti lakásod, hideg!

Cseke, 1825. máj.

HOLDHOZ

Hold, szelíd hold, felhőd kárpitjában
Sokszor könnyes szemmel néztelek,
Képét láttam arcod súgarában,
Sohajtási voltak a szelek.
Karjaim kinyíltak, hő keblemre
Hogy szorítsam a szép ideált,
Ah de halhatatlan gyötrelmemre
A hevűlő megcsalatva állt!

Vágyaimtól gerjedő reményem
Őt nyomozza most is, szüntelen,
Ah de ködben elborúlt ösvényem
Tévedeztet kínos éjjelen!
Ismeretlen messze föld vidékin
Kísér s hurcol titkos érzetem;
Rengetegben, sziklák omladékin,
S vad pusztákon árnyát kergetem.

Élsz-e tündérberkek szent homályán?
Ohajtásim ott is rengenek;
Túl az égen, túl a csillagpályán
Gondolattal messze röppenek.
Képzetemben száll egy édes álom,
Lángvonással egy kép bennem ég,
Folyton érzem, és mégsem találom,
Itt közel leng e bús messzeség.

Szív, örvényed zajgó hullámában
Árad és forr mély hevűleted;
Ah magaddal küzdesz e hiában?
S tennen álmod képét kergeted?

Érzem innen kelni rejtekedből
E borút, mely titkosan hervaszt;
Szív, derűlj ki lassan fellegedből,
Vagy dobogva szaggasd széjjel azt!

Cseke, 1825. máj.

JENNYHEZ [II.]

Jősz leányka lángszemekkel,
S barnán kéklő hajfürtökkel:
Mint árnyéklott viola.
Így száll égi kellemében
Messze lengő fellegében
A remény szép angyala.

Áradó mély fájdalomnak
Engem lankadási nyomnak,
Keblem, ajkam enyhet kér.
Ah, hasonlítsz reménységet,
Tőled e kín mely így éget
Balzsamcseppet mégsem nyér!

Cseke, 1825. máj.

DRÉGEL

Fellegi bérceiden, ó Drégel vára, kereslek,
Merre valál? tornyod honnan emelte fejét?
Szondi hol állt? repedő kebelén hol csorga le vére?
Nyughelye hantjai közt hol nyög az estveli szél?

Puszta vagy, ó kiomolt vér szent helye! néma homály
[leng
Vad bokor árnyaiban szirteid orma felett.
Ah de romod tetején az örök hír égi virága
Csillagi fényében századok óta virúl.

Cseke, 1825. máj.

SZERELEMHEZ

Kertje csendes alkonyában,
Míg csapongva zúg a szél,
A Dalos bolyong magában,
S keble búsabb lángra kél.
Könny között tolúl szemére
A benn küzdő gyötrelem;
Önts, ah, balzsamot sebére,
Boldogító Szerelem!

Minden lepke lél virágot,
Harmatot minden virág;
Én tekintem a világot,
Bús magány az s pusztaság.
Istenné, kit hajnalában
Hű karod vitt mint vezér,
Most ím égető napjában
Híves árnyat tőled kér!

Vagy ha kedved szép egében
Több remény nem bíztat már,
S csillagod rezgő fényében
Nincs egy enyhítő sugár:

Küldd el véglehelletemre
Még egyszer hív angyalod,
S tőle bérűl húnyt szememre
Könnyáztatta fátyolod.

Cseke, 1825. máj.

ALKONYI DAL

Nyögve kél az esti szellet,
Balzsamillat szárnyain,
Csolnakom száll a part mellett
Csörgő víznek habjain.
Csillag s hold a víz tükrében,
Zöld erdő partja mentében,
Bokrain száz rózsa leng,
Philomela köztök zeng.

Csattogó bájhangozatja
Mint ezüsthab ömledez,
Lelkem minden gondolatja
Lágy érzésbe sűlyedez.
Szívem habzik, mint az ének,
S cseppje hő szemem könnyének
Vízen, parton, erdőn túl
Ismeretlen tárgyért húll.

Ég, ó sátorod pompáján
Merre vonz a messzeség?
Leng egy csillag nyúgot táján,
Mely ott rózsaszínben ég.

Csillaga a Szerelemnek!
Habja mért dagad keblemnek?
Hozzád mért gyújt ily erő?
Idvesség tán tőled jő?

Cseke, 1825. máj.

*RÉGI VÁRBAN**

Bús düledékeiden, ó-Husztnak vára megállék,
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, szakadott a fal, s a visszanyögő hang
A szirt erdeje közt zúg vala lábam alatt.
S hév kebelem dobogott, s e könny, mely forra szemem-
ben,
Titkosan omladozó szent Haza, néked ömölt.

1825. máj.

RÉV ELŐTT

Szív életemnek vitorlája,
Hajtó szellőm a szerelem;
Lobog, ha ez fuvalt reája,
S sziklán, habon rohan velem.
Felhők s vihar pályám röptében,
S míg engem e veszély körében
Ezer halál zúg itt körül,
Sem ég, sem föld nem könyörül.

* *Későbbi átdolgozásában, melyben a „Szél kele most" után teljesen átalakult a szöveg, a* Husztot *címet kapta (ld. ott).*

Nem messze zöld dombok virúlnak,
Virágszagot lehell a part;
Ó ég, s ím a habok simúlnak,
Lengő vitorlám arra tart!
Te bájsziget hű Kalypsója,
Ím itt áll a vándor hajója
Szélvész után a rév előtt,
Szelíden ah fogadjad őt!

Cseke, 1825. dec.

A SZABADSÁGHOZ

Nyisd fel ó lángzó kebeled dicső Hölgy,
Nyisd fel a küzdő szeretőre kebled,
Fennröpűltedből kegyesen mosolygván,
Égi Szabadság!

Nékem is forrtak szemeimben égő
Könnyek, éreztem haza szent szerelmét,
Ints, zajos habként dagadozva várom
Lengeni zászlód.

Járom a gyáván! ki remegve futja
Fenndicsőséged ragyogó világát,
S megszokott rabság' kezein tudatlan
Csörgeti láncát.

Átok a gyáván! ki nevedre borzad,
Mert gyakor szélvész kavarog föletted,
Mert halálhörgés diadalmi pályád
Mennyei bére.

Szállj ki felhőden, s noha szózatod mint
Villogó szélvész dörög is körűlem,
S zöld borostyánod noha fürteid közt
Vérbe füredt is:

Kellemed látom, s dobog érte mellem,
Csókodat várom szerelemben égve,
Csókodat szomjún epedő ajakkal,
Jer, ne tagadd meg!

Cseke, 1825. dec.

DERŰ

Lomb, te csörögve lehullsz; kertem rózsája, te her-
Fáim alatt éjszak bús szele dúlva süvölt. [vadsz;
Képzetem elfordúl, s a múlt örömébe merítvén,
Barna leányka, feléd e kebel újra hevűl.
És ím rózsalepelt von el a Fantázia rajtam,
S hesperi csillagként arcod alatta ragyog.
És kivirúl a lomb, kertem rózsái feselnek,
S fáimat Elysion szelleme lengi körűl.

Cseke, 1825. dec.

BALASSA

Kétségtől rettegve, bánat közt nyugtalan
Sírok, de könnyemet ontom haszontalan,
Erdőn, bércen, völgyön bújdoklom úntalan,
Segédkart, s hajlékot nem lél boldogtalan.

Szélvész mérge tépi lengő vitorládat,
Bocsásd le, hű Remény biztos ánkorádat,
S habok közt nyugtatván roncsolt hajócskádat
Fordítsd mosolygva rám még egyszer orcádat!

Cseke, 1825. dec.

HERVADSZ...

Hervadsz, hervadsz
Szerelem rózsája,
Isten hozzád
Keblem hű lyánykája!
Omlik a hab,
Omlik könyhullásom;
Kél a szellő,
S költi sohajtásom.

Partot a hab,
Bút mos könyhullásod;
Enyh a szellő,
S enyhűl sohajtásod;
Hagyd hervadjon
Szerelem rózsája,
Nyíl hajnalkor
Remény violája.

Hervadsz, hervadsz
Szerelem rózsája!
Nem kell nékem
Remény violája;

Újjaim csak
Nefelejcset szednek
Bús estvéjén
Bús emlékezetnek.

1825

KÖLTŐ

A költőnek lángkeblében
Kínos, édes érzelemmel
Mely derűlet s alkony vív!
Mondjátok meg, ó, mi az,
Ami búban és örömben,
Kedv s keserv pillantatában
Itt benn habzik, itt benn küzd,
S mély titoknak fátyolában
Mennyet s poklot rejtve sző?

Nékem is pirúlt az élet,
Mint tavasznak hajnala,
S milliom szín pompájában
Fennragyogva szállt felém.
És feküdtem szép ölén,
Szívtam kelyhe balzsamát,
S mért hogy a legédesebb csöpp
Fájdalommal elvegyűlve
Forra végig ajkamon?

Röppenj, röppenj, szűk Jelenlét!
Keskeny nékem e határ;
Múlt s Jövő tekintetemnek
Messze, messze, messze int.
Ismeretlen, szent Haza!
Hol vagy, ah, rendelve nékem?
Nyugtalan szív merre vágysz?

1826

VÁNDOR REMÉNY...

Vándor Remény csapongva jár,
Örömre hív, de búra vár;
Távolra mint hajnal pirúl,
Közel sötét éjként borúl.

Tenéked, ó bús Szerelem,
E rózsabimbót szentelem;
Nyájas, piros, s illatja szép,
De hajh tövise szívet tép!

Föld-e lakod vagy fenn az ég?
Ragyogj felém örök Hüség!
S virágra mint harmat ha húll,
Enyhítsd e kínt mely bennem dúl!

1826

ÜLTEM ÉN...

Ültem én a forrás mellett,
Téli szél fúvt, ég borúlt,
Egy madárhang sem nyögdellett,
Egy rózsácska sem virúlt;
S e kebelnek mozdultára
Néztem kunyhóm ablakára,
Barna lyány, te laktad azt,
S véled éltem víg tavaszt!

Űlök én a forrás mellett,
Lágy zefír száll, ég derűl,
Száz madár zeng, bájlehellet
Száz rózsának kelyhén gyűl.
S e kebelnek mozdultára
Nézek kunyhóm ablakára,
Barna lyány, elhagytad azt,
S engemet bús tél hervaszt!

1826

HÉV NAPTÓL...

Hév naptól hervadtában
Kék viola
Lehajola,
S epedve zöld bokrában
Már halni kész vala.

Jön Hesper s alkonyából
Reá tekint,
S langy cseppet hint
Enyhítő balzsamából,
S él a virág megint.

Pályád töviskörében
Ó szerelem,
Lángkebelem
Hervad sebes tüzében,
S bánat s halál velem!

Ki lesz, ki a szenvedőre
Reá tekint,
S langy cseppet hint
Szívem kinzó sebére,
Hogy éljek én megint?

1826

VÁGY

Volnék csak kis madár,
Röpűlnék szárnyakon,
El, szép hazám felé,
Hű szívem merre von;
Túl erdőn, túl hegyen,
Merről a nap felkél,
Virúló part felett
Lyánykám hol búban él.

Lassan szállonganék
Mint esti fúvalom,
Forró szerelmeket
Csattogna bús dalom;
S elszenderíteném
A lyányt zengésivel,
Hogy édes álmain
Képem víradna fel.

Látnám, mint gyúl felém
Hullámzó kebele,
Hév ajkán, hallanám,
Nevem mint zengi le;
S az álomkép után
Felnyitván karjait,
Örömcsepp fénylené
Végig lángarcait.

Mint lepke harmatot
A rózsa bájölén:
O reszkető könycsepp
Felszívlak téged én!
S erőd balzsam gyanánt
Átfolyva mellemet,
Megenyhűl majd sebem,
Mely most kínnal temet.

Pest, 1826. nov. 1.

PIPADAL

Kürtét vadász zendíti meg,
Fellázad minden út;
Reng bérc és völgy és rengeteg,
Az őz riadva fut.
Én védtelent nem üldöznék;
Szelíd vagyok, s ha számban ég
Kék füsttel a pipa,
Tőlem, kis őz, pihensz mindég
Ernyőd sátoriba.

Mért lángol a busúlt vitéz?
Harcot nem szeretek.
Ott vér miatt pirúl a kéz,
Dúlván mint fergeteg.
Düh gyúljon ádáz lelkeken;
De nékem égjen csöndesen
Kék füsttel a pipa;
Mást hordhat véres telkeken
Tajtékzó paripa.

Viraszt a bölcs, gondol sokat,
S itt, s ott, s mindenfelé,
Eget, földet míg hányogat,
Csak a hibát lelé.
Jámbor, miért epedsz mindég?
Jőj, gyújts reá; ha vígan ég
Kék füsttel a pipa,
Derűl előtted föld és ég,
S nem lesz sehol hiba.

S te kit gyötör vad szerelem,
Szenvedsz igád alatt,
S gyötrelmeden kél gyötrelem,
Forrván baloldalad,
Vidúlj! örök bú nem tenyész;
Im így tanít s enyhítni kész
Kék füsttel a pipa.
Kín s kény, miként füst kél s enyész,
Más lép nyomaiba.

Sovárg, eped, szaguld, csapong
Az ember untalan,
Bár kedv és szándék, tett és gond
Lesűlyed nyomtalan.
Sok jót, dicsőt föld gyomra zár;
Leomla sok királyi vár,
S kék füsttel a pipa
Bolyongó vándor ajkán már
Ott ég romaiba.

Pest, 1826. nov.

VÁNDOR

Reng a hullám, röpűl a sajka,
Messzebb, messzebb vonúl a part,
Még csóktól ég a vándor ajka,
Még visszanyújt remegő kart.
Keblét a búcsú gondolatja
Mély olvadásban haboztatja,
Utána int száz szem, száz kéz,
De ő csak egy pár könnyet néz.

S ím kéklik a part zöld pázsitja,
Homályba tűn a messzeség,
Az egy pár könnyet elborítja,
Nem látszik már, s ott reszket még.
A vándor áll, némán nyögdell ő,
S utána hord a parti szellő
Száz köszöntést bús zúgással,
De ő csak egy sohajtást hall.

A sajka száll, a sajka hajtat,
Alatta víz, felűl az ég;
Lassan lezeng a végsohajtat,
Nem hallik már, s ott lángol még.
A vándor enyhet kér mellére,
Száz csillag néz vérző sebére,
De ő csak egy felé tekint,
Mely nyúgotról szerelmet int.

Pest, 1826. nov.

HONVÁGY ÉS SZERELEM

Zöld partján éltem a Tiszának,
Hű keblen, hű fedél alatt,
Szelíd napok tisztán folyának,
Kertem hozott virágokat;
Körűltem lelkesűlt az élet,
Bánat s öröm lágy énekké lett,
Mégis, ki fejti meg, miért,
Ohajtásom más sorsot kért.

Elhagytam partját a Tiszának,
De visszavágyott kebelem,
Bennem borongva hajnallának
Vérző honvágy s bús szerelem;
Szemem minden felhőt kisére,
Irígy valék minden szellőre,
Mely rózsás illattal tele
Pályát kelet felé lele.

Sohajtozám: derűlj ki bennem
Kinos homály, enyhűlj te szív,
Ott sem hagyott lángod pihennem,
Van itt is, ami kedvre hív!
De képzetim folyton vezettek,
Lengvén a honcsillag felettek,
A távolig s a múlt felé,
Búmat minden nap érlelé.

Eget s földet kérék, miattam
Nem indúlt meg sem föld, sem ég,
S ím bánatomban elhervadtam,
Majd hant alá borít a vég.
S dombján a csendes énekesnek
Keletről lágy szellők röpesnek,
De azt meg nem tudhatja más,
Zúg-e köztök egy sóhajtás?

Pest, 1826. nov.

EPIGRAMMÁK

Ifj. B. Vécsey Miklós Szathmármegye főispáni helytartójának beiktatására

Nyugszik az ősz bajnok, de nyomán hős gyermeke [felkél
S lelke hevültében, bátran előre tekint.
Indúlj! im ragyogó pályád messzére kinyílik,
Hol deli fénnyel atyád csillaga lángol elől.
Díszes az út, de nehéz; kötelesség terhei várnak,
Hon s fejedelm tőled kérnek erőhez erőt.
Híve királyodnak ha maradsz majd, s híve hazádnak,
Vécsey, szent vérnek szent folyadéka maradsz.

Aki minap ragyogott az egész országnak előtte,
S bajnoki lelkével védte megyénknek ügyét,
Szép haza vedd azt most vígan fejedelmi kezekből
S új életre hevűlj, lángkebelére ha dőlsz.

Vécsey száll s más Vécsey kél; két nap ragyog; [egyik
Estveli bibor alatt, reggeli fényben ez itt.

Ősz atya homlokodon zöldell a pálma, pihenj el;
Ifjú pálmádért pályafutásnak eredj.

Vécsey, Szathmárnak valamerre határai nyúlnak
Kedves név, örvend néked öreg s fiatal.
Vécsey hív atya volt, az idősb, mig űle közöttünk;
Íme jön a fiatalb, s Vécsey hív atya lesz.

Van koszorú, de becsesb a szív hálája nemesnek;
S gyöngyöket a dagadó könny folyamatja halad.
Vécsey, Szathmárnak, Nemes Ősz, hálája feléd száll,
Vécsey, Szathmárból könnypatak áldja neved;
Visszatekints pályádra, s fiad gyúladjon utánad,
S könnyeket és hálát majd fog aratni veled.

Cseke, 1829. márc. 5.

GRÓF KÁROLYI GYÖRGYNEK AZ URADALMAIBAN SZOLGÁLÓ TISZTVISELŐK

Motto: Hell, wie der Thau, worin sich Blumen baden
Lass, Zeus, du Höchster! Seine Tage entfliessen,
— — — — — — — — — — — —
Mög er noch mehr als zehn Olympiaden,
Wie jetzt sein Ross, mit Vollkraft noch umschliessen!
Des Frohsinns Mirte müsse seinen Pfaden
Stets auf Hygeas Zauberwink entspriessen.
Matthisson

Idvez légy szeretett, idvez légy dísze nemednek,
Károli szép törzsök méltó fakadéka nemes gróf!
Idvez légy, és híveidet kik örömre hevűlvén,
Könnyek alatt ragyogó szemmel járúlnak elődbe,
Fénypalotáidból kegyesen letekintve fogadd el.
Nem Te valál? ki szelíd gonddal sorsunkra vigyázván,
Messze jövendőnknek kinyitottad előre határit,
Égi reményt láttatva velünk? hogy tettei bérét
Élte telén biztos nyugalomban várja be szolgád;
Mostoha napjaitól hogy az árva ne féljen előre:

Bús felhői között délszinre találjon az özvegy;
S gyermekiért az atyát keserű gond vésze ne hányja.
Fenndobog a tele szív jóltévőjének előtte;
S lángszavakat keres a forró, szent hála, de nem lél;
Csak remegő ajakon töredeztet néma sohajtást,
Csak dagadó könnyben tükrözteti keble haboztát.
Hősek gyermeke! jer s nyujtsd szentelt jobbodat, ajkunk
Hogy melegítse fel azt, s szemeink gyöngyébe feredjen;
S boldog léssz, mert boldogokat tudsz tenn körűled,
S élted célja felé, pályád fénylepte határin,
Emberi szép tettnek kísér hű képe keresztűl.
Boldog léssz, mert kedveseid nem hagyja el a sors.
Akik ajándékit nemesen használni, miként Te,
S embertársaikat szerelemmel ölelni tanulták,
S életadó napként áldást elszórva ragyognak,
Károli végy koszorút tőlünk, végy gyermeki hálát,
S ünnepi ömledezést! Neked ég minden kebel és szív,
Minden ajak rebegése Tiéd! Légy idvez örökre!
És mikor a Haza fűz fiatal fürtödre borostyánt,
S áldozatid bérét magos ének zengzeti nyujtják;
Vagy mikor a sokaság fennhangzó tapsai várnak
Míg a pesti mező dobogó paripáid alatt reng:
El ne feledd, hogy híveidet messzére s közelről
Hozzád hő szeretet szakadatlan láncai vonják.

1829

ZRÍNYI DALA

Hol van a hon, melynek Árpád vére
Győzelemben csorga szent földére,
Mely nevével hév szerelmet gyújt;
S messze képét bújdosó magzatja,
Még Kalypso keblén is siratja,
S kart feléje búsan vágyva nyújt?

Itt van a hon, ah nem mint a régi,
Pusztaságban nyúlnak el vidéki,
Többé nem győzelmek honja már;
Elhamvadt a magzat hő szerelme,
Nincs magasra vívó szenvedelme,
Jégkebelben fásult szívet zár.

Hol van a bérc, és a vár fölette,
Szondi melynek sáncait védlette,
Tékozolva híven életét;
Honnan a hír felszáll, s arculatja
Lángsugárit távol ragyogtatja,
S fényt a késő századokra vét?

Itt van a bérc, s omladék fölette,
Mely a hőst és hírét eltemette,
Bús feledség hamván, s néma hant;
Völgyben űl a gyáva kor s határa
Szűk köréből őse saslakára
Szédeleg ha néha felpillant.

És hol a nép, mely pályát izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni
Ősz atyáknak nyomdokin tanúlt;
S szenvedett bár, s bajról bajra hága,
Hervadatlan volt szép ifjusága,
A jelenben múlt s jövő virúlt?

Vándor állj meg! korcs volt anyja vére,
Más faj állott a kihúnyt helyére,
Gyönge fővel, romlott, szívtelen;
A dicső nép, mely tanúlt izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni,
Névben él csak, többé nincs jelen.

Szobránc, 1830. júl.

SZONDI

Töredék

Messze határokról mint vágyva jön a daru vissza,
Enyhe napok nyíló melegét ha megérzi tavaszkor,
S fellegiben fennúszva halad, míg úta betelvén,
Ismert pázsitain síkföldi mezőkre leröppen:
Úgy jövök én tefeléd, kebelem szent honja, viszontag,
Isteni szép költés! Haragos vihar éje rohant el
Életemen, lángérzelmek fagytak meg alatta,
A ragyogó képzet csillagkoszorúja lehullott,
S rémeitől szívem fenekén némúla meg a dal.
Most, mint alkonyi fény zivatarnak utána, szelídült
Búval emelkedik a költő, nem gyermeki kény közt,
S ábránd ifjúként aranyálmok ölébe merengvén:

Nyúgaloműlte sötét arccal szedi húrjait öszve
Fenntűzben, mit erő lobogat, mit fájdalom érlelt.
Bajnokot énekel ő, ki hazánkért onta nemes vért,
Szondi dücső végét romján a drégeli várnak.....

Cseke, 1830. dec. 31.

KÖLCSEY

Töredék

Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak,
Nyúgoti ég forró kebelem nem tette hideggé;
Szép s nagy az, ami hevít; szerelemmel tölti be lelkem
Honni szokás és föld, örököm kard s ősi dicsőség.
Nyúgoszik az zöld lombjai közt a nemzeti béknek,
Ez ragyog újra midőn tele fénye dalomnak elönti,
S színe varázs súgáraiban szállítja fel ismét
Őseim árnyaikat, kik az őszkor napjait élték,
Kölcsey nemzetség, Ete hű maradéka, kit egykor
Don hullámi körűl, a Hét magyar eggyike, hős Ond,
Lángölelés zálogja gyanánt neje karjairól vőn.
Vígan laktanak ők rohanó Tisza partjai mellett,
S hol vadon árnyak alatt barnán viszi habjait a Túr,
Mígnem az elkomorúlt sorsnak nyila dúlva lecsattant
S könnypatak áradozott a bánatölelte teremben,
S áldozatát vérben fogadá vala boltja sötétén,
Elsiratott hamvak közt, a cégényi monostor...

Cseke, 1831. jan. 7.

KÖNNYCSEPP

Csöndes ifju járdal andalogva,
Andalogva szent berek homályán,
Száll feléje nyögdelő szelecske,
S bíborajkán végig elsuhanva
Tiszta csöppet harmatoz le hűsen.

„Honnan, honnan nyögdelő szelecske?
Nem derűl most hajnal rózsaszínben,
Esti fény sem bíboroz tetőket,
Lángfolyamban úszik a nap ott fenn,
Dél hevétől rekken a meleg táj;
S szárnyad íme tiszta csöpp ezüstjét
Harmatozva lebben el körűlem!"

És felelt a nyögdelő szelecske:
„Mentem én keresni dél hevében
Rózsabokrot balzsamernyejével,
És alatta leltem gyönge lyánykát,
Gyönge lyánykát űlni könnyel áztan,
Szánakozva röpdezék feléje,
S megfüredtem könnye tengerében."

Szóla s ment a nyögdelő szelecske;
És az ifju szíve kezd dobogni,
S bíborajkán a csöpp égni kezdett,
Égni kezdett, bár leszálla hűsen.

Cseke, 1831. jan. 17.

HUSZT

Bús düledékeiden, Husztnak romvára, megállék ;
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél ; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond : Honfi, mit ér epedő kebel e romok orrmán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövendővel komolyan vess öszve jelenkort ;
Hass, alkoss, gyarapíts : s a haza fényre derűl !

Cseke, 1831. dec. 29.

MÁRIA THERÉSIA

Sír vala, gyönge fiát dobogó kebelére szorítván,
S álla borúlt napként Mária népe között.
Sírjon-e, mond a büszke magyar, fejedelme magyarnak?
Sírjon-e kit nagy nép szent koronája födez?
S lángjai közt nem kérd ő múltkori sérvet, ölő kínt ;
Halni rohan, küzd, győz ; s Mária védve vagyon.

Cseke, 1831. dec. 30.

TÁVOZÁS

Lengve sötét part árnyai közt a csolnak amott száll ;
Nyúgoti fenyvek alól szél s hab utána rohan.
És a lyányka halad, s végbúcsút intve kezével
Alkonyi csillagként messze homályba letűn.
Szálljatok ah keggyel, habok istennéi, körűle,
S hozzátok szeliden hű kebelemre megint !

Cseke, 1831. dec. 30.

MUNKÁCS

Hol fejedelmi terem fogadott fejedelmi lakókat,
S küzde nemes harcot Zrínyi leánya soká :
Bércedet, ó Munkács, keserű gond űli, lebegvén
Rémalakok szomorún a fogoly álma fölett.
Büszke tekintettel mit nézsz a síkra le bús lak?
Jőn az utas, lát s fut messzekerűlve tovább.

Cseke, 1831. dec. 30.

BÚSAN CSÖRÖG...

Búsan csörög a lomb,
Mert fú szél ;
Sűrűn dobog e szív,
Mert búm kél.
Kárpát kebeléből
A szél fú ;
Tőled szerelem jön ez éjjeli bú.

Lyány sziklakemény, lyány
Csillagszép,
Nem látod-e kínom,
Mely dúl s tép?
Nem szánod-e kínom,
Mely tép s dúl,
S felforrva szememben ez arcra lehull?

Hajh rózsa, piroslik
Lángorcád,
Jer, könnye szememnek
Forrjon rád!
Hervadva hevétől,
Mely áltfut,
Majd adsz temetőmre halottkoszorút!

1831

VAD HOMÁLY KÉL...

Töredék

Vad homály kél nyúgot boltozatán
Éjjelében a nap elmerűl,
Barna felhő szikla tornyozatán
Szívborzasztó néma csendben űl,
Rejt villámot, rejt halált keblébe,
Vándor indul mégis ellenébe,
Nem remeg, bár búsan int az ég,
S nyílt előtte kétes messzeség.

1831

KÉL A ZEFIR...

Töredék

Kél a zefir, s lágyan száll,
Rózsa néki meghajol.
Nyiss kebelt virághölgyecske,
Lengek ím nyögő szelecske
Harmatlepte lomb alól.

Hesper bíborkebelén
Fény között fürdöttem én;
Ámbraillat fuvalmimban,
Harmat enyhe csókjaimban,
Karjaim közt égi kény.

Jön az éjnek angyala,
Terjeng csillagfátyola,
Rózsa titka felfedezve,
Keble kényben rengedezve:
Álmok oly édes vala.

Hajnal támad, Flóra jár,
Ébredj, ébredj égi pár!
S röppen a — — szelecske
— — — — a virághölgyecske
— — hervadva már.

1831

BÁR RÓZSA VOLNÉK...

Töredék

Bár rózsa volnék, szép leány,
Hogy elvirítva kebleden
Lelnék magamnak büszke sírt!
S o, bár lehetnék esti szellő,
Hogy édes ajkad bíborán
Szedhetnék balzsamcsókokat!

Itt állok félénk messzeségben;
S mint bércein Endymion
Sohajt a csillagokra fel,
Hová röpűlni szárnya nincs:
Némán sohajtozom feléd.

Ölelni vágy e kar, de fél,
Vágy ajkam ajkadon remegni,
De tilt komoly pillantatod.

Menj lángtekintet, ah röpűlj,
Röpűlj felé hév gondolat,
Tinéktek útat semmi nem zár.

1831

NAP SZÁLL ALÁ...

Töredék

Nap száll alá, biborban ég
Nyugot láthatára,
Fényben röpül egy sugár még
Leányvár tornyára,
Fényben még egy sugár röpül
Tornyára Lyányvárnak,
Hol Róza mély bánatban űl,
Kit bús falak zárnak.

1831

VÉSZ

Bús vihar kél, duzzad a hab,
Vízközépen csolnakom ;
Isten hozzád, messze kék part !
Isten hozzád, hű lakom !
És te lyányka légy szerencsés,
Kit más boldog karja bír !
Szikla s örvény én körűlem,
S hullám közt vár puszta sír.

Bús vihar zúg, harsog a hab,
De szivemben néma csend ;
Melyen vad ború sötétlik,
Melyre fény már nem dereng.

Itt tekintek a vizekbe
Mélyen, tompán, hidegen;
Kín és kény, és föld és élet
Oly üres, oly idegen!

Szikla rendít, nyíl az örvény,
Szállj fenékre csolnakom!
Fennzajong bús tenger árja,
Lenn ezüsthab hű lakom.
Majd a vándor vész között jár,
Kormányán kétségben űl,
Nem sejdítve, hogy hajója
Enyhe sír fölett röpűl.

Cseke, 1832. jan. 26.

KAZINCZY

Sírba Kazinczy leszállt; s későn fakad érte hevítvén
A remegő könnycsepp harmatozó szemeket.
És fölkél hideg álom alól bús árnya sötéten,
S rémletes arcával dombja fölébe leűl.
Nemzetemért e szív tettel bizonyíta szerelmet,
Szól keserűn, s a díj könny leszen érte csupán?

Pest, 1832. szept. 8.

ÁTOK

A dalköltőn fekszik átok,
Szívén, lelkén vad ború,
Szép leányim őt hagyjátok,
Ég, föld néki szomorú;
Égben honát elvesztette,
Földen nem lel mást helyette,
Fürtein kín a koszorú.

Mennyet ígér lángszerelme,
Hajh de búsat, mely ont vészt;
Édes hangba foly gyötrelme,
Mégis lelket tép, emészt.
Álmot űz, s mert nem találja,
A valót s jelent utálja,
Kényben nem vesz s nem hagy részt.

Hajnalán rózsás tavasznak
Télvihart epedve zeng,
S majd ha lomb s virág elasznak,
Zöld ernyők után eseng.
Hölgy miatt küzd, nyerve díja,
S íme most száz kétség víjja,
Sóhajtása messze leng.

Vészes égnek néz alatta:
Hű fedélhez merre jut?
S hű fedél ha befogadta,
Számüzöttként visszafut.
Fényben nyíl előtte pálya,
S hátra készti zord homálya,
Hol vadonba tér az út.

A dalköltőn fekszik átok,
Kedv s remény hiában int;
Szép leányim őt hagyjátok,
Elhagy ő is bút és kínt,
Majd ha dombja zöld hantjára
Milliom csillag sugára
Csendes éjben letekint.

1832. szept. 29.

INTÉS

Zeng hazát és zeng szerelmet,
Magyar hű nép, a lant;
Ó ne bánd, ha lágy hangjától
Szíved meg-megdobbant!
És ne bánd, ha lágy hangjától
Szívedre bánat gyűl;
Mélyen az tekint magába,
Ki bús érzésben űl.

Jer, borúlj el csendes órán,
Múltról jövőig hass;
Vágyva pillants föl, magasra:
Mint naphoz küzdő sas.
Vágyva pillants föl, magasra,
Im itt, ami fenntart:
Könny a szemben, láng a mellben,
S a kézben ősi kard!

Cseke, 1832. szept. 29.

TISZTÚJÍTÁS

„Mért sereglesz hű nemesség?
Mért e víg indúlat?
Ünnep ez tán, melyre kebled
Édes lángra gyúlad?"
Vándor, a volt tiszti karnak
Vírad búcsunapja,
És kormányát a szabad nép
Még ma másnak adja.

„Bár ne szálljon, hű nemesség,
Bánat a cserére!
S győzelemben kit vezetsz föl
Honnod őrhelyére?"
Azt, ki lángszerelmet ígér
Népnek és hazának;
Azt, ki ránk mosolyg szelíden,
S nyér szivet magának.

„És te nem félsz, hű nemesség,
Hogy kerűlsz igába,
S a szelídnek még nyakadra
Hág fel büszke lába?"
Vándor, értünk hajh ne búsulj,
Kurta szám a három,
S három év ha lassan elfoly,
Törve minden járom!

Nagykároly, 1832. szept. végén

EMLÉKLAPRA

Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak
Hagyd örökűl ha kihúnysz: A HAZA MINDEN
ELŐTT.

Pozsony, 1833. jún. 14.

HŐS

Védni menj el engem és hazád!
Hősnek a hölgy mond és kardot ád;
Győzve térj meg,
Búcsut így sohajta,
S véled e kard,
S ellen vére rajta!

Hős elindul, lángban kebele,
S fölpirúl rá bús harc reggele,
Vág, de sebjén
Omlik drága vére,
Győz, de halva
Hull vert ellenére.

Mécsvilágnál gyönge hölgy mit vár?
Nap megy és jön, ő nem vissza már!
Karddal együtt,
Melyet fog kezébe,
Csöndes estvén
Néma sír födé be.

Hős, aludjál! dombod hantja zöld,
Könnyel ázva nyugtat honni föld;
Érted áldást
Hű kebel sohajta;
Véled a kard,
S ellen vére rajta.

Cseke, 1833. okt. 7.

VERSENYEMLÉKEK

I

Bátorság ad erőt, pályán a gyáva hanyatlik:
Bátran lépj, hogy utóbb rény koszorúzza fejed.

II

Szállj versenyre, magyar; s fog kelni körűled az élet.

III

Messze tekints. A pálya kicsiny; túl rajta nagyobb vár.

IV

Minden pálya dicső, ha belőle hazádra derűl fény.

V

Küzdeni s győzni tanúlj. Kell küzdeni s győzni
hazádért.

VI

Önnérzés, te vagy a diadalmas bére, nem a díj.

VII

Nemzeti fény a cél. Hogy elérd, forrj egybe magyar nép.

1833

FELÍRÁS KENDE ZSIGMOND HÁZÁRA

Alkota munkás kéz engem; s a szőke Szamosnak
Partjain a költő lát vala s zenge felém:
Ház, örökülj; s vídám békével tartsad öledben
Gazdád, s gyermekeit, s hív unokái sorát!

1833

EMLÉKSOROK KLOBUSICZKY MATILDHOZ

Vedd, lyányka, búcsúm, vedd áldásomat;
S tartsd meg szivedben hív emlékezettel
A bús daloknak csendes éneklőjét,
Ki végszavában int: szép s jó iránt
Lángzó szerelmet hordjon kebeled;
S őrizd örökre lelked tisztaságát.
Ki rényt követvén járja mért körét,
Az boldogít mást, s lesz boldog maga.

1834. máj. 12.

ÉJI TEMETÉS

Vész ébred, üvölt az éjjeli szél,
Házból az anyácska remegve kikél,
S karján csecsemővel ide s tova jár.
„Kebled csupa fagy;
Oly néma, sötét vagy!
Szép gyermekem alszol-e már?"

És alszik örökre, szíve körűl
Vérhabja sebének halálosan űl;
Sirt váj az anyácska, de melle szorong.
„Kész néked az ágy;
Ott fájdalom elhágy,
Hol végtelen álma borong."

Zöld lombok alatta, fenn puha hant;
Zúg a temetésre halotti harang,
Vad dörgeteg hangja borúlat egén,
S villám tüze gyúl
Bús fáklya világúl:
Irtózatos ünnepi fény.

Már éji siralma kelni nem int;
Menj, térj anya vissza, pihenj le megint,
S borzadva ha érzed az éj közepét,
Dúlt álmok után,
Kísérteti órán
Száll gyermeked árnya feléd.

1836. ápr. elején

PAULINA EMLÉKKÖNYVÉBE

Aeoli hárfa gyanánt zeng a költő dala hozzád
Messzelakásából, vad vizek árja közűl.
Ő maga gyötrődik, mert bal sors átka hazáján
Dúlva csapong, bal sors átka baráti felett.
Lyányka ne értsd e kínt, mely keblemen égve terűl el,
Néked öröm kell még, szép jelen, égi remény.
Majd ha borúl eged is, s epedő búd könnyre fakasztgat,
Emlékezve reám, veszteni s tűrni tanúlj!

1837

ZRÍNYI MÁSODIK ÉNEKE

Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,
Vérkönnyel ázva nyög feléd!
Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,
És marja, rágja kebelét.
A méreg ég, és ömlik mély sebére,
S ő védtelen küzd egyedűl,
Hatalmas, ó légy gyámja, légy vezére,
Vagy itt az óra, s végveszélybe dűl!

Áldást adék, sok magzatot honodnak,
Mellén kiket táplál vala;
S másokra várasz, hogy érte vívni fognak?
Önnépe nem lesz védfala?
Szív, lélek el van vesztegetve rátok;
Szent harcra nyitva várt az út,
S ti védfalat körűle nem vonátok;
Ő gyáva fajt szült, s érte sírba jut.

De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat!
Te rendelél áldást neki:
S a vad csoport, mely rá dühödve támad,
Kiket nevelt, öngyermeki.
Taposd el a fajt, rút szennyét nememnek;
S míg hamvokon majd átok űl,
Ah tartsd meg őt, a hűv anyát, teremnek
Tán jobb fiak, s védvén állják körűl.

Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja
Szülötti bűnein leszáll;
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja
Az ősz apák sírhalminál.
És más hon áll a négy folyam partjára,
Más szózat és más keblü nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa,
Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.

1838

MESSZE SZÉLES...

Töredék

Messze széles e világot
Bebujdostam én,
Keblemben vad zajra hágott
Minden érzemény;

Kedv és bú csak kínt hozának,
Oly szívégetőt,
Kétség és remény kínjának
Árja nőttön nőtt.

1838

SZÉP ERDÉLY...

Töredék

Szép Erdély barna fürtű
Leánya, hű anyám,
Tekints az égi lakból
Még egyszer vissza rám.
Im elhagyott hazádon
Pusztúlat átka leng;
Erdély ledőlt, s fölötte
Fiad keserve zeng.

1838

KÖNNYE CSILLOG...

Töredék

Könnye csillog, arca nedves,
És borongva feltekint.
Isten hozzád, zeng a kedves,
S hő kebelre dől megint.

Átkarolja még a hívet
A végső bús éjjelen,
Ajkon ajk ég, szív ver szívet,
És a búcsu végtelen.

MI FÉNYLIK OTT...

Töredék

Mi fénylik ott —
Remeg remeg —
Mint távol csillag a láthatár szélében,
Lobog lobog —
Mint — villám sötét felhők alatt;
Pedig nem csillag az a láthatár szélében,
Pedig nem villám sötét felhők alatt,
Mécsvilág az a remete ablakában.
Áll á kunyhó — —
Hol van a remete?
Kinn van a — —
Egy sírdomb áll és a dombon egy kereszt,
Ott térdel ő — —
Hallottátok-e nyögni a szelet,
Midőn — —
Láttátok-e hullani a záport,
Mely — —
Úgy nyögött a sohajtás kebeléből,
Úgy ömlött a könny végig arcain.

Busan, miként az őszi szél,
Ha hervadt lomb között bágyadtan
— — — — — — szárnyra kél

Bércekre föl, völgyekbe le
Majd hág, majd száll, s a kín együtt vele.

REBELLIS VERS

Zrínyi vére mosta Bécset,
S senki bosszút nem állt:
Rákóczi küzdött hazánkért,
S töröknél lelt halált.
Páris ígért szabadságot,
Ti nem fogadtátok,
Járom rátok, gyáva népek,
S maradéktól átok.

MŰFORDÍTÁSOK, ÁTDOLGOZÁSOK

ÁLMATLANUL HEVERT...

Franciából

Álmatlanul hevert Damét
Egy éjszaka
Szerelme jutván eszébe
Nem nyughatott
Elméjével Chloé felé
Szállongozott,
Az éjt ölében tölteni
Kivánta ő.

Lángra lobbant a szerelmes,
És felkele,
Szépjének bezárt ajtaján
Kopogtata:
Chloé, Chloé szelíd leány
Hát alszol-e?
Igéreted melyet tevél
Megtartod-e?

A lyányka elszédítetett,
És felkele,
S egy ingben amint felkele
Ajtót nyita:

Csendesen járj, lassan beszélj
Szép pásztorom,
Mert hogyha észrevész atyám
Én meghalok.

A hű szerelmes nyájason
Mellé simult,
És szépje gyenge karjai
Közt nyúgodott:
Ah! nem hiába jártam én
Nem hiába,
Mert szép Chloémnak karjai
Közt nyugszom én.

Ha! zeng a pacsirta a Nap
Feljöttivel,
Pásztor ha engemet szeretsz
Menj vissza már,
Csendesen járj, lassan beszélj
Szép pásztorom,
Mert hogyha észrevész atyám
Én meghalok.

Debrecen, 1809. febr. 3.

BÜSZKE SZÉKEDBEN...

Sappho után

Büszke székedben örök Aphrodíta,
Égi hölgy, lesben gyakorolt miattad
Szívemet bánat s unalom, könyörgök,
Hogy ne alázzák.

Jöjj felém inkább, ha szavára máskor
Hív imádódnak kegyesen hajoltál,
S elhagyád értem szeretett atyádnak
Isteni házát.

Vonva hintódat lebegő galambok,
Hű madárkáid, sebesen röpűltek
Villogó szárnnyal lefelé Olympról
Éteri pályán;

Szent öröm töltött, mikor, Istenasszony,
Égi orcáddal szeliden mosolygván,
Kérdezéd tőlem, mi gyötör s miért hív
Esdekelő szóm?

Nyerni kedvedtől mit akar leginkább
Felhevűlt szívem? kinek hév szerelme
Tart megint bájos kötelén? ki hoz bajt
Sappho tenéked?

Mert ha fut, gyorsan könyörögve tér meg,
És ajándékot maga nyújt ha tőled
Nem veszen, s csókod ha kerűli, csókol,
Bár ne akarjad.

Jöjj felém most is, s kegyesen ölelj ki
Bánatim közzűl, s teljesítsed amit
Szívem ohajt, hogy teljesíts, segítvén
Isteni erőddel.

Álmosd, 1813. jún.

MEGHALVA FOGSZ FEKÜDNI MAJD...

Sappho után

Meghalva fogsz feküdni majd,
S emlékezet nem fog maradni
Felőled a halál után.
Nem fűztél rózsalombokat
Piériából homlokodra,
S fény nélkül szállasz föld alá,
S nem fogsz Olympra fel magasan
Röpűlni a holtak közűl.

Álmosd, 1813. jún.

DÉMOKRITOSZ SÍRJÁN

Görögből

Szent Plúton, vedd Démokritoszt országod
homályán,
Hogy bús néped közt egy legyen, aki nevet.

Álmosd, 1813. jún.

BOLDOG EMBER...

Sappho után

Boldog ember, mint Uranos lakói,
Aki vígan űl, kegyes, ellenedben,
S andalog kellő szavad édes hangján,
S gyönge mosolygást

Ajkadon látván szeliden lebegni,
Melyre megdöbben kebelemben a szív,
Mert jelenléted leborít azonnal,
És oda lészek.

Nyelvem eltompúl ajakim között, s gyors
Égi tűz ömlik tetemimre végig,
Zúg fülem s bágyadt szemeim borúlnak
Éji homályba.

Arcomon végig hideg izzadás foly,
Reszketek, fúlok, s halavány virágként
Hervadó színnel rogyok a halálnak
Karjai közzé.

Álmosd, 1813. júl. 4.

CSOKONAI KÉT DALA ÁTDOLGOZVA

1

A rózsabimbóhoz

Nyílj ki, nyájasan mosolygó
  Rózsabimbó, nyílj ki már,
Ím a zöld berekben bolygó
  Gyönge szellem csókja vár.

Nyílj ki bájjal, mint Auróra,
  Hébe nektárt hint reád,
S istenítő kézzel Flóra
  Fénylő bársonyleplet ád.

Kertem mint fog díszesedni,
  Szép virág, majdan veled,
O mint óhajtnak leszedni,
  Látván égi kellemed.

Nem, nem. Égi kellemednek
  Más nem nyúl szentségihez;
Ujjaim ha majd leszednek,
  Lillám ültet mellyihez.

Ott légy büszke bíboroddal
  Ékesebb bíborja közt,
Ott légy büszke illatoddal
  Kedvesebb illatja közt.

Csokonainál :

Nyílj ki, nyájasan mosolygó
Rózsabimbó ! nyílj ki már,
Nyílj ki ; a bokorba bolygó
Gyenge szellők csókja vár.

Nyílj ki, gyenge kerti zsenge :
Hébe nektárt hint terád,
Szűz nyakadba Flóra gyenge
Bársonyos palástot ád.

Oh miként fog díszesedni
Véled e parányi kert !
Oh, hogy óhajtják leszedni
Rólad azt a drága szert ! —

Hadd szakasszalak le, édes
Rózsaszál : szép vagy te már,
Héj, ha meglát, hány negédes,
Hány kacér leányka vár !

Nem, nem ! egy leány se nyissa
Büszke fűzőjét terád ;
Ültetőd kedves Julissa
Néked újabb kertet ád.

Ott kevélykedj bíboroddal,
Ékesebb bíborja közt!
Ott kevélykedj illatoddal
Kedvesebb illatja közt.

2

Szemrehányás

Lilla, míg ingó kegyelmed
  Tiszta szívemhez hajolt,
S alva tartott szép szerelmed,
  Boldogabb, mint én, ki volt?

Jaj de gyorsan elfolyának
  Régi kedves napjaim,
Búra gyászra változának
  Tűneményes álmaim.

Érzem, a leányi elme
  Nyári árnyékként kereng,
Hogyha más kacér szerelme,
  Mint zefír körűlte leng.

Néked is, hajdan szinetlen,
  Szád szemed tagadja bár,
Kedvesb nálamnál, hitetlen,
  Egy enyelgő lepke már.

Karja könnyű, csókja édes,
  Ah ne higyj, bizony megejt,
Máshoz áll el a negédes,
  S mint szűk álmot elfelejt.

És én, bátor keménységed
  Mély kínt áraszt keblemen,
Megbocsátok, Lilla, néked,
  S némán sírok estemen.

1813

Csokonainál :

Lilla, míg ingó kegyelmed
Tiszta szívemhez hajolt,
S alva tartott szép szerelmed :
Boldogabb nálam ki volt.

Jaj de bezzeg elfutának
Régi kedves napjaim,
Búra gyászra változának
Tűneményes álmaim.

Érzem : a leányi elme
Nyári árnyékként kereng,
Hogyha más nyalánk szerelme,
Mint zefír, körűlte leng.

Néked is szép rózsaszálam,
(Szád s szemed tagadja bár)
Kedvesebb kezd lenni nálam
Egy enyelgő lepke már.

Karja könnyű, csókja édes —
Ah, ne higyj ! bizony megejt :
Máshoz áll el a negédes,
Öszvecsúfol s elfelejt.

Én pedig, mintsem szavamban
Tégedet csúfoljalak ;
Szánlak inkább és magamban
Megbocsátok, gyöngyalak !

A KÉT SÍR

Klopstock után

Ki sírja ez ?
«Vándor, Rochefoucauldé.»
Kié ez a még porhanyóbb ?
«Corday fekszik itt.» —

Megyek s virágokat szedek,
Sírhalmotok behinteni,
Mert a hazáért haltatok.
«Ne szedj.»

Megyek s szomorfűzt ültetek,
Mely lengjen sírotok felett,
Mert a hazáért haltatok !
«Ne ültess — —

De majd ha sírni tudsz ;
(Látjuk természetedben
Jó vándor, azt,
Hogy nem tudsz sírni még te)

Jőjj akkor sírjainkhoz vissza,
És sírj,
De vérkönyűket !
Mert hiában haltunk a hazáért.»

1813

AZ ELVÁLÁS

Klopstock után

Te oly komor levél midőn a holtat
Előttünk elvivék:
Féled te a halált? «Őt nem.»
Mit félsz hát? «Az elhalást.»

Nem azt is én. — «Te nem félsz semmit hát?»
Jaj nékem, félek, félek én — «Az égre mit?» —
A válást kedveseimtől!
S nemcsak a magam, az ő válásokat is!

S az volt, hogy még komolyb magadnál,
S mélyebben volt lelkem érdekelve,
Midőn a holtat
Előttünk elvivék.

Pécel, 1813

RÁC NYELVBŐL

Könnyel nyújtván vissza mátkájának
Gyűrüjét az eljegyzett leány,
Mélyen érzi terhét fájdalmának,
Szíve csüggedt, arca halovány:
«Szánd meg árját gyötrelmemnek,
Vágya voltál életemnek,
Mért de nem nyeréd meg kedvét nemzetemnek?

«Véled-e, hogy szívem kínt nem érez,
Hánykódván e szégyen s bánaton ?
Míglen, ah, szerelmem súlya vérez,
Hírem veszte rettegésre von.
Ó, ha kebled lángolása
Nem volt szád hazug vallása :
Kímélj, ez lesz sorsom egy vígasztalása.

«Mért születtem a sors ellenére,
Kínra mért születtem, istenek ?
Bár ha rózsát űltetek, helyére
Bús üröm virági termenek.
Bús virágok, a halálnak
Jöttén napjaim ha szállnak,
Titeket, gyászlóim, síromhoz plántálnak.»

Pécel, 1814. ján. 30.

VAGY, HA MIDŐN...

Töredék

Εις συμποτας Anacr.

Vagy, ha midőn rózsás poharadban habzik aranybor,
Ares pusztító fegyverit énekeled,
Akire vígan néz Cypris s Mnemosyna leányi
Gyöngéded szerelem lángja hevíti dalát.

Álmosd, 1814. július 5.

MŰVÉSZI VETÉLKEDÉS GESSNER FORDÍTÓJÁVAL

1

Nem vérrelázott bátor hőst, nem sivatag harcmezőt zeng a víg Múzsa ; szelíden s remegve futja ő a zajt : könnyű síppal jobbjában.

Híves patak csörgedése s szent erdők homályos ernyőik által édesgetve, sásos part mellett bolyong, vagy virágokon jár, s magas fák zölden boltozott folyosóiban, és nyugszik a lágy pázsiton, s dalokon elmél érted, csak érted szép Daphne ! Mert lelked, tele rénnyel, s tele ártatlansággal, vidám mint a legszebb tavaszi reg. Úgy röpdez szüntelen ébredt tréfa s víg mosoly körűlök e kis ajkaknak, körűlök e piruló arcoknak, s szelíd öröm szól szüntelen szemeidből. Úgy van, miolta engem barátodnak hívsz, kedvelt Daphne, azolta tisztának, ragyogónak látom a jövendőt ; s öröm és gyönyör kiséri minden napom.

Ó ha e víg dalok neked tetszenének, melyeket Múzsám pásztoroktól tanul el gyakorta ! Gyakran meglesi ő sürü berkeikben a fák nimfáit is, s a kecskelábú erdei istent, és sás-koszorúzta nimfákat a grottokban, s gyakran megkeresi a mohos kunyhókat, melyek körűl a szántó csendes árnyakat plántál, s történeteket hoz elő a nagy szív, rény s örökké víg ártatlanság felől. Gyakran meglopja a szerelem istenét is, sűrüen egymásbaszőtt gallyak zöld hajlékaikban, s gyakran a fűzbokorban a kis csermelyeknél. — — —

2

Ó te, ki kedvesb vagy mint a harmatozó reg, te nagy fekete szemeddel! szépen lebeg el sötét hajad a virágkoszorú alatt, s játszik a szelekkel. Kedves az, ha piros ajkaid mosolyra nyílnak meg, kedvesb még, ha énekre nyílnak meg. Kihallgattalak Chloe, téged hallgattalak ki, midőn ama reggel a kútfőnél éneklél, melyet két tölgy árnyékoz be; haraggal, hogy a madarak el nem némulának; haraggal, hogy a forrás csörge, hallgattalak ki. Már tizenkilenc aratást láttam, és szép vagyok, és barna ábrázatban. Gyakran vettem észre, hogy pásztoraink megszüntek énekelni, s figyelmeztek, midőn énekem keresztülcsengett a völgyen, s a te énekedet nem fogná követni jobban síp, mint enyim. Ó szép Chloe, szeress engem. Lásd, mily kedves az: e halmon az én sziklámban lakni. Lásd, mint szöv a csúszó repkény zöld hálót kellemesen a szikla körül, s bércét mint árnyékozza be a tövisbokor. Barlangom alkalmas, s falai puha bőrökkel vannak bevonva, s szája elébe tököt plántáltam; magasan csúszik fel az, s alkonyló födellé vál. Lásd, mily kedvesen tajtékzik a forrás sziklámból s tisztán csörgedez el a dérce felett, magas füven s virágokon keresztül. Alatta a halomnak kicsiny tóvá gyűl öszve, körűlkoszorúzva kákával és fűzzel, hol a nimfák a csendes holdvilágnál gyakorta táncolnak sípomon, midőn a lejtő faunok crotaljokat utánam verik. Lásd, mint boltozódik a halmon zöld grottá a mogyoró, s mint csuszkál a szederj fekete gyümölccsel körűlem, s mint emeli fel a galagonyabokor piros epreit, s mint állanak gyümölccsel tele az almafák szőlővesszőkkel körűlölelve. Oh Chloe, ez mind enyém. Ki ohajt többet magának? De ah, ha te nem szeretsz

engem, akkor vastag köd burkolja be az egész vidéket. Ó Chloe, szeress engem. Itt fogunk majd a puha füvön feküdni, ha kecskéink a sziklás oldalon mászkálnak, s a juhok és tulkok körűlünk gázolnak a magas fűben; akkor elnézzük a kiterjedt völgyet, a ragyogó tengert, hol a Tritonok szökdelnek, s hol Phőbus szekeréről leszáll, s éneklünk, hogy messze köröskörűl visszazengjen a sziklákban, hogy a nimfák megálljanak s hallgassák, és a kecskelábú erdei istenek.

Így énekle Mílon pásztor a sziklán, midőn őtet a bokorban Chloe kihallgatá; mosolygva jöve elő, s megfogá kezét a pásztornak. Milon, te pásztor a sziklán, így szóla; szeretlek tégedet, inkább mint juhok a zanótot, inkább mint madarak az éneket. Vezess engem barlangodba. Édesb nekem csókod, mint méz, oly kedvesen nem csörg nekem a folyam.

1815—16

HOMÉR ILIÁSA

Töredék

Descriptas servare vices,
operumque colores

Első ének

Istenné, Pélíd Achillevsnek zengjed haragját,
A vészest, mely kínt okozott danaoknak ezernyit,
S számtalan hősnek erős lelkét Aisra leküldé
Még jókor, s magokat zsákmányúl adta az ebeknek,

S mindenféle madárnak: s bétölt Zevs akaratja
A naptól, hogy elébb vetekedvén részre szakadtak
Atríd férfiakon fejedelm, és isteni Achillevs.

S őket, mely isten tüzelé versenyre kiszállni?
Leto s Zevs fia, ki megbosszankodva királyra,
Onta gonosz nyavalyát seregén s a népek elhulltak:
Mért, hogy az ő papját Chrűsest illette szitokkal
Atríd: az jöve gyors gályáihoz a danaoknak,
Végtelen árt hozvája, miért megváltsa leányát,
Tartva kezében Apoll fövegét, a messzelövőét,
Egyben aranybottal, s kért minden acháit esengve,
Atrevs gyermekeit legelől, nép két vezetőit:
Atrídák, és más saruzott acháiak, adják
Isteneink néktek, birvájok olympi lakokkal,
Földúlhatni Priam várát, s haza boldogul érni;
Gyermekemet pedig adjátok ki, s vegyétek el árát,
Zevsnek félve fiát, a messzelövő Apollont.

Ekkor minden más danaok részére hajoltak,
Kellene is tisztelni papot s elvenni az ajánlást;
Ellenben Agamemnonnak nem kelle szüvében,
S szitkosan elküldé, s hozzá fenyegetve beszélett:
Téged, öreg, többé ne találjalak öblös hajóknál
Vagy mostan maradót, vagy később visszajövendőt,
Oltalmat netalán föveg és bot is adni ne tudjon.
S lyányodat én nem adom, míglen meg nem lepi az
Őseim házoknál, Argosban, messze honától, [aggkor
Járván vászna körűl, s ágyamnak részese lévén.
Fuss hát, s ingerlőm te ne légy, hogy békbe mehess el.

Szólt, s az öreg megfélemlett, és engede szónak,
S némán járt zuhogó tengernek partjai mellett,
S félrevonúlva tovább a vén könyörög vala hosszan
Apollon fejedelmhez, kit szűlt széphaju Leto:
Hallj meg, ezüstíves, te, ki Chrűsét védeni szoktad,
S Killát, a jeleset, s Tenedosban hatalmmal igazgatsz,
Sminthevs! hogyha neked födeleztem templomot
egykor,
Egykoron hogyha kövér combját égettem előtted
Kecskének meg ökörnek, ezen kérésemet add meg:
Könnyeimet danaok bünhödjék a te nyilaiddal.

Így szólt esdekvén, s ráhallgata Phoibos Apollon,
S bérceiről jön Olymposnak szívében haraggal,
Íját béfödezett tegezével vállain hordván,
S vállain a nyilak elcsördűltenek a haragosnak
Mozdúlási között, s maga halkkal száll vala, mint éj.
Félre leűlt a gályáktól, elereszti nyilát, és
Rettenetes zúgás hangzott az ezüstös idegből.
Öszvérekre rohant legelőszer, s vizsga kutyákra,
Majdan epés nyilakat magok ellen sujta, lövellvén,
S szüntelen a holtak sűrű máglyái lobogtak.
Napja kilenc vala már, hogy az isten vesszeje zúgott,
A tizeden gyűlést hirdet vala népnek Achillevs,
Amit eszébe hozott istenné szépölü Héra,
Mert gondot danaokra viselt, kiket hullani látott.
S már mikoron fölgyűltenek ők, s gyülekezve levének,
Erre felállván így szólott gyorslábu Achillevs:
Atríd, azt hiszem én, hogy mostan szerte bolyongván
Ismét visszamegyünk, a halált kikerülni ha tudjuk,
Mert eggyütt dög emészti és harc az achájai népet.
De nosza kérdezzünk egy jóslót, vagy papot, avvagy
Álomfejtőt is (mert Zevstől vagynak az álmok),

Aki kimondja, miért dúl ennyire Phoibos Apollon ?
Tett fogadásinkért haragudt-e meg ? áldozatért-e ?
Hogyha talán bárány s választott kecske kövérét
Megnyervén akar ennyi veszélyt elvennie rólunk.

Ő ugyan így szólván lebocsátkozik, erre fölállott
Álomfejtők közt legügyesb, Thestor fia Kalchas,
Aki tudá, mi vagyon, mi leszen s mik múltak el eddig,
S Ilionig vezeté bizvást az achái hajókat
Jóslattal, mellyet neki nyújt vala Phoibos Apollon.
Aki nekik bölcsen elkezde beszélnie, s szóla :
Ó Achillevs, akarod, Zevs kedvese, hogy a boszúját
Fejtsem Apollonnak a messzelövő fejedelmnek.
Én megfejtem azért, te meg alkudj, s tégy nekem esket,
Hogy készen szavad és kezeid fogod adni segédül.
Mert hiszem a férfit megbosszankodni, ki minden
Árgosiaknak urok, s kinek enged minden achái.
Mert sokat árthat az úr, mikoron alacsonybra haragszik
És noha bosszúját azon egy nap zárja magába,
Tart azután is epét, eleget míg nem teszen annak
Ő maga mellében : de te szólj, megtartani fogsz-e ?

Néki felelvén így szólott gyorslábú Achillevs :
Mondsza, ha tudsz, bennem bizakodvád, bármi jövendőt,
Eskem Apollonra, Zevs kedveltére, kinek te
Esdve jövendőket danaoknak fejteni szoktál,
Senki is én élvén, s e földet látva szememmel,
Rád hogy erős kezeket nem tészen az öblös hajóknál
A danaok közzűl, nem még Agamemnon is, aki
Most leghatalmasbnak seregünkben lenni dücsekszik.

Lelket vőn, és zenge megént a jámbor ezenképp :
Nem fogadásinkért haragudt ő, s áldozatért sem,
Papjáért haragudt, kit nem tisztelt Agamemnon,
S lyányát meg nem adá, s el sem fogadá vala sarcát.
Kínt ez okért ada Messzelövő, s még ád is ezentúl,
És nem fogja nehéz kezeit fölvennie rólunk,
Míg a kedves atya nem bírja kökényszemü lyányát
Ingyen, váltatlan, s Chrűsébe miatta nem indúl
Áldozat : akkor majd leszen engesztelve mihozzánk.

Ő ugyanígy szólván lebocsátkozik ; erre fölálla
Atríd, a bajnok tágas birodalmu Agamemnon
Elbúsúlva, harag szívét, a homályba borúltat,
Megtölté, s neki két szeme fénylő lángot hasonlít ;
Kalchashoz legelébb komoran ránézve beszéle :
Rossz jósló, te nekem kedvest soha mondani nem
tudsz,
Szíved kedve, jövendőlnöd gonoszat csak örökké,
Jó szót még soha nem szólál és nem teljesítél.
Hirdeted immost is danaok közt zengve jövendőt,
Kínt a Messzelövő hogy azért árasztana rájok,
Chrűséis lyányért mert nem fogadám el akarva
A ragyogó sarcot ; mivel őt inkább vala kedvem
Otthon bírni, Klytaimnestrának minthogy elébe,
Szűzenvett nőmnek, teszem őt, mert nála nem alsóbb
Testre és ábrázra és elmére, s akarmi müvére.
Ámde ha jobb leszen az, még így is visszabocsátom,
Megtartatni inkább szeretem, mint vesznie népünk,
Ti pedig újra nekem díjt adjatok, argosiak közt
Díjtalan, hogy magam én ne legyek, lennem nem is illik;
Mert látjátok, az én díjom más részre megy által.

Néki felelt azután lábbal gyors isteni Achillevs:
Atrídes, te dücső, nyereséget szertelen űző,
Díjt teneked honnan nyújthatnak lelkes achívok?
Mert nincsen tudtunkra sehol közpréda letéve,
Várakból miket elrabolánk, föl vagynak oszolva,
S ismét a néppel gyűjtetni rakásra nem illő.
Ám engedjed ezent istennek; mí meg achívok
Három s négyszeresen fizetünk majd, Zevs ha megadja
Földúlnunk Tróját, az erős épületü várost.

Néki felelve viszont így szóla király Agamemnon:
Így se csalárdkodjál, ékes mint isten Achillevs,
Bár ha vitéz; nem síklassz el, s késlelni te nem fogsz.
Tán akarod, hogy díjt egyedűl bírj, én pedig űljek
Megfosztatva? s parancsolod ezt ím visszabocsátnom?
Ám legyen, hogyha nekem díjt adnak lelkes achívok,
Kedvem elégítvén, ezzel mely légyen egyenlő;
És ha nem adnak, majd fogok én úgy venni magamnak,
S díjodat, elmenvén, s Ajásét, avvagy Odysséét
Fogva viszem; s meg fog szomorodni, kihez bemenendek.
Ámde tanácskozzunk még majd ezután is ezekről,
Most nosza barna hajót a mély tengerre lehúzzunk,
S gyűjtsünk öszve derék evezőket, s áldozatunkat
Feltegyük, és együtt Chrűséist, a kellemes arcút,
S kész legyen a fővek közzűl egy menni vezérűl,
Ajas, vagy pedig Idomenes, vagy az isteni Odyssevs,
Vagy te magad hősek legrettenetesbike Pélíd,
Áldozatot tévén, hogy meglágyítsad Appollont.

Rá komoran nézvéje felelt gyorslábu Achillevs:
Szemtelen hajh, s ravaszúl csúfos nyereséget ohajtó!
A danaok közzűl készen ki fogadja parancsod,
Útat tenni, vagy hősekkel megvívni vitézűl?

Én ide nem jöttem harcos trószoknak okáért
Bajra kiszállnom, okot nékem nem is adtanak erre.
Ökreimet soha nem rabolák el, méneimet sem,
Sem veteményeimet Phthié termékeny határin
El nem gázolták, mert hosszú sorba feküsznek
Árnyéklott hegyek, és tenger zúgó vize köztünk:
Csak, hogy örűlj, téged követénk ide, szemtelen, együtt,
Birságot Meneláosnak, s neked, ebszemü, vennünk
Trója hadán; de te nem gondolsz, s ügyet erre nem is vetsz,
Sőt az ajándékot fenyegetsz elvenni, miért én
Küzdöttem, s adták danaoknak gyermeki nékem.
Véled egyenlő díjt akkor sem nyerhetek, hogyha
Trójaiak népes várát feldúlja görögség.
Ámde viszem nehezebb részét a szélveszes harcnak
Enkezemen, s mégis, hahogy egykoron eljön az osztály,
Véssz nagy ajándékot, magam én kedveske kicsinyke
Részt nyervén jövök a gályákhoz az harcba kifáradt,
S most Phthiába megyek, mert sokkal jobb lesz hazámba
Görbe hajóimmal megtérnem, s vélem, hogy itten
Tiszteletlen lévén, nem fogsz te is gyűjteni kincset.

Néki felelt azután hősek fejedelme Agamemnon:
Fuss, ha vagyon kedved, s nem foglak kérni hogy értem
Késleld útadat; énmellettem mások is állnak
Kik fognak tisztelni, s kivált a gondviselő Zevs.
Zevs-táplálta királyok közt undok vagy előttem,
Kedved mert csak örök visszongás, ütközet és harc;
Hogyha vitéz vagy is, azt istenség adta tenéked,
Tennen hajóiddal s társaiddal térve honodba
Mürmidonok közt légy fejedelm, én semmibe veszlek,
És haragod nevetem, s ime így fenyegetlek, ezennel:
Chrűséiszt tőlem mivel elveszi Phoibos Apollon,

Őt ugyan elküldöm társaimmal s ennem hajómmal,
S helyte jutalmod Bríséist a kellemes arcút
Elmenvén teremedbe, hozom, tudtodra hogy adjam
Mily tehetős legyek én, s rettegjen más is ezentúl
Vélem mérni magát, s hasonosnak mondani hozzám.

Mondá, s Péléjonra leszállt a fájdalom; ekkor
Tűzre dühűlt kebelén két gonddal forr vala szíve:
Éles szablyáját ha kivonván combjai mellől
Itt ezeket szétmozdítsa és Atrídot előlje-e,
Vagy pedig elcsendítse dühét s fékezze haragját?
Addig, míg ezeket forgatja szüvében, eszében,
S vonja hüvellyéből nagy kardját, ím jön Athéna
Égből kit küldött istenné szépkeblü Héra,
Mindeniket szívből kedvelvén s gondosan óván,
Hátúl állt és szőke haján megfogta Peléjont,
Csak neki tűnvén fel; s más nem láthatta személyét.
Megrettent Achillevs, s megfordúlt, s hirtelen ismert
Pallas Athénára és szeme látszott rettenetesnek,
S őt megszólítván szárnyalló szókat imígy ejt:

Hozzánk pajzsrázó Zevsnak magzatja miért jösz?
Látni bitanglását Agamemnonnak van-e kedved?
Ámde neked mondom, mellyet teljesedni reménylek,
Fenhéjzási miatt hamar éltét veszteni fogja.

Néki viszont szólott istenné kékszemü Athéna:
Égből én haragod jöttem csendíteni, hogyha
Engedsz, külde kedég istenné szépkeblü Héra,
Mindenitek szívből kedvelvén, s gondosan óván.
Ám tégy félre viszályt, és kardot vonni se készűlj,

És csak szókat eressz, mint fog történni, szitokra ;
Mert ime megmondom, s bé fog teljesedni bizonnyal.
Háromszorta lesz e kár pótoltatva tenéked
Fényes ajándékkal, de te szűnjél és nekem engedj.

Néki felelvén igy szólott gyorslábu Achillevs :
Istenné, szükség szavatok tisztelve követnem,
Ámbár telve haraggal szívem, minthogy ez igy jobb,
Isten után ki hajol, hamarabb hallgatja meg őtet.

Mond, s az ezüstös markolatot megnyomta kezével,
S hátra hüvelybe löké nagy kardját s hajla szavára
Pallas Athénának, melyre ez felszáll vala Olympra
Pajzsrázó Zevs házaiba, más égi lakókhoz.
S magzata Pelevsnek tüstént ily durva szavakkal
Atrídot megszólítá s nem múlta haragját :

Bortömlő, birvád kutyaszemmel s szarvasi szívvel,
Sem valaha a néppel felfegyverkezned az harcra,
Sem görögöknek jobbjaival soha lesre kimenned
Nem mertél, mert ez szemeidben látszik halálnak.
Jobb sokkal görögök széles sergébe kezéből
Annak ajándékát, ha ki ellentszóla kivenned,
Népnyúzó fejedelm, mert asszonyi népet igazgatsz.
És bizony Atríd most legutolszor tész vala szégyent.
És ime megmondom, s eskem magas esket előtted
E pálcán, levelet mely nem fog termeni s ágat
Többé, s minthogy elébb gyökerét a bérceken hagyta
Nem zölduL ki, mivel környűl letarolta vaseszköz
Héját és leveleit, s görögöknek magzati mostan

Bírálván kezöken tartják, kik szorgosan óvják
Zevsnek törvényit : s magas esk leszen ez neked : —
egykor
Fogják magzati a görögöknek ohajtani Achillevst
Mindnyájan, te pedig bár búsúlt, adni segédet
Nem tudsz, majd ha sokan gyilokló Hektornak alatta,
Hullanak haldokván, te pedig benn szíved emészted
Bosszongvád, görögök legerősbjét mert legyaláztad.

Mond Pélíd, s ekkor pálcáját földre hajítá,
A kirakottat aranykapcsokkal, s ő maga félreűlt.
Atríd más félen bosszong vala ; s fölkele Nestor
A nyájasszavu, ékes szószólója Pülosnak,
Akinek ajkairól édesb hang foly vala méznél.
És már két kor alatt folyvást értelmes halandók
Holtanak el, kik elébb véle együtt nőttenek, éltek
Nagynevü Pűlosban s most harmadik ízig igazgat,
Nékiek aki okosan elkezde beszélnie mondván :

Istenek hajh ! mily szörnyü keserv görögökre
borúla,
Mint örvend Priamos, s Priamosnak gyermeki majdan,
S minden trójaiak szívből mint fognak örűlni
Visszongásaitok megtudván, kik danaok közt
Vagytok elől harcban, kik vagytok előre tanácsban.
Higgyetek énnékem, kissebbek vagytok idővel
Nálam mindketten ; jobbakkal is hajdani korban,
Mint ti, barátkoztam, s becsben tartottanak engem,
Oly höseket mert nem láttam s nem látok ezentúl
Mint Drűás és Peirithoos, nép pásztori, voltak,
Kaineos is és Exadios, s a nagy Polyphémos,
S Theseos, Aigéios fia, az égi lakókhoz hasonló.
E föld emberi közt legerősbek voltak, erősek
Voltak, erős népen nyertek diadalmat az harcban,

Bérci lakos vadakon, kiket öldöstek vala szörnyen.
És imezek voltak társaim eljőve Pülosból,
Távol határokról, messzünnen mert magok hívtak.
Harcoltam magam is, de velök nem tudna bizonnyal
Földi halandók közt senki is megvívnia mostan.
Mégis eszökbe vevék javalásim, s szómra hajoltak.
Készek hajolni tük is legyetek, mert jobb lesz hajolni.
Ettől, bár tehetős, te se akard elvenni leányát,
S hagyd meg nékie mit görögöknek gyermekitől nyert;
És te se fogj, fia Pélevsnek, vetekedni királynak
Ellene, mert soha még ily tisztet nem nyere sorstól
Kardviselő fejedelm, Zevstől kire szálla dücsőség.
Hogyha vitézb vagy is, és istenné szűlt vala téged,
Ámde hatalmasb ez, mert többeket ér be parancsa.
Átríd, szüntesd bús haragod, s én kérem Achillevst
Félre letenni epés bosszúját, aki vitézűl [ban.
Bástya gyanánt szolgál minden görögöknek az harc-

Néki felelvén így szólonga király Agamemnon:
Mindezeket mondottad, öreg, bölcs szókkal előttünk,
Ámde ezen ember akar mindennek lenni felette,
Mindeneken úr lenni akar, s hódítani mindent,
S minden közt fővlenni, de nem jut el arra, reménylem.
Hogyha vitézlővé tették örök istenek őtet,
Szitkot szórni reánk imezért engednek-e néki?

Félbeszakasztvája őt így szólott isteni Achillevs:
Félénk lenne nevem méltán és semmirekellő,
Engednék ha neked mindenben, akarmire célzasz,
Így másokra parancsolgass, rám nézve ne rendelj
Semmit, nem fogok én, hiszem azt, engedni tenéked,
S mást mondok neked ím, de te jól elmédbe szorítsad:
Kézzel ugyan soha nem fogok én harcolnom ez hölgyért
Véled sem mással, mert vészitek amit adátok.

Ámde egyebem mim még vagyon a gyors barna hajónál
Abból semmit nem viszesz el ragadozva, ha tiltom.
Bár nosza próbáld meg, ezek is hogy eszökbe vehessék :
Barnáló véred tüstént e láncsa körűl foly.

És ezek így egymás ellen küszködve szavakkal
Fölkeltek, s szétfoszla a nép a görbe hajóknál ;
És Pélíd tereméhez ugyan s egyforma hajókhoz
Megy vala Patroklossal s több bajtársival egyben :
Átrídes meg gyors gályát tengerre lehúza,
S húsz evezőt választa belé s feltészi Apollnak
Áldozatát, s hozván Chrüséist a kellemes arcút
Helyhezi rája, vezérűl ment a gondos Odyssevs,
S fölhágván ezek így úszák a szélveszes útat.
Átrídes pedig a népet tisztúlni parancslá.
És tisztúltak azok s szennyeik tengerbe hajíták,
S vittek Apollonnak teljes áldozatúl bemutatván
Ökröket és kecskét tengernek partjai mellett,
És a szag füsttel szállott Uranosra, körítve.

És ugyan a nép közt ezek így folytak : de Agamemnon
Nem tesz félre viszályt Achillevst mellyel fenyegette,
Mert ő Talthübios és Evrübateshez imígy szólt,
Kik héroldi valának s hű szorgalmu cselédi :
Menjetek el Pélevs fia Achillevsnek teremébe
S fogva vezessétek Bríseist a kellemes arcút,
És ha nem adja, magam fogom én elvennem előle
Többekkel menvén, mely lészen néki keservesb.

Szólt vala s elküldé, s rájok fenyegetve beszélett,
S búsan mentek ezek tengernek partjai mellett,
S mürmidonok sátorjaikhoz s gályáikig értek,

Őt pedig a sátor mellett s a barna hajónál
Ülve lelék, s látvája őket nem örűl vala Achillevs.
Félvén álltanak ők, s tisztelvén nézve királyra,
S szólani nem mertek hozzá, sem kérdeni tőle.
Ő pedig észbe vevé dolgaikat, s zenge feléjök:

Üdv ó héroldok, Zevs angyali s emberekéi is:
Erre közelb nem vádolok én mást csak Agamemnont,
Aki bocsát titeket Bríséis lyánynak okáért.
Ám nosza, nagynemü Patrokleis, hozzad ki leányom,
S adjad vinni nekik, s ők fognak lenni bizonyság
És a hajthatlan fejedelmnek előtte: ha ezentúl
Rám szükség leszen a szörnyű veszedelmet elűzni
Másokról....; mert esztelenűl dühöd ez szívében,
És egyszerre nem is tud néznie hátra s előre,
Bátorságban hajók mellett mint vívna görög nép.

Mond vala, s Patroklos kedves társára figyelmez,
S sátorból kihozá Bríseist a kellemes arcút,
S vinniek adá, s mennek görögök gályáihoz ismét.
S kénytelen együtt ment a némberi; s ekkor Achillevs
Sírván társaitól tüstént külön űle kiválva,
Ősz tenger partján, nézvéje a barna habokba,
S nyújtva kezét kedvelt anyjához esenge sokáig.
Ó anya! hogyha engem rövid életkorra szülél ki,
Kelle dücsőséget legalább, hogy énnekem adjon
Zevs a fenndörgő, s ime most sem engede semmit.
Mert bizony Atríd, a tágas birodalmu Agamemnon
Megbecsmelt, maga mert elvévén bírja jutalmam.

Mond vala könnyezvén, s őtet szent anyja meghallá
Vénűlt atyja körűl tenger mélységiben űlvén,
S gyorsan följöve az ősz tengerből, mint valamely köd,
És ott elleniben űlt nékie könnybe borúltnak,

Megsimogatta azután, s szót szól vala, s megszólítá :
Mit sírsz gyermekem ? és szíved mely bánat epeszti ?
Mondd ki s ne rejtsd el tőlem azont, hogy ketten is
értsük.

Mélyen nyögve hozája így szólt gyorslábu Achillevs :
Van tudtodra, s mivel tudod azt, mért kell lebeszélnem?
Thébéhez jöttünk, szent várába Étionnak,
És feldúltuk azont, és elhoztunk ide mindent ;
És azokat görögöknek gyermeki jól fel is osztá,
S Átrídnak kivevék Chrűseist a kellemes arcút.
Chrűses majdan Apollnak papja, a messzelövőnek,
Páncélos görögök gyors gályáikhoz elére,
Hozván végtelen árt, mellyen megváltsa leányát,
Tartva kezében Apoll lombját, a messzelövőét,
Egyben aranybottal, s minden görögöknek esenge,
Két Atrídáknak de leginkább, népvezetőknek.
S ekkor minden más görögök részére hajoltak,
Kellene is tisztelni papot s elvenni az ajánlást,
Ellenben Agamemnonnak nem tetsze szüvében,
S mocskosan elküldé, s hozzá fenyegetve beszéle.
Bosszangvája az öreg haza tér vala ; s őtet Apollon
Esdeklései közt hallá, neki mert vala kedves,
S argosiakra gonosz nyílt külde, a népek azonnal
Hullanak egymást érve, s az isten vesszei zúgtak
A görögök széles seregén mindenfele, nékünk
Zengi jövendőjét, a jósló, messzelövőnek.
Én egyszerre Apollt leg-elő' engesztelni javallom,
Atréionra azután bosszúság szálla, s fölállván [már,
Szót fenyegetve bocsát, mely bételyesedve vagyon
Mert azt gyors gályán a barnáló szemü achájok
Küldik Chrűsa felé, s megyen a fejedelmnek ajándék.
Termemből pedig elvezeték héroldok előlem
Bríséist, adtak kit achájok gyermeki nékem ;

Ámde te, hogyha tehetd, kelj védelmére fiadnak,
S menvén égbe felé kérjed Zevst, egykoron hogyha
Vagy szavaiddal jót Zevsnek, vagy műddel okoztál.
Mert téged dicsekedni gyakran házában atyámnak
Hallálak, mikoron mondád, hogy fellegi Zevsről
Égiek közt egyedűl szörnyű veszedelmet elűzél,
Amikoron megkötni akarák már istenek őtet,
Héra, megént Poseidám, meg Pallas Athéna.
Te pedig istenné láncaiból, jőve, kimentéd
Szólítván tüstént a százkezüt a magas égre,
Kit nevez égi sereg Briareosnak, s minden halandók
Aigáionnak, s ez felmúlja erejével atyáját,
Aki tovább Kronion mellé ül vala dicsben örűlvén,
S megborzadtak az istenek is, s már meg se kötözték.
Menj, s neki most említsd ezeket, s térdeit megöleljed,
Hogyha akarand valahogy Trójának vinni segédet,
S a szétvert görögöknek hadát a tengerig űzné,
És az hajókhoz, mind büntetve miatta vezérnek,
S tudja meg Atríd is, tágas birodalmu Agamemnon
Ő vétkét, görögök legerősbjét mert legyalázta.

Néki felelt azután Thétis sok könnyeket öntvén:
Jaj fiam? ó mert mért nevelélek búra kiszűlvém?
S bár az hajók mellett könnyetlen s békesen űlnél,
Mert élted rövid és nem nyúl hosszúra tenéked!
S most hamar elmúló s nyomorúlt is vagy te felette
Mindennek, s ím házaimban balsorsra születtél.
S majd ezigét megyek én magam a hó-lepte Olympra
Villámkedvellő Zevsnek lebeszélni, ha enged,
Te pedig itt ülvéd a gyors evezőjü hajóknál
Bosszankodj görögökre s egészlen szűnj meg az harctól.
Mert Zevs a jámbor saracénokhoz mene tegnap

Vendégségre Oceánba, s az istenek egybe követték,
Tízenkettediken ismétlen feljön Olympra,
S akkoron én azután Zevs ércházába menendek.
És lábaihoz esem, s hiszem őt engednie nékem.

Így mondvája elment, s ottan hagyta vala őtet
Szépövü hölgyéért haragot forralva szüvében,
Akit erővel tőle elvittek. Azonban Odyssevs
Vívén a szent áldozatot Chrűsába jutott el;
És ezek amikoron a mély kikötőbe hatának,
Felszedik a lobogót, s betevék a barna hajóba,
Árbocokat meg hüvelybe vonák kötelekkel eresztvén
Egyszeriben, s az hajót állásra lapáttal hajíták,
És kiveték a vasmacskát, s tartókhoz akaszták,
És kijövének majd magok is partjára Oceánnak,
És kihozák szent áldozatát a Messzelövőnek,
És kiszállt Chrűseis is a tenger-járta hajóból,
Kit vívéje azután oltárhoz gondos Odyssevs,
Atyjának keziben letevé, s így szóla hozája:

Chrűses! küld engem férfiak fejedelme Agamemnon
Lyányodat elhoznom, s Phoibosnak nyújtanom itt
szent
Áldozatot, danaokra hogy engesztelve tekintsen,
Árgosiakra ki most iszonyú fájdalmat ereszte.

Így szólvája kezébe tevé, s az fogja örűlvén
Lyányát a kedvest, s azok oltárjoknak elébe
Állitájak az áldozatot sorjába serényen.
Mosdás lőn azután, a liszteket is fölemelték,
S erre nagyobb hanggal Chrűses kéznyújtva könyörge:

Hallj meg Ezüstíves, te ki Chrűsét védeni szoktad,
S Killát a jeleset, s Tenedosban hatalmmal igazgatsz;
Ennek előtte egykor ha meghallál engem esdeklőt,
Engem ugyan megtiszteltél s görögökre hozál bút,
Mostan is ismétlen nekem e kérésemet add meg:
A danaokról már e szörnyű vészeket űzd el.

Így szólt esdekvén, s ráhallgata Phoibos Apollon!
S hogy már esdektek, s a liszteket is levetették,
Hátra vonák legelébb, s megmetszék és letarolták,
És combjait kiszelék, s környűl hájjal beborítá
Kétszeresen gyűrvén, s rájok nyers húsokat hordtak.
S vagdalt fába az öreg lángot gerjeszte, s piros bort
Önt ki, s az ifjúság tart mellette öthegyü nyársat.
És hogy elégtenek a combok, s a béleket ízlék,
Akkor elaprózták a többit s nyársra vonájak,
S megsütték jelesen, és mind egymásra lehúzták.
És hogy szüntenek a művtől, s szerzettek ebédet,
Öttek, s szívök hiányt nem láta egyforma ebédben.
És hogy az éhség és szomjúság végre lecsendűlt,
Ekkor serlegeket borral koronáztak az ifjak,
S mindennek szétosztogaták kezdvén poharakkal.
Majdan egész nap alatt enyhíték dallal az istent,
Szép dícséreteket görögöknek gyermeki mondván
Zengék Messzehatót, s hallá s szívében örűle,
És mikor elhúnyt volna a nap, lött volna sötétség,
A gályák kötelékeikhez szendergeni mentek;
És mikor újanszűlve kiszállt a rózsaszin Hajnal,
Vissza megint görögök széles seregéhez eveztek,
S nékik jó szellőt ada messzelövellő Apollon.
S felteszik árbocokat, s lobogóit rája feszítik,
S öblösödik széltől a közbülső lobogó, a zaj
Barnán zúg a deszka körűl, a gálya haladván,
Mely futa hullám közt útját hasogatva keresztűl.

És hogy már görögök széles seregéhez elértek,
Barna hajójokat ők ugyan a szárazra vonájak
Fent az homokra, s gerendákat nyújtának alája,
S elszórták magokat teremeikben és az hajók közt.

Ámde tüzelg, űlvén a gyors evezőjü hajóknál
Nagynemü magzata Pélevsnek gyorslábu Achillevs.
Nem forog hősekkel fényes gyűlésben azóta,
Nem soha az ütközeten, de magában epesztgeti szívét
Ottan vesztegvén; és zajt és harcot ohajta.
Hogy pedig az naptól lőn a kétszerhatod hajnal,
Mentek az istenek is föl Olympra, kik élnek örökké,
Együtt mind, és Zevs legelől; s magzatja parancsát
Thétis nem feledé, s föltűne az tengerhabokból.
És fölszálla korán a terjedt égre s Olympra,
S másoktól külön-űlve lelé mélyhangu Kronídest
Legmagasabb tetején a számos bércü Olympnak.
Néki elejébe leűlt ottan, s térdeit megölelte
Ballal, jobbjával pedig állát fogta szelíden,
S Zevs Kronionhoz imígy szólt, a fejedelmhez,
esengvén:

Zevs atya, hogyha egykor jót tettem véled az égben
Szóval vagy művel, nekem a kérésemet add meg:
Tiszteld meg fiamat, ki rövidebb életü minden
Másnál, most pedig őt hősek fejedelme Agamemnon
Megsérté, maga mert elvévén bírja jutalmát:
Ámde dücsőítsd meg te őt mennyei, gondviselő Zevs,
S adj Trójának erőt mindaddig, mígnem achájok
Tisztelik én fiamat, s nevelődik rajta dicsőség.

Mond, s Zevs a felleggyűjtő nem szól vala semmit,
S csendesen űle soká, s Thétis mint térdihez ére
Szűntelen úgy tartá, s könyörög másodszor is újra:

Ám igazán ígérjed meg, s ints helybehagyólag,
Vagy tilts el, mert nincs félelm kebeledben, hogy
értsem
Mennyire tiszteletlen vagyok istennék seregökben.

S felleggyűjtő Zevs neki mélyen, szóla, sohajtván;
Vajmi veszélyes eset, mikor ellenkezni kiszállítsz
Hérával, mert ingerel ő szitkaival olyankor,
Ő pedig oktalan és mindég évődik az égben
Vélem, Trója hadát mondván, hogy védem az harcban.
Ámde te most ismét térj vissza, hogy észre ne végyen
Héra, s ezekre nekem lesz gondom végre hogy hajtsam.
S íme bizonyságúl néked fogok inteni főmmel,
Mert ez legfontosb jeladás éntőlem az égben,
S többé vissza sem is vehető, s nem csalfa az igéret,
S félbe sem is maradó, ha mire én fogok inteni főmmel.

Mond, és barna szemöldeivel hunyoríta Kroníon,
S ambroziás haja fellöbbent volt a fejedelmnek
Homloka szent bércén, s megrendíté a nagy Olympot.
S így tanakodván ők szétmentenek, és az ugyan majd
Fényes Olymposról a mély tengerbe leszálla:
Zevs pedig háza felé, s mind egyre felálltak az égiek
Székeikből atyjoknak elébe, és senki sem is mert
Várni megérkeztére, de mind fölkeltek előtte.

S ottan ő ugyanígy székébe fölűle, de Héra
Tudta szüvét, látván vele mint közlötte tanácsit
Thétis az hólábú, deli lyánya a tengeri vénnek,
S mindjárt Zevs Kroniont megszólította szitokkal:
Véled mely isten, te csalárd, közlötte tanácsit?
Van neked, éntőlem távozván, kedved örökké
Rejtegetett dolgot végezned, sem soha nékem
Készen nem mondasz egy igét is, mely van eszödben.

Néki felelt azután a földnek is, égnek is atyja:
Héra, te hogy nékem minden szándékimat értsed
Azt ne reméld, mert lenne nehéz neked is, noha nőm
És ha mit illendő lesz tudnod, senki bizonnyal [vagy,
Isten sem fogja azt hamarább megtudni, sem ember.
Ámde miket külön égiektől végezni akarandok,
Egyenként azokat te ne kérdezzed, s ne feszengesd.

Néki felelt azután fenséges nagyszemü Héra:
Rettenetes Kronides, mely mondás jöve ki szádból?
S semmit elébb éppen nem kérdék s nem feszegettem,
S nagy bátran tanakodj, ha miket fog szíved akarni,
Most pedig elmémben félek, hogy eláltata téged
Thétis az hólábú, deli lyánya a tengeri vénnek,
Mert, eljőve korán, melléd ült, s térded ölelte,
S nékie kérését, vélem, megadád, hogy Achillevst
Tisztelnéd, s hoznál görögökre halált az hajóknál.

S felleggyűjtő Zevs így szól vala néki felelvén:
Jámbor, szüntelenül gyanakodvád nézesz utánam,
Semmire azért mégis nem fogsz te mehetni, s szüvemtől
Inkább messze leszesz, s leszen az rád nézve keservesb.
És ha ez úgy vagyon is, én azt úgy lennie ohajtom.
Most pedig űlj hallgatva, s tanúlj engedni szavamnak,
Oltalmat netalán egy isten is adni ne tudjon
Jöve közelb, ha reád karjaim hatalommal eresztem.

Mond, s megfélemedett fenséges nagyszemü Héra,
És hallgatva megűlt mélyen keseredve szüvében.
Felnyögtek Zevs sátoriban az olympi lakók is,
S erre Hephaistos a művész így kezde beszélni:
Kedves anyája amin megörűljön, szépkeblü Héra:
Vajmi veszélyes eset leszen az, s már tűrni sem illő,
Hogy ti halandók kedvéért visszongtok ezenképp,

S lármát égiek közt indíttok s semmi gyönyört már
Nem szerez a kívánt lakadalm, mert győze gonoszság.
És én intem anyámat ugyan, bár tudja magától:
Járjon kedvvel atyám Kronides környyűl, nehogy
ismét
Szitkot szórjon atyám s lakozásunk öszvezavarja:
Mert ha akarand, mindent az olymposi menydörögő
Zevs
Feldönt székeiből, mivel ő hatalomban elől áll;
Ámde te csendítsd őt kérlelvén nyájas igékkel,
S engesztelve leszen tüstént a mennyei hozzánk.
Így mondá vala s fölkelvén a két fülü kelyhet
Kedves anyája kezébe tevé, s így szóla feléje:

Tűrjed anyám, s szenvedjed el ezt, noha búban
epedve,
Hogy ne legyen szükség vereséged látni szemeimmel
Bár kedveltnek, s nem vihetek, noha fájlalom, akkor
Oltalmat, mert állni nehéz az Olympinak ellent.
Máskor is engem már segedelmet vinnem igyekszőt
Fogván lábaimat lehajít vala az égi küszöbről,
És az nap mindig vitetém, s mikor a nap elhúnya,
Lemnosban lebukám, s szellem csak alig vala bennem.
S lemnosi férfiak ott rám a lebukottra vigyáztak.

Monda; mosolyga pedig istenné szépkeblü Héra,
És mosolyogva fogá a kelyhet magzatja kezéből;
Ő pedig erre ügyesen minden más égi lakóknak
Tölt édes nektárt mervén a serleg öbléből,
S végetlen nevetés támadt fel az égi seregben,
Látván Hephaistost mint jár vala szolgálgatván.

És ezek így lakozának ugyan mígnem lehanyatlott
A nap, s szívök hiányt nem láta egyforma ebédben,
Sem gyönyörű lantban, mellyet tartott vala Apollon,
S Múzsákban, kellő hanggal kik váltva daloltak.

Hogy pedig a napnak súgárzó fénye hanyatlék,
Ők ugyan egyenként haza nyúgodalomra menének
Mely helyen egyenként palotákat nagynevü sánta
Hephaistos gyakorolt kézzel nekik alkota rendben;
Zevs pedig, a villámszóró, nyoszolyája felé ment,
Hol szunnyadni szokott, mikor édes álom ered rá,
Ott feküdött fölhágva reá, s vele szépkeblü Héra.

Második ének

S a több égi lakók és hadviselő lovaghősek
Nyugtak egész éjjel; csak Zevstől fut vala az alvás,
Mert neki gondjai közt hánykódik szíve, Achillevst
mint
Tisztelje, és hozzon görögökre halált a hajóknál.
S nékie lelkébenn e szándék tetsze leginkább:
Hős Agamemnonnak gonosz álmot küldjön elébe,
S azt megszólítván szárnyalló szókat imígy ejt:

Menj gonosz Álom, eredj gályáihoz a görögöknek,
És Atríd Agamemnonnak teremébe leszállvád
Mindeneket nagy hüven lebeszélj mint tartja
parancsom:
Üstökös argosiak, hogy fegyverkezzenek, intsd őt,
S gyorsan, mert népes várát meg fogja ma venni
Trójának, mert nem vetekednek többet Olympon
Istenek egymás közt, mivel őket végre meghajtá
Héra könyörgéssel; s Trójára veszélyek erednek.

Így szólt. Méne pediglen az Álom, hogy érti
parancsát,
S hirtelen eljuta gyors gályáihoz a görögöknek.
S ment Agamemnonra, őt pedig elszunnyadva találá
Termén, s ambroziás álom vala ömölve körűlte.
S álla fejéhez majd, Nélevs szültjéhez hasonló,
Nestorhoz, más vének előtt kire néz Agamemnon.
Őtet hasonlítván, így szól vala az isteni Álom:

Szunnyadsz harcviselő lovag Atrevs gyermeke: nem kell
Bölcs embernek egész éjet szunnyadni keresztűl,
Akire bízattak népek s vagyon annyira gondja.
Most pedig ím halljad: Zevsnek jövök angyala hozzád,
Aki reád, távol lévén, gondot visel és szán.
Üstökös argosiak hogy fegyverkezzenek, intett,
S gyorsan, mert népes várát megvenni fogod ma
Trójának, mert nem vetekednek többet Olympon
Istenek egymás közt, mivel őket végre meghajtá
Héra könyörgéssel: s Trójára veszélyek erednek
Zevstől, ámde te tartsd elmédben, s el ne feledjed
E szavakat, mikoron felereszt a kellemes Álom.

Így mondvája elment, s ottan hagyta vala őtet,
Gondolatot, mely végre nem ér, forralva keblében,
Mert hiszi, hogy Priamos várát megvészi azon nap,
Értetlen! s nem tudta amit Zevs tennie készült.
Mert vala szerzendő fájdalmakat is, zokogást is
Trójaiaknak s a danaoknak az ütközetekben.
S fölkele az álomból, s elömölt a mennyei szózat,
Űlt azután egyenest, föl is öltéje a puha dolmányt
A gyönyörűt, újat, azután rá vészi palástját,

Fényes lábai alá majdan fűz ékes sarúkat,
S válla körűl felfüggeszté kardját, az ezüstöst,
S fölveszi pálcáját az ösit, mindenha megállót:
Azzal páncélos görögök gályáihoz indúlt.

S már a Hajnal ugyan fölszállott a nagy Olympra,
Hirdetvén reggelt Zevsnek, s több égi lakóknak.
Ő pedig a hangos szavu héroldokra parancsol,
Üstökös argosiak seregét gyűlésre hogy hívják;
És hívták, s nagy gyorsan azok fölgyűlnek azonnal.
S a bölcs vénekkel legelőszer is űle tanácsot
Nestori gályáján Pűlos-nemzette királynak,
S őket felgyűjtvén okosan intézi tanácsát:

Kedvesim halljátok, jött álmomba isteni látás
Ambroziás éjjel, s Nestorral volt vala egészlen
Arcra és nagyságra és termetre egyforma leginkább.
S álla fejemhez majd, s hozzám így szól vala mondván:
Szunnyadsz harcviselő lovag Atrevs gyermeke? nem kell
Bölcs embernek egész éjet szunnyadni keresztűl,
Akire bízattak népek, s vagyon annyira gondja.
Most pedig ím halljad: Zevsnek jövök angyala hozzád,
Aki reád, távol lévén, gondot visel és szán,
Üstökös argosiak hogy fegyverkezzenek, intett,
S gyorsan, mert népes várát megvenni fogod ma
Trójának, mert nem vetekednek többet Olympon
Istenek egymás közt, mivel őket végre meghajtá
Héra könyörgéssel, s Trójára veszélyek erednek
Zevstől, ámde te tartsd elmédben. És hogy imígy szólt,
Elmene szárnyalván, s engem föleresztvala az Álom.

Rajta tehát, ha görög fiakat fegyverbe tehetnők,
S én próbálom elébb szóval, meddigre szabad lesz,
S görbe hajóikkal gyorsan hazafutniok intem,
Tartóztassátok ti meg erre s amarra szavakkal.

Ő ugyanígy szólván lebocsátkozik, erre fölállott
Nestor, ki fövenyes Pűlosnak volt fejedelme,
Nékiek aki okosan elkezde beszélnie mondván:
Kedvesim argosiak vezetőik s gondviselőik!
E látást görögök közzűl más hogyha beszélné,
Azt neki nem hinnők s fognók ítélni hazugnak,
S most az látta ki elől seregekben lenni dücsekszik:
Rajta tehát, ha görög fiakat fegyverbe tehetnők.

Ő ugyanígy mondvája, tanácsból kezde kimenni,
S fölkeltek s fogadák miket a nép őre beszélett.
Kardviselő fejedelmek s a nép erre kizúdúlt,
És valamintha rakásra tolúlt méh rajjai jőnek
Szüntelen új számban érkezvén öblös üregből,
S a kikelet violái körűl röppenve gerézdként
Erre röpűlnek ezek vígan és mások amarra:
Így jöttek most a gályáktól és teremekből,
A mély partok előtt imezeknek rajjai sorban
Sergenként gyűlésre, s közöttök gerjedez a hír,
Menni tüzelgetvén őket, s ezek öszvetolúltak,
És zajog a gyűlés, rengett a föld is alattok
Űlvén a népek, s lőn lárma, s kilenc héroldok
Ordítván őket csendítgetik, hogyha zajoktól
Megszünnének Zevs-táplálta királyokat hallván.
Bajjal elűlt a nép, s székeikben csendbe maradtak
Szűnve kiáltástól, föl is álla király Agamemnon
Tartva botot, mellyet Héphaistos szerze csinálván,
És Héphaistos ugyan ada Zevs Kronion fejedelmnek,
S majdan Zevs Kronion azt Argos-ölőnek ajánlá,

S Herméjas fejedelm lovagló Pélopsnak adotta,
És Pélops ismét adá Atrevsnek, népek urának,
S Atrevs hagyta, midőn megholt, sok nyáju Thüestre,
S végre Thüest Agamemnonnak hordozni hagyája,
Sok szigeteknek egész Argossal hogy adna parancsot,
S erre nehézkedvén szárnyalló szókat imígy ejt:

Kedvesim, hős danaok, bátor szolgái Aresnek!
Engem Zevs Kronides terhes kínokba merített,
A kegyetlen, ki elébb biztatvája inte javallást,
Ílion erős várát földúlva, hogy érek honomba.
S íme gonosz fortélyt gondolt, s Argosba parancsol
Dücstelenűl térnem, mikoron sok népem elhullott.
Így fog ez hát kegyetlen Zevsnek már lennie kedves,
Számos váraknak koronáját porba ki dönté,
És döntendi ezután, mert néki hatalma temérdek.
Mert leszen ezt még a maradéknak is hallani szégyen,
Ekként ennyi s ilyen népét görögöknek hiába
Végre nemért harcot harcolnia s küzdeni hadban
Kissebb számu sereggel, s nem látszik sehol is vég.
S bátor akarnánk is görögök mink s trójok is együtt
Hűven kötve szövetséget mind számba vevődni,
S Trója megolvasná valahány polgárai vagynak,
Mink görögök pediglen tizedekre fölosztva megállnánk,
S trójaiak közzűl kit kit bortölteni vennénk,
Sok tizedekre bizony nem fogna maradni pohárnok.
Annyira többeknek bizonyítom Achája szülöttit
Trójaiaknál, kik várban laknak, de segítők,
Kopjatörő hősek, jöttek vala számos helyekről,
S ellenem állnak ezek nagy hatalmmal, s bátor akarjam
Íliont, a népes várat megvívni, nem hagynak.
S nagy Zevsnek már íme kilenc esztendei töltek,
S rothad már a gályafenék, s köteléki bomolnak,

És kedves nejeink együtt csecsemő fiainkkal
Ülnek várva reánk otthon, a munka pediglen
El nem végeztetve vagyon, mellyért ide jöttünk.
Most nosza, mint mondom, mindnyájan szómra
hajoljunk,
S fussunk gályákkal szeretett földére honunknak,
Mert tágas Tróját nem fogják vívni meg immár.

Szól vala s fölbuzdúlt szívök kebelökben azoknak,
Mind az egész nép közt, kik előtt fortélya titok volt.
S mozgott a sokaság, mint nagy hullámi mozognak
Íkari tengernek, mikor Evrossal Notos együtt
Zevs atya fellegiből kirohanván öszvezavarja;
S mint a sűrü vetést Zephyros mozgatja, ha jövén
Rádől hirtelenül, s végig zúg lenge kalászin:
Így mozgott mind e sokaság, és lárma-zajogva
Zúdúlnak gályáikhoz, s láboknak alóla
Kél a por fölverve, s az egy a másikat inté
Fogni hajót, és a széles tengerre lehúzni,
Árkaikat megtiszíták, s lármájok eget vert
Síetvén, s kivonák a polcot alóla hajóknak.

S ekkor achájoknak véletlen lesz vala tértök,
Héra ha Palláshoz nem szólott volna beszéddel:
Ó jaj, pajzsrázó Zevsnek magzatja, komoly szűz,
Így fognak haza hát szeretett földére honoknak
Futniok argosiak tengernek szélveszes hátán?
És Priamosnak imitt hagyják, s a trójai népnek
Argosi szép Helenát, ki miatt sok achájok elhulltak
Trójánál, szeretett földétől messze honoknak?
Ámde te páncélzott görögök seregéhez eredj most,
S minden férfiakat tartóztass enyhe szavaiddal,
És tengerre ne hagyd evezős gályáikat húzni.

Szólt, s nem mond ellent istenné kékszemü Athéna,
S bérceiről jön Olymposnak lerohanva miként nyíl,
S hirtelen eljuta gyors gályáihoz a görögöknek,
Megleli majd Odyssevst, ki tanácsban Zevssel egyenlő,
Állvát, s ő hozzá nem nyúlt, a barna hajóhoz,
Mert neki szívét és lelkét elfogta keserve,
S állva közel mellé megszólalt kékszemü Athéna:

Nagynemü Láertes fia, sok-fortélyos Odyssevs,
Így fogtok szeretett honotok földére tehát már
Futnotok a jól bépadozott gályákba rohanván,
És Priamosnak imígy hagyjátok s trójai népnek
Argosi szép Helenát, ki miatt sok achájok elhulltak
Trójánál, szeretett földétől messze honoknak?
Ámde te most görögök seregéhez eredve ne késsél,
S minden férfiakat tartóztass enyhe szavaiddal,
És tengerre ne hagyd evezős gályáikat húzni.

Szólt, s ez az istenné zengő szózatjait érti,
S indúlt futni, s lehányta leplét, és azt fölemelte
Hérold Evrübates, őtet ki követte nyomában.
S őmaga járúlván Atríd Agamemnon elébe,
Elveszi pálcáját, az ösit, mindenha megállót,
S azzal páncélos görögök gályáihoz indúlt.
És ha királyra talált valahol, s főrendü személyre,
Hozzá fordúlván tartóztatja enyhe szavakkal:

Jámbor, gyáva gyanánt illetlen félni tenéked,
Sőt űlj el, több népeket is csendíts le viszontag.
Mert jól nem tudod azt, mi van Atrídesnek eszében,
Most kísérti, de majd megbünteti Achája szülöttit,

Mert nem mindnyájan figyelők, mit szóla tanácsban,
S bosszongvája talán gonoszat tesz Achája szülöttin,
És bosszúja nehéz a Zevs-táplálta királynak,
S tisztét isten adá, s kedvelli őt gondviselő Zevs.

Hogyha pedig látott s lármázva találа közembert,
Azt pálcájával megüté, s dorgálta beszéddel:
Jámbor, csendesen űlj, s más mondására figyelmezz,
Aki különb nálad, te pediglen gyáva s erőtlen
Sem soha gyűlésben nem jöttél számba, sem harcon,
És nem is űltünk itt kormányon minden achájok:
Nem szűl jót a sokfejüség, egy légyen az első,
Egy fejedelm, fondor Krónos magzatja kinek nyújt
Pálcát és törvényt, hogy mások uralva tekintsék.

Így igazítja vezérkedvén a népet; az újra
Gyűléstenni rohant gályáktól és teremekből,
Zúgván, mint zajogó tenger hullámai zúgnak
Mély part elleniben, s Oceánnak térvize harsong.

S mások előltek ugyan, s székeikben csendben
maradtak,
Még egyedűl Thersít szernélkűl csenge szavával,
Csíntalan és számos szavakat kitanúla, királyok
Ellen hogy oktalanúl, s illetlen vívjon azokkal,
Csak, hogy az árgosi nép rajtok nevetésre fakadjon.
S Ílion alá szállott hősek seregébe legundokb,
Kancsal volt, s egy lábra hibás, és vállai néki
Púposak, és mellére vonók, koponyája felülről
Éles volt, s hajszálaival ritkán vala hintve.
S leggyűlőletesebb Achillevsnek volt s Odyssevsnek,

Akiket ingerlett; s Agamemnont illeti most már
Élesen ordítván mocskokkal, achájok azért rá
Szörnyen bosszongtak, s haragos tűz forra keblökben.
Ő hát fennhangon Agamemnont szidja beszéddel:

Atríd, újra miért panaszolsz, s minek érzed hiányát?
Érc tömi sátoridat, s választott számtalan hölgyek
Vagynak sátoraid beljén, neked akiket adtunk
Mink görögök legelől, valamely várost ha kivívánk.
Avvagy arany kell még, mit Trója lovagjai közzül
Ílionból valamelyk, fia váltságára, kihozzon,
Akit is én vezetek láncon vagy más görög hozzád?
Vagy fiatalka leány, hogy véle szerelmbe vegyűlhess,
S akit tenmagad eltartóztass? Ámde nem illik,
Fő lévéd, bal sorsra útasítnod Achája szülöttit.
Ó gyávák, szátyár achájai nők, nem achívok!
Térjünk gályákkal haza most, és hagyjuk emezt itt
Számos ajándékit megemészteni Trója határin,
S tudja meg, hogyha segéd tőlünk jön-e néki, vagy is nem?
És im Achillevst is mostan, a nála vitézb hőst,
Megsérté, maga mert elvévén bírja jutalmát!
Ámde nem űl méreg Pélid kebelébe, de lassú:
Másként Atríd most legutolszor tész vala szégyent.

Így szólt, mocskolvája a nép őrjét Agamemnont
Thersít, és gyorsan jelen áll vala az isteni Odyssevs,
S rá komoran nézvén hozzá dorgálva beszélett:

Thersít! gondatlan fecsegő, noha nagyszavu szónok,
Szűnjél meg, s ne pörölj egyedűl fejedelmeid ellen.
Mert hiszem én, nálad nincs rosszabb ember azok közt
Ílion alá valakik Atríddal jöttenek együtt.

A fejedelmeket hát, ne beszélj, hordozva szabadban,
Szitkokat is ne boríts rájok, haza térni se készűlj.
Mert nem is értjük még jól, mint fog ezen dolog esni,
Jól-é vagy gonoszúl térünk meg Achája szülötti?
Mégis im űlsz Atríd Agamemnon népek urára
Szitkot szórva, miért őnéki nagyon sokat adtak
Hős danaok, te pedig lármázsz ingerlve mocsokkal,
Ámde ime megmondom, s leszen az teljesítve
bizonnyal,
Hogyha megént lellek dühödésben, mint ime most is,
Bár soha vállai közt ne legyen feje többet Odyssnek,
Bár soha Telemakhos atyjának senki ne hívjon,
Téged ha megfogván nem húzogatom le ruháid,
Lepled, s a dalmányt, s mellyek födezik be szemérmed,
S tenmagadat sírvád a gyors gályákhoz eresztlek,
Szörnyü csapásokkal vervén ki a nép seregéből.
Így mond, s pálcával hátát megüté vala s vállait,
S görbedezett Thersít, s zápor könny omla szeméből,
És vérző kelevény támadt föl nékie hátán
A nagy aranybottól, s félre űl vala s megfélemlett,
S éktelenűl nézvén nyögdelve törölgeti könnyét,
S többiek édesden, szomorúk bár, rajta nevettek,
És valaki így szólott másik közelére tekintvén:

Ó, sokezer dolgot jelesen vitt véghez Odyssevs,
Kezdve derék fortélyt s rendelvéje a hadi népet,
S argosiak közt most legjobbat téve bizonnyal,
Megzabolázta hogy e káromlót durva szaváért.
Újra megént őtet nem készti szilaj heve többé
Mocskot-hozó szókkal fölszállni királyok elébe.

Így szólt a sokaság, s Odysseus a várakat ontó
Fölkele tartva botot, s mellette a kékszemü Pallás
Héroldnak látszva a népet csendűlni parancslá;
Együtt, hogy görögök legelőlsők és legutólsók
Hallgatnák szavait s vetnék is fontra tanácsát.
Nékiek aki okosan elkezde beszélnie mondván:

Atrídes, téged, fejedelm, im akarna görög nép
Minden halandóknál undokbbá tennie mostan,
S nem teljesítik igéretöket, neked amit igértek,
Lónevelö Árgosból kísérvén téged ez helyre,
Ílion erős várát földúlva, hogy érnek honokba.
Mert mint gyönge pulyák, s mint özvegy némberi
búsan
Jajganak egymás közt óhajtván térni honokba.
Ámde nehéz az is, elkeseredten térni honába.
S bár valaki egy hónap legyen is távozva nejétől,
Bánkódva űl a barna hajón, ha azt messze határban
Téli vihar, s zavaros tenger hullámai tartják,
S nékünk íme kilenc év forgott már el azolta
Itten míg lakozunk: nem haragszom azért, hogy
achájok
Bánatot érzenek a gályáknál, ámde gyalázat
Itten várni soká s üresen fordúlni hazánkba.
Tűrjünk kedveseim, s várjunk kis időre, hogy értsük
Kalchás ha minekünk igazat jóslott-e, vagy is nem?
Mert jól tudjuk azont elménkben, mind ti tanúim
Vagytok, halált, a sors kiket el nem nyom vala,
hozván
Tegnap s tegnapelőtt, mikoron Avlisba hajóink
Fölgyűltek, Trójára veszélyt s Priamosra vivéjek,
S mink körül a víznél szent oltárunknak előtte
Megtöttük teljes áldozatunk az olympi lakóknak
Szép platan árnyában, honnan folya tiszta patakzat.

S nagy jel tűne föl ott: Egy sárkány, verhenyeg háttal
Rettenetes, s mellyet Zevs önmaga külde világra,
Csúsza ki az oltárból, s platanushoz méne rohanván,
S voltanak ott csirkéi verébnek, gyönge szülöttek,
Legmagasabb ágon lombjoknak alatta remegve,
Nyolcan, s kílenced az anya amely szűlte szülöttit,
És amaz ottann e sipogókat evé vala szörnyen,
S anyjok körbe röpűlt szomorongva szerette szülöttin,
S ezt is, az őrjöngőt, szárnyán megfogta ragadván,
És hogy imígy felfalta veréb fiait, s velek őtet,
Ekkor az istenség, ki elküldé, tette csudának
Mert fondor Krónos fia változtatta sziklává,
Mink pedig állottunk bámúlva minő dolog esnék.
Így jöve hát nékünk csuda látvány áldozatinkba.
S Kalchás egyszeribe azután mond zengve jövendőt:
Üstökös árgosiak! mérett némúltatok így el?
Nékünk küldi emezen nagy látványt gondviselő Zevs,
E későt s későre telőt, s dücse nem vesz el ennek
Amint ez fölfalta veréb fiait s velek őtet,
Nyolcat s kílenced az anya amely szűlte szülöttit:
Így mi kilenc évig viselünk majd harcokat ottan,
És tizeden rontunk az erős épűletü várba.
S ő ugyanígy szólott, s ezek ím teljesednek is immár.
Ám nosza; jólsaruzott görögök, mindöszve maradjunk
Itten, míg Priamos nagy várát megveszi népünk.

Monda, s sikólta nagyon a nép, s zúgtak vala [környűl
Rettenetest a hajók zajgó görögöknek alattok,
Isteni Odyssevsnek készen dícsérve beszédét.
Nestor ezekre megint, a tiszteletes lovag, így szólt:

Haj szégyen, mert gyenge fiúk módjára beszéltek,
Kik hadi munkákat még nem forgatnak eszökben!
Szerződésink már s eskeink hova tűnnek előlünk?
Gondjai hőseknek s szándékai semmibe hulltak,
S bornál tett fogadás s kezadásink, mikbe reménlénk,
Mert ím hasztalanúl versengünk, s semmifele útat
Nincsen erőnk, itten sok időt múlatva, találni.
Te pedig, Atríd, most meg nem rendűlve szüvedben,
Mint ezelőtt, görögök seregét harcokra vezéreld,
S hagyd azon egy s kettőt sorvadnia, kik görögöktől
Félre tanácskoznak (de nem érnek célra bizonnyal),
Térnénk mink hogy előbb haza, mint sem tudni
lehetne
Csalfa-e pajzsrázó Zevsnek megigérte, vagy is nem?
Mert mondom, Kronion minekünk hunyoríta javallást
Még az nap, mikoron gyors gályáikra fölhágtak
Árgosiak balsorssal halált Trójára vivéjek,
Jobbfele dördűlvén, kívánt jelt nyújtva minékünk.
Senki tehát addig ne siessen térni honába,
Mígnem mindenegy hál a trójai nőknek ölökben,
És Helena elszöktét s könyeit megtorlani fogta.
S hogyha ki szörnyűképp akarand megtérni honába,
Nyúljon bár a gyors evezőjű barna hajóhoz,
Minden mások előtt, hogy halál s végnyúgalom érje.
Ámde, király, magad is gondoskodj, másra is hallgass.
Nem leszen a mondás sükeretlen, mellyet ereszt szám:
Válaszd hőseidet nemzetre s szakaszra, Agamemnon,
Hogy nemzet nemnek, szakasz álljon védre
szakasznak;
S így ha teszesz mostan, s engednek néked achájok.
Tudni fogod ki legyen fővek közt gyáva, ki nép közt,
És ki vitéz, mert így fognak harcolni magokban;
S tudni, ha sors ellenkezik-e földúlnod ezen várt,
Vagy puha férfiaknak járatlanságok a harcban.

Néki felelvén így szólonga király Agamemnon:
Ó, te tanácsban, öreg fölmúlod Achája szülöttit,
És bár Zevs atya, meg Pallás, meg Phoibos Apollon!
Nékem achájok közt illyen tíz lenne tanácslóm,
Így csakhamar Priamos fejedelmnek vára lerogynék
Minn kezeink által kivivatva és földre borúlva,
Ámde nekem Zevs a pajzsrázó szerze keservet,
Hasztalanúl engem ki viszályra s pörökre vezérel.
Most is im én s Achillevs vetekedtünk, lyánynak okáért,
Ellen igékkel, s én jövék legelőszer haragra:
És ha kedég együtt végzünk, nem lészen azontúl
Trójának maradása gonosztól, semmi bizonnyal.
Menjetek enni tehát mostan, hogy harcra kiszálljunk,
Mindenegy a dárdát köszörűlje és végye le pajzsát,
S mindenegy adjon elég eledelt gyorslábu lovaknak,
S minden, nézve körűl szekerét, gondoljon a harcra.
Így hogy egész nap alatt bús ütközetekbe forogjunk,
Mert pihenés majdan nem lészen, semmi bizonnyal,
Mígnem az éj jövén elválasztandja tüzünket,
S izzadnak minden mell környyűl szíjai majdan
Hősfedező pajzsnak, s a kopján lankadoz a kar:
S izzad mindennek lova szép simaságu szekérben.
És ha kit én külön a harctól veszek észre maradni
Görbe hajók mellett akarót, nem lészen azontúl
Néki lehetséges madaraktól futni s ebektől.

Monda, s sikolta nagyon az árgosi nép: valamint hab
Fölnyúlt partok alatt, mikoron mozgatja sebes szél
Ellenszikla felé, mellyet nem hágy el a hullám,
Bármely szél zuhog is, mikor innen támad s amonnan.
S fölkelvén kirohant, széjjelszóratva hajók közt
S füstöltek teremeik mellett és öttek ebédet.

S más másnak nyújtja áldozatát menny isteni közzül,
Esdekvén a halált kikerűlni, s veszélyit Aresnek.
Tulkot ajánla kedég hősek fejedelme Agamemnon,
Hízottat s ötödévűt fenhéjzó Kronionnak.
És elhivá tisztes véneit az achái seregnek,
Nestort elsőbenn és Ídomenevs fejedelmet,
Majd azután, a két Ájás s Tűdevs fia voltak,
És Odysevs hatodik, ki tanácsban Zevssel egyenlő.
Önkényt jőve kedég harcokra serény Meneláos,
Mert jól tudta felét mely bánat epeszti szüvében.
S tulkot körbe fogák, a liszteket is fölemelték,
S erre könyörgvén így szólonga király Agamemnon:

Zevs te dücső, te magas, villángzó, mennybeborító!
Nap le ne menjen előbb, se ne szálljon földre sötétség,
Mígnem döntendem palotáját földre Priámnak,
A tűzben lobogót, s kapuit vad lángba borítom,
És kebelén széjjeltépendem a hektori páncélt
Fegyverem élével; s környűl sok társai porba
Arccal omolván, a földet fogaikkal harapják.

Így szólt, s még mostan meg nem hallgatta
Kronion.
Áldozatát ugyan elfogadá, de nevelte baját is.
S hogy már esdektek s a liszteket is levetették,
Hátravonák legelébb, megmetszék, és letarolták,
És combjait kiszelék s környűl hájjal beborították
Kétszeresen gyűrvén s rájok nyers húsokat hordtak,
És ezeket leveletlen hasábfáknál sütögették,
Majd a béleket átszúrván a lángra tevék fel.
És hogy elégtenek a combok, s a béleket ízlék,
Akkor elaprózták a többit s nyársra vonájak,
S megsütték jelesen és mindegymásra lehúzták.
És hogy szűntenek a művtől, s szerzettek ebédet,

Öttek, s szívök hiányt nem láta egyforma ebédben,
És hogy az éhség és szomjúság végre lecsendűlt,
Szólani Nestor ezekre, a tiszteletes lovag, így kezd:
Átrídesz, te dücső, hősek fejedelme, Agamemnon!
Itt az időt ne veszítsük el így, s ne sokára halasszuk
A dolgot, mellyet most isten adott kezeinkbe.
Ám nosza héroldink rézzelpáncélos achájok
Táborokat gyűjtvén hívják a barna hajókhoz,
Mük pediglen járjunk a széles achái hadak közt
Torlottan, hamarább hogy imígy kezdhessük a harcot.

Szólt, s nem mond ellent hősek fejedelme Agamemnon,
S hirtelen az hangosszavu héroldokra parancsol,
Üstökös árgosiak seregét ütközni hogy hívják.
És hívták, s nagy gyorsan azok fölgyűltek azonnal.
S Atréjon környűl a Zevs-táplálta királyok
Síettek rendet szabván, s a kékszemü Athéna,
Tartva paizst, becseset, agghatlant s el nem enyészőt,
Melyről tiszta arany rojtok függnek vala százan,
Mind gyönyörűn szőttek, s száz tulkot mindenik ére;
Vélek az árgosi nép seregén járdalla keresztűl
Menni tüzelgetvén, s szüvöket felbújtja keblökben
Egyenként szünetlen hogy harcra s hadakra hevűljön,
S nékik a harc tüstént édesb lőn mint haza térni
Öblös hajóikkal szeretett földére honoknak.

S mint az emésztő tűz beborítja a végtelen erdőt
Hegynek bérce felett, s a fény messzére kilátszik:
Így ezek érkezvén, a fény-elömölte rezekről
Súgárzó ragyogás szállott levegőn föl az égre.

S mint mikoron röpeső madarak sok rajjai jövén
Lúdak vagy darvak, vagyis hajlékonynyaku hattyúk
Ázsia pázsitjára Kaüstrios habjai mellett,
Erre s amarra röpűlgetnek, s csattogva zsibongván
Szárnyaikkal, szállongnak alá, s a pázsit is harsog:
Így most e sokaság gályáktól és teremekből
Omla Skamandernek mezejére ki, zúga pediglen
Rettenetest a föld magok és lovaiknak alattok.
S összetolúltanak a fűlepte skamandri virányon
Számtalanok, mint mennyi virág s lomb nő kikeletkor.

És valamint torlott bogarak sok rajjai, mellyek
Pásztori kolnának környében szerte bolyongnak
A kikelet napján, mikoron téj habzik edényben:
Üstökös árgosiak annyin szálltak ki mezőben
Ellene Trójának, földiglen rontani készek.

S mint nyájpásztorok el tudják választani könnyen
Kecskék nyájaikat, legelőn mikor öszvevegyűltek:
Így szedték mostan hadirendekbe erre s amarra
Hadnagyok ím ezeket, s köztök fejedelm Agamemnon
Fenndörögő Zevshez homlokra és szemre hasonló,
Övre meg Áreshez, s mellére Poseidaonhoz.

Mint tulok a csordán legszebb mindennek előtte,
A bika, s több tulkoknak is ő seregökbe kitetszik:
Zevs is ezenképpen sokakon Atrídot ama nap
Tette kitetszővé, s jelesebbnek minden höseknél.

Szóljatok ó Múzsák, kik birtok olympi lakokkal,
Istennék vagytok, s jelenálltok s tudva tünéktek
Minden, s mük csupa hírt hallunk, s nincs semmi tudásunk:
Árgosi népnek mely vezetői s vezéri valának?

S a sokaságot nem számlálnám, meg se nevezném,
Nem, bátor tíz száj tíz nyelvvel szólna belőlem,
S hangom alélhatlan, s ércszívem lenne keblemben,
Lyányai pajzsrázó Zevsnek, az olymposi Múzsák
Hogyha nem említnék, kik jöttenek Ílion ellen.
Már a hajónagyokat számítom minden hajókkal.

Hajóknak rendjök avvagy Boiotia

Péneleos boiótok előtt és Léitos álltak,
Arkesiláos is, és Prothoénor is, Klonios is.
S kik Hüriát lakozák, s sziklás Avlisnak határit,
S Skhojnost, Skólost és a sokbércű Eteónost,
Thespeját, s Gráját, s Mükalessos tágas határit,
S kik Harmát lakozák, és Ílesionnal Erüthrát,
S kik bírták Eleont, és Hűlát, meg Peteont is,
Ókaleát, Medeont, az erős épületü várost,
Kópát s Eutréist . . . . . .
S kik Koronéát, meg a fűtermő Haliártost,
S kik Palatája körül, s kik Glissasban lakozának,
És Hüpothébában, az erős épületü várban,
A Posidonnak szent Onkhestos szép ligetén is,
S kik lakozák bortermő Arnét, kik újra Midéát,
S Nissát a jeleset, és Anthédont az utolsót.
Ötven hajóval jöttek ezek, s mindeggyik hajóba
Bójótok közzül százhúszan hágtanak ifjak.

Kik pedig Asplédont lakták volt Orkhomenossal,
Askalafos vezeté, meg Jalmen, magzati Aresnek,
Szült kiket Astüokhe . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Harmine öblös hajók jönek vala sorban ezekkel.

S a phokéok előtt Skheidos meg Epistrophos álltak,
Magzati Iphítosnak . . . . . .
Kik birták Kyparisst, s sziklás Pythonnak határit,
S Krissát a jeleset, meg Davlist és Panopéát,
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
S őket együtt negyven barnáló gálya követte.
. . . . . .
S bójótok mellett bal kéz felé fegyverekeztek.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
S Kynost kik lakozák, Opoest is, Kalliarost is
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Lokroknak, kik túl laknak vala szent Evbóján.

És Evbóját kik bírák vala, bátor abások,
S Khalkist s Eiretriát, és a bortermő Istiáját,
S tengeri Kérinthost, s Díosnak fellegi várát,
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Ellenség kebelén a páncélt verni keresztül.
S őtet együtt negyven barnáló gálya követte.
Kik meg Athént bírták, az erős épületü várost
. . . . . kit hajdan Athéna,
Zevsnek lyánya nevelt (szülé meg az életadó föld)
. . . . . .

Harmadik ének

S rendbe hogy állt mind a két fél vezetőivel egyben,
Trójok elindúltak zúgva és kiabálva madárként.
Zúgások valamint történ darvaknak az égen,
Mellyek futván a telet és a fellegi záport,
Ókeanos hullámi felett ők zúgva röpűlnek.
Pygmai férjfiaknak vívén veszedelmet halállal,
És ők a levegőn imigyen gonosz harcokat hoznak.
Csenddel méne kedég a bátor achájai hősnép,
Kölcsönösen égvén egymásnak vinni segédet.

És valamint ha Notos ködöt önt bércére hegyeknek,
Pásztor előtt szomorút, tolvajnak jobbat az éjnél,
S addig lát ember követ ameddigre hajíthat:
Így ezek érkezvén láboknak alóla kavargó
Por kele föl, s a tért nagy hirtelen általhaladták.

S hogy közeledtek már egymásnak igy ellene jővén,
Trójok előrendjökben Alexandros vala az ékes,
Párdtakarót vállain és görbült íveket hordván,
S szablyát, ő meg két ércből veretett hegyü láncsát
Villogatott, s az árgosi nép minden legerősbjét,
Ellene hogy kegyetlen harcban tusakodjanak, hívá.

S őtet hogy észbevevé csatakedvelő Meneláos
Lépdelvén nagyokat jőni a sokaságnak előtte,
Mint megörűlt nagy testre midőn bukkant az oroszlány
Lelvén vagy gyönyörű szarvast vagyis erdei kecskét
Éhezvén, s fölfalja mohón, ám jóllehet őtet
Üldözik is gyorslábu kutyák s fiatalka vadászok:
Így megörűlt Meneláos Alexandrost hogy az ékest
Látta szemével, mert hiszi bosszút rajta fog állni,
S fegyveresen mindjárt szekeréből földre leugrott.

S őtet hogy észre vevé Paris, a szép arcu, kitűnni
A csatarendek előtt, e látás átveri szívét,
S társainak seregökbe vonúl a halált kikerűlvén.

S mint ha ki szemlélvén kígyót, futa visszaszökellve
Bérc ligetin, s tagjait remegés szaladozta keresztűl,
S hátravonódott el, s halványszín fogta be képét:
Most is imígy csúszott dölfös trójoknak hadába
Ékes Alexavdros, Atrevsnek félve szülöttét:

S őt Hektor látvája szidá sok mocskos igével:
Rossz Paris, arcra derék, asszonydühü, csalfa beszédű
És születetlen bár volnál, vagy nőtlen elhalnál,
Azt bizony óhajtnám, s sokkal jobb lenne tenéked,
Mások előtt mint így szégyentárgy lenni s gyalázat.
Üstökös árgosiak mostan bizonyára kacagnak
Lenni derék védnek gondolván, mert neked ékes
Arcod van, de szüvedben tűz, sem semmi erő, nincs
És illyen lévéd a tenger-járta hajóban
Tengeren átszállván, társaidat gyűjtve rakásra,
Külföld emberivel vegyes, a szép hölgyet elhoztad
Messze határokról, menyöket sok bajnok höseknek,
Kárul atyádnak, s a várnak, s a népnek egészen,
Elleneinknek meg kedvűl, s mocskúl te magadnak.
Várni be nem köllött csatakedvellő Meneláost?
Tudvád milly ember deli nőjét bírod honodban.
Nem használ neked ám citerád s Aphrodít adományi,
Sem hajad és arcád, ha midőn a porba vegyűlendsz.
Ámde nagyon félénk e nép; öltesz vala másként
Kődalmányt e sok gonoszért amellyet okoztál.

Néki viszont így szóla vala Alexander az ékes:
Hektor, minthogy igaz mocskod s nincs ellene igaznak,
Mert teneked, mint bárd, hajtatlan szíved örökké,

Mely áthatja a fát a férfi kezében, ha művel
Gályafalat kihasít, s nehezíti a férfi csapását:
Így lakozik meg nem rendűlő elme kebledben.
. . . . . .
. . . . . .
Melyeket ők adnak . . . . . .
Most ha pediglen akarsz harcolnom meg hadakoznom,
Üljenek el több trójok ugyan, meg minden achájok,
S engemet a közepen s csatakedvellő Meneláost
. . . . . .
És ha ki közzűlünk fog győzni és lészen hatalmasb,
Vévén a kincset meg az asszonyt, térjen honába.
És ti . . . . . .
Lakjatok az holdas Trójában . . . . . .
Lónevelő . . . . . .

Szóla, s nagyon megörűlt Hektor hallvája beszédét
. . . . . .
Dárdáját közepén fogván el is űltek azonnal,
S üstökös argosiak sűrűven rája nyilaztak,
S kopjákkal célozva felé meg kővel hajíták,
Ámde kiálta nagyot hősek fejedelme Agamemnon:
Szünjetek árgosiak
. . . . . .
Egyszeriben . . . . . .
Halljátok tőlem trójok s páncélos achájok . . .
. . . . . .
. . . . . .
A fegyvert szépen termékeny földre letenni

Ő pedig a közepen s csatakedvellő Meneláos
. . . . . .
És ha ki közzűlök fog győzni és lészen hatalmasb
. . . . . .
. . . . . .

1816—1817

VITÉZI ÉNEKEK

Melyek a karvas mellett énekeltetnek

1

Kedves isten! mely nagy csuda
Midőn híres szerb fejedelm Lázár
Küldé vejét Obility Milost
A latinokhoz szedni adókat.
A latinusok szépen elfogadták őt
És úri vendégséggel megvendégelték,
És vezetik őt a fejér templom elejébe
A fejér szent Demeter temploma elejébe
És dicsekednek a latinusi urak:
Nézd, látod-e Milos vezér,
Látod a mi szent Demeter-templomunkat
Mihelyen és mely nagy,
Tinéktek nincsenek ily templomitok.

Milos erre nekik felel:
Ti okosak vagytok latin uraimék,
Okosak vagytok, de bolondul következtettek.
Ha ti látnátok a mi monostorinkat,

A mi híres királyinknak pium legátumaikat
Milyenek és mely nagyok:
Ha látnátok a studenitzai monostort,
Nem messze a novi pazártól;
Látnátok szent György oszlopait
A régi Dezsék palotájok mellett,
Simeon király pium legátumait;
Ha látnátok nem látott csudát:
Fejér Hilendárt a szent hegy közepében,
Pium legátumát szent Szabbának,
És az ő atyjáét Simeonét;
Ha látnátok Zsiccát a Moráva vizénél
És Iberisnél Caranovca felett;
És Szapottyánt a Raska forrásánál,
Pium legátumát szent Istvánnak,
Először koronázott rác királynak;
Ha látnátok a nagy Poprátyot
Zwornik felett Strecsa forrásánál
A kopasz Borogos hegy alatt,
Pium legátumát Vulkán zsupánnak:
Ha látnátok a magos Decsánt
A Fejérvárnál Prizlem mellett,
Legátumát decsáni királynak;
Ha látnátok a legfejérebb Racsát
Szokol mellett, a Drina vize mentében;
Ha látnátok a szép Tronost
Lomnica mellett a Tronos vizénél,
Pium legátumát Jogovity testvéreknek:
Ha látnátok a híres Ravanicát
Dreszavába, Paratyin alatt,
A Ravanica hideg folyójánál,
Pium legátumát a mi urunknak
Híres Lázár fejedelem úrnak;
És a többi szerbus klastromokat;

Ha látnátok és csudálnátok
Milyenek és mely nagyok:
Mi ahhoz képest a ti szent Demeter-templomtok!
És ezt nektek mindjárt keresztülhajtom
Pedig csak kezemből a nehéz buzgánnyal.
De ezt a latinok nem hivék,
Hanem Milossal ők felfogadtak
Ezer sárga aranyban.
Felfogja Milos a nehéz buzogányt,
És feltürköli a fejér kézelőjét,
És imádkozik az igaz istennek:
Engedj meg isten, és fejér templom,
Hogy egyszer rajtad keresztülvethessek,
Nem tereád, hanem rajtad keresztül.
Aztán felsujta a talluképpen könnyü buzogánnyal,
A buzogány elrejtőzött a felhőkben.
Egyek azt mondták: keresztülhajtotta,
Mások mondják: nem hajtotta,
Harmadikok mondják: és igen magosan.
Mikor visszakerült a tollsebes buzogány
Felülről a fejér templomnak, a felhőkből,
Ő beütött a bánusi palotákon
És eltördelte a Szercsali balkónjait;
És ott megölé a bánus két fiait,
És egy tengeri generálist.
Midőn a latinok ezen csudát látnák,
Megfogták Milos vezért,
Tömlöcbe tették a fenekére.

Gyakran Milos ablakból nézgél,
Nem sajdíthatna-e meg valakit;
De meglátá Kosztát a cigányt,
És őtet istenben testvérévé fogadta.
Istenben testvérem, Koszta cigány,

Íme neked három sárga arany,
Hozz nekem egy levél papirost,
Egy levél fejér, íratlan papirost,
Ezt Koszta az istenért felvállalta,
És az ő kérését teljesítette.
Akkor Milos apró levelet íra,
Az ő ipájának szerbus fejedelm Lázárnak,
Nem írja, amivel levél iratik,
Hanem írja vérrel az ábrázatjából:
A levélben néki tudtára adja,
Mint tették őtet a latinok
Igazságtalanúl fenekére tömlöcnek.

Midőn Lázárhoz apró levél ére,
Azt nézi, mást aprót ír,
És küldi a latinus uraknak,
A könyvben így beszél nékik:
Halljátok latinus uraimék,
Bocsássátok el az én vőmet Milost,
Adjátok meg néki a szokott adókat,
És a fogadás ezer aranyait.
Ha pedig mindjárt nem bocsátjátok,
Az én hitem úgy segéljen engem,
Ellenetek viszem a szerbusokat és magyarokat,
És az egész földeteket elpusztitom,
Meghóditom és tűzzel felégetem.
Midőn latinusok a könyvet áttanulták,
Nyakra-főre elbocsáták Milost,
Megadták néki a szokott adókat,
És a fogadás ezer aranyait.

Elrepűlt egypár fekete holló,
Véres orrúak a szemekig,
Véres lábúak a térdekig,
Elrepültek a török szélekről,
Missáról, térséges mezőről,
Elrepültek híres Bosznián keresztül,
Egészen messze a száraz Krajnyára,
És leestek fejér palotáira
Névvel Kulin kapitánynak.
De intett rájok a Kulin kedvese
Jobb kezével és aranyos kendőjével,
De egy sem akart elrepűlni.
Akkor szóla Kulinnak kedvese:
Isten hozott két fekete holló,
Hová valók vagytok, és mely földről?
Nem jöttök-e Szerbia széleiről,
Missából, térséges mezőről,
Nem láttátok-e én uramat,
Kulin kapitány urat?
Meghódította-e hamar már a szerbusokat,
S egész földeket tulajdonává tette-e;
Ejtett sok rabokat rabságra,
És nagy prédákat nyert-e,
Eljön-e hamar fejér palotájába,
S hoz-e ifju rabnékat,
Mind szép szerbusi leányokat,
Hogy gyermekeimet a palotában hintázzák,
És szolgáljanak a fejér paloták körűl:
Hajt-e nekem elegendő
Szép mácsvai teheneket,
És nagy támnai fejér teheneket?
Midőn ezt hallá a két fekete holló,

Egyik károg, másik beszéli:
Héj istenemre, Kulin asszonyom,
Mink tegnap a szerbiai szélekről jöttünk,
Missáról, a térséges mezőről;
Örömest hoznánk jó hireket,
De szükség igazán beszélni:
Láttuk a te uradat,
Kulin kapitány urat.
Ő tegnap attakot csinált
Hogy szétverje a szerbusokat a Missáron,
És keresztülmehessen Belgrádvárnak;
De őt a szerencse megcsalta,
Mert őt a szerbusok bevárták
És egész hadát szétűzték,
És ő is, neked a vitéz, elesett
Az ő kedves sógorával,
Sógorával Mekmet kapitánnyal,
A Zwornikból Fejérvárból valóval,
Aki volt jobb szárnya
Egész Boszniának és az ő széleinek.
És mi vájtuk ki az ő szemeiket,
És az ő véreikkel megittasodtunk.
Többé neked nem fog eljőni palotához,
Sem hozni ifjú rabnékat,
Sem hajtani prédákat Szerbiából.
Éles kardját a te uradnak,
Amilyen egész Boszniában nincs,
És többi öltözetét és fegyvereit
Hozták volt a szolgák,
Hogy elhozzák a fejér palotába;
De a szerbusok őket utolérték
Kitogban, és mind elrablották.

És íme mostan az éles kard
Milosnál pozerszki vezérnél vagyon,
És szebben nem illene hozzá
Mint ha érette lett volna készítve.

Mikor ezt hallá Kulin kedvese,
Leveté kézkötőjét jobb kezéről,
És tépi az ő aranyos haját,
És jajgat fejér torkából:
Kara György! soha se vigadj,
És Kitog! soha se zöldülj:
Mért vesztetted el az én uramat
És a többi boszniai vitézeket,
Milyeket Bosznia soha sem fog szülni!

VIRÁGBESZÉD

Palocsay után

Rózsa nyíl fejér virággal,
Áll ifjú lovag megette;
Fenn a szép hölgy erkélyéről
Édes szókkal üdvezlette.

Hej egy másik, megvetett
Szerelmért boszút lihegve,
A lovagra tör s a hölgy
A szobába fut remegve.

Másnap eljön, és fejér
Rózsa helytt pirost találа;
Igy tudtára lőn neki
A kedvelt lovag halála.

HARCD ÍJ

Palocsay után

A király nyilt kapuján
Sok lovag jön paripán,
Viadalra készen ;
Hölgyeik tiszteletére
Bátran szállnak pályatérre,
Győzteseknek hírök lészen.

Vidám s ékes mindegyik,
Mert övék, jól érezik,
A választott szíve.
Fényétől szalagbokroknak
Vért, sisak, páncél ragyognak :
Gyöngéd ujjak tarka míve.

Egy van csak, ki maradoz,
Keblében égő bút hoz,
Földig gyász födé be.
Komoly, csendes üdvezlettel
Száll a pályázók között el,
S vőn kivont kardot kezébe.

Győzve küzd a bús vitéz,
Enged minden kard és kéz,
Merre csattog harca.
Szép hölgy aranykoszorúval
Int hozzá, de mély borúval
Attól félrefordúl arca.

A királyi nő felé
Karját kérve emelé :
Nem jövék kincs végett,
Rózsa légyen tettem bére,
Távol egy sír keresztére
Hogy tűzhessek hív emléket.

AZ IFJÚ

Palocsay után

Habzaj gyanánt lejárnak
Az ifju napjai,
Nedvét örömpohárnak
Szívják lángajkai ;
Az élet tarka képe
Előtte fényben áll ;
Felé, bármerre lépe,
Szép ideálja száll.

Mit büszke gondolatja
Méltóvá szentele,
Az szívét általhatja,
S kész tettre kebele :
Érzelme tengerében,
Hol lelke kényben él,
Tündöklő szépségében
Sok nemes gyöngy felkél.

Ha éri gyors hevűlet,
Hullám hullámot hoz,
S mellén a lelkesűlet
Patakként áradoz.

Igy a folyam kicsordul
Vadon hegyek közül,
És vissza már nem fordul;
Tovább, tovább röpül.

Zászló lobog, röptére
Az ifju vágyva néz,
Zajlón ragadja vére,
S csatába szállni kész.
S mi vágyát felköltötte,
Hogy szíve fenndobog,
Magas cél leng előtte,
Való, szabadság, s jog.

Azt véli, kebelében
Mindennek ily láng gyúl,
S a rest anyag mélyében
Nemesb élet virúl;
És titka áll kitárva,
Miként felhőtlen ég,
Nem félve, sem nem várva
Kimondja azt mindég.

De éltünk belsejébe
Alig néz, s látja már:
E föld megannyi népe
Mi keskeny körben jár;
Keblét szép s jóra nyitva
Mi ritka ember él,
S a jobb erőt pusztítva
Emészti hiu cél.

És akkor elköríti
Az egésztöl magát,
S egy lesz, kiben sejdíti
Szerencsecsillagát;
Eros lágy szózatára
Hő szíve lobbadoz,
S a puszta föld határa
Újabb rózsákat hoz.

De sűlyed szép világa,
A boldog érzelem
Volt, mint tavasz virága,
Rövid, o szerelem!
S mint lángzó pára fénye
Sötét éj fátyolán,
Leszáll a szív reménye,
S helyén örök hiány.

Megmérgesítve látja
Létét, balsors kit ér,
Azért álmok barátja
Pusztult magányba tér;
Lángképzemény karjára
Vad kedvvel égve dül,
Mely zúg örvény módjára
Az életszirt körül.

Sasszárnyat fűz magának,
Az ég felé tör ő,
De célja nagyságának
Csekély a szűk erő.

Rejtélyes alkonyába
Kétes sejtésnek jut;
Nem lél alapra lába!
Le s fel többé nincs ut.

Lepletlen, rideggé lett,
És díszehervadott,
Vázként feltűn az élet,
S ő áll fáradtan ott.
A csillag húny, egében
Mely úgy szikráz vala,
Mért hogy sebes tüzében
Nagyon is lángola!

S a pálya végre jára,
Kizajlott a kebel,
Az élet szép oltára
Lerontva sűlyed el.
Fű nő, s bokor fölébe,
Bús szél lebeg körűl,
A mult kor roncsolt képe
Romján mohlepve űl.

DRÁMATÖREDÉK

PERÉNYIEK

Szomorújáték töredéke

1

Lőrinc egyedül

LŐRINC. Szív, mit mozogsz így ? Csak merészeké
Volt a szerencse mindég. Nem hiszem,
Hogy a bezárt nő vad férjét szeresse ;
Pedig szerelmet óhajt a kebel,
S szokott helyén ha nem találhat azt,
Miért ne vágyjon egy karral tovább ?
Én én ne lennék érdemes reája ?
Nem egy szemöldök intett már nekem ;
E barna fürtön s délceg termeten
Elandaloghat egy pár kék szemecske.
Legény, legény, de vígyázz ! Nem tudod
Perényiben mely féltés pokla dúl ?
Mit ? hát legelső volnék én, kinek
Egy víg szökellés egy nyakban kerűlt ?
Nincs ördög úgyis, kettőt aki törjön.
S Perényinek tán ércből van nyaka ?

S egynek ha veszni kell, nem veszhet ő is ? —
Az asszony ? Ó nincs asszony e világon,
Ki győzedelmét, bár színlett harag
Ül a redőzött kis homlok felett,
Becsben ne tudná mégis tartani !

Róza, keresztülmenve

LŐRINC. Egy szóra, lyányka !
RÓZA. Jó reggelt, deák !
Hát máris itthon ?
LŐRINC. Máris ? Még talán
A fészek itten nem várt a madárra ?
RÓZA. Úgy gondolám !
LŐRINC. Ó lyányi tettetés !
Leskődve nézünk a kárpit megől,
Lovag ha nyargal udvarunk alatt,
Benn kótog a szív, kinn pirúl az orca,
De tudni azt másnak nem kell.
RÓZA. Való !
Leskődve nézni még nekünk lehet.
Nekünk lehet leskődve nézni még.
LŐRINC. Tán, hogy Perényi zár alá teszen,
Hogy ablakot pecsétel amikor
Indúl hazulról ? Ó a szem gonosz !
Záron s pecséten áthat a tiétek.
RÓZA. Csak gúnyolódjál ; illik férfihoz
Erőtlen asszonyt láb alá tapodni,
S még csúfot űzni szenvedésiből.
LŐRINC. Mit, szenvedés ? Perényi tudja jól,
Rosztól megóvni mint kell bennetek.
Visszás teremtvény a nő ; tartsd szelíden,
Asszony leszen fölötted, s megvetend ;

S az érckebelnek hű szerelmet ad. —
Jer kis piros, karomba!

RÓZA. Menj, deák!
Menj? Menj? Ha mégis nem tudnók felőled,

LŐRINC. Hogy szived ég, mint a meggyúlt avar,
És a menyekző puszta hangja csikland!

RÓZA. Ó, mert igen!

LŐRINC. S nem?

RÓZA. Kínos iskola
Kedvet nem ád.

LŐRINC. Mit? hát oly kínos-e,
Hogy itt Perényi nője csendben ül,
Hogy lárma nem zúg a parányi fülben?
Zajgó nemesség nem tolong körűlünk?
S keblünk dagasztó táncban nem piheg?
Ház gondja nektek s egy férj!

RÓZA. Úgy vagyon,
De ház miként ez, és egy férj miként ez?
Száz klastrom inkább!

LŐRINC. Csend van ottan is.

RÓZA. Ó, voltam én a szent falak között;
Szelíd magány él ott és nyúgalom;
Sok gond eloszlik, sok könny szikkad ott.
Itt nyugtalan csend s gyötrő félelemben
Foly el napunk, itt asszonyunk szemén
Apadhatatlan búforrás patakzik.
Hiába minden áldozat nekünk,
Tűrés s szelídség; a féltés dühe
Perényi keblén olthatatlan ég,
S a szenvedő nő szívén untalan
Sebet sebekre szaggat.

LŐRINC. Istenemre!
Keservesen zeng szádból a panasz
Mint a mohácsi nap bús éneke.
De mit? Volnék csak én nő, férjemet
Nem is szeretném féltés lángja nélkül.
Szerelmes az, ki félt.
RÓZA. Nem úgy! Gyanút
Nemes kebel csak kínosan visel;
És afelett még bántást, zárt, tüzes
Fellobbanásnak szitkait, halálos
Félelmeket gyanúért! Ó, nem ily
Reményre nőtt fel Ország szép leánya!
LŐRINC. Hát nem tudod, hogy mennyben birtokot
Csak szenvedő nyér?
RÓZA. Menj, kőszív! Veled
Nincsen szavam több.
LŐRINC. Így, így barna lyány!
Kökényszemekhez jól áll a harag.
S te mégy? De lyánka, hidd el, szánom én
A könnyet amely szép orcán ragyog;
Szánom Perényi nőjét.
RÓZA. Szánod-e?
Csudálatos!
LŐRINC. De mért éppen?
RÓZA. Talán
Más fűzte nékünk e bilincseket,
A szép kisasszonyt tán más kényszeríté,
Hogy árva könnyel s némán mint halott,
Perényi Gábor jobbját elfogadja?
LŐRINC. Nem értelek.
RÓZA. Nem? Tettető! Mikor
Perényi Péter egy fiát töröknek
Zálogban adni kénytelen vala,
Ferencet akkor nem te toltad el?

Ferenc idősb volt, s jegyben asszonyunkkal
S oly jó s nemes! De más sohajtozott
A már elígért lyánykáért, gonosz
Tanácsát aki tudta, mint vegyen.
LŐRINC. Mégis sokat tud a gyanú! Pedig
Ferencnek útja mit használt nekünk?
Míglen Ferenc élt, bár honán kivűl,
Gábor reményt sem táplálhat vala.
Mi csillagokban olvasunk talán?
S fékét kezünkben tartjuk a jövőnek?
RÓZA. Sokat tud a bölcs; többet a gonosz.
Elútazott volt, s ah, halála hírét
Gyorsan hozá meg a gyászos követ.
Deák, mért halt meg ő?
LŐRINC. Kérdezd az égtől.
RÓZA. Lőrinc, s ha meg fog egyszer majd felelni?
LŐRINC. Úgy tőlem ismét nem kell kérdened.
RÓZA. S ha számbavészi majd a könnyeket,
Melyek csorognak asszonyunk szeméből?
LŐRINC. Lyány, sziklaforrás a ti könnyetek,
Mely évszakonként szüntelen buzog,
Bár elborúl, bár felderűl az ég.
RÓZA. Nagy a különbség könny és könny között;
Harmat gyanánt hull s szikkad soknak arcán.
Itt néma kínban ég a bús szemen,
S törűlhetetlen vád lesz egykoron.
LŐRINC. Törűlhetetlen, mondod? Ó leány,
Nézz e kezekre, lásd ez ujjat itt,
Ezer könyűt ez el tud törleni,
Egy kis talizmán hogyha nyújt segédet.
RÓZA. És e talizmán?
LŐRINC. Egy szó, aminek
A szív alatt kell visszazengeni,
Mely elfeledtet bántást, veszteséget,

Kebelt kebelhez olvaszt, s csendesít
Könnyel könyűt és lánggal lángokat.
Ismeréd e szót ? Hívják szerelemnek !
RÓZA. Nem értelek.
LŐRINC. Nem ? Én is úgy hiszem.
Fület keres, de szívig vágy el a szó ;
S szív s fül között nincs járt út mindenütt.
Hol asszonyod ?
RÓZA. Benn, négy falak között,
Hová kivűlem másnak nincsen útja.
LŐRINC. Lábod parányi, s nyomdokod kicsiny,
Jól látom azt ; de tégy próbát, talán
Beférek én is tégedet követvén.
RÓZA. Lőrinc, mi ez ?
LŐRINC. Kell szólnom asszonyoddal.
Urunk előre küldött, a dolog
Fontos, s halasztást nem szenved ; megyek.
RÓZA. Várj, a jelentést mindjárt megteszem.
De nyíl az ajtó, s ím jön ő maga,

Perényiné, az ajtóban megjelen

LŐRINC magában. Hah, mely alak ;
csak most segíts, szerencse !
PERÉNYINÉ. Jer, Róza, régen várlak.
RÓZA. Asszonyom,
Itt e deák tartóztat, őt urunk
Előreküldé, s szólni vágy veled.
PERÉNYINÉ. Mondd, mit hozál ?
LŐRINC. Engedj meg asszonyom,
Titkot hozok, mely nem szenved tanút.
PERÉNYINÉ. Menj, Róza !

LŐRINC. magában. Jössz, o rég várt pillanat!
PERÉNYINÉ. Beszélj!
LŐRINC. Gyakorta kérdém, asszonyom,
A szép tekintet mért bájosb, ha bús?
Talán hogy érzeményünk felvegyűl
E gondolattal: mely édes leend
Azt víg örömre felderíteni!
PERÉNYINÉ. S ez mit jelent?
LŐRINC. Higgy nékem, asszonyom,
Minden halandó végzetét az ég
Két-két levélre festé; bús az első,
S a második víg. Gyakran nyílik a könyv
Ott hol napunkra bánatot mutat,
De gyorsan olykor fordíthat kezünk,
Ha nem remegve nyúlunk a levélhez.
PERÉNYINÉ. Világosan szólj.
LŐRINC. Szenvedsz, asszonyom;
S szenvedni kell-e néked? Rabbilincsét
Sok hordja, minthogy szélyt nem törheti;
De kapd fel őket a láncok közűl,
Fogják-e visszatolni védkarod?
Avvagy javallnád tettét a betegnek,
Ki nem fogadná a mentő pohárt
Melyet feléje nyújtasz, mert talán
Azt más kezekből álmodá magának?
Bilincs az élet, mely hoz kínokat,
A szenvedő hölgy sínlődő beteg;
S ha van, ki láncod bátran öszvetépje,
Ha van, ki töltsön enyhítő kehelyt:
Nem asszonyom, te nem veted meg azt!
PERÉNYINÉ. Deák, kiről foly e beszéd?

LŐRINC. Kiről ?
Én tudtam azt, hogy folynak könnyeid,
Én látom íme szép arcod homályán
Minő borúlat fészkel kebleden.
Gyakorta mondám titkos fájdalommal :
Hány évekig várt a kertész reá,
Míglen virágra nyílt az áloe !
Apolta gonddal s táplált hű reményt.
Eljött az óra végre s felvirúlt ;
De fellegekbe rejtve volt az ég.
S rövid virágzat szűk pillantatában
Nem szállt mosolygó napsugár felé.
S csudálod-e, ha kívánám vala
A fellegekkel vívni harcomat,
S az égi súgárt ujjamon vezetni ?
PERÉNYINÉ. Te-e ? De merre visznek e szavak ?
LŐRINC. Itt állok íme ; minden rajtad áll :
Ints, asszonyom, s ez élet a tiéd !
PERÉNYINÉ. Hallom beszéded, s nézem arcodat,
S kétes vagyok, ha nem csal-e fül és szem ?
Szánás nem illik hozzád. Nem vagy-é te
Perényi Gábor ismert bíztosa ?
Vagy új epesztés vár talán reám,
S ezen kisértet annak hirdetője ?
LŐRINC. Csontbolt takarja szívünk, és azon
Nem hat keresztül a vágyó tekintet,
Hogy eltalálja, mit forral belől.
És a beszéd ? Jól érted, asszonyom :
Vészes hinár a mélységen felűl,
Hol a belécsalt vándor elmerűljön.
Csak tettek által tűn fel a való cél :
Szólj, s íme tenni mindent kész vagyok !
PERÉNYINÉ. De tenni mégis mit készűlsz miattam ?
S már most miattam tenni mit lehet ?

A sors kezét már késő visszavonni,
Midőn lesújtá vad csapásait;
Ím elfogadta keblem bús nyilát,
S megadva kell e kínokat viselnem.
LŐRINC. Föltámad a szél innen és amonnan,
És a vitorla várunk tornyain
Most délre fordul, majd éjszak felé.
Az ember élte sors után hajol,
S vegyűlve röpked búval és örömmel.
A szív emészt, mint a kor; bánatunk
Halvány színekkel áll a képzeletben,
S remény reményre vírad újolag.
Ösvényt veszítél? Másikat keress.
Ím nyílik itt egy bájosan előtted,
S tekintetére mért húnynál szemet?
PERÉNYINÉ. És merre hív ez ösvény?
LŐRINC. E kebelre!
PERÉNYINÉ. Deák!
LŐRINC. Borúlnak homlokod redői;
Derítsd fel őket, asszonyom. Kebel
Kebelhez óhajt, kéz vágy kéz után;
Ne vesd meg, amit nem találsz egyébütt.
Lásd, mostohán bánt véled a jelenlét,
Leroskadással rettent a jövő;
Sülyedni fogsz majd, mert veszély között
A bátor intőt meg nem hallgatád.
Ím vállaimra vészem sorsodat,
Éretted harcba szállni kész vagyok,
Kockára hányok életet, szerencsét,
Nem kérve semmit, csak szerelmedet.
PERÉNYINÉ. Perényi téged nem küldött azért,
Hogy itt szerelmet énnekem regélj.
Ha titkod ez, már jól van; bűnös a fül,
Mely szemtelennek hallgatá szavát.

LŐRINC. S te mégy? Ne menj el, asszonyom! Kiröppent
A szó, s ki vonja vissza már? Maradj,
Ím áltkarolva térdeid könyörgök!
PERÉNYINÉ. Boldogtalan! S nem retteged Perényit?
LŐRINC. Csak egy van ami rettent engemet,
Csak e harag, mely szép szemedben ég;
Tekints reám, s nincs ellenem ki vívhat.
Előre nézek a jövő korig,
S pillantatonként készen tartok én
Fortélyra fortélyt, és erőt erőre.
Perényit én nem rettegem, s ha néked
E gond zavarja, szép nő, kebledet,
Bízzál szavamban, s boldog léssz velem.
PERÉNYINÉ. Utálatos! S tevéled boldog én?
El lábaimtol, mátkám gyilkosa!
El lábaimtol szolga! Jaj neked! —
De nem, haragra nem vagy érdemes.
El lesz temetve titkod e kebelben,
De másodízben rettegj megjelenni,
Vagy a veszélyes fátyolt felkapom,
S férjem dühének áldozatja léssz. *El.*
LŐRINC egyedűl. Fuss gyáva! S ez te voltál, akivel
Egy asszony így bánt megvető haragban?
S nem tudtad-e, hogy benned eddig is
Halálos ellent néze szüntelen?
Hálót magadnak ím magad szövél,
Magad vetél tőrt. s asszony rabja vagy
Eltékozolván titkod bírtokát.
Ó bölcseség! mi későn jársz megint! —
Perényi megjön, s nője rejtekébe
Siet legottan — hajh, egy gondolat,
S a szó leröppen a boszús ajakról!
Való, hogy ígért hallgatást —, bolond!

Igér az asszony kedvben és haragban,
De kéble, mint a csolnak a Tiszán,
Minden hab és szél mozdúltát megérzi.
Az aki veszthet, legjobb hogyha vész!
De mint? De mint? Perényi félti nőjét,
És félti mint a mennynek kulcsait;
De aki félt, imád is —, semmi! semmi!
Láng vad szelek közt a féltés dühe,
Lobbantsd fel és ég olthatatlanúl,
Vakon csapongván erre és amarra.
Egy szikra kell csak, s honnan pattant az ki,
Oly puszta minden e tornyok között!
Egy férfikép sem tűnik itt elő,
Kiről mesémet kezdenem lehetne. —
Mi ez? Dobog már a híd? Menny s pokol!
Perényi jön, s én itt? itt? itt? Futok! —

PERÉNYI G. Mit? Mit? Deák, itt lellek téged én?
Mi célod itten e szobák körűl?
Hallgatsz? vagy — ördög és pokol! — s ezért
Szeretsz elhagyni minket? és ezért
Nyargalsz előre vágtató lovon?

LŐRINC magában. Fej, fej, segíts!

PERÉNYI G. Hah, mindjárt megtudom!
Boldogtalan, jer! Áruló, kövess,
Hogy homlokárol olvassam le bűnöd!

LŐRINC. Nem, istenemre! Megbocsáss uram,
Nekem bemenni nem lehet.

PERÉNYI G. Nem-e?
Féreg!

LŐRINC. De szűntesd e fellobbanást.
Ím lásd, uram, mint fúlad e kebel,
Szemem sötétűl, szédeleg fejem:
Az orvos intett, hogy szabadba menjek.

PERÉNYI G. Ember, megállj! vagy véreddel fizetsz.

LŐRINC félig hangosan.
O szerelem, mi vészes a te pályád!
PERÉNYI G. Mit? Szerelem? Szerelmet monda szád?
LŐRINC. Uram, tagadni mint lehessen azt,
Vérünkben ami vad zajjal kereng?
Bár hallgat a nyelv, szól a lángtekintet.
De mit? Szeretni, köz mindennel az,
S mindennel ami köz, bűn-e nekünk?
PERÉNYI G. Sátán, nektek ha bűn-e? bűn-e? Jer,
Hogy e csapással, szíveden keresztül,
Tagadhatatlan megmutassam azt.
LŐRINC. Nem, ó uram, te nem bánsz így velem!
Jer, csendesedjél! Szállj, uram magadba!
Hű szolga voltam mindég oldalodnál,
Apolta gondom szíved titkait,
Számodra kértem szűntelen szerencsét.
S az ég, ha meg nem hallgatá szavam,
Bátran kihívtam a pokolt segédül.
S ím most, — megengedj, mert nem értelek —
Tetőled én ezt érdemeltem-e?
Tetőled, akit hű fortélyaimmal
Nőd birtokához juttaték? — Uram,
Miért irígyled nékem e leányt?
PERÉNYI G. Leányt? Leányt? Kiről beszélsz, deák?
LŐRINC. Rózát neveztem.
PERÉNYI G. Rózát?
LŐRINC magában. Ment vagyok!

Perényi G. indul az asszony szobája felé

LŐRINC. Uram!
PERÉNYI G. Miért hívsz?
LŐRINC. Homlokod borúja
Fáj énnekem.

PERÉNYI G. Hagyj békét, és eredj!
Én megtekintem, a nő mit csinál?
LŐRINC. Bár e tekintet kedvre hozna téged!
De —
PERÉNYI G. Mit jelent ez! Folytasd!
LŐRINC. Kár uram,
Hogy isten a szerelmet nem teremté
Miként a rózsabimbót!
PERÉNYI G. Mért?
LŐRINC. Tekintsd
A rózsabimbót, mint áll vesszején
Leplezve tőled bíbor arcait;
Tövis köríti védelem gyanánt,
S rettegni látszik ujjaid hatalmát.
Te jössz s erődnek enged a virág,
S feledve honját melytől elszakasztád,
Kelyhed vizében lassan felvirúl,
És illatozva nyílik meg feléd.
PERÉNYI G. Tovább!
LŐRINC. Szerelmet csak szívben találsz,
Csak szívvel együtt lészen az tiéd,
De várakoznod kell, míg ellenedbe
Készen röpül a szív, erőszakod
Hiába harcol a szép birtokért,
Mert bár helyéből azt kitépheti,
Mit ér? Előtted bévonúl örökre,
S rejtett virága nem nyílik soha.
PERÉNYI G. Lőrinc! Mi fekszik e rejtély alatt?
LŐRINC. Régen szeretnék intést adni néked,
De síkos az, mert szíved érdekel,
S gyakran az intő felbukik tanácsán.
PERÉNYI G. Ne félj!
LŐRINC. Előre gondol a szemes,
Előre gondol, s hátra is tekint.

Uram, ha nyugszol szép nőd oldalánál,
És a jelenlét kéjjel elborít,
Vigyázz, s tekintsd a múltat és jövőt.
PERÉNYI G. Múltat? De hagyd azt inkább elfeledni.
Jövőt? Te sejdítsz? Tudsz talán? Beszélj!
LŐRINC. Sokat tud, aki mindent fontra vet.
PERÉNYI G. Zajlásba hoztál; fejtsd meg titkodat.
LŐRINC. Perényi Péter nemze két fiút.
PERÉNYI G. Hová bolyongasz vissza, krónikázó!
LŐRINC. Ország leánya rózsaként virult...
PERÉNYI G. Tudom, tudom!
LŐRINC. S a két Perényi látta,
S egyforma lánggal ége mindenik.
PERÉNYI G. Hagyd azt, deák!
LŐRINC. Ferenc volt a szerencsés,
És a szerencsést én küldöttem el.
PERÉNYI G. Kezdj a dologhoz.
LŐRINC. Látod-e, uram,
Mit nem tevék én érted akkoron?
Ó, bár ne tettem volna semmit is!
De messze ködben habzik a jövő,
S ki lát halandó szemmel a sötétig?
Gyakran midőn az éj előborúl,
S a mécs kialszik asztalom felett,
Ott fekszem én, s szememre nem jön álom.
Feléd röpűlnek akkor gondjaim,
S rajtad mulatnak néma fájdalomban:
Ím kebled ég elolthatatlanúl,
S a boldog élet legdicsőbb reményit
Csak egy kebelre fűzted, e kebelt
Kéréd magadhoz istened kegyétől:
Megnyerted azt, s az asszony ím tiéd,
Tiéd ha kéz ád birtokot, de hajh,

Eltékozoltad rá szerelmedet,
S ő téged —
PERÉNYI G. Mondd ki! Mondd ki!
LŐRINC. Nem szeret.
PERÉNYI G. Kín s kárhozat!
LŐRINC. De, gondolom megint,
Ezt mind előre kellett volna tudnod,
Mert csak Ferencen függött a leány,
S ámbár hamis hírt terjesztènk felőle,
Hogy a töröknél meghalt hirtelen,
Csak kényszerítve nyújtá néked így is,
Csak kényszerítve, reszkető kezét.
Isten! S miként nem sírt a vélt halottért!
Ah, mennyiszer nem láttam kebelét
A puszta névért kínosan pihegni!
S az esküvésnek szent pillantatán
Ő tünt elébe bús emlékezetben,
S feledve téged, másnak esküvék
Örök hűséget még a sírban is.
PERÉNYI G. Pokol magzatja, mit gyötörsz?
LŐRINC. Uram,
Szánlak, de mit fogsz még majd érzeni,
Ha megjövend a holtnak vélt jegyes,
S boszúja fájdalmában áll meg itt?
S felkéri tőled elrabolt sajátját?
PERÉNYI G. Hah rég emészt e kínos gondolat!
Mért bolygatod fel azt még kínosabban?
LŐRINC. És eljőn ő, keblében szerelemmel,
És véle mennyi élet, mennyi vágy,
Remény, esengés, s vissz'emlékezet!
S a nő, ki nyögve fekvék karjaid közt,
Mely más nyögéssel csügg majd ajkain!
Mely más nyögéssel kéri majd segédét,
Hogy őt ragadja el láncaid közűl!

Halvány maradt orcája csókjaidra :
Most egy tekintet által felpirúl.
Márványszobor volt amíg birhatád,
Szép és hideg : most égi hév terül el
Kénnyel habozva minden tagjain.
PERÉNYI G. Megállj ! Megállj ! Kínzó lélek, s te nem tudsz
Egy hívesítő cseppet balzsamúl
Keverni poklod égő lángja közzé?
Úgy van ! Hazugság forr fel ajkadon.
Nem, nem ! Kötésünk a hit szentelé meg.
S úgye, hogy ők azt tisztelik?
LŐRINC. Sokat
Tart tiszteletben a józan fejű,
De szenvedelmek akit elborítnak,
Az tiszteletre méltót nem talál ;
Csak a kívánság tárgya szent neki,
Vakon rohan feléje, s lelke megvet
Törvényt, szerencsét, esküvést, halált.
PERÉNYI G. Hajh, érzem azt, hogy úgy van !
LŐRINC. Mit? Talán
A pap kirántá szívét kebeléből
A gyönge nőnek? Ottben kótog az,
S bátyád elébe lángban fog röpesni.
Vigyázz, vigyázz ! Osztályotok hibás.
A sorslevél nem egyformán jutott :
Neked csak a hit, néki szerelem,
Cserélj nyilat, s úgy boldogabb leszesz !
PERÉNYI G. Pihenj ! Pihenj ! Vagy mellem megrepeszted.
Hagyd a jelenlét súlyát hordanom.
Mért hengeríted a jövőt reám?
LŐRINC. Jövőt? De mit vélsz itt te most jövőnek?
Ím a kezesség éve már lefolyt,

S én jól tudom, hogy őtet a török
Már elbocsátá, s ő röpül, röpül:
Mi szúnyadunk, s a messzevárt jövendőt
A gyász jelenlét gyorsan hozza meg!

PERÉNYI G. Lőrinc, az intés hasznos! Istenemre,
Most látom én, mely hasznos az! Jövel,
Gondolj helyet, hol végtelen magányban,
Nem tudva, nem sejdítve senkitől,
Elrejtsem a nőt! zár, homály, sötétség,
És mindaz amit ember feltalált,
Hogy elfedezze féltett birtokát:
Mindaz legyen segédünk; szem reá
Tekintni nem fog, fül nem hall felőle,
S a zajkiáltás nem jutand hozá.
Mondd, jőjön akkor; jön, keres; de nem lél!

LŐRINC. Volt egyszer egy úr, vagy király — mit az? —
Mind egyre megy.

PERÉNYI G. Mit készítsz újolag,
Lélekharang?

LŐRINC. És volt egy szép leány,
Kit a király az érctoronyba zárt,
Hogy férfiszem ne lássa bájalakját.
Mit ért? Aranyá vált a hő szerelmes,
S a lány ölére harmatként lehullt.

PERÉNYI G. Sátán, eredj, fuss, fuss! Szándékomat
Ne tudja senki, senki, senki! Menj!
Titokban érjen az meg bennem, itt!
Örök borúban lengjen az körűlem,
S árulj el osztán, hogyha tudni fogsz!

LŐRINC. Uram, de hát azt meggondoltad-e,
Hogy a szerelmes nő fortélyait
Nincs ördög aki semmivé tegye?
Zárd, rejtsd el őt a csillagok közé,

Fellegcsoporttal őrizd útait,
Meglásd, tudatni fogja kedvesével!

PERÉNYI G. Álomregélő! S mért felejted el,
Hogy őt halottnak véli mostan is?
Én gondom az, hogy néma titkomon
Széjt nem vonúlva függjön a lepel.

LŐRINC. Ha, ha!

PERÉNYI G. Kacagsz, kisértet? és kacagsz?

LŐRINC. Uram, megengedj, hogy fájdalmadat
Nem tisztelém; de mondd meg énnekem,
Láttál-e már az éj óráiban
Tündéreket lebegni fel s alá
E várfalak közt?

PERÉNYI G. S mért ez a bohóság?

LŐRINC. Úgy van, bohóság! Én is úgy hiszem,
Vagy hittem inkább egykor. Most midőn
Nézem, hogy oly sok hónap elfolya,
Mióta nődet meghozád; s az asszony
Csak nem derűl fel karjaid között,
Csak nem felejti régi kedvesét,
S napról napokra jobban bévonúl:
Kérdem magamtól, mit jelenthet ez?
Kényt vár az asszony és jelenvalót,
S ha nem talál azt, a jövőbe pillog; —
S ezen sovárgás a múlt kor felé,
Ezen borongás a halott után —
Nem! tudni kell azt néki már, hogy él ő!
De hát, ki fogná jobban őrzeni?
Sáncot vonánk, és zárt és hallgatást
Gonddal körűle, s nem varázslat-e,
Hogy tudja mégis? Hidd el, hidd nekem:
Tündéreket lát várad éjjelenként!
Vagy ember által történt ez talán?
Lásd: úgy mi haszna gond és őrizet?

Mi haszna sánc és zár, és hallgatás?
Csalatni féltél, s inkább csalva vagy!
PERÉNYI G. Tudná tehát? s ki által? Ó nevezd!
Mondj egy nevet, kit bosszúm elborítson,
Ki százszorozva végyen büntetést!
Szólj, szólj!
LŐRINC. Uram, van, aki néked erre
Jobban felelhet.
PERÉNYI G. És az?
LŐRINC. Ottben űl.
PERÉNYI G. Megyek, megyek! Hajh, ég, mely hitszegés!
LŐRINC. egyedűl Horog, te jól fogsz! A hal fennakadt!

2

PERÉNYI G. Nem, nem marad titokban! Hitszegő,
Fel lesz fedetve minden! Némaságod
Új vádat önt el bűneid felett.
Asszony, te hittel tartozol nekem;
Vagy elfeledted azt?
PERÉNYINÉ. Nem, én uram!
Tiéd ezen kéz, jól tudom, tiéd
Az esküvés, mely ajkaim közűl
Remegve zengett, amidőn atyám
Síró leányát karjaidba vitte.
Tisztán megőrzém e sajátidat,
Tisztán megőrzék esküvést s kezet.
Perényi, mért dúlsz ellenem.
PERÉNYI G. Hah, kígyó!
S az esküvést így őrzik-e? Szerelmet,

Azt esküvél te nékem, s e kebel
Öröm-lesujtva nyílt meg csak felém,
Komoly hidegben, mint a téli nap.
PERÉNYINÉ. Ó férj, bocsásd meg hervadó nejednek
Azt amit sorsa vétkezett, nem ő!
Midőn reményem legszebb álmait
Elvesztve sírtam, s vad kétség között
Várék az égtől enyhülést s halált;
Midőn epedve vágytam őfelé,
Kit síromon túl voltam fellelendő,
S kiért szabad volt forrón érzenem:
Tanúja voltál, mint szállott reám
Vészes hideggel a szívnek tele,
S ah, jobbomat hát mért vevéd magadnak?
Mosolygva nyílt az ártatlan virág,
Míg langy szelekben lengett a tavasz,
S harmattal ázott a vidám kehely;
De jött az ősz, és dér és fagy vele,
S ha most lefonnyadt halvány bokrain,
Neheztelésed mért hat a virágra?
PERÉNYIG. Hah, csalfa! Minden hang, mely ajkadon
Forró panasszal foly le, szemrehányás,
Melyet magadnak önváddal teszesz.
Telet beszélsz és hervadást, s halált,
De tél s halál csak nékem fekszik ott,
A szív alatt, mely másért lángban ég.
PERÉNYINÉ. Perényi, készíts zárt és kínokat,
Tilts el nejedtől mindent ami által
Az ember élte kedvessé lehet.
Amit kebel vágy, amit lélek óhajt,
S hallgatva tűrök minden szenvedést:
Csak rút gyanúval szívemet ne sértsd!
PERÉNYI G. Szunnyadtam egykor híves árny
alatt,

S egyszerre lángzó sebbel ébredék fel,
Mely mérgesítve dúla keblemen,
Gyorsan suhant el a kígyó felettem, —
S kivánd gyanúmtól, hogy reá ne szálljon.

PERÉNYINÉ. Hit a nemesben a nemes jegye:
Másban ki bízik, bízik önmagában.
Ó férj, tekintsd e halvány arcokat,
Lásd e kebelt, mely ázik könnyeimtől;
Hidd el nekem, nem tart ez így soká,
Felment halálom bús gyanúd alól,
S ott szebb reménnyel nyílik majd az ég.
Fenn a hatalmas, s lángpillantata
Minden titoknak leplén általég,
Előtte folynak sorban napjaim
Ott majd örömben, itt most kín között,
Előtte halljad esküm szent szavát:
Sem míg hajamnak szőke fürteit
Körítve fénylett a leányi párta,
Sem amióta jobbod elfogadván,
Befedte főmet asszonyfátyolom,
Más férfi képe szívemben nem élt
Azon kivűl, kit mátkámnak neveztem.
Kezem szabad volt, s néki vittem azt.
Megholt, s atyámtól birtokodba jöttem,
S érezve szentűl tartozásomat,
Bűnnek hivém a kívánságot is,
Mely más karok közt enyhet lelni vágy;
S ha néma várad sáncain kivűl
Egy gondolat még mellemből kiröppent,
Az csak Ferencnek sírján nyúgodott.

PERÉNYI G. És, hajh, mi vonja vissza karjaim,
Hogy fegyveremmel szíved át ne verjék?
Érette lángolsz, s szembe vallod azt?

PERÉNYINÉ. Ég, ó Perényi, s őreá talán,
Irígy talán csak nem vagy a kimúltra?
Örökre szent a hív emlékezet,
Mely a halottnak könnyel áldozik;
Örökre szent a sóhajtás szele,
Mely a borító hanton leng keresztűl,
Hagyd nékem e bú csendes birtokát,
Hagyd nékem ezt, s mást mindent elrabolhatsz,
S ajkam panaszra nem nyílik soha,
Füled nyögésim meg nem háborítják,
Titokba rejtem könnyem árjait,
S midőn az élet végpillantatán
Halálos ágyam mellett állni fogsz,
Nem kérdezem meg: Bátyád, ó Perényi,
Azért talált-e sírt a messze földön,
Hogy nője keblén önmagad pihenj?
. . . . . .
. . . . . .

Pécel, 1826. nov.

ELBESZÉLÉSEK

A KARPÁTI KINCSTÁR

I

Higgy, de jól megnézd: kinek! így tanít a régi közmondás. Higgy, de jól megvizsgáld: mit! erre oktat a filozóf. S az ember, ki mindezt híven megfogadni szeretné, addig néz és addig vizsgál, míg utoljára sem azt nem tudja: kinek? sem azt nem: mit? kelljen vagy lehessen hinnie.

E baj veszélyesb, mint gondolnók. Kétség a szív minden hóhérai közt legkínozóbb. Bizonyosságra törekszik lelkünk, tudni vágy, tehát hinni is. Mert a hit nem egyéb, mint azon megnyugvás, hogy a dologról szerzett tudásunk bizonyos. Hit az embernek oly élemény, mi nélkül nyúgalmat és boldogságot soha nem ismerhet.

Ez azonban nem teszi azt, hogy kinek szívében hit lakik, az minden kivétel nélkül boldogságot bír. Sokat nyerénk a sorstól, test és lélek táplálatára szükségest, de mindaz oly kétértelmű ajándék, melyből haszon és kár, gyönyör és fájdalom, üdv és kárhozat eredetét veheti; akképp amint vele élünk, vagy élni kényszeríttetünk.

Tűz, víz, lég éltetnek és ölnek; öröm keblet erősít és repeszt; gyönyör virágoztat és hervaszt; remény vigasztal és félrevezet; szeretet véd és feláldoz; hit égig emel és porig lesüllyeszt. Mondjátok meg: mi

oltalmaz meg bennünket, hogy a boldogság ezer meg ezer eszközei közt balsors vaskarjai közé ne hulljunk?

Jól tudom: ti bővelkedtek szép szavakkal és bölcsen gondolt maximákkal. Azt mondjátok: éljük a sors ajándékait azon szellemben, melyben a jótékony istenség gondolá; örüljünk és gyönyörködjünk mértékkel; remény, szeretet és hit csak jóért, szépért és valóért hevítsen; s több effélét. Uraim, a tanács mind igen jó! Adja az ég: ti legyetek elsők, kik azt követitek, vagy követhetitek! Mert a legmindennapibb bölcseség emberei is jól tudják: sokat nem tehetünk, mit tudunk és akarunk.

Szép, Jó és Való: három szent nevezet, vagy ha úgy akarjátok: három géniusz, kiket isten útainkra kalaúzul rendele. A baj csak az, hogy szemeink igen sokszor gyengék őket megismerni, s még nagyobb, hogy igen gyakran gyötrelmet termő tövispályán vezetnek. Azért vagyunk emberek, hogy valamint a gyönyört, úgy a gyötrelmet is megérezzük; s lehet-e csudálni, ha a gyötrelem érzése vérez, elkeserít vagy éppen kétségbe ejt?

Tűrést a szenvedőnek nyúgalom öléből orvosság gyanánt ajánlani: könnyű is, szokásban is van. De ki az emberiség iránt igazságos akar lenni, gondolja meg a költő mély valósággal írt tanítását:

Vagynak olyan percenetek
Az embernek éltében,
Amelyekben setét leszen
Fejében és szívében.

S ily percenetekben senki nem ura többé magának. Itt a határ, hol mult idők tapasztalása és bölcsesége megsemmisül; hol isten által rendelt vezetőink szem elől eltünnek; az értelem vezérszövétneke elhomályo-

sodik ; s a nyomorúlt az ég milliom ajándékai közül semmit nem bír, semmit nem talál.

És ilyenkor történik leggyakrabban, hogy a boldogság minden eszközei a lélek nyúgalma ellen fordúlnak. Senki sem esik örömest végképpen kétségbe ; s így mindaddig, míg a végső, mindent bezáró pont elérkezik, táplálunk óhajtást jobb napok után ; az óhajtás oly könnyen válik reménnyé, a remény hitté, s e hit, tudnillik a kétség örvényében támadt, alaptalan óhajtáson és hamis reményen épűlő hit az, mely a lelket homállyal leplezi körül, s a józan okosság világító súgáraitól megfosztja.

Boldog volna az emberiség, ha e szomorító jelenet csak akkor tünhetnék fel, midőn mondhatatlan csapások vernek le ; midőn már az emberi lélek a sorssal óriási harcot állott ki. Mit csak a legerősb küzdés nyomhat el, az elég biztos alapon áll s számtalan bajból vívás által kimenekedhetik. De az emberi lélek közönségesen oly könnyen megadja magát ; sőt ezer meg ezer esetben önkényt ereszkedik üres álomnak ; ohajtásnak, reménynek és hitnek, s azon veszi észre, hogy a lélek-süllyesztő démon hálóiban fogva tartatik, s nincsen szabadúlás.

Vak hit vagy babona, vagy aminek hívni szoktátok, nemünk legrontóbb ellenségei közé tartozik. Milliókat tart örök rabszolgaságban, rettegésben, elaljasodásban ; a leláncolt értelem rajtunk nem segít ; oly dolgokon függünk, mik nincsenek, nem is lehetnek ; a valót kerüljük, s ha útunkban áll is, eltaszítjuk ; boldogságot keresünk föld felett és alatt, és e földszíni életet hiában ábrándozzuk keresztül.

Ne véljétek pedig, mintha ezek csak a köznépre tartoznának, melyet megvető pillantattal oly örömest néztek. Emlékezzetek a ti boszorkánypöreitekre,

aranycsinálóitokra, csillagból jövendölőitekre és sok tekintetben magnetistáitokra is! Ide számíthatnók a politikai álmodozók szép sergét is, és azon bölcs férfiakat, kik egész népekre függesztik figyelmeiket s mindig egyebet akarnak látni és hallani, mint ami szemeik láttokra történik és füleik hallottokra kiabáltatik.

Az is való: vak hit és csalárdság egymás mellett járnak; s az emberek nagy száma csak színészi ügyességgel játssza a babonást, hogy mások együgyüségét eszköz gyanánt használhassa. Egy nyomorúsággal több. A sokaság szeret csalni is, csalatni is; a sokaság szeret gonosszá lenni is, tétetni is, való vagy képzelt haszonért. E csalási és csalatási nagy, de lélekalacsonyító rendszerhez kapcsolja magát a belőlről fejlő és saját magunkban és magunk által táplált csalódás vagy öncsalás, mi aszerént, amint következményei nyilatkoznak, vagy nevetségre, vagy szánakozásra, vagy éppen útálatra méltókká teszen.

Ha ez öncsalás, s ezen épült oktalan, vak hiedelem az értelmen erőt vett — és hányszor s hányakon nem történik az! — az ember istenség képére teremtett állat lenni megszűnik. Tudjátok pedig: az istenség rajtunk lévő képe, azaz, a keblünkbe lehellett isteni értelem szikrája nélkül széles e föld kerekségén nincs állat, mely az embernél, az erő és természeti ösztönök dolgában oly szegény földtermésnél, alacsonyabb lépcsőn állana.

De ti e mindenek előtt tudvalévő beszédeket olvasni már bizonyosan elúntátok: azért, ha úgy tetszik, lökjétek el e lapokat, vagy hallgassátok a történetet, mit a következőkben elbeszélleni szándékom.

2

Lemenőben volt a nap; utolsó súgárai a karpáti csúcsokról visszacsillámlottak; a földmívelő nép — mert nyár vala — egymásután takarodott a városba, mely a Poprád szép partjai mellett, az óriási bércektől nem messze, kellemes helyzetben terül el. E jelekről, s valaha Tököli birtokában volt ó váráról megismeritek, hogy Kézsmárk forog szóban, szorgalmas német polgárok laka, hova magyar ifjaink a Hermann unokáinak keményhangú, de gazdag és költői nyelvét tanulgatni járnak fel.

Ez itt említett ifjak sorába látszott tartozni az a kettő is, kik most a városon kívül a leereszkedő estve szépségeit éldelve sétálgatnak vala. Csínos egy pár termet, ízléssel öltözve, korban egyformák, tekintetre különbözők. Egyik arcát derült kedv ülé, élénk részvéttel szemlélgette a befelé tolongó sokaságot, szeszélyes megjegyzéseket tőn, s társát vidámságra éleszteni törekedék. De ez magába vonultnak tetszett; andalogva nézett az alkonyodó nap után, vagy a bércek felé; a közel jeleneteket észre sem látszék venni, s arcvonásai és szemei belől emésztő gondra mutatának.

— Nem látod azt az eredetit — mond a derült — ki amott bal felé puskájára támaszkodva áll?

A komor, mintha álomból ébredt volna fel, meglepetve fordult a kérdező felé; szólni akart; de nyílni kezdő ajkait újolag bezárta.

— Pali — kezdi ismét a másik — te nem vagy magadnál! Ama vadászra tevélek figyelmessé.

Pali vállat vonított és sóhajtott, s tekinteteit ismét a távolba függeszté.

A derült arcán szánakozás vonásai jelentek meg;

nehány percig hallgatva nézett a magában küzdőre; most vállára tevé jobb kezét s ismét megszólalt:

— Emlékezzél fogadásodra!

— Emlékezni: oh az felette könnyű! de teljesíteni — —

— A lélek ereje akarat, akarat következménye teljesítés.

— S ha a lélek ereje gyökerében elmetszve van?

— Gyermekség! fiatal, egészséges testben a lélek ereje csak szándékos puhálkodás által zsibbad el. Szedd öszve magad; vess belső állapotodra komoly tekintetet, s tenmagad előtt fogsz pirulni és meggyógyulni.

— S te azt véled: nem tevék mindent, mi lehetséges vala? Oh, azok a boldogok! És mit is szólhatsz te oly lélekállapotról, miről képzeleted nincs?

— Nem mondhatnám. Én is valék szerelembeteg; én is csalódtam reményeimben; epedtem, ábrándoztam, küzdöttem; és most volt bohóságaimon jókat kacagok.

Pali ajkain keserű mosolygás vonult el. — Szerelem? tudjátok is ti: mi az? értitek is ti: mit teszen az? Röpkedni, mint lepke; fellobbanni, mint bolygó fény; mámorba hullani, mely fél éjig tart,; aztán ásítni és jót aludni, és reggelre mindent elfelejteni: ez, amit ti szerelemnek hívtok. Kérlek, jó Laci, hagyd abban!

— Nem, édes barátom! A dolog komoly kezd lenni. Te gyötrő szenvedelem hatalmába adtad magadat; naponként sötétülsz és hervadsz. Mi leszen ebből? Fogadád, hogy erőt veszesz magadon; s ime a süllyesztő érzelemnek mindinkább nekibocsátkozol. Veszni akarsz?

— Oh igen, veszni akarok!

— Pali, nekünk e vidéket el kell hagynunk.

— Elhagyni? e vidéket? őtet? Te nem tudod: mily rettenetes szót mondál ki.

Laci gondolkozott s újolag kezdé: — Szép meleg nyári estve! Pali, bennem egy régi ohajtás ébredt fel.

— Ohajtás? — visszhangozá amaz.

— Valahányszor a Karpát csúcsai látkörömbe akadnak, mindannyiszor fáj, hogy még rajtok nem valék.

— Egykor én is vágytam ott lenni.

— És most?

Pali vállat vonított. — Ha kedved úgy tartja!

— Jól van tehát, holnap vagy holnapután, mihelyt vezetőt találunk!

Míg a két ifjú így beszélett, nehány lépésnyi távolságban puskájára támaszkodva pihent bizonyos emberi alak, kit a reá néző egy tekintettel nem hagyhatott. Redős, szűk homlok, horpadt orr, kémlő kis szemek, barna, beesett arcok, borzas szürke bajusszal árnyékozva, s a keveset mutató arc egészével rendes ellentételben álló rátartó tekintet, kurta nyak és merevenen tartott derék: ezek valának, mik az emberen legelőbb szembe ötlének. Avult szalmakalapa, hajdan zöld lehetett vadászújasa, vászonnadrágja és molyette borztarisznyája fedezék testét. Csapongó pillantásait ide s tova járatá, s végre az együtt beszélő két ifjún nyugtatá meg.

Az embernek vagynak sejtései, tehát a mi vadászunknak is. Midőn ifjaink a lomnici csúcs felé pillantának, ő magában így gondolkodott: E két úrfi bizonyosan idegenből jött s idegennek, talán éppen síkföldinek, a magas bérc nem utolsó látvány. Bizony nem ártana megkérdeznem: volna-e kedvök a fellegek közé felsétálni? Egy jó borravaló! Az alkalom ér valamit. Ezt gondolván, talán lassú morgással fogai

közt el is mondván, vevé puskáját bal, kalapját pedig jobb kezébe s katonai léptekkel a beszélgetőkhez azon pillanatban járúla, midőn a vezetőről tételték szó.

— Engedelemmel! az én vagyok.

— Kicsoda? — kérdé azon ifjú, kit a másik Lacinak nevezett.

— Hm! azon vezető, ki uraságtokat fel az ősapára kalaúzolhatja; különben pedig Jakob Knot, lomnici fi, híres nevezetes Knot Pál maradéka; szolgáltam a felséges császárt húsz esztendeig; Kámpániában voltam Taliánországban, és az Impériumban s hosszú szolgálatim jutalmául minden adó alól felszabadítva vagyok; mivel úgyis könnyebbség okáért e puskámon kívül semmim sincs.

A lomnici ékesszólás ez eredeti mutatványa, a szónok sajátságos alakjával s azon móddal, mellyel szavaltatott, egybekapcsolva, meglepé a hallgató ifjakat, s magának a komorkodónak ajkai is mosolygásra vonultak; a másik pedig szeszélyre lobbanva, hangosan felkacagott. — Derekasan, vitéz JakobKnot! Kend tehát a hegyek közti járást jól tudja?

A vitéz homlokredői sűrűbb ráncba szedődtek, mintha a kacagás nem esett volna kedvére, hanem kevés perc mulva erőt vőn magán; szemöldökeit a lehetségig felhúzta, derekát nekiegyengeté, köhente s válaszolt. — A járást, ifjú úr? minden bizonnyal jól tudom, s éppen olyan jól, mint a vadkecske, mely a bércen született. A Knot nemzetségnek, uram, különös vágyása van a hegy közé; már gyermekkoromban minden tekervényeivel ismerős valék. Tetszik próbát tenni? Felvezetem uraságtokat oly magasra, hogy a csillagokat kalap mellé tűzhetik.

— Nem mindennapi igéret! — felelt az ifjú — s lehet-e mindjárt holnap indulnunk?

— Hány napra?
— Háromra.
— S fel egészen a legfentebb tetőig?
— Fel, ameddig csak lehetséges.
— Tehát holnapután, ifjú úr, addig készületeket teendünk.

3

A városi háznép, melyről a következőkben szólani akarok, éppen vacsorájától kele fel, s közelebb ült a nyitott ablakokhoz, hogy az estve híves levegőjét az alkalmasint hév nap után közelebb érhesse. A kelő hold barátságosan sütött a terembe, és súgárai az asztalon égő lámpa fényével vegyülve, kellemes világítást öntöttek el a falakon. A termet és bútorait és lakóit ha megtekintetted, azonnal észre fogtad venni, hogy csín, kényelem és gazdagság a háznál otthon vagynak. S valóban az öregúr, ki az ablaknál nagy karszékében hátravetve ül, s meglehetős nagyságú aranyszelencéjéből oly vacsora utáni derültséggel oly jó hosszút szippant, nem kevesebb : mint maga Áringer Nathanael, a nemes város sok év óta dicsőségben kormányozó főbírája. Fején a hajfürtök már ritkulni s őszbe elegyedni kezdenek ; de még elég erőben látszik lenni, hogy a haza terheit továbbra is hordozhassa; legalább házi orvosának étvágyfogyatkozás miatt még sohasem panaszolkodott ; s erről kellemetesen előre domborodó hasa hiteles bizonyságot teszen. E dicséretes has, az arc szenvedélyek által fel nem dúlt, síma és nyúgalmas vonásaival egybevetve, hirdeti a birtokos haragra nem hajló, áldott természetét, melyet kormánypálcája alatt levő hívei is tapasztalhatnak, ha tudnillik szorosan vigyáznak, hogy ébredező étvágyának

lecsillapodása előtt ne háborgassák, se ebéd utáni csendes álmából fel ne ébresszék.

Az asszonyság, ki az említett tisztes alak mellett, egyszerüen házilag, oly bizodalmas közelségben foga helyet, kétségkívül maga a háziasszony, a köztiszteletben álló Áringerné asszonyom. Viselete s magatartása gondos gazdasszonyt hirdetnek, s minden egyszerűsége mellett is, szemei élénksége s ajkainak formája sejtetik, hogy a ház kormánya valamivel zajosabban folyt, mint (férje külsőjéről ítélve) a városé.

Férj és nő boldog egyetértésben, belső gyönyörködéssel töltve függeszték pillantataikat szerelmök egyetlenegy zálogára, a délceg ifjúságban viruló szép Nellire. Az ember az öreg párembernek nehezen hinné (mert a szülői szeretet vajmi rossz üvegen néz), de az egész vidék ifjai egy szájjal vallják, hogy Áringer Nelli nemcsak gazdag, nemcsak csínos, nemcsak jó táncú, de egyszersmind igen szép leány is. Azon tűz, mellyel a városi szépek egyeteme ez utolsó cikkelyt ostromolni szokta, gyanút gerjeszt, hogy a dologban csakugyan van valami, s minden bizonnyal, ha előtekbe írnám arca rózsáit, kék szemei szelíd fényét, szőke fürtei szépségét, deli termetét, meg mindent, nem kétlem: a dolog valóságáról ti sem kételkednétek legkisebbet is. Azonban magamon tapasztalám, miképpen a szépségről készült legköltőibb, vagy ha úgy tetszik, festőibb leírások is csak azt viszik véghez, hogy az olvasó vagy hallgató az egész pompás leírást által meg általgondolva, sem kérdhetne okosabban egyebet ennél: de tulajdonképpen milyen volt hát az a szép? E kritikai megjegyzés után elég legyen lassu bizodalommal megsugnom: Nelli valóban szép vala, s ami több, kellemes.

Ily leányt ki hagyott volna gondos nevelés nélkül? S főbíró úrnak és hitvesének dícséretökre meg is kell

vallani: egyetlen leányokért mindent tettek, mit kigondolhattak. Nelli táncolt, muzsikált; cifra portékákat kötött és varrott; rajzolt, franciául tudott köszönni, Hugo Victorból és Bulwerből egész lapokat elolvasott, s a többi. Mikor valamely szép és gazdag leány ennyire ment: akkor a férfiak szemében igen természetesen a három gráciák és kilenc múzsák közé tartozik; s minden ember igyekszik pillantási körébe jutni, igen sok ember pedig éppen birtokába.

Így történt Nellivel is. Vének és ifjak jártak körűle, s az öregúr és asszony szinte törték fejeiket: e bőségből kit kelljen választaniok, ki az angyali gyermek kellemeihez s az apa erszényéhez méltó vő lehessen? Azalatt, míg ők így tünődnek vala, a szép leány egész nyúgalomban élte napjait. Nem mintha olykor ez vagy amaz fiatal udvarló iránt némi vonzalom nem ébredett volna keblében; hanem az ébredező vonzalmak tartós szenvedelemmé sohasem váltak. Egyforma jókedvvel járá el táncát egyikkel mint másikkal; s úgy látszott, a tánc maga mindig érdekesb volt előtte a táncosnál. Hogy menyasszonyi bájos napokról sohasem álmodott volna: azt állítani ki merné? De állandóul, kirekesztőleg senkire nem fűzé álmait; azon boldogok közé tartozván, kiket a természet erős szenvedélyek nélkül alkotott, s kik annálfogva többféle s egymástól különböző kapcsolatot és körülményt könnyen s megelégedve elfogadhatnak, s rendszerént a szenvedélyeseknél több házi boldogságot adhatnak és vehetnek.

Ilyen vala Nelli, s hogy ilyen vala, az bizonyos kellemes könnyűségű, gyermekileg kedves külsőt adott neki, mely sok férfi lelkére ingerlőbben hat, mint a mély érzelmet bizonyító vonások. Mert a mély érzelem jókori tapasztalást s érettséget hoz, a bizodalom körét szűkebbre szabja s bizonyos felsőséget

éreztet. Az el nem fogult, gyermeki lélek pedig örömest látszik más felsőségét megismerni, örömest látszik egész bizodalommal hódolni, ami a férfiú büszkeségének hízelkedik s ami által a férfiú oly gyakran is, könnyen is jut igába. Nehogy hosszas legyek, Nelli tehát a fortepiano mellé ült, s hószín ujjacskáit a hallgató pár örömére a kulcsokon fel s alá mozgatá. Éppen egy darabot végzett s másikhoz vala kezdendő, midőn a már nehány óranegyed óta elcsendesedett utcán, a nyitva álló ablakok alatt járkálás hallaték. A teremben ülő háznép figyelmessé lőn, a szép leány ablakhoz lépett és kitekintett, s azonnal visszarántá fejét s arcain gyenge pirúlat futott végig. A háziasszony ajkai kérdésre nyílának, de mielőtt szóhoz jöhet vala, odakünn csendes éji muzsika zendült meg, s a szóra nyílt ajak mosolyodva záródott be.

— Aha! — felszólal Áringer úr — ez bizonyosan az ifjú Kraudi.

Nelli fejecskéje helybenhagyást biccentett.

— No, jeles egy ifjú — folytatá az öreg úr — és jól gazdálkodik.

— Meg oly módos! — közbeszól a háziasszony — az öreg Seivertné is mindenét ráhagyja; s mint megbecsüli ezt a beteges, vén nénjét!

— Ah, mama! — belevág Nelli — ez az a szép notturno, melyet a minap Erdőhegyi úrtól hallottunk.

— Az az Erdőhegyi úr! — mond az anya — ki tudja miféle és honnan jött?

— No, no! — szól az öreg úr — nem lehet tagadni, hogy tanult fiatalember és nemes.

— Nemesség nem tőkepénz — felel az asszony.

— De lépcső, melyen nagyra hághatni — viszonoz az úr.

— Mikor? valaha? jövendőben? vagy talán nem is? Reménység üres hang.

— Talentom a reménynek biztosa alapja.

— Egy szó mint száz! — mond az asszony, észrevehetőleg felemelt hangon — nekem az az ember nem tetszik.

— Igen jól van! — felel Áringer úr fejhajtva.

— Az ifjú Kraudi az én választottam.

— Igen helyesen! — erősíté ismét a házigazda, s egyszersmind két ujjával szelencéjére egyet pattant, nejét egész emberséggel megkínálja, ki is az elevenítő porból egy csipetnyit felfog, az érdemes főbíró utánozza, s egy páros, rokon szippantatban a zavarodni készült házi békesség helyreáll.

Nelli e drámai jelenet alatt alkalmasint neutrális helyzetben látszott lenni. Mert ha jövendőbeli férjéről vala szó, gondolhatá magában: a két öreg könnyen megegyez, aztán mindenesetre kettő felett versenyghetni vígasztalóbb, mintha egy sem mutatkoznék. Mindemellett is a folyvást zengő muzsikát gyönyörrel hallgatta, s leányi büszkeségének éppen nem esett rosszúl e figyelem, melyet a városi polgárfiak egyik jelesebbje iránta mutatott. Az ifjú Kraudi semmi esetben nem vala megvetendő; s ezt leginkább bizonyítják azon lopva tett melléktekintetek, melyek egy és más szomszédház ablakáról a hangászatadóra le-leröppentek. Nem egy szép hókeblecskéjében ébredeztek a kis Nelli iránt irígy mozdúlatok. De hiában! Kraudi tudta, mit teszen, s oly bájos alakot mint Nellié, s oly szilárd erszényt, mint a főbíróé, egyetlenegy hálóvetéssel elhalászni, nem utolsó gondolat

Az időt sikeretlenül nem örömest vesztegetném; azért röviden mondom el; bár fenn a teremben és

alant az utcán a percek elég kellemesen folyának, végre csakugyan megszünni kellett, s e pillanatban, melyről itt szó van, az utca csendes és puszta, a terem és szomszédházak ablakaik zárvák, s a szép leány párnái közt feküszik s ébren vagy alva kedves képzetek lengenek körűle.

4

Egyetlenegy ablak maradt még s éppen az Áringer-házzal általellenben, nyitva, s ezen egy halvány búsképű ifjú nézett kifelé, szemeit nyugvó szépünk ablakaira függesztve. Künn és benn mély csend vala; a telehold magasan ragyogott a tiszta légben, s a szelíd fénnyel világított utcán a közelálló templom tornya óriási árnyékát önté keresztül. Mindezek az ifjúra behatást tenni nem látszottak; ott könyökölt és nézett a zárt ablakra, mely szíve minden óhajtásait tekintete előtt elzárá, és nem volt ereje szemeit másfelé fordítani; fojtott sohajtás feszíté mellét, s pillái alatt keserű könny remegett.

Most megkondult az óra s tizenkettőt üte; s a kisértő lelkek e pillantatában a templom felől bizonyos alak sötétlett elő, s a főbírói ház előtt megállott. Meg ne rémüljetek, jámbor olvasóim! Az alak sajátképpen semmi ijedelmet nem hoz magával és semmi nem egyéb, mint a becsületes éjjeli őr, ki hivatalos pontossága jeléül eljöve, hogy hosszú évek óta minden éjjel számtalanszor elzengett énekét ezúttal is, és nem utolszor, elhangoztassa, s az izletes vacsora után édesen szunnyadó főbíró urat szükséges vigyázatra, minden siker nélkül felszólítsa.

Az, kire e meglehetős harsány felszólítás legélénkebben hatott, minden bizonnyal a mi bánatos ifjúnk vala.

Képzeményi búsak lehettek, de nem földön mászók, ugyanazért a becsületes őr földi kiáltására könyöklésében felriadt, s neheztelő arccal csapá be ablakát.

Benn a szobában a gyertya utolszor lobbana fel s elaludt; de a holdvilágnál tisztán láthattátok volna: miképpen a szoba két oldalán két ágy vala, s egyiken álomba merülve feküdt bizonyos alak, míg a másik üresen állt, s birtokosa sebes léptekkel fel s alá járkála. E járkáló ugyanaz volt, ki előbb az ablakot neheztelve becsapá, s ugyanaz, kit nem sokkal előbb a Poprád partjain társával együtt sétálva láttunk. Aszerént, amint szerelmi kínjának sok jeleivel előttünk legelőbb is feltetszett, a bölcseség férfiai bizonyosan félvállról fognak reá tekinteni. De ti, szelíd olvasónék, kik a boldogtalan Devereux Aubrey, vagy a szánásra méltó szegény, vak Nydia sorsán oly örömest hullattok hév könnyeket, s kik még örömestebb látnátok, ha valaki miattatok a szerelem legforróbb hagymázában kínlódnék, ti, mondom, nem tagadhatjátok meg a részvételt az én hősemtől, s dicséretes újságkívánástokhoz képest, bizonyosan már eddig is óhajtátok tudni: ki ő? miért szenved? mivé leszen? s több effélék.

Erdőhegyi, magyar szülők gyermeke az alföldön, nemes, de nem gazdag házból született. Atyja azonban bírt annyival, hogy fiát az iskolákon kitaníttathatta; s ez nem haszon nélkül futá a tanulási pályát; ismereteket gyűjtött magának: most Kézsmárkon, atyja hajdani tanulótársánál, törvénygyakorlat idejét töltögeté. Míveltségre törekedés természetében feküdt, csín és ízlés külső viseletén is látható vala. Innen jött, hogy betyárkodásra nem hajlott, hogy szebb körökbe örömest lépett, s bizonyos társalkodási könnyűséget szerze magának, mely arca s termete szépségével páro-

súlva, kedvező fogadtatást eszközlött, valahol csak fellépett. Kár, hogy ilyen lévén, egyszersmind több vidámsággal nem volt felruházva! Képvonásait ha tekintenéd, kételkedni fognál, nyúgalom-e vagy epedés, mi rajtok uralkodó? Szemei mély érzést tűkrözének vissza, szóhangja hév is, lágy is vala. Mindannyi jelenség, hogy sorsától szívet kapott ajándékul, mely első alkalommal vérzeni és fájni el nem múlatja.

Ha epedésre hajló s melegkeblü fiatalember egyszersmind élénk és gazdag fantáziával bír, és sem történet, sem szándék őt saját lélekállapotjára még elég jókor nem figyelmezteti, s józan meggondolásra nem ébresztgeti: készen van az ábrándozó. Akkor képzelet és óhajtás tárgyai nem fognak a lélek előtt úgy állani, mint szobrász teremtő lelke előtt a márványdarab, melyet saját akaratjakint, ilyen vagy amolyan alakra változtat. Akkor a tárgy uralkodik a lelken, s azt szolgai állapotban tartván, vagy tehetetlenségbe süllyeszti, vagy oly tettekre határozza, melyek nem tiszta, józan ész, hanem féktelen fantázia befolyása alatt állanak.

Erdőhegyit első ifjuságától fogva e lélekállapot fenyegeté. Szülői s tanítói nem láttak elég élesen s örültek, ha már ifjusága hajnalán lángérzelmű költők olvasásában elmélyedt, ha a fortepiano mellett hosszú órákig ült, ha társaságban oly szelíden, oly csendesen s mégis oly látszó részvéttel viselte magát, mely az udvariságon teljes melegséget öntött el, s úgy látszott, mintha szívet keresne, mely e melegséget egész mértékben tudná méltánylani.

A szenvedelmek, mint minden a természetben, lassankint fejlenek ki s érnek meg. Gyakran történik ugyan, hogy kifejlés és értelem nagyon jókor feltünnek, de mindenesetre bizonyos belső és külső körülmények-

nek előre kell menniek, s a léleknek lépcsőnkint elkészülnie, hogy a szenvedelem egész lángra fellobbanhasson. Mindaddig, míg hősünk lelkében csak sejdített s még alakot nem nyerhetett képzemények s óhajtások támadoztak, sőt mindaddig, míg a lassankénti határozottabb alakra törekedő sejtés csak benn, a kebelben lebegő ideál körül keringett, s künn az életben, a társasági körökben nem találkozék tárgy, melyről az visszatűkrözhessék: semmi veszély nem mutatkozott. Még lehetett volna az ifjú érzeményeit magas, lélekemelő tárgyakhoz előre szoktatni; a képzelet erejét gondolkozás és akarat alá rendelni s az egykor kétségkívül kilobbanni fogó lángnak irányt készíteni. Vagy — valljunk igazat — talán nem is lehetett volna; talán az emberiség töménytelen sok eseményeiben a szerencse főszerepet játszik, s minden csak attól függ: a kifejlés pillantatába jutott ifju kivel, és mivel és mint, és mi befolyás alatt találkozik?

Szóval, a mi ifjúnk, mielőtt a karpátaljai várost meglátogatta, testben és lélekben egészséges vala, s nem ismeré azt, amit ti szerelemnek hívtok, s ami nélkül a mívelt lelkü szépvilág román- és novellagyártói dicsőséget és kenyeret más úton fognának keresni. A faluban, hol az öreg Erdőhegyi őseiről maradt parányi gazdaságát ősi módon folytatta, voltak ugyan leánykák s az ifju ismert egyet-kettőt azon városban is, hol iskoláit járá: de ő gondolá, vagy ha nem éppen gondolá is, miként lehessen valaki szerelmes oly leányba, ki nem Wallenstein Thekla vagy Ottilia, vagy Esmeralda, vagy Lester Madeline, vagy mi minden? Baj vala, hogy régóta kebelében hordá az óhajtás magvait: bár egyet a nevezettek és hasonlók közül egyszer már feltalálhatna! Hogy a feltalálás percében

szív szívet, láng lángot fog érni: azt ő természetesen kétség alá sem hozá. Hiszen a szív leghallhatóbb szózata: *viszonzás*! S ki e szavat úgy érti, mint ő, ne higgye-e, miképp minden más úgy fogja érteni?

E hitben még eddig nem is csalatkozék. Szerelem hősei (régen tudjátok azt) a barátságban nem erősek. De mielőtt a szerelmi, szívet s lelket elfoglaló napok beállanának: a fejledező érzemény hasonló korú ifjakat nem ritkán fűz öszve; mivel a telni kezdő kebelnek kölcsönös ömledezés szükséges. Midőn az öreg Erdőhegyi iskolába küldé fiát, ugyanazt tette a magáéval tiszteletes Bede úr is, a helybeli lélekpásztor, s a két fiú együtt végzé iskoláit, együtt ment törvénygyakorlatra s részvételt és viszonzást egymástól soha sem tagadott meg. Azonban Bede Laci más vala. Több ítélőtehetség mint képzelet, több józanság mint érzelem, sok életkedv, eléggé meggondolt tervszerénti cselekvés s naponként öregbedő világismeret: ezek valának főbélyegei. Ezeknél fogva, bár korok nem különbözék, több érettséggel birt barátjánál s olykor vezető gyanánt tűnt fel mellette. Azonban saját könnyű, tiszta mérsékletéről ítélve, nem szerezhetett magának előismeretet mindarról, ami a másikban küzdött és forrott, s annál inkább meg volt lepve, midőn rajta, a Poprád partjára lett érkezés után nemsokára, oly lélekállapot jelenségeit vette észre, minek siralmas következései előre láthatók valának.

Nehogy valami elmaradjon, tehát a két ifjú megjelent Kézsmárkon, s mivel oly míveltek, kicsapongásra nem hajlók, oly udvariasak s mindenek felett oly szép egy pár alak valának: örömest láttattak mindenhol s kivált oly házaknál, melyek jövendő után pillogó leánykákat és anyácskákat tartának magokban. Ily körülmények közt Bedével mi történt vagy történ-

hetett? nem gondom. Őt egy-két szédítő pillanat veszélyes következéseitől saját vérmérséklete megőrzendi. Erdőhegyit ami illeti, az előtt új világ nyílt meg. Azalatt, míg társa az itteni szép arcokat és termetkéket, bizonyos módosítással ugyanazon agyagból készülteknek tekinté, mint amelyből az otthoniak is gyúrattak: ő kész vala nem annyira gondolni, mint érezni és hinni, hogy ezek itt egészen más elemekből összeállítvák. Azért-e, mert érzéki kifejlése nagyobb vala most mint idejötte előtt? Azért-e, mert az otthoni leányok a falusi gazdasszonykodás mindennapi világában, Schillert és Bulwert nem ismerve, a pesti casinó hangversenyeiről semmit nem hallva, Boka Andris jó nótáin jóízűt táncolva, a képzetében formált ideálhoz nem közelítettek? Én nem tudom s csak annyit mondhatok: hősünk szíve a Karpát alatt szikrázni kezdett s mindaddig szikrázott, míg egy estveli társaságban egyszerre meggerjedt s egész lényét hatalommal futotta keresztül.

Nekem, jámbor olvasó, nem éppen óriási emlékezőtehetségem van, s annálfogva számot sem adhatok: kinek hívták azt a tanácsbelit? s melyik utcában volt az a ház? kinél és hol a társaság összegyűlt. Farsang vala, bérc és város hóval fedvék, s ilyenkor az öregurak, kereskedői szellemök minden károsodása nélkül, magoknak és gyermekeiknek magányos vagy közönséges helyen egy-egy jó órát engedtek. Legénykék s leánykák örömére ma éppen ily óra tűnék fel, s gondjok vala reá, hogy elegendőleg használják. Erdőhegyi fortepianohoz ült és játszott; Bede tréfát űzött a leánykák közt; a házi kisasszony nevetve feddé csintalankodásiért, s «menjen» — monda — «játsszák inkább Erdőhegyi úrral azt a tegnapelőttit, négy kézre.»

— Kisasszony, az nem megy! két férfi együtt, mily hidegség! — felelt az ifjú, s karonfogá a leányt s Erdőhegyi mellé székre vezeté.

— Nem én, nem én! — vonakodott a leány — Áringer Nelli a mesterné; őtet! őtet!

Alig röppent ki a szó, már két ifju körbe fogá Nellit, egy pillanat és a grácialebegésü gyermek üle a mi ifjunk mellett és beléje tapadt minden férjfiszem; mert a leányokat ami nézi, ők a magokéit inkább a szép magyar fiún nyugtaták. Erdőhegyi ez este látá Nellit legelőszer, s a kellemes, gyermekileg ártatlannak látszó alak megkapá figyelmét. Most pedig, midőn ily nyájas szomszédságban mellételepedett és pillantásaik egymást üdvezelve találkoztak és a leányka gyönyörű ujjacskáit a fekete kulcsokon meggörbíté: ki fogja kimagyarázhatni az érzelmet, mely benne egyetlen egy perc alatt felvillant? Ez elfogúlatlan kedves tekintet, e szelíd, nyílt örömérzet annyi illendőséggel mérsékelve, e gyermeki önbizodalom, szerénységgel felvegyülve, e lélekkel tölt párszem, ez érzelemmel teljes játszás s minden egyéb, amiről ti talán nem is álmodtatok volna, de a mi hősünk látott, hallott, gondolt, képzelt, sejdített és hitt: mind, mind összesített erővel rohanák meg lelkét, s úgy tetszett, mintha amit évek óta keresett és reménylt, e percben találta volna fel, mintha őrszelleme mennyei ihlés által öntötte volna belé a gondolatot: ez ő!

Ha vagynak pillantatok, melyekben a nem éppen költői lelket is poétai hevület lepi meg: bizonyosan ily pillantat az, mikor a szerelem első szikrája az ifjuban lobbot vet. Csudáljátok-e, ha a mi Erdőhegyink is egyszerre magasra hágó érzemények közé jutott, s ha ennélfogva újjai szokatlan lelkesedéssel csalogatták ki a legédesebb, legáltalrezgőbb hangokat? A lelkese-

dés, ha mindjárt csak pillanatokra is, ragadós. A könnyűvérű leány megkapva érzé magát, fokról-fokra követé szomszédját, s a lélekemelő perc következése a leggyönyörűbb összezengésű játék vala, mely a hallgatók egész sergére hatalommal munkálkodott.

Vége lőn, s a megszűnőket zajos taps üdvezlé. Nelli vídám, de szerény csendben fogadá azt; Erdőhegyire pedig kedvetlenül hatott a zaj. Vagy gondolt-e ő azzal, ha mások hallgatják-e? s játszását helybenhagyólag fogadják-e? Neki a húrok lágy rezgése szív szózata gyanánt szolgált, ő lelke lángérzeményit nyomá ki azáltal; azt hivé, hogy bájos szomszédnéja őt egészen megérté, s az ennek újjai alól felrezgő hangokat úgy fogadá, mint a legboldogítóbb viszonzás hangjait. Boldog csalódás, ha szétröppennie nem kellett vala!

Ez időtől kezdve Erdőhegyi az Áringer-háznál nem egyszer jelent meg. Az öregúr kedvét találá a szelíd és ismeretekkel felruházott ifjuban; gyakran hívta asztalához, s mint afféle kormányférfi, örömest elhallgatá tőle: az angol parlimentben az a világháborító O'Connel mit beszélt legújabban? Sir Robert Peel a népzavaró minisztériumot most ismét hogyan torkolá le? Filep Lajos közelebbi trónbeszédéből mit lehet jósolni? s mindezek után fontos arccal azt is megkérdé: a pesti vásárlajstromban a bor ára mennyire van följegyezve? Mert tudnunk kell: Áringer úr erszényét a mennyei itallal kereskedés tömé meg, s ő ne tápláljon-e hajlandóságot az ifju iránt, ki gyakori kérdés által figyelmessé tétetve, már ily korán, ily fontos tárgyakat is körültekint?

Távol tőlem minden rágalom! Azt mégsem lehet tagadni: főbíró úr elnöki széke csak a tanácsban volt, s azt onnan háznépe nyájas körébe naponkint elhurcolgatni, természetesen bajos lett volna. Így történt, hogy

a hajdani Róma nagy népének igen dicséretes példájaként, a háznépi gyűlésekben a szavazatok summázatát főbíróné asszonyom hirdeté ki. Ezt tekintve, nem mondhatjuk nagy szerencsének, ha az öregúr diplomatikai közlője, a mi Erdőhegyink, az asszonyság szemei előtt kegyelmet nem talált. Őasszonyságának ugyan a csínos, udvarias ifju látogatásai ellen nem lett volna kifogása, s egy-két szavacskát maga is örömest váltogatott volna vele, azt sem bánná vala, ha a kis Nellivel olykor-olykor versenyt muzsikáljon, de kormányra termett vigyázó szemei jókor észrevették, miképpen a magyar ifju a szép gyermek pillanatain valamivel mélyebben függ, mint a csupa udvariság hozná magával. És már most egész tisztelettel felszólítom a testvér két hazának mind a hét nyelvű anyácskáit, ha Áringerné asszonyom ily fontos észrevétel után tehetett-e nagyobb bölcseséget, mint azt, hogy az ügyvédet, kinél Erdőhegyi lakott, s kiről tudjuk, hogy ennek atyját ismerte, az ifju születési és vagyoni helyzetéről kitudakozta? Fájdalom, a következmény nem volt kedvező. Az ifju nemesnek született ugyan, de nem nagy vagyonú atyja után többedmagával fog egykor szűk osztályrészt nyerni. E tudósítás a gondos házi nőt elhatározá. Valóság a lelke mindennek, s e valóság semmi nem egyéb gazdag örökségnél, s ki azzal nem bír, az Áringer Nelli kezére számot ne tartson. E keserű, noha még most egész ünnepélyességgel ki nem mondott végzés, eredete óta több vagy kevesebb nyilvánossággal érezteté magát, míg végre célját csakugyan nagy részben megtevé, s Erdőhegyi látogatásai ritkábbak lőnek.

Ezt azonban főleg nem az anyai kegyelem hiánya gyötré. Minden tudja, nyájas olvasóném, miképp ily dolgokban a gyönge leány szavazata a szülői legerősb ítélőszék végzetét is sikeretlenné teheti. Magában a tűz-

zel és lánggal imádott leánykában volt az ok, mely az ifju gyötrelmei kínforrását megnyitá. Erdőhegyi szeretetreméltó vala, s bizonyosan olyannak találta őtet Nelli is. De Erdőhegyi makacsúl tartós, a mindennapiságot messze túlhaladó, hatalmas és mély, és az ábrándozó lélek sötétlő színeivel elárasztott szenvedélyt hordott magában. A tiszta, szép örömekre született gyermek eleinte bizodalommal közelített imádójához, ki oly egész részvéttel jött feléje; de később midőn az előtte megfoghatatlan mély szenvedelem, s az ő gyermekihez hasonló vidámságával annyira meg nem férő ábrándozás előtte lassankint mutatkozni kezdett, nem tudta, mint van? Felhőtlen lelke nem érté meg a szenvedelmi homályt, mely amannak belsőjében uralkodott; szívében egy húr sem vala, mely az ifjat mélyen összerázó rengést felfogni s megbírni tudhatná; érzeményi általlátszók valának, mint ezüstforrás, minek mélysége nincs, az ifju érzelme pedig feneketlen terjedt ki, mint az óceán. Szóval, Nelli nézett, gondolt, érezett, de minden ismeretlen, idegen földet mutata, hol neki haza nem virúlhatott; s azért, boldog mérsékletétől vezetve, lassankint visszavonulni kezdett s illő távolságban állott meg.

Először életében, s éppen akkor, midőn óhajtásai egyetlenegy pontba vonúltak, csalá meg Erdőhegyit a remény, mely viszonzást oly biztosan igére. Sok másban büszkeség ébredt volna fel, s elfordulva az őtet nem méltányló gyermektől, gyógyulást keresett és lelt volna. Neki e boldogságot saját tulajdonai tették elérhetetlenné. Szenvedelmét naponként maga teljes nekiereszkedésével érlelte, képzeletét ismét és ismét szerelme tárgyán táplálá, megvetni méltónak nem találhatá azt: a mély szenvedelmet fel nem fogható leány, tiszta, vidám nyúgalmával, mindig az asszonyiság szép körén

belől, érdemét el nem vesztheté, becsülnie kellett azt: s ennek érzése mentségül szolgált önmaga előtt, ha remény nélküli szerelme felett a férfiúi büszkeség kemény ítéletet vala tartandó. Aztán (mert ezt is el kell mondanom) tudta, miképp az anya idegensége egyedűl szegény voltából ered; s oly éppen lehetetlen-e gazdaggá lenni? S ha ez megtörténnék, nem fogná-e anyai megegyezés mellett a hajlékony angyal kezét általengedni? Különben is szerette gyanítani, hogy a leány érez iránta s visszavonulását talán csak anyai parancs eszközli.

E szűk, e nyomorult remény még használt annyit, hogy a belől emésztő veszély külsőjén nem nagyon látszott meg, foglalatosságait még rendesen folytatá, társaságokban megjelent, s társa Bede előtt, ki darab idő óta figyelemben tartá, az egész történet keresztülmenő mámor gyanánt tűnék föl. Fájdalom! a jólelkű barát csalatkozott.

Az ifjú Kraudi, ki nehány évet Pesten bizonyos rokonánál töltött, hazaérkezék, s megholt atyjáról maradt szép örökségét általvevé. Ez örökségen kívül több várandósága is vala, s lehetett-e neki rossz neven venni, ha szemeit az általunk oly gyakran emlegetett leánykára veté, s mint gondolni lehet, nem alapos remény nélkül. E hír villámsebességgel szárnyalá a várost végtől végig, s Erdőhegyi mellében a féltékenység fúriáit hozá munkásságba. Iszonyatos lőn a helyzet, melyben kínlódék. Örök, visszapótolhatatlan veszteség félelmében élt, lelki s testi ereje fogyton fogyott, foglalatosságit mellőzni kezdé, magányt keresett, s keblét barátja előtt is bezárta. Ez elszörnyedt, segédet akart nyújtani; most szórakozást keresett számára, majd egyenesen támadta meg s kímélet nélkül mutatá fel a tűkört előtte. A boldogtalan sokszor tisztább pillanatokra

látszott ébredni, de előbbi helyzetébe ismét visszahullott. — És az angyalt (így évődött gyakran magában) ő fogja elnyerni! S miért? Mert a vak eset nehány marok arany urává tette? És nem lehetne-e a szerencsét nekem is megkísérteni?

E gondolat sokáig kínozá, s egy ily pillanatban kilesé az időt, mikor barátja nem volt jelen, s lotteriába vetette pénzét. Egyik húzás a másikat követé, ő semmit nem nyert, s annál dühösben ismétlé a betételt. Most kínzott szerelem, féltékenység és nyereség után sovárgás hármas pokoli kínnal ostromlák; s így találjuk őt, midőn ez elbeszélés megnyílik.

5

A Karpát aljáról felfelé csavargós, de járható ösvény vezeté a társaságot. Vitéz Knot Jakab elegendő feszességgel, mint toborzói káplár, ment elől, s a két ifju, görbevégű botokkal kezeikben, folyvást hágtak nyomaiba. Vitézünk az európai nagy csaták emlékezetét kedvtelve újítgatá meg; elbeszélé, miképpen győzték meg Bonapartét Marengónál, s nem győzött eléggé haragudni a szándékos hazugságért, mely azt hirlesztő, mintha franciáké lett volna a győzedelem; ejtett egyké szavat Taliánország állásáról, a dicsőséges lacrima Christiről is, s midőn az érdekes beszéd folytában az ifjak felé (hogy bámulásokat szemeikből olvassa) diadalmas tekintettel fordúlt, nem kevéssé ütközött meg, miképpen azok ékesszólásának folyamára nem figyelve, a mellettek és körűlök és felettek elterjedt nagyszerű jelenetekbe teljesen elmélyedve valának.

— Hm! — gondolá sértett büszkeséggel magában, — de mit tudnak ez urak mégis oly szertelen bámúlni?

Nagy hegy, az való, de a lacrima Christi! — Ha máris így csudálkoznak; mit nem tesznek majd még, ha látni fogják, mint lövöm a havasi kecskét rakásra!

A menet azonban folyvást tartott; test- és lélekmozgás vándorainkra jótékonyan kezdének hatni, s ha Bede természeti élénkségéhez képest hangos örömre fakadozott, Erdőhegyi is nyúgalmasb vonásokat látszott arcára venni. A tárgyak újsága és különfélesége megkapák lelkét, s úgy tetszék, mintha minden lépéssel a tető felé a gyötrelem képei hátrább vonulnának, s az emlékezet enyhítő fátyola megé rejteznének. Részvevő barátja szemmeltartá őt, és örült magában, s már tervet készítgete, mint fogja e szerencsés kezdetet használni, hogy a szenvedőt lassanként magához térítse. E gondolat nehány percig mélyebben foglalá el, mintsem figyelmét a körbe fogó jelenetekre szakadatlanúl fordíthatta volna, s ez okozá, hogy egész testében megrendűlt, midőn hirtelen ágyúdörgéshez hasonlító roppanás rázá meg a levegőt. Knot Jakab lövé ki puskáját, s a csattanás hosszú, borzasztó morajban nyúlt végig a hegyek közt. Nehány perc, s íme a sűrűből felelet gyanánt a havasi kürt zengése zúdult ki, oly erős és metsző, hogy füleiket szaggatá, s egyszermind ebek kezdének ugatni, melyeknek üvöltéseik a sokszorozó visszhangban harsányúl tölték be a környéket.

Vándoraink döbbenve állottak meg, gerinceiken hideg irtózat futott keresztül.

— Mi vala ez? — felszólamlék Bede.

— Lövés, ifjú úr! és a juhász jeladása, — felelt a vitéz.

— Mely visszhang! — mondá Erdőhegyi.

A vadász diadalmasan elvonítá ajkait: — Hm! úrfi, még e csak méhdongás ahhoz képest, mit amoda felebb fogunk hallani.

Bede körültekintett. Gyönyörű láz vala, hol állottak; s előttek, mintegy félórányi távolságban nagy és szép erdő sötétlett, honnan a jeladás előrobogott. A vidék festékeny volta, a magasság és rajta tenyésző gazdag növényélet megragadák érzékeit. — Mi kellemes hely! — kiálta.

Knot Jakab tanítói helyzetbe tevé magát: — Ez uraim, a hely, melyet kertésznek hívunk; ott az erdő háta megett a völgyben nagy juhásztanya van, hol, ha úgy tetszik, ebédet tarthatnánk.

Egy óranegyed nem tölt bele, s találák a juhászt, ki, baltájával karján, ebei kíséretében elejökbe jött. A vitéz ismerős hangon, de feszességéből semmit sem engedve, üdvezlé.

— Itt vagy egyszer megint, bolygó lélek? — rá kiált az erdők fia.

— No, no! — felel Jakab, — kinek mi dolga, azt űzi. Az úrfiak és én elfáradtunk; valami kis vendégség nem ártana.

— Hát mit hoztál, kecskepusztító, miből az kiteljék?

— Hm! — monda Knot, — meglehetős étvágyat, pajtás! Enélkül, úgy hiszem: vendégség meg nem eshetik.

A menet azonban folyvást tarta, a juhász ifjainkat kérdezé ki, s midőn végre a tanyához értek, egyenként kezet nyújta nekik s barátságosan fogadá. A bércvándorok letelepedének, juhász és bojtár egy bárányt vágtak le, elejét üstben juhtéjjel főzték meg, hátuljából ízletes pecsenyét sütöttek, s hamarabb, mint gondolni lehetne, gazda és vendég az elkészült szíves ebéd mellett bizodalmas csoportban ülnek vala. Most a vitéz egyet-egyet köhintett, szemöldökét fontos ráncba szedte, s mindenki azt várá, valami hatalmas gondolat fog ajkain megtestesülni. Ő pedig szólás helyett moz-

dúlást tett bal felé ; poggyászához nyúla s egy bőrpalackot, tele aranyszín nedvvel, húzott elő. Mert tudnunk kell, a havasi vadász bölcs előrelátással bírt, és azokat, kik vezérpálcája alatt e fáradalmas útra magokat elszánták, ily vigasztaló készület nélkül elindúlni soha sem hagyta.

Az istenáldotta ital sorban járt, vitézünk éppen másodízben nyujtá ki utána kezeit, már újjai közt tartá, már emelé ajkaihoz, midőn rettenetlen arcain egyszerre ijedelem vonásai tűntek fel, s keze (mi, elhihetitek, felette nagy ok nélkül soha sem történt meg) úgy ereszkedett vissza, hogy a szomjoltás országos munkája teljesítetlen marada. Juhász és bojtár mind ketten keresztet vetének, süvegeiket lekapák és lassú imádságot látszattak mondani. Ifjaink meg valának lepve, oldalt tekintének és láttak — de nem egyebet, bizonyos sötétszínű, kopottruhás embernél, ki némi távolságban a völgy szélén keresztülment s az erdő fái közt szemeik elől csakhamar eltünék.

— Ki az az ember? — kérdé Bede, kiben e közmegfélemedés gyanút ébresztett.

Vadász és juhászok ajkaikra nyomták újjaikat s kétségesen tekintgettek körül.

— Csak nem zsivány? (mondák az ifjak) külsője egészen mást mutatott.

Vitéz Knot Jakab e szóra neheztelő arcot öltött fel : — Zsivány? én félnék még zsiványtól. Volna csak az ! megmutatnám az ör — — Csitt : ki tudja, ha — — — ?

A bojtár jó mély lélekzetet vőn, felállott, és széttekintett : — hál istennek, hogy elhaladt. Amoda messze megyen lefelé.

— Ki tehát? — kérdé Bede sürgetve.

— De szabadíts meg a gonosztól ! — sohajtott a juhász.

— Amen! — harsogá a vadász.

— S mindebből mit lehet érteni? — kérdék ifjaink.

Knot Jakab, ki a palackot mind ez idő alatt köröm közűl ki nem bocsátá, megint felemelé azt, s bizonyosok lehettek, miképpen ez úttal le sem is ereszti, míg a kiállott rettegésért bőv enyhületet nem szív belőle. Megtörtént; a vígasztaló nedv edénye más ujjak közé vándorlott, ő pedig keze fejével végigtörlé száját, szokott méltóságát visszavette, bal öklét csipejéhez nyomá s így szólott: — Mit lehet érteni, ifjú urak? Azt lehet érteni, hogy ami (dicsekvés nélkül mondva) a felséges császár húsz esztendeig vitézkedett szolgáját megdöbbenti, az nem kevesebb, mint maga a sátán, vagy annak édes magzata!

Bede felkacagott: A sátán? Az nem fogott lenni; mert szarva s lókörmei nem voltak.

— Tehát a sátán kölyke! (kiálta Knot mérgesen). Talán azt gondolják, uraim, én árnyéktól szoktam megijedni?

— Nem kell tréfálni, ifjú úr! — felszólal a juhász. — Az a karpáti garabonciás diák, ki a kincsőrző lelkeknek parancsol, esőt és mennykőhullást csinál, a fellegben jár, s isten ments meg! mit mindent nem tesz!

— Hm! — folytatá a vadász, — ismerem én őkegyelmét! Vadásztomban százszor is találkoztam vele, és szemeimmel láttam, miképp völgyről bércre csak úgy röpült, mint a sas.

— Hát még, — szól a bojtár, — hogy a kőszikla csak úgy megnyílik előtte, mint a barázda? Aztán bemegy és a kincset rakással hordja ki, s mikor visszajön, utána megint becsapódik a hegy, mintha örökkétig úgy lett volna.

— Nem rossz kereset! — mondá Bede vidámon.

A juhász jobbkeze mutató ujját fenyegetve emelé

fel: — mi nem istenesen megy, ifjú uram, az nem ád szerencsét.

— Héj! (felel Knot Jakab) azt én tudom.

— Hogyan?

— S nem tudnák az urak? de hiszen tanult emberek, tehát bizonyosan hallották hírét az én szépapámnak, Knot Pálnak. Isten legyen irgalmas lelkének, de őkeme valami garaboncás diákhoz adá magát, és azóta az egész Knot nemzetség azt sínli. Hogy a milliom — —!

— Káromkodol, bérctekergő! (közbevág a juhász) most is megközelített a sátán, nemde?

Vadászunk (hála a garaboncás diák távoztának s az ismételt kortynak!) túl volt minden félelmen, s folytatá: — no, ha nem tudnák — a manóban, de miképp ne tudnák? hogy a gonosz lelkek itt a hegyekben töménytelen sok kincset őríznek. Híjában, az idevaló ember nem tud hozzá, hanem idegen országból morvák, taliánok jönnek el; faluról falura tekeregnek, mintha szegények volnának, és szemszúrásból apróságot árulnak. Milliom, kell is nekik a mi nehány kopott garasunk! Tudják ők, mikor és hol kell aranyat és gyémántot keresni, s amit isten nekünk adott volna, szépen eltakarítják messze földre.

— Vitéz Jakab Knot, — mond Bede, — az rosszúl van. Meg kellene annak a módját tanulni.

— Ha lehetne amúgy a szentek segedelmével, — felel a juhász.

— Az én szépapám, — folytatá a vitéz, — olyan taliánnak nehány ízben szállást adott. Az átkozott, gerebennel, egérfogóval járkált itt; rongyos volt, mint valami versíró. Egy reggel felkél és szépapámat magával híja a hegyekbe, ott megrakodik kinccsel, hazaindúl s az öreget magával elviszi.

— A fellegen? — kérdé Bede enyelgve.

— Isten tudja, ifjú úr! Annyi igaz, szépapámat messze országra elhurcolá, valami nagyvárosba. Megállanak egy palota előtt az utcán. — Várakozzék Knot Pál uram, ide bemegyek, de mindjárt megjövök. — Bemegy, és a szegény öreg az utcán, az idegen földön, ott ácsorog. Nyílik az ajtó, de a palotából a rongyos talián helyett aranyba, selyembe öltözött úr lép ki, és az öregtől útlevelet kér. Száz ezer milliom! hiszen ők eddig csak úgy jártak minden megszólítás nélkül, mint falusi tanács templomból a korcsmába! Az én szépapám könyörögni kezd, a cifra úr nagyot kaccant: no, ne féljen édes Knot Pál uram, hiszen én vagyok! Úgy van uraim, ő volt, maga a gerebenes talián. Bemennek, de mennyi drágaság nem volt a palotában! A palota pedig minden drágaságával együtt a taliáné volt.

— Csupa, tiszta garboncás diák! — mond a juhász.

— Természet szerént! Lássa kend Knot Pál uram, ezer meg ezer ennyi kincs hever a kentek hegyeiben: de mi haszna, ha nem tudnak hozzájutni? — Ezután sok mindennel megajándékozá az öreget s gazdagon ereszté haza.

— Boldogság! — mond Bede.

— Száz ezer milliom! sőt éppen itt a bökkenő. Szépapám a kinccsel együtt a gonosz hatalmába jutott, és akarta nem akarta, örökre folyt torkán keresztül a bor, mint a csapon. Aztán a kincs egymásután csak fogyott, s mikor elfogyott, akkor lovát, tehenét, házát és mindenét beitta; s azóta a Knot nemzetség minden dícséretes iparkodása mellett is örökös szükségben kínlódik. — Így végzé Knot Jakab, nagyot sóhajtott utána, egy pár jóhangzatú szitkot morgott, s a palack fenekén maradt borocskát, hogy ott ne vesszen, gazdaságosan kihörpenté.

Újra indúlt a menet, vándoraink egy magas, kopasz bércnek felfelé vevék útjokat. Lábaik alatt meg-meglódúlt egy-egy kődarab, s zajos csörömpöléssel görgött a hegyoldalon végig. A vitéz kalaúz, az ebéden kiürűlt palacktól lelkesűlve, a maga méltósággal teljes komolyságából engedett valamit, s olykor némi bizodalmas tréfára is leereszkedett. Most felkiálta : másznunk kell, ifjú urak ! S íme meredek sziklák nyúltak fel előttek, melyeket térdeikre s könyökeikre kapcsolt vashorgok s kötelek segédével hághattak meg. Imitt-amott havasi kecskék ugrándoztak a bérceken, s e rengeteg, borzasztó, magányos világnak némi élénkséget kölcsönöztek. Különben halotti csend és nyúgalom terűlt el mindenfelé, melyet egy-egy legörgő s magával száz másokat és nagyobbakat elragadó szikladarab dörgése, vagy egy-egy megzúduló patak moraja úgy szakasztott félbe, hogy általa még iszonyítóbbá váljék.

Alig mászták meg e sziklákat, midőn örök hóval borított mélység terült el lábaiknál. A végtelen és virúlásra soha nem ébredő tél ábrázata komolyan hatott lelkeikre, s egészen elcsendesedve, meg-megdobbanó kebellel gázoltak a mély havon keresztül, és már lealkonyodott a nap, midőn az Ősapa előhegyéhez érkeztek. Felleg borult a vidékre, a holdvilágot eltakarta ; setét lőn és hideg. Körül, belől semmi fa, semmi bokor ; felfelé, hol bokrokat találhatni reményök volt, ijesztő vala a meredekség, s a mászás veszélyeit a setétség kétszeresítette. Knot vitéz komolysága észrevehetőleg visszajött, sőt lassanként békétlenséggé kezde változni. Az örök havat, az Ősapát, a felhőt, a hideget sorra átkozá, s meg nem tudá magát határozni, itt maradjon-e egész éjjel s tűz nélkül dideregjen? vagy

mászni próbáljon a bokrokhoz fel és nyakát szegje? Ifjaink a vagyság közűl ez utolsót választák, s a marengói vitéz, nehogy gyávának tartassék, nem minden szívszorongás nélkül mászásnak indúla.

— Happ, happ! — kiálta most nehány ölnyi magasságban.

— Mi baj? — kérdék az ifjak.

— Semmisem, úrfiak! kiértem a fellegből; oly tisztán süt a hold, s bokrok is vagynak közel, mikből tüzet rakhatunk!

Most vas és kötél, és vadász összemunkálván, a nehéz sétálást ifjaink is megtevék: sürű homály közt vergődtek nehány ölnyire, midőn egyszerre, mint tündéri varázspálca által, kiemelkedtek a setétből s a tisztán ragyogó holdat teljes fényében pillanták meg. Kevés idő múlva alkalmas helyre jutának, s nemsokára nyájas tűz lobogott a szikla felett; a parányi vándorcsoport vigasztalódva telepedett meg körűle, s kenyér, sült és egy ital bor után nem kicsiny fájdalmait örömest felejté.

Nagynevű Knot Pál maradéka az Ősapa lábait környező fellegből kiszabadúlva, saját fejének is már sűrűdni kezdett felhőit eloszlatva érzé. Lelke jobbra fordúlt állapotában vándorainak is gyönyört akarván szerezni, vevé puskáját, és már ma másodikszor kilövé. A csendzavaró csattanás a bérc magányos lakóit riadásba hozta, s a vadkecskék csörtetése és medvék morgása az éj némaságát szokatlan nyugtalansággal szakasztották meg. Nehány pillanat múlva megdördült a vidék, s az égiháború csattogásához hasonló visszhang most közelebb, majd távolabb, szikláról sziklára verődve, hegyen és völgyen hosszú vonalban robogott végig s százszorozott dübörgés után a messzeségben elhangzott.

A visszhang elnémulta után ünnepélyes csend követ-

kezék, s a kalaúz elment nehány öl galyat összekeresni, hogy a tüzet még egyszer megrakja s magát a vándorokkal együtt a lobogó láng enyhében álomra bocsássa. Bede is kívánni látszék a nyugalmat; de Erdőhegyi komor ébredségben ült a tűznél, és úgy tetszett, mintha azon jótékony behatás, mely arcain a délelőtti órákban észrevehető vala, lassanként enyésznék. A garboncás diák jelenete s a karpáti kincsekről előhozott regék, melyek társa vidám szeszélyét még jobban ébreszték, reá ellenkezőleg munkáltak. Ábrázata, mintha lelkét hirtelen gond lepte volna meg, elsötétedett, szavait szűkebben hallatá; figyelme a körűle feltűnő rendkívüli tárgyakról saját belsőjébe látszott visszavonúlni.

— Mit hozunk, vitéz? — Ezt kérdé Bede, midőn a vadász visszatérvén, a galyakkal együtt bizonyos bar-. na portékát tartott kezein, szőrtarisznyához hasonlót

— Nem valami gazdag zsákmányt, uram! Rongyos és könnyű; szegény hegymászó fogott lenni, ki elveszté, vagy talán, mivel oly igen rossz, szántszándékkal elhajítá. — Így felelt a vadász s egyszersmind terhét földre lökte s a tüzet rakni kezdette.

— De nézzünk hát a tarisznyába, — mond ismét Bede. — Ki tudja, nem leszen-e benne valami ajándék az bérc őrlelkeitől?

— Az ördögbe! — De nem ifjú úr; afféle ajándék veszedelmes dolog.

— Mint az ember veszi. Hiszen csak nem lesz minden lélek gonosz? Vagy soha sem hallott volna kend jó lelkekről?

— Hm! uram, a sátán istentelen egy gaz kölönc. Nem tudjuk: mi szín alatt teszen bolonddá! — Átkozott egy rongyos szer! Egy darab fekete kenyér. No, ez nem jelent rosszat. Kenyér isten áldása. Ez pedig kalamáris. Jó darab! Valami tentatörlőé lehetett.

Papiros. Ez is ahhoz való. Nehány kődarab. No, már ez minek? De ez itt ugyan jól be van göngyölve! Mi a mennydörgő?

— Mit? felkiált Bede; ide csak azt a portékát! Hiszen ez könyv! De mennyi összenyomott virág van levelei közé s mily gondosan elrakva! Nézzük! Valami kézirat. Itt németül, itt tótul, itt magyarul. Igazítsunk csak azon a tüzen! Igen; ez itt elől a leíró neve: *Mathias Fabricius descr* — — —

— Száz ezer mill — — —! — sikolta a vadász, és a tarisznyát minden nála lévő tartozmányaival együtt elhajítá.

Az ifjak megrebbentek: — mi baj, Jakab?

Knot Jakab keresztet vete: — ifjú úr, az istenért! Hajítsa ördögbe azt az ocsmányságot. Hiszen az mágyiás könyv, s ha valaki felnyitja, a sátán azonnal megjelen.

Bede felkacagott: — nem úgy, vitéz uram! Nem látja, hogy már három helyt is felnyitottam, és semmi sem jelent meg?

A vitéz szétnézett; és mivel csakugyan semmi rendelleni jelenést nem látott, valamennyire megcsendesedett.

— Annyira félni! — monda ismét Bede.

— Félni, ifjú uram! Knot Jakab száz ember előtt megmer állani. De a lélek! Huh, uram, az más valami! Az ifjúság könnyen veszi a dolgot, míg nem tapasztal. Az átkozott garboncás!

— Hol? Jakab, Jakab, hiszen itt kívülünk senki sincs!

— Ott uram, abban a kárhozatos könyvben! Éppen most maga olvasá.

— Fabricius Mátyás? — Megszólal Erdőhegyi, ki eddig néma volt.

— Őkegyelme becstelen neve!
— S mi ember az?
— Milliom; hiszen elmondám!
— És hol lakik?
— Fellegben, meg bércüregben, meg mindenütt, meg (ha valaha otthon lehetne) G . . .-ben.
— Úgy-e? — beleszól Bede. — Ez tehát az ember, ki a karpáti kincseket zsákra szedheti? Vitéz uram, azok az elhajított kődarabok talán mind aranyból valának.

Knot meghökkent; oldalpillantatokat vetett a kövek felé s némán marada. Erdőhegyi pedig szembetűnő élénkséggel nyúlt a kézirat után, melyet társa kezéből ki is vett. Bede száraz galyat vetett a tűzre: — Most már jól lángol, az álom kiment szememből; hátha egy-két lapot olvasnánk!

Erdőhegyi nekikészült; Knot az előrement ijedelem által ébren tartva, könyökre dőlt, s oly érzéssel, mely irtózatból és újságvágyból vala keverve, szemeit az olvasni akaróra függeszté. Bede arcát vídám várakozás ülte meg, Erdőhegyi pedig eddigi komolyságát némi nyugtalansággal látszott vegyíteni. Aztán olvasá, mint következik.

7

— Atyának, Fiúnak, szent Léleknek nevében. Ámen.

Knot hirtelen felegyenesedék: Mit? Hiszen e nem sátáni kezdet! Hm; de vigyázzunk, az ördög gonosz!

— Midőn írnának 1599 esztendőben, Szent Mihályhava 15-dik napján, tetszett úristen ő szent felségének, miképpen az embereknek ő bűneikért, nemes városunkat a gonoszoknak ő kezeikbe adná. Vetének pedig az

gonosz lelkűek tüzet az városnak; és mivelhogy az szél felette igen dühösködik vala, lőn igen nagy szerencsétlenség. Elannyira, hogy csupán 45 házak maradának vala épségben, új utcában, az ókolostorral egyetemben; az többi kedig, minden tornyokkal, szentegyházakkal, órákkal, iskola és tanácsházakkal együvé számlálva hamuvá lőnek vala. Így ostorozá urunk istenünk szegény Lőcse városát. De ő szent felsége tanácsai véghetetlenek; azért jól tudja, mikoron és miért ő népét meglátogatja szenvedésekkel, kit is békével tűrni keresztyén ember dolga, hogy mennyeknek országát megnyerhesse.

— Hm! ez elég istenesen megy, — mormogá Knot Jakab s a tűzre nehány marok galyat tőn.

— Nagy sok nyomorúságba estek közt az úr haragja szegény fejemen is beteljesedék vala. Miért hogy házam és abban találtató egész marhám szörnyű pusztúlásra jut vala. Házastársammal és öt élő gyermekeimmel uram istenemen kívül senkire nem támaszkodhattam; de a seregeknek ura gondoskodik az égi madarakról és felruházza a mező liliomát: miképpen felejtkeznék el emberről, kit saját képének hasonlatosságára teremtett vala?

— Imádság és bőjt között töltöttem napjaimat és éjjeleimet. Elvégre az úristen az maga irgalmának teljességéből reám tekintett; és monda: elküldöm az én hűséges angyalomat az én kegyes szolgámhoz, Oswald Kerestelyhez, hogy megvigasztalja őtet e siralomnak közepette. Eljöve azért az úrnak angyala, midőn álomba merűlve feküdném: és mondá nekem: Kelj föl Oswald Kerestely, úrnak szolgája! Mert kedves a te áldozatod isten előtt. Menj az ókolostorhoz, melyet az hatalomnak ura megtartott; hajtsd meg az te térdeidet boldogságos szűz Mária képe előtt és

vigyázz, miképpen amit hallandasz, eszedben megtartsad!

— Annakokáért felkeltem; és cselekedtem vala, mint az angyal mondá; és mikoron az kolostor templomához jutottam: íme az ajtó tárva vala! Én kedig lelki alázatban bementem és térdeimet boldogságos szűz előtt meghajtottam. És midőn imádságomat elvégeztem volna, feltekinték; és meglátám az pátert, kit Ezéchielnek hívnak vala. Az páter kedig nyájasan néz vala és vőn engemet magával a kolostornak kertjébe és monda: fiam, az te nyomorúságod tudva előttem! Jövel azért, és az kerítő kőfalat ez helyben üsd meg háromszor. És úgy tevék; és az harmad ütésre az kőfal megnyilamlék, és egy ércből koholt vessző belőle kiesvén, ott az zöld fűön fémlik vala. Az páter kedig monda: urunk istenünk akaratja, vegyed az vesszőt, és menj el az hegyekbe; és az holott kezedben megmozdúland, ott állj meg, és imádjad urunkat; annakutána csapd meg az kősziklát háromszor: és az megnyilamlik. Ott találandod kedig a kincstárt, mely arany és ezüst rejtek marhával, és drágakövekkel rakva; de jól eszedben tartsd, miképpen szükségen felül venned nem szabad, se gonosz szándékkal el ne vigyed; és az úrnak szent oltárát ajándokkal megtisztelni el ne mulassad.

— Vitéz uram, — felszólal Bede, — ily móddal minden jó keresztyénnek bele lehetne markolni!

Vitéz Knot Jakab ajkairól a sóhajtás süvöltve lebbent el: — hm, csak — — —!

— Mikoron annak okáért már ott volnék, és az kőszikla megnyilamlott vala, bementem; és hosszú, tágas csarnokba juték, melynek boltja ezüst oszlopokon nyugszik vala, és igen nagy ajtóhoz vezetett. Az ajtó sáraranyból vala, és belől tizenkét arany oszlop állott s

mindenik oszlop mellett egy-egy ember, az is arany; középen kedig egy főpap egészen karbunkulusból, mely világított, mint fényes nap. Amint tovább — — —

A marengói vitéz e szavaknál bizonyos hangot ada, mely sem helybenhagyás, sem rosszalás hangjának nem tetszett. Erdőhegyi odatekint, és az nem egyéb volt édesden alvó ember hortyogásánál; s mivel a hallgató közönség másik felét is az álom már (költői nyelven szólva) karjai között ringatá, az egész nagy tanúságú olvasás megszakadt.

8

Kit a sors pályára állított s eszközökkel ajándékozott meg, hogy óhajtásai után futhasson és vágyai szerint cselekedhessék, az a való életben elég dolgot talál magának s a képzelet buborékvilágában nem fog hazát keresni. De vagynak emberek, kikben szintúgy ébrednek óhajtások, mint bennetek, s kikben ez óhajtások még erősb lángra gyúladnak, mint a tiéitek; és mégis az egész látható és tapintható természetben semmi sincs, ami őket azoknak elérésére segíthetné. Mondjátok meg e boldogtalanoknak: mit kezdjenek el? Ah, hacsak a mennyei bölcseség őket pártfogásba nem veszi, nincs egyebet tenniek, mint vagy lelkeiket örök vakság, siketség és némaság békójában tartani, vagy a semmit sem nyújtó érzéki világból a képzeletibe általcsapongani és álmokat öltöztetni fel, hogy a valóságtól üresen hagyott helyet kipótolják.

Bölcseség, jámbor olvasó, ritka dolog, s hogy azt a mi szerelmi hősünknél keresni célirányatlan lenne, már régen tudjátok. Aztán ő nemcsak bölcs lenni nem tudott; de lelkét sem teheté a szenvedély ellen

oltalomba. Kénytelenség ragadá azért, hogy midőn féketlen szerelmének a való életből vigasztalást nem szerezhetett: a képzelet határtalan országába, habár örök eltévelyedés veszedelmével is, vetődjék be. Midőn legelső garasát, barátjától titkolva, lotteriába veté, még e természet rendes határaiban reménylé, hogy a szerencsét kényszerítheti; de ezen út nyomorúlt vigasztalásra vezeté. Magában, önerejében, saját jövendőjében bízni, igenis, jámbor olvasóim, ez lett volna az egyedűli mód, vagy sikerhez vagy legalább egyszer akkor gyógyuláshoz juthatni. Azonban égő szenvedelemmel keblünkben, a bizonyos, s mi több, nemsokára, minden pillanatban bekövetkezendő veszteséggel szemben, maximákat követni, ám lássa, kinek kedve és ereje van! Hősünknek sem egy, sem más nem vala, s arról, legalább e jelen állapotban, ő nem tehetett.

A juhásztanyai ebédnél a garboncás jelenete s azt követő emlegetések villámgyorsasággal gyújták fel képzeletében mindazon regék emlékezetét, miket a karpáti, oly sokak által álmodott, és hitt, és keresett kincstár felől gyermekkora óta hallott beszéltetni. Máskor megvető mosollyal fogada minden ily regét, s legfellebb futó mulatságot talál bennök, mint gyermekcsoport játékaiban az érett férjfiú. Most a rege bohó volta nem tetszék fel előtte, tudta, hogy az a régi kor igen együgyű hagyománya; de ezen tudásával legkevésbé sem foglalatoskodott, hanem helyette komoly és lelket hódító kívánság támada keblében, bár e földalatti kincsek neki megnyílnának!

Szemöldököt, kegyes olvasóim, ne ráncoljatok! Ki az közűletek, kiben egyszer-máskor természetfeletti óhajtások nem ébredtek volna? Ki nem kívánkozott valaha fenn a légben röpűlhetni? Ki nem szeretett volna, hacsak nehányszor is életében, visszaifjodni?

Ki nem vágyott titkokat tudhatni s erőknek parancsolhatni, melyek a sors örök fátyola alatt rejtőznek? A különbség csak ez: némely kívánság támad és enyész, mint álom; némely megfenekli magát, s a nem teljesedhetés kínos érzésével megszűnés nélkül epeszt; némely pedig annyira gyötör, hogy súlya alatt az ész leroskad s többé nem tehet választást: mi az, ami után a természet változatlan szabályai szerint teljesedést várhatni? Azonban, ne üssetek diadalmi lármát, ha bennetek csak hirtelen támadó és enyésző óhajtás lobbadoz. Az emberi lélek csudálatos lény: most a legerősb rengést is nyom nélkül keresztülszenvedi, majd a leggyengébb rezgés is benne marad, hogy jövendőben megrázó erővel törjön ki.

Erdőhegyiben megszületett a kívánság, s ez okozá, miért a vadász által feltalált kéziratot élénken fogadta. Mohón kezdett olvasáshoz, és mit olvasott? Ízetlen regét, ha lehetséges, még ízetlenebb előadásba foglalva! Nem tudom, tehetségemben áll-e, kimagyarázni az érzést, mely ekkor lelkében zajonga. Mely ostobaság! gondolá; de egyszersmind nem lehetett eltagadnia, miképp ez ostobaságért oly kívánság szállott szívébe, melytől megszabadúlni fájdalmas. Ez pirulásra kényszeríté önmaga előtt, s ugyanazon percben forrón kezdé óhajtani, bár e nevetséges képtelenség józan remény tárgyává lehetne! Következő pillanat a józan ész teljes világánál mutatta, hogy itt reménynek helye nincs. De kívánságnak? Oh az a szenvedelemnek majd anyja, majd leánya s kivált ez utolsó esetben a józan észtől független. Kívánni tehát? Igenis, ő kíván, mert ezt a kielégítés után gyötrődő szenvedély parancsolja. De hát a remény mi? Ne higgyétek, hogy az emberi lelket oly könnyű ismerni, mint azok vélik, kik a szív titkos rejtekeiről szív nélkül gondolt definíciókat készítget-

nek. A remény hit és kívánság csudálatos vegyítéke. Innen van, hogy e három oly könnyen foly által egymásba ; innen van, hogy egyik, mint másik, szülhet szenvedélyt és születhetik szenvedélytől, s ilyenkor a józan ésszel függésben nem lévén, annak kormánya alá nem tartozhatik. Azért kész azzal harcba szállani s ennek következésében vagy győz és elsüllyeszt, vagy legyőzetik ugyan, de maga után a feldult kebelben keserű nyomokat hágy.

A mi szerencsétlenünk még e vagyság bizonytalanságában lebegett. Egyfelől józan ész világa, másfelől setét kívánság küzdének, s valahányszor amaz diadalommal akart emelkedni, ez a lángoló szerelem leple alá bújt, éreztetvén, miképpen itt, és éppen e pillanatban, természet járása szerénti segéd nem találkozik. A szelíd, a szenvedő mérsékletű, következőleg kiáltó tettekre nem született ifjú ez éreztetésre könnyen megborzadt. Az imádott leányka jobbját minden órán más boldognak nyújtandja, s álthághatatlan mélység fogja őt örökre elválasztani. Erőszak, fortély, rendkívüli szolgálattétel, és egyéb, regénybe vagy vígjátékba illő véletlenségek helyt nem találhattak. E hideg, keserűen mindennapi valóságban nem vala csak egy gondolat is, mely szabadúlást ígérhessen, öngyőzedelemmel párosúlt lemondáson kívül.

Lemondás ! E szónál az emberi nemzetség egyetemi történeteiben nehezebbet lelni alig fogtok. S kiről mondjon ő le? A leányról, ki lelkének egyetlen egy gondolata és szívének egyetlen egy érzelme, s annál inkább, mennél kevesebb a lehetőség : birtokához jutni? Hosszú tünődés, hosszú, szünetlen foglalatoskodás a tárggyal, melyért lángjai legelőbb fellobbantak, egészen erőt vőnek rajta. Lassanként elveszté hatalmát lelke minden tehetségein ; s a szerelem idegnyavalyaként uralkodék

felette, mely fáj, mely gyötör, de távolítása akarattól nem függő.

A nap fáradalmai után mily édesen nyugoszik a két alvó! Erdőhegyi magába süllyedve, nem is ébren, nem is alva feküdt mellettek. A tűz lehamvada; hanyatlóban vala a hold; felül és alol a bércek hosszú során sötétellő árnyéktömegek óriási területekben vonulának el. Az ég pedig tiszta, felhőtlen kékjével nyájasan tekintett le, és csillagai fényét a sziklacsúcsok kopárján s a hegyek közt nyildokló mélységek felett rezegteté. Semmi mozdulat, semmi hang. Ilyen lehetett a világ a teremtés negyedik napján, mikor isten a csillagokat meggyújtá, s a föld, szárazával és tengerével, minden lakó nélkül, végetlen némaságban kerengett alattok.

Erdőhegyi felveté szemeit, s az eddig figyelembe nem vett nagyszerű jelenés által meglepetve, tekintetét körülvivé. Mely magány! mely elszigeteltség mindentől, mi odalenn a völgyben és síkon tengődő emberfaj rajaira emlékeztetne! De neki e helyezet az elválás gyötrő gondolatát hozá eszébe. Odalenn az emberek közt hagyá őt, ki nélkül életet nem képzelhete, s e percben úgy tetszett, mintha újolag fülébe csendűltek volna a muzsika hangjai, melyeket ezelőtt két éjjel a kedves leány ablakai alatt hallott zengeni. Féltékenység gyötrelmei s a viszonlátás utáni epedés ostromló erővel rohanták meg; keble feszűlni kezdett, vére habzásba jött és úgy érzé magát, mint a svejci hegylakos nyavalyává nehezűlő honvággyal keblében.

Elhagyá fekvését, s nyugtalanúl fel s alá járkála; most az égre nézett s a hasadó hajnalt megpillantván, az alvók felett megállott: — Virrad, indúljunk!

Vitéz Knot Jakab egy percben talpon vala, s mielőtt Bede a rövid, de édes álomból egészen magához jött volna, kikutatá a tarisznyát, s a kelő nap aranysugárait

nehány korty akovitával üdvezlé és poggyászát magára szedvén, megindúlt, hogy vándorait a tetőre vezesse.

— Nem! — mormogá most magában s megállott. — Nem, az a könyv oly jámborúl vala írva! Hm; talán csak nem jutok, szépapámként, sátán körmébe. — Ezzel lehajlott, s az estveli tarisznyával együtt elhajított kövekből nehányat magához vőn.

— Vitéz uram, vitéz uram, — mond Bede, — ez istenkísértés!

— Éj, — felel a vitéz, — ha pater Ezechiel — — — Százezer milliom! ifjú úr, hova?

Bede oda tekint, s íme Erdőhegyi lefelé, a visszavezető úton már elindúlt. — Pali, mit akarsz?

— Hazatérni — felele.

— Mit? — felkiált Jakab, — hiszen még öt óránk van felfelé menni, s onnan tizenöt öllel magasban felül leszünk a levegőn. Majd elmutogatom — — —

Bede ezalatt barátjára tekintett. Ennek arcát virasztás és aggódás rémítő vonásokkal boríták el, s lélek és test beteg volta látszott minden mozdultán. E látomány a jó ifjat elszörnyíté, intett a kalaúznak s a kicsiny társaság, kitűzött pályáját félbenszakasztván, aggódó csendben visszaindúla.

9

Áringer úr és Áringerné asszonyom — az érdemes pár egész becsülettel legyen említett — ünnepiesen öltözve ültek ott. Arcaik elégedett, de komoly színt öltének, s minden vonásaikból s magok tartásából nem ok nélkül gyaníthatjuk, hogy lelkeik fontos tárggyal telvék. Velök általellenben két tisztes úr foga helyet: öltözeteikről s azon figyelemből, melyet a háziak irán-

tok mutatának, ítélve, minden bizonnyal a város elsőbbjei közé tartozók. A házi két öreg mellett a szép Nelli áll vala, lesütött szemekkel s bájosan elpiruló arcaival; közel hozzá pedig bizonyos ifjat lehete megpillantani, kinek tekintetéből lángoló öröm sugárzék ki. És ez ifjú ugyanazon Kraudi vala, kinek éji hangászatáról már egyszer szólottunk, s kiről jól tudjuk, hogy a kellemes leányka keze után óhajtozott, s hála aranyainak s Áringerné asszonyom kegyességének, nem éppen haszontalanúl.

Nehogy a dolgot unalomig hosszúra nyújtsuk, röviden elmondom.

Kraudi gondolá: a szép leány körül édelegni, együtt táncolgatni, éji hangászatokat adni s több efféle, magokban ugyan nem egészen kellemetlen dolgok, de nem is éppen oly fontosak, hogy kelleténél tovább folytassanak. A cél semmi nem egyéb, mint a szép gyermeket s a szép gyermek örökségét bírni, s erre szükséges a kérői s azt követő szertartásokon minél hamarább túl lenni, s a boldog jövendő álmait lehetséges gyorsasággal megtestesűlt valósággá általváltoztatni. Kraudinak jó tulajdonai közé tartozott a puszta gondolatnál nem maradni, hanem gondolat után akaratot s akarat következésében tettet hozni elő. Azért késedelem nélkül feljárá rokonait, s őket a kérői tisztes hivatal elfogadására felszólítá.

Szóval: a két kérő tisztöknek egész méltóságában megjelentek, s ifjú rokonok jeles tulajdonságait ékes nyelvvel előszámlálván, kikérék magoknak a szerencsét, hogy nemzetségöket ez istenes úton főbíró úr nagytekintetű családjával kapcsolatba hozhassák.

Ily ékesszólásnak, melyet csekély tollam utánozni nem képes, ki fogott volna ellentállhatni? Ha tudniillik valakinek tizenhét éves, szép leánykája van, s az,

ki ennek kezére vágy, kifogás nélküli gazdag birtok ura. Áringerné asszonyom azért elhatározá, hogy imádott gyermekét anyai hű karjaiból kiereszti, s ezen határozatát illendőség kedvéért férje által ki is mondatá. S így történt, miképp éppen ez órában, melyről e szakasz elején beszéleni kezdettünk, a jegyváltás egész ünnepélyességgel meg is történt.

Azonban, nyájas olvasó közönség! (mert hogyan is gondolnátok, hogy én csak egy-két olvasónak írnék?) azonban, mondom, boldogokkal és örvendezőkkel együtt lenni, mulatságos ugyan; de a szenvedőkhez betekinteni, keresztyéni kötelesség. Azért a jegyváltók örömjelenetét elmellőzve, az általellenben álló házat fogjuk meglátogatni, ugyanazt tudniillik, melynek ablakából (ha még emlékezetben tartanátok) nehány nap előtt a mi hősünk, a szegény Erdőhegyi, oly szomorúan nézett ki.

És épp ő, a mi szánásra méltó barátunk, vala az, ki a szobában magányosan járkált fel s alá azalatt, míg a túlsó oldali házban a szép Nelli, boldog képzetek közt rengetve, a jegygyűrűt ifju mátkája kezéből elfogadá.

A magányos járkáló arcai hervadó színt váltottak, mint a végére hanyatlott ősz; szemei még égtek, de sötéten, ajkai körül keserű gúnyvonal fészkelte meg magát; pillanatai mintegy akaratlanúl most az általellenben nyíló ablakra, majd az asztalán heverő könyvre fordúlának.

— Hiú, bódító álmok! — így elmélkedék, — s miért adá a sors, hogy e lánggal keblemben a valók világában ily egyedűl maradjak? Nehány marok arany tehát, mi őtet elnyerheté! És az ember nektek nem ér semmit? szív szívet nem érdemel? El innen! És hová? és miért? Ó, gyötrő szenvedély, be kínos homályt öntél el körűlem!

Elhallgata, s székre veté magát; keze az asztalon fekvő könyvre ereszkedett. Lehajtott fővel üle darab ideig; majd felemelé azt, s szemei a könyven akadtak meg.

— És éppen oly nevetséges volna-e? Hát nincsenek-e a természetben ezer meg ezer jelenetek, fejthetetlen mély titkokra mutatók? Aztán amit oly számtalanok hihetőnek tartanak, ami felé keblemben oly forró vágyás ég — —! Bohó, miért kínzod magadat tébolyító képzetekkel?

— Kincstár a Karpáton! nyomorúlt agg rege! És mégis, mily könnyű volna boldog lenni, ha a titok kulcsához juthatnánk!

— Mit használna neked, nyomorúlt! Hiszen ő haszonleső szülők tanácsát követé, s te nem vagy neki semmi!

— Hah, de nem édes bosszú lenne-e, ha kinccsel ragyogva jelenhetnék meg a városban? És az aranyszomjúzók késő bánattal sohajtoznának utánam?

— Bosszú! ó pokolkín; de miért nem tudhatok gyűlölni?

— Nem, lehetetlen, hogy az angyal haszonlesésben bűntárs legyen! Ha csuda történhetnék, és kincseim a sovárgó anya szemeibe villannának, ó, igen, ő oly készen venné vissza leánya kezét s ajándékozná nekem, mily készen most megtagadá! Csuda? S éppen oly képtelenség e csudának történni?

— Fabricius! hiszen az tudós férfi neve! Fabricius G...ben! úgy mondá a vadász. — És ahol semmi más remény nincs, ki vesse meg az utolsó sejdítést?

E több ízben félbenszakasztott monológ végével az ifjú megnémúlt s nehány pillantatnyi tűnődés után fogá a könyvet s magához rejté; felállott, még nehányszor a szobát fel s alá sétálá, kalapot vőn, s az ajtón kiindúlt.

Kicsiny vala a helység, s szinte legvégül állott a parányi házacska, hol a játékszín most felnyílik. Ha az utcaajtón beléptél, pázsittal borított udvar vidámon terült el szemeid előtt, s keresztül az udvaron szűk ösvény vezetett a házba, melynek két szobái közül egyikben egyszerű, de csínosan tartott bútorok közt varróasztalánál dolgozott a kellemes leányka, oly szép szőke fürtjei pompájában, s kék szemei szelíd fényében oly bájoló, milyet a költő álmai legboldogabbikában magának képzelhet. Maga a ház s minden, mi benne és körűle találkozék, inkább szegénység, mint gazdagság jeleit láttatá; de a leányka öltözete mégis a pórnépénél több jóllétet mutatott; a szép gyermek arcvonalai, magatartása s az a csín, mely az egészen elömlött, hirdeték a belépőnek, hogy míveltebb osztályhoz tartozó család fedele alatt van.

A leányka arca nyíltságot mutata; bú vonásai nem látszottak rajta, de szelídség oly mértékben uralkodott, hogy a csendes, szerény kép nagyon vidám tekintetet nem vehete magára. Azonban epedő sem vala az ábrázat; részvét és gondosság fővonalai közé tartoztak. Így üle ott a szeretetre méltó teremtmény, s munkájába merűlve, lassú dalocskát zeng vala, midőn az ajtón kopogás hallaték. A varróné, úgy látszott, meg vala lepve, s mintegy félve mondá ki a *szabad* szavat; mire az ajtó megnyílt, s belépett a halvány, bús arcú ifju, kit már jól ismerünk, a mi Erdőhegyink.

Első tekintetre megismertétek volna, hogy leány és legény egymás előtt váratlanok valának. A szobácska bájos lakónéja zavarba látszott jőni: de csakhamar csendesedni kezdett; mert az ismeretlen

kedves külsőt hozott magával, s arca bánat és betegség jeleivel teljesen is azon tisztelethez hasonlító kíméletes udvariságot bizonyítá, mellyel mívelt lelkű férfiak a másik nem iránt szoktak viseltetni. S ha mindent el kell mondani, ez a bánat és betegségi jelek által ellankasztott arc folyvást megtartá fővonalát, mely epedő szépségben álla, és ez a leánykára már a legelső pillantáskor sem maradt hatás nélkül. Mert hiszen minden arra mutatott, hogy itt vigasztalás és enyhítés szükséges; mire teremté pedig isten a bájoló gyermeket inkább, mint arra, hogy vigasztaljon és enyhítsen?

Erdőhegyinek is voltak szemei, jól látta a leányt, sőt jól látta annak szépvoltát is: de az ő szíve nem szemeivel többé, hanem képzeletével állott érintésben. Meghajtá magát; majd körülnézé a szobát, valakit keresve, végre megszólalt s Fabricius úr után tudakolódott.

— Atyám, — felele a leány, — nincs itthon.

Erdőhegyi e nyilatkozást fájdalommal láttaték venni; a leány észrevevé ezt s folytatá: — ő napjainak legnagyobb részét a hegyek közt tölti, de megjövend talán nemsokára. Alkonyodik, s ma reggel nem úgy hagya el, mint ki napokig vissza nem térend.

Ifjúnk habozott: elmenjen-e, később ismét visszajövendő? vagy itt a nyájas hölgy mellett megvárja a férfiút, kit keres? Fabricius úr leánykája maga sem volt magával tisztában: elmenni-e illőbb a kellemes legénynek? vagy megmaradhat-e különös botránkozás nélkül, a ház urát helyben bevárni? E kétségeknek, mint számtalan esetben, a történet minden további fejtörés nélkül vete véget, midőn Fabricius úr a maga kopott, fekete ruhájában egyszerre megérkezett, s az ajtót benyitá.

Öreg vala a férfiú, szálas és sovány ; de termetének egyenes volta s mozdulatainak élénksége még jó karban levő erőt bizonyítának. Az arc uralkodó bélyegét nyugalom tevé ; tekintete a figyelmes vizsgálóé vala ; ha ránéztél, az egész képen semmi gyanús nem mutatkozék ; hidegséget vehettél ugyan észre, de nem minden jelei nélkül a könnyen ébredhető részvétnek.

Belépett s nyúgalmas tekintetén sajátságosan fejezé ki magát a meglepetés, midőn leányát az ismeretlennel együtt találá. Azonban mielőtt további észrevételt tehetett vagy szóra jöhetett volna, a szelíd gyermek már karjaiba röpűlt s félpirúlva mondá el, hogy az idegen úr néhány perccel előbb érkezék.

— Szavam van uraságodhoz (közbe szóla Erdőhegyi, ki a megérkezőt szokatlan figyelemmel néző keresztűl) s nehány pillanatnyi magányos beszédért könyörgök.

A háziúr egyszerű szívességgel karonfogá vendégét s egy keskeny pitvaron által más szobába vezeté, melynek falai mellett polcok nyúltak fel, s a polcokon egyfelől ócska fedelű könyvek, másfelől pedig ásványdarabok s nagy rakás kiszárított növény fekvének. Ezeken kívül fenyőasztal s két faszék valának az egész bútorozás, s a székek egyikét gazdánk az ifjúnak ajánlá, maga pedig a másikon foga helyet, s várni látszott : e véletlen látogatás következménye mi leend?

Jól tudom, ti is állottatok valaha s bizonyosan nem egyszer éltetekben óhajtásaitok megválasztó pontján, azon ponton tudnillik, midőn az ember sokáig táplált kívánataival azon percre jut, melyben azok vagy teljesedésbe mennek, vagy semmiségök-

ben maradnak. Ami feszűlést kebleitekben, ami keresztűlnyilalást szíveiteken, habzást és küzdést, hűlést és hevűlést ereitek egész folyamában olyankor éreztetek, mindazt éppen úgy érezte most Erdőhegyi, ellenben űlve a férfival, kinek a pórnép oly csudaerőket tulajdonított, milyenekben ő nem hitt, de hinni igen kész vala, milyenekben ő nem hitt, de forrón kívánta, hogy hihessen, milyenekben ő nem hitt, és mégis úgy volt elkészűlve, hogy élte egész boldogságát azoknak igaz vagy nem igaz voltoktól függesztette fel.

— Uram, — így kezde szólani, — én uraságodnak bizonyos elvesztett jószágát hozom meg, melynek veszteségét talán nem örömest viseli. — Ezzel zsebéből a hegyek közt talált könyvet kivevé s tulajdonosának odanyújtá. Fabricius elfogadá a könyvet, s nem változó arcvonásokkal keresztülforgatá, mintha benne valamit keresne. Ekkor mosolygásra voná ajkait s a könyvet asztalára tevé: — Köszönet, — úgymond, — ifjú úr! becsesb része ugyan elmaradt, de az könnyen pótolható.

— S mi vala az? — kérdé a vendég megütközve.

— A növények, miket a bérceken szedve, belé rakék. Azonban van még ott több példány is, s az öreg Fabricius lábai még mászhatnak.

— És e könyv?

— E könyv, ifjú úr, másolata azon bohó regének, mely pórnépünk közt a karpáti kincsek felől több nyelven kereng. Fiatal koromban irám azt le, s most fűvészeti vándorlásaimban növényeket rakok belé, melyeket kiszárítás végett szedegetek.

Erdőhegyi halvány arca még sápadtabb lőn, s ajakai reszkettek.

— Az úr beteg? — szólt a házigazda részvevőleg.

Az ifjú megerőlteté magát, szólani akart és sá-

padtságát pirúlat váltá fel; végre megnyiltak ajkai: — Bohó rege! — rebegé, s ismét elnémúlt.

Fabricius most figyelmesben kezdé vendégét vizsgálni; majd arcaira, majd öltözetére tekintett, végre kevéssé vontatva s az ifjúra szegzett mély tekintettel felszólalt: — Mit? és az ifjú úr egyike lenne azon hiszelékenyeknek, kik a nevetséges hagyományt saját kíneszközökké fordíták? Nem! hiszen egész külsője miveltebb belsőre mutat, mintsem ezt oly könnyen feltehetném.

Erdőhegyi felelni akart, de nem tudott; arcvonalai s minden rajta az éleslátású öreg gyanúját igazolák. Ez előtt azonban megfoghatatlan volt, mint történhetett, hogy a láthatólag magasb nevelésű ifjat e nevetséges babona elfoglalhatta? Úgy tetszett, az ifju lelke beteg; de óhajtá reménylhetni: bár ne gyógyúlat lehetsége nélkül! Szánakozva nyúlt annak kezéhez és lépcsőnként fejlődő részvéttel így szólítá meg: — Ifjú barátom! az úr idegein szokatlan rázódás futkos keresztül. Sokan jövének éltem napjaiban már hozzám azon reménnyel, hogy az álmodott kincs kulcsait kezeikbe adandom. A pórnép nem tudja, nem képzeli, hogy vagynak emberek, kik a hegyekben kődarabokat s növényeket keresve fáradoznak; mert hogyan köthet az becset oly dolgokhoz, miket lábaival tudatlanúl tapod naponként? A sokaság így okoskodik: az öreg Fabricius oly fáradalommal mássza a sziklákat; leszáll a mélységekbe s a tarisznyakő terhét hazafelé görnyedve hurcolja; tenné-e azt, ha tarisznyájában nem a titkos kincseket takarítaná el? Hogy a kincshordó a maga öreg napjait szegényűl éli, hogy kődarabokat tudomány végett gyűjtöget s fáradságos gyüjteményeit nagyvárosokban lakó gazdag kedvelőknek nyomorúlt árért ela-

dogatni kénytelen : ezt ők tudni nem akarják. De az úr nem pórnépi ember, s honnan, az istenért, e süllyesztő babona, mely fiatal lelkét és testét már-már elmerítni készül?

Hősünk keblét szégyen és kétség kínos érzelmei szaggatták. Ott üle a tisztes öreg szemei előtt, mint bánkódó bűnös a gyóntató atya jelenlétében, az istennek szentelt falak közt. Kimagyarázhatatlan az, mi most belsőjében küzd vala. Valót mondott az öreg? Ki fogna abban józan ésszel kételkedni? De ó, ha csak a titok tudásától kíván visszarettenteni! Ha ő tehetné azt, mit a nép hiedelme neki tulajdonít! Hiszen ember, s lehetetlen, hogy kínaimon ne szánakozzék! Ezek valának gondolatai, melyeknek teljességétől erőszakosan ragadtatva ömledezni kezdett, és szíve egész állapotját, szenvedéseit, reményeit, kétségét, szóval: boldogtalan szerelmét s annak minden következményeit a legfőbb pontra hágott szenvedelem égető ékesszólásával adá elő. Fabricius mély figyelemmel hallgatá és megborzadt; majd szánakozásra lágyult s ezt mondá: — Ifju, sok évvel ezelőtt egy szerencsétlent ismertem, kinek gyötrelmei a tieidhez hasonlók valának. Ha története süllyedt lelkednek orvosságúl szolgálhatna: íme halljad, elbeszélem. Vedd példáját tűkör gyanánt s lelked minden erejéből igyekezzél haszonra fordítni.

11

— Ifjuságom első hajnalát éltem, ismereteim szűkek valának, élénkségem több, mint középszerű. Örömest futkostam a hegyek közt, melyeknek lakójává születtem, s jólesett, ha sziklákat mászhattam

meg, üregekbe lebocsátkozhattam, veszélyben forgás sem borzasztott vissza, mivel az a test és lélek erejét mozgalomba hozta.

— Ezidőben környékünkbe bizonyos porosz kézműves érkezék, kevés évvel idősb magamnál, s asztalosaink egyikénél legénynek szegődék. Szorgalmas, jámbor ifju, s kiből valaha szerencsés mester válhatott volna, ha lelke szenvedelmek tanyájává ne változzék.

— Mestere leánya szép vala, keze után sokan vágytanak. Maga a mester vagyonos s egyszersmind pénzszomjúzó szokatlan mértékben. E tulajdonához járult, hogy vakhiedelemmel hitte mindazon meséket, miket a köznép körében babona termeszt és terjeszt; s e mesék közül legbuzgóbban függött a karpáti titkos kincsekről szólón. S ki ütközzék meg benne? Ő gondos nevelést soha sem kapott, a mese pedig emlékezetet haladó idők óta az egész vidéken legnagyobb terjedtségben uralkodott, s elejétől fogva számtalan külföldiek is tettek sikeretlen utazásokat hegyeinkbe, a képtelen, de az emberi szív gyengéihez mégis oly csalóka hangon szóló képzeménytől kecsegtetve. Az asztalos tehát a nevezett kincsekben rendülhetetlen hittel hitt, s kincsszomjától elbódítva, erősen feltette magában, senkinek sem adni leányát, csak olyannak, ki hegyeink aranykamrájához a kulcsot felleli.

— A rege egyik pontja ez: átok alatt vagynak a kincsek, s az őrző lelkek belföldi lakos birtokába ereszteni soha sem fogják. Jónás mester azért örömmel fogadá a külhoni csínos legényt műhelyébe s még nagyobb örömmel vevé észre, hogy ez leánya iránt gerjedelmet kapott. Várá a pillantást, melyben nyilatkozzék, s midőn megtörtént, tagadó választ nem adott, de az ifjút a kincs felkeresésére útasítá.

— Szegény Hans! ő szerelmes is volt, babonás is; segédűl vett engem, élénk gyermeket, leíratá velem a kincstárról szerte keringő kéziratot, íme éppen ezt, melyet uraságod által visszanyerék, s melyet szegénynek kora halála után emlékül megtartottam, s kért: kísérném őt vándorlásaiban a bércek közt. Nekem tetszett a tréfa, mely neki mély komolysággal ült szívén, s napokat, heteket tölténk a sziklák közt. Ő egész téli keresményét nyári bódorgásaira vesztegeté, s midőn az utolsó meleg nap leszállott, s a hegységet ismét mély hó borítá, fáradatlan dolgozott újolag, kielégítetlen két szenvedélyét táplálva keblében, mert a mester leányát és pénzét egyforma szigorúsággal őrizte.

— Megint eljött a nyár, s a munka helyét megint arany utáni vándorlás foglalá el. Mindegyik sikertelen merény dühösebb kívánsággal ragadá újabbra, s mindennek vége csak az lőn: ő az örök kincskeresés mellett szegény marada; Jónás mester pedig betegség miatt meghalván, rokonai a birtokban maradt leányt bizonyos nem kevesebb vagyonnal biró ifjúnak nőül adni készülének. Ez a szegény Hansra nézve rémítő csapás vala. Tanúja valék gyötrelmeinek, tanúja valék, mely süllyedésre szállhat a lélek, ha a józan ész vezérletétől megfosztatik.

Fabricius nehány percig megszűnt, szempillái szemlátomást megnedvesűltek, ajkain lassú sóhajtás lebbent el.

— Tisztán van emlékezetemben, mint állott egy reggel arca összedúlt vonásaival előttem, gyötrelmes éjet kivirasztva. Ekkor határozá el magát a legveszélyesebb merényt megtenni. A szerencsétlen! ez vala neki a legutolsó. Borzadva tekinték reá, midőn hívó szavára álmomból felébredék. Különben bánatos,

szelíd arcán kétségbeesés nyomá ki magát; akaratom ellen ugrottam fel s elfogódott mellel követém.

— M . . . i határon, a tó fölött bal felé emelkedik az irtózatos sziklacsúcs, mely a sárkányról neveztetik. Tetején kiálló, roppant kődarabok feküsznek, melyek meredek fekvéseikben szél vagy csupa nehézkedés miatt leszakadnak és sebes rohanással gördűlvén lefelé, többeket, s ismét többeket ragadnak magokkal. E szakadás, rohanás és együttragadás egymást éri s iszonyító morajt gerjeszt köröskörűl, melynek hangját messzebbről dühösen omló szirtpatakénak, közelebbről csattanó villámot követő dörgésnek gondolnád. E jelenet sokkal több rémítéssel hat a lélekre, mintsem a pórnép azt természeti okokból magyarázni elégnek vélhetné. Úgy mondják: lelkek tanyáznak ott fenn s az életrettentő szirtrohanással a titkos kincstár keresőit tartóztatják vissza; e kincstár pedig a sziklacsúcs egyik hasadékában fekszik, mely a déli oldalon látható. Sok egyéb drágaság van más helyeken is: itt az aranyforrás, amott a gyémántüreg s több efféle; de ami a sárkánycsúcs hasadékában rejtezik, felülmúl mindent, mit a legtékozlóbb képzelet valaha kigondolt.

— Igy hiszik embereink, s szegény vándortársam is így hivé. Azonban a ki nem kerülhető életveszély ezideig e halálos merénytől visszatartóztatá. Most lelke összetépett állapotában nem láta többé semmi rettegni valót; nyerni akart, vagy elveszni, s mi minden további gondolkodás nélkül kiindúltunk.

— Ott valánk a borzasztó csúcs közelében. Nem tudnám, mi tölthetett el nagyobb irtózattal: a természeti lélekrázó jelenet-e? vagy az ember, ki mellettem a végső elszánás leírhatatlan hatású perceiben magába süllyedten áll vala? Feszűlő kebellel, egy

helyre meredt tekintettel, uralkodó eszméjén kívül minden más gondolatnak és érzésnek meghalva, nézé a titokteljes hasadékot, mely előtt felülről a mélység felé zúzással fenyegető szirtdarabok zápor gyanánt hullának. Fojtó csendben voltunk mindketten; nehány pillanat múlva rémletesen felsikolt: most, most! S valóban a kőzápor egyszerre megszűnék; ő vad tűzzel sietett a hasadék felé, de alig ért annak széléhez, midőn a szél hatalommal támadt fel, s egy lerepedő kőtömeg a szikla száz meg száz darabjait rohanásba ragadja és a szerencsétlen beszaggatott fejjel s összeroncsolt karral ugrik vissza s lábaimnál összeroggyan.

— Ifjú barátom, miért mondjam tovább? Ő meghala, s most ott nyugszik felébe dombolt kőhalom alatt, a végmerény szomorú helyétől nem messze. Elmenjünk-e, hogy megmutassam a szenvedély és vak hiedelem miatt elsűllyedettnek emlékét? Fiatalember, ha az ő sírjánál sem gyógyúlsz meg, úgy isten legyen irgalmas lelkednek!

Az öreg elhallgatott, beszédét mély hallgatás követé. Már egészen be volt alkonyodva, az együttülők egymás arcvonásait többé ki nem veheték, s azért, midőn az ajtó megnyílt, s a ház leánya égő gyertyával belépett és a gyertyafény Erdőhegyi arcát felvilágítá, gazda és leánya megdöbbentek, látván, miképp az ifjú vendég egészen elalélva, magánkívüli állapotban űl, fél testével az asztalra hanyatlottan. Fabricius közelebbről megvizsgálá és félelmesen kitört láz jeleneteit ismerte meg. — Linka — monda leányához — ágyat készíts e szerencsétlennek. — A szép gyermek pedig szánakozó arccal és kész kezekkel dologhoz látott, s nehány perc mulva az ágyban fekvő előtt ülve, gondos szemekkel vigyázott reája.

Valljátok meg: a nyavalya minden kínjai közt is nem irigylésre méltó sors-e, ha valaki az ifjúkornak (mint Himfy mondja) virágéveiben szép kezek által vetett párnákon feküszik, s szemek, mint az ég legtisztább azúrja, virrasztanak felette és ajka minden mozdulatát lesegetik és hullámzó kebelből a rózsaajkak felé gyenge sohajtat tolakodik, valahányszor a fekvőt fájdalmai nyögésre kényszerítik? Valóban nem mindennapi részvét vala az, mellyel a kellemes Linka a szenvedő ifjút ápolá. Annyi nyugtalanság, annyi szakadatlan figyelem, annyi önmegtagadás, nem, az nem telhetik ki mástól istennek azon angyalán kívül, kit szerető hölgynek neveznek! De a mi szerencsétlenünkre mindez hijában volt. Vad képzetek közt hánykódva, nem tudá: hol van? nem tudá: mi történt vele? Nem vette észre, ha a leggyengébb kéz forró homlokához ért, nem látta, ha a gyönyörű leány szemeiben remegő könny ragyogott miatta, és nem sejdítette a boldogságot, mely ily ápolónak karjai közt emberre várhat, ha tudnillik, embernek elég tiszta keble van, ily boldogságot elfogadni.

Veszélyes éj mene keresztül, s még veszélyesb reggel virradt fel. Fabricius, ki az orvosi tudományban idegen nem vala, szereket kevert együvé, de homloka ráncba vonult, valahányszor a beteget tekinté. A szép leányka pedig szorongó kebellel lesegeté most betegét, majd atyja jósló arcvonásait, s ah, egyikből, mint másikból, a vigasztalás oly kétséges vala! Szánnotok kellett volna a bájoló gyermeket azzal a csendes, kifakadni nem tudó fájdalommal, mert szívében, mint arcain, a legparányibb vonás is tisztán asszonyi vala; mélyen, de szelíden érzé még a gyötrelmet is, és a szenvedés megrohanó ostromaiban is kétség és riadás helyett lelke oly kész

vala a megadás bús ugyan, de szép nyúgalmában felemelkedni. Azonban miért rajzolgatom őt? Ti elhiszitek, ha mondom: az ártatlan, nemes szív első érzelmei szentek, s hozzájok szerénytelenül közelíteni tilalmas.

12

Kézsmárkon heti vásár vala, s utcáin a nép tolongott egymáson keresztül. Bizonyos ifjú gyorsan ment a házak alatt végig; tekintetei gondot árultak el, de amely ez arcon nem éppen megszokottnak látszaték.

Ide s tova nézett mentében, nyilván, mintha valakivel találkozni óhajtana és nemsokára egy szalmakalapos, feszes tartású férfit láta meg s lépteit feléje fordítá.

— Vitéz Knot Jakab! — monda az ifjú — egész órája, hogy kendet keresem.

— Engedelemmel, ifjú úr — felelt a vitéz — én már valék szállásán s tudósítást hagyék ott a beteg úrfiról.

— Éppen azért; kend tehát látta őt?

— Minden bizonnyal, ifjú úr! Jakob Knot nem mond egyebet szoros igazságnál. A G... be vivő úton találkozám vele, de lóháton ült, s gyorsabban nyargalt el, mint vele szólhaték vala.

— G... be? — kérdé az ifjú.

— Igen, igen. Minden bizonnyal azon átkozott vénhez, ki a tarisznyájába szedett aranydarabokat az enyémben valóságos kővé változtatá.

— Fabricius! úgy van, az a boldogtalan szenvedély! — tünődék az ifjú magában, félig hallatólag.

— Az, igen, az a garboncás; hogy a milliom! A bércen felejtett aranydarabjaiból nehányat elhoztam. Egy kis segítség, gondolám nem árt; a havasi kecskéért mászkálni nem könnyű, s ha az ember megvénül — — —! A sátán! Ötvöshöz vittem a darabokat, s gondolja meg ifjú úr, tiszta, becstelen kő vált belőle!

— Itt van borravaló, Jakab; keressen nekem szekeret G... felé.

Hogy rövid legyek: egy pár óra alatt a szekér előállott s Bene (mert tudni fogjátok, hogy az ifjú, kiről itt szó van, nem is lehetett más) felűle s beteg barátját feltalálni megindúlt. Sebesen hajtott a tót; porfelleg kíséré az útazót, ki egészen elkomolyodva, gondolatoknak ereszté magát, s a mellette ülő vitéz anekdotjaiból egy hangot sem értett. A vitéz látá végre, hogy egyedűl magának beszél, s félduzzogva némúla meg, és ez állapotában fejét leeresztvén, elszenderedett. Így folyt az út halotti csendben egész a helységig, mely a rövid, de aggódással járt útazás célja volt.

Bede látta a szenvedő ifjút és sírt, mert reménység életéhez nem vala. Szűnni nem akaró képzelgések közt tébolyogva beszéllett; arca minden vonásai szánásra méltólag elváltoztak; belsőjén emésztő láng gyúlongott keresztűl. Linka és az öreg Fabricius és az újolag érkezett Bede egybeolvadó részvéttel állottak felette. Ő azt nem tudá, s barátjának az a nyomorúlt vigasztalás sem jutott, hogy végbúcsúját hallhassa s messze, örökre elhagyott atyjához az utolsó istenhozzádot tőle elfogadja.

Engedjétek meg bevégeznem. Kevés nap múlva Bede búsan és egyedűl vált meg a karpátaljai földtől, hazatérendő. Áringer Nelli, a boldog vőlegény

karján, menyasszony-koszorúval fejében, lépett oltárhoz ; a bájos Linka pedig hasadó hajnalkor felkele s válogatva szedett virágokból fűzért akasztott a gyászfára, mely a G . . . i sírkert dombjai közűl a legújabbikat jelelé.

Készült 1833 körül, megj. 1838.

A VADÁSZLAK

1

Azidőben, midőn az ifjú Andaházi élt, ez ország emberei közt nem volt oly sok ábrándozó és érzelgős, mint ma. Az emberek ugyan — még gyermekkoromban hallottam ezt — mindenha és mindenütt csontbul és húsból alkotvák; következőleg, több vagy kevesb különséggel, ugyanazon indulatok és szenvedelmek rabjai; de lehet-e tagadni, hogy bizonyos korban, bizonyos indulat és szenvedelem, valamint vélemény és ruha, nagyobb kiterjedéssel uralkodik, mint egyébkor?

Ha valaki, mikint Andaházi és egykorúi, az iskolában Ovid mellett nő fel; s iskolán kivül, szépliteraturai olvasása a két Gyöngyösi verseibül, tudományos könyvtára pedig Verbőczibül és Husztiból áll: bizony mesterkélt ábrándozás és érzelgés nehezen fog benne támadni; s ha csakugyan ábrándozik és érzeleg, az anyagnak nem kis mértékben kell szíve fenekén eredetileg találtatnia.

Andaházi természettül nem vala vidám; de komolysága melegséggel párosult; s így érzelmei, gondolatai és tettei a mindennapi hideg emberekéitül gyakran különböztek. Társai rossz mulatónak tarták őt; mert nálok részvevő keblet nem találván, örömest vonult

magányba, s ki nem tudja, hogy magányosság, melegkeblű embernél, a képzelődést és érzékenykedést elősegíti? Némi parányi történet — e jelen elbeszélés tárgya — sokat tőn a dologhoz.

2

Tudnotok kell: miképpen hősünk, atyja kívánságára ügyészi pályára készült; s Pesten a kúria termeibe járogatott.

Dunaparton akkor egy csudálatos épület áll vala, mit az ember mindennek inkább gondolhatott, mint annak, ami volt; s ez épületben a német Thália üté föl sátorát. Az ember, mig ifjú, sokat tesz, mit apjától sohasem látott; azért Andaházinak kedve jött egyszer életében színészi mutatványt is láthatni. Ott űle tehát; s amint pillantásai a félsetét veremben ide s tova keringenek, ime egy pár közelget, s nézőnk mellett hallgatva helyet foglal. Idős férfi volt az egyik, a másik pedig fiatal, szép leány; és — mint egyszerre kitalálhatjátok .— ez utóbbik nyeré meg az ifjú úr egész figyelmét

Föllebbent a kárpit; a sokaság szemeit a szín felé fordítá. Kettő volt, kik az előadásra ügyelni teljességgel nem látszottak: Andaházi és szomszédnéja. Amaz lélekelmerüléssel vizsgálta emezt; de ez, fájdalom! őt észre nem látszott venni; arcvonásain várakozási nyugtalanság uralkodott; s tekintetei a sokaságot, valakit keresve, futkosták be. Az észre nem vett szomszéd mindezt jól látá, mert bizonyos esetben az emberfaj szemei igen élesek; és nem lehetne megmondani: ekkor viselt-e keblében nagyobb zajt, vagy akkor, midőn a lány arcvonásai egyszerre más

helyzetet váltának, s szemei bizonyos helyre szögezve nyúgodtak meg? Ki az, ki ilyenkor nem érzett volna vágyat, felkeresni a pontot, hol oly hódító tekintet nyugvásra lelt? Ezt érzett a mi emberünk is.

A parterre nem sűrün volt megrakva; s a kevesek közt hamar szembetünt egy, a bejövetel felül éppen akkor előrelépett nyúlánktermetű férfiú, ki a hangászkar háta mögett, a színnek féloldalt fordulva, megállott. Homlokán gond ült; szemei lángoltak; arca nem kellem nélkül, de ajkai körül bizonyos keserű vonás vala észrevehető. Közte s a leány közt szembeszéd látszott szövődni.

Andaházi kedvetlenné lőn. Félboszúsan tekintett körül, s ime, egyetlen egy fejecske sem mutatkozott, melyet ezen minden környülmények szerint már elfoglalthoz távolrul is tudott volna hasonlitani. És nem szerencsétlenség-e, ha valaki az egyetlenegyet fölleli, de azon bizonyossággal, hogy azt bírni nem fogja? Mit tegyen? Szemet hunyni ily szomszédságban óriási erőt kiván. Szemnyitva pedig tantaluszi szomjat szenvedni, az mégis embertelen gyötrelem. Az ifjú legokosabban választa: fölkele, s ment.

Az egész román ezúttal eddig volt. Andaházi a leánykát többé nem látta; s bár emlékezetébül sokáig ki nem vetheté, bár magányába inkább-inkább vonúlva, magát édeskeserű álmodozásba merítgeté: egyszer csak ébredni kellett; s ki nem tudja, hogy az ember, hetek és hónapok múlva, a halálon kívül, minden más álomból föl szokott ébredni?

Képzeljetek szép síkságot, a síkság fölött halmokat, s túl azokon magas hegyeket. Hegyekbül a halmok mellett patak ömlött ki a síkságra ; s e patak hosszában épült a falucska, hova most a történet játékszíne általtétetik. Országút nem vala közel, azért a félrefekvő hely közbirtokosai közül eddig egy sem választa itt lakást ; de az ifjú Andaházinak tetszett a vidék, s mihelyt Pestről, mint hites ügyész, hazaérkezett, s a főispán által tiszti alügyésszé kineveztetett, atyja engedelmével új gazdaságát ideplántálá.

Középen kémény, jobb felül két egybenyíló szobácska, bal felül még egy szoba és kamara, az egész fatornáccal övezve : ilyen vala a ház, melyet az öreg urak, őseiktől vett építési rend szerint, saját erdejökbül, molnárjok által, költség nélkül összevágattak. Általellenben cselédház és hosszú ól nyúlt el, háta mögött tágas akollal, mindezeket nagy kiterjedésű szilvás ölelte körül, s ennek elején állott a csűr, a többi épületekkel ugyanazon művésztől alkotva. Meg kell vallani : e leírás senkiben sem fogja valami tündérlak képzeletét fölébreszteni ; de nem is e leírt ragyogványok tevék a falucskát kedvessé. A faluvégen fölemelkedő, szőlővel gazdag halmok, s túl azokon az erdővel borított bérc valának tulajdonképpen mik a szemet magokra vonták.

Hősünk e napokban érkezett meg, s idejét, a parányi lak elrendezésén kívül, földeinek és szőlőjének megtekintésével töltötte. Most az erdő jött sorba. A béresgazda s egy régi jobbágy, egyszermind kerülő, kísérék urokat gazdai vándorlásában. Vállaikon egy-egy puska lógott, nyomukban egy vizsla járt.

Meleg volt a nap ; a bérc meredek ; tikkadást

okozott a fáradságos út. Fölülről tekergőzött egy ösvény lefelé, s a hegyoldalban kiálló csúcshoz vezetett, mely százados cser által árnyékoztaték be. Úrfink ennek hűsébe vetette magát. „Mi szívemelő tekintet!" gondolá magában — mert szavakkal kissé fösvény volt — amint fekvésébül széjjelpillantott, s szemei bércen és síkon váltva nyugodtanak. A csúcs alatt, hol hevert, keskeny völgy nyúla el, rajta zúgott végig a faluhoz sietö folyam. Ide nézett le, s a vízmentén lefelé, a völgynyilásnál, mindjárt a hegy tövéhez ereszkedett erdő alatt, magányos, de vonzó helyzetben láta egy házacskát, távol a helységtől, néhány gyümölcsfákkal körülvéve.

A falu több évek előtt tiszta birtok volt; s az egyedüli birtokos idejében az említett házacskát uradalmi vadász lakta. Nem mintha az erdő szabályozás alatt lett volna; hanem, hogy legyen, ki makkoláskor, a váltóra fogadott sertés számára fölvigyázzon, s az urasági konyha kedvéért olykorolykor egy-két vadat ledurrantson. Később az örökösek a birtokot megoszták; s minthogy, okoskodásuk szerint, az erdőt vadász, erdősz, vagy isten tudja mi minden nélkül is könnyü tűzre hordani: a költségbe kerülő hivatal szükségtelennek nyilváníttatott, s a lak osztály alá jutván, mostani birtokosa által évenkinti bérért szokott kiadatni.

— Ki lakik amaz erdőszéli házban? — megszólalt végre Andaházi.

— Amott a vadászházban? — így felelt a gazda, — Jaj, tens úrfi, ki tudná azt?

— Valami jött-mentek — fejezé be a kerülő.

Az úrfi továbbtudakozásra nem mutatott kedvet; kipihent és kíséretével a völgynek vevé útját.

4

Néhány hónappal előbb bizonyos idegen tévedt a vidékre. Ki volt s mit akart? azt a falusiaknak el nem mondá, s ezek, minden újságkívánásuk mellett is, fejeiket nem nagyon törték miatta. A dolog veleje csak ez: az idegen csakhamar eltűnt, de eltűnte után a vadászház akkori lakója kiköltözött, s helyét az idegennel jött s itt maradt cseléd foglalta el. Idős vala, komor és magánykodó, ki a faluba sohasem jött, a lakosok nyelvét rosszul beszélte, néha-néha a három órányi távolságban fekvő kis városig ment, s a postánál levél után tudakolódott.

Az idő eljárt; s bizonyos nap óta az erdőre járogató lakosok a komor vén emberen kívül két leányt vagy asszonyt — mit tudták ők? — vettek észre. Egyik néhány évvel idősbnek látszék, másik fiatal és szép vala, s amaz ennek szolgálatára látszott rendelve. A szépet előbb ritkán lehete künn látni; majd egész hetekig nem vala látható, s csak a közelebbi napokban kezdett ismét mutatkozni. Az egész háznép mindenektől elszigetelve élt.

Ki az, kinek újságvágyát ennyi rejtély ne ingerlené? A mi falunk asszonyai éppen olyan alkalmatosak valának hírt szomjúzni s terjegetni és titkot találgatni, mint akármely kis és nagyvárosi asszonyok. Vizsgálódtak tehát, tudakolódtak s találgattak.

Egyik a bércen keresztülvivő ösvényen jött haza a városbul, s alkonyodatkor a vadászház kertecskéjében látta a fiatal ismeretlent és nyakán oly szép kendő, arca pedig oly halvány volt!

Másiknak fia az elveszett tinó után az erdőnek indult és már nagy éjjel volt, hogy a vadászház mellett elment, s ott mégis világ égett; aztán valami sírást is hallott.

Harmadik is hallott az éjjeli világról, de az csak a pitvarajtó fölötti kis ablakon látszik, a többi ablak, mind a két szobában, fatáblákkal van bezárva.

— Nem jófélék! — monda a negyedik.

— Igen bizony! — közbeszólt az ötödik. — Hiszen a ménes-pásztor látta, hogy a mult héten, éjjelenkint, valami lóhátas ember ment hozzájok.

— Sírást mondott kend az előbb? — ezt kérdé a hatodik.

— No, no, gyermeksírást! — magyarázá a hetedik.

— De miért rejtegetőznek? — tünődék a nyolcadik.

Felszólalt a kilencedik: „meglássa ketek, titok van a dologban!" És ebben mindnyájan megállapodtak.

5

Alkonyatra hanyatlott a nap; Andaházi és kísérete a völgy hosszán a falu felé haladt.

— Téns úrfi! amoda a patakkanyarúlaton, a sásasban vadkacsa van. — Igy bontá meg a csendet a kerülő.

Az intés használt; az egész társaság a sásasnak vevé útját, a puskák kézben valának. A part fölött, a vadászházi kertecske végében domb emelkedék; s a dombon magányosan ült valaki, az emberek azon osztályából, melyet vers- és románíróink szépnemnek, a falu lakói pedig fehérnépnek hívnak. Körűle zöld gyep és virágok, lábainál a sásason keresztül csörgő víz, fölötte a magányos lak, s mindezek az éppen lemenő nap sugaraitól bájvilágítással elöntve: úgy üle ott, mint márványbul gyönyörűen dolgozott Niobe, mit a gazdag birtokos kertje legszebb részében tétetett le. Mert szép vala az ülő és halavány arc-

vonásain mély, de szelíd fájdalom borult el. Darab ideig mozdulatlan maradt, majd kezére tekintett s ujjáról gyűrüt vona le, s annak vagy szemléletével, vagy talán törlöngetésével foglalatoskodék, de a közelgő kacsavadászokat észrevenni nem látszott.

— Amott van! — suttogá a gazda. Ö tudniillik a vízben úszó kacsát értette. A kerülő nekikészíté magát, a vizsla előre nyújtá fejét, Andaházinak pedig szemei és gondolatai a domb fölötti szépen merengnek vala. Most a kacsa fölreppen, a puska dördűl, a szegény madár éppen az ülő leány mellett zuhan le, s a vizsla mohón ugrik reá. Szépünk andalgásibul véletlenül fölveretve, összeretten, fölkél s egy kissé, hirtelen lépvén előre, megtántorodik; Andaházi látja, szélgyorsasággal ott terem és azon pillanatban a játékszíni emlékezetes szomszédné karjai között fekszik.

6

Ég és föld előtt tudva lehet, hogy én az ily dolgokban nagy ismerettel nem birok: mégis azt hiszem, kell valami különbségnek lenni, ha a leány készakarva dől a legény karjába, vagy ha egyébkint is esőfélben levén, csak azért hanyatlik oda, mert a kart a földnél közelebb érte. Az elsőbb esetben legalább nem fejtené ki magát oly gyorsan, mint most az ismeretlen tevé. Halvány arcán gyönge pirúlat terjedt el, s amint úrfink által nem éppen a legbátrabb ékesszólással üdvözöltetnék: egy oldalpillantást vetett a ház felé, ami, figyelmes nézőnek, szorongó félelmet látszott bizonyítani.

A félelmes pillantás egy öreg emberre esett, ki a jelenést látván, sietve jött, s mielőtt Andaházinak

beszédet szőni s karját a házbamenetelre ajánlani ideje lett volna, a zavarodásában némán köszönő hölgyecskét elvezeté.

A kacsázó társaság pedig hazafelé indult, különböző érzelmek közt. Az úrfi elkomorult s nem a legnyugtatóbb gondolatokkal látszott foglalatoskodni: a kerülő, noha diadalmi, de mégis meglehetősen hideg tekintettel fűzé föl a madarat, a gazda, végezetre, bizonyos fénylő tárgyacskát nézegetett ujjai közt és társával suttogott.

— Arany? — mormogá az egyik.

— Az úrfi meg tudná mondani — viszonzá a másik.

— Csak oly haragos ne volna — kezdé ismét amaz. — Nem szólítná meg kend ?

A másik fejét megvakarta s egyet köhintett :

— Tens úrfi, hm !

Andaházi visszanézett, s a gazda a fényes valamit előtartotta. Az úrfi előérzéssel nyúlt a gyűrü felé, mert az vala, s éppen az, melyet az ismeretlen szép a dombon újjai közt tartott, s rettenése következtében elejtett.

— Ott lelém a fűben — szólt a gazda. Andaházi pénzt vetett neki s kisujjára voná a gyűrüt. Azért-e, hogy emlék gyanánt maradjon ott? vagy azért, hogy látogatásra nyisson alkalmat? Nem tudom, s lehet, e pillanatban ő maga sem tudná.

7

A megyei törvényszék ideje közelgetett, azért a mi hősünk másnap délután fogatott és ment. A városka, hol a megyeház állott, nem feküvék messze, de a félreeső faluból az országutig szekérrel nehéz vala menni :

így este lőn, mikor tiszti alügyész urat a nyugtatványos lovak a város utcáin végig vontaták.

— Ne tovább! — kiáltott a fogadó kapujából egy fiatalúr — legényed a szekérrel megleli szállásodat; minket itt egy pohár bor vár.

Andaházi nem örömest hallá a szavakat, de nem akart barátságtalannak szidalmaztatni, s leszállván a fogadó szűk termébe, meghívójával együtt belépett. A terem közepén asztal volt abrosszal terítve; az abroszon felül néhány cintányér, kések és ónkanalak s négyszegü palackokban bor. Megyei urak hangos beszélgetéssel ültek az asztalnál, azalatt, míg kevés távolságra, kisebb asztal mellett, magányosan üldögélt egy ismeretlen, égő pipáján kívül látszólag semmire sem figyelmezvén.

A belépők a nagy asztal mellett helyet fogának; a vacsora folyt, a palackok ürültek; s míg az ember észrevette, fél óra szépen elrepült.

— Ej, nincs jó kedvünk! — fölszólalt egy nagy bajuszu, ki elől éppen a második palack fogyott el, s harmadikat parancsolt. — Öcsémuramék! indítsanak valamit.

— Kár, hogy itt nincs Rimai — közbeszól a jelenlévők egyike.

— De nem marad el! — felkiált valaki; s ezen valaki egy huszonhat és harminc év közti férfi volt, szűntelen mozgó szemekkel, mosolygó ajakkal és éles hanggal, ki éppen most lépett be az ajtón.

— Hozott isten, öcsém! jer, igyál egyet velem — üdvözlé a nagy bajuszu.

— Aztán add elő ujságaidat, mert hiszen te mindig tudsz valamit — folytatá egy más.

Rimai kiüríté a poharat, szemeivel végigfutá a társaságot. Andaházira mosolygott és szóla: — Tudok

egy szép történetecskét, érzékenyt, mint Kártigám kisasszony históriája.

— Ki vele! — mondának többen.

— Ha meg nem unnátok, így kezdődik: Ott a hegyentúli faluban — minek is hívják? — hova Andaházi öcsénk költözött, egy pár telkecském van, s már egyszer a parányi birtokot meg akartam látni. Amint a mezőt járom, kívül a falun, az erdőszélben, a régi vadászház mellett elmegyek s történetesen a házra pillantok. Már jó egynehány hete; éppen reggel volt, s igen kedves idő. A ház ablaka nyitva vala s belőle csinos egy leányfő nézett ki.

Ezen szavaknál a kis asztalnál magában ülő ismeretlen figyelmessé lőn.

— Mondhatom — folytatá Rimai — kedvem lett volna ismerkedni, de éppen emberek jöttek utánam, kikkel dolgom volt, azután meg sietnem kellett máshová, s csinos fő ott is találkozott.

— Megállj öcsém, erre inni kell! Éljenek a csinos fejek! — kiálta a nagy bajuszu, s a poharak kiürültek.

— Halljátok tovább! Két hét előtt a legényem esztendeje kitölt, s Andaházihoz szegődött. Nem rossz fiú, de nagy bohó, sokat komáztam vele. Búcsuzáskor eszembe jut, hogy Andaházi az említett faluba költözendő, s fiú! — mondám neki — ha találkozni fogunk, a vadászházi leányrul tudósítást várok.

Az ismeretlen székérül fölkelt, s ismét leült egy másikra.

— Fél óra előtt meglátom a fiút, kérem a tudósítást. — Igyunk, uraim, búfelejtésre! Nincs semmi reménység!

— Hogyan? — kérdék többen.

A beszélő kiivá poharát; Andaházira nézett. — Íme, itt ez a sátán, ez kapta el a leányt.

Az ismeretlen felugrott a székérül és állva maradt.

— Lám! Ki hitte volna a csendes Andaházirul? — mondá egyike a társaságnak nevetve.

— Lassú víz partot mos! — kiált Rimai.

— Bohóság! — felelt Andaházi, nem minden zavarodás nélkül.

— Nincs mit tagadnunk — mond Rimai, — legényed mindent kibeszélt. Többen látták, hogy megölelted a lányt: aztán nézzétek csak a jegygyűrüt kisujján!

— Mutasd, mutasd! — hangzott a kiáltás, megkapák Andaházi kezét s vizsgálák a gyűrüt. Az ismeretlen megmozdult helyébül; Andaházi széke mögé jött, éles tekintetet vete a gyűrüre, megfordult s a szobát otthagyá.

8

A Rimai által felhozott történetecske szesszenésbe hozta a társaságot. Tréfa tréfát ért, s minthogy a tréfa lelket ébreszt, a fölébredt lélek pedig munkálkodni szeret, tehát a munkálkodás legközelebb álló neme, pohártöltögetés és ürítgetés, folyton folyt.

Azon időben az embereknek a barátságrul igen saját megfogásaik valának. Nyomorék lovat egészséges gyanánt egymásnak jó áron eladni: az a barátság törvényeivel nem ellenkezik. De azzal, ki poharát elköszönte, együtt nem inni: kárhozatos barátságtalanságnak tartatott, mit a következhető betegség félelme sem menthetett ki. Mert barátságért (ez vala a hérosi maxima) halálra is késznek kell lenni. Ezen erkölcsi tudomány a különben is társalkodói talentommal nem nagy mértékben biró Andaházinak fejébe menni nem akart, azért a poharazási szellem emel-

kedését kedvetlenül látta, s annyival inkább, mert reá a gyűrüvel űzött tréfa gyötrelmesen hatott.

Vagynak pillanatok, kivált az ifjúság szép napjaiban, mikor bizonyos érzelmeket mint szentséget rejtegetünk kebleinkben. Az érzelem tárgya fontos-e vagy nem? valóság-e vagy képzemény? az nem kérdés. Elég, hogy az az ifjú keblében él, s ott oly kincs gyanánt tartatik, melyet idegen szem látásának, idegen fő észrevételeinek kitenni irtózik. Ily érzelmet táplált Andaházi is szívében, s az ennek tárgyárul folytatott nevetközés őt mélyen sértette meg. Kínosan leste ezért az alkalmat, hogy e körbül szabadulhasson, s a lehetség első percében észre nem vétetve suhant ki, s magános szállására sietett.

Késő éj volt; s ő feküvék, de szemeire álom nem jöve. Képzelete, mely a vadászház ismeretlen lakójával már eddig is kelleténél inkább foglalatoskodott, most egyszerre nagyobb erőben gyúladott fel. A játékszíni, már talán feledségbe is ment szomszédság emlékezetét, a második reménytelen találkozás ujabb hatással eleveníté föl; a leány körülményein fekvő homály, annak, az ifjú képzeletében, bizonyos regényes színt kölcsönzött; de az okozott érzemény még nem vala kifejtve, még nem állott az öntudat tisztaságában; még könnyű lett volna vagy ujabb benyomások által eltörültetnie, vagy hidegebb vizsgálat befolyása alatt meghülnie. Mert mi könnyű vala általlátni, hogy az ismeretlen körülményei gyanúra adhatnak alkalmat, s legkedvezőbb körülállásban is, másvalakinek oly jogai lehetnek reá, mik elől minden kezdődő ismeretségnek hátra kell vonulnia. Azonban a lélek e helyzetén az estvéli tréfaűzés sokat változtatott.

A palackok emberei a leánnyal történt találkozást s a gyűrü esetét részint nevetséges, részint erkölcsileg

nem tiszta szempontbul vették föl. Andaházi mélyen érzé a különséget célzásaik s azon érzemény közt, mely lelkében a történet után hátramaradt, s nem természetes-e, ha ezen ellentételben érzeménye tiszta voltárul meggyőzetve, azt önérzéssel tekinté ; becsülni kezdé és mint számtalanszor történik, nem többé a tárgyat, hanem magát az oly tisztának talált érzeményt vevén figyelembe, hinni készüle : miképpen azt táplálnia lehet és kell? Adjuk hozzá, hogy melegkeblű, s a mindennapi élet hidegségén túl valami nem mindennapi, valami lélekrokonság után sovárgó, s románosos kalandokkal még nem igen találkozott ifjúnak az ily érzemény valóságos szívszükség, s nem fogjuk csudálni, ha hősünk, keble helyzetét sejtvén, némi gyönyört érzett magában : éppen úgy, mintha lelkének bizonyos régen érzett hiánya lenne kipótolva. Szóval itt egy édes titkocska kezdé magát a szívbe szőni : gazdag forrása az ábrándozásnak, mely az ész józanságán oly könnyen erőt vesz, a lélek érzéseit a képzelet befolyása alá rendeli és az akarat hatalmát lassankint elerőtleníti. E lelkiállapot idegen tanút nem szeret, azért a mi emberünk most újolag kedvetlenül emlékezett estvéli társaira, s a tudvalevő gyűrüt ujjáról levonván, kedves emlék gyanánt elrejté.

9

Még egyszer ment le a nap, s megint egyszer jött fel : és ime, Andaházi ajtaja megnyílik, s Rimai betoppan.

— Ujság ! — így kiálta.

— Örök ujsághordó ! mit tudsz újolag? — kérdé Andaházi.

— Valami igen fontost, valami igen érdekest, s mindenekfelett reád nézve.

— Reám?

— Igen, igen reád! vagy elfeledted-e, hogy újdonat-új alügyész vagy és első pörödet e jelen törvényszéken kell indítanod?

— Rendes emlékeztetés! de mire vezet ez?

— A pör, édes alügyész úr, születőfélben van: készüljünk neki, hírt-nevet fogunk arathatni, s talán valami egyebet is.

— Találós meséd hosszabb, mint kellene.

— Tudd meg tehát: a megyei fogház bizonyos szép vendéggel gazdagult. Gyönyörű leányka, de szegénykének feje veszélyben forog. Mentésére a főügyész téged fog kirendelni.

— Meglássuk — viszonzá Andaházi.

— Mit, ifjú úr? Oly hidegen? Pedig egy jó és szép ismerős élete forog kérdésben.

— Rimai! tréfád ízetlen kezd lenni.

— Oh jéh! s oly ízetlen lehetne az, ami amaz erdőszéli nimfárul szól?

Andaházi nekisápadt és hallgatott.

— Bátran! — folytatá Rimai — semmi sáppadás! A leányka ugyan átkozottul rossz helyzetben áll. Mi sátán veheté rá, hogy saját gyermekét meggyilkolja? De kezdő tiszti ügyésznek ugyan nem rossz pör. Minő rétori figurákat nem lehet majd alkalmaztatni! És öcsém, a szép leány hálája! — —

Andaházi megborzadt. — Hagyj békét — úgymond — rosszul érzem magamat.

— Sajnállak — felelt Rimai — önts egy pohár szilvóriumot magadba, ez csalhatatlanúl segít. Isten veled!

Andaházi feje szédelgett; székre veté magát, s ki írhatja le az állapotot, melybe lelkét süllyedni érezé?

A leány képével annyi kedves és bájos érzet és képzemény kötteték öszve szívében, s most egyszerre mily iszonyító ábrázatban jelenik meg előtte! Gyilkos: és saját gyermekének gyilkosa! Tehát valamely elvettetett teremtmény, ki feslettségét vérrel pecsételte meg. És ezért titkos-édes érzelmet táplálni! Mi kínosnak kelle a szégyen érzetének lennie, mely e gondolatnál egész valóját általjárta! Kínos fogott volna az lenni, ha e rendkívüli csalatkozás által csak az önszeretet kevélysége lett volna is megsértve; de most, midőn a lélek oly szép, s ujságokban oly kellemes álmaibul riasztatott föl: nem kell-e szánnunk a szerencsétlen ifjat, kit ily keserítő veszteség ér, mielőtt való birtok által boldogíttassék?

Nekijózanodni, erőre emelkedni, s a méltatlan gerjedelmet a szívbül egyszerre kitépni: igenis, ezt kell vala tennie. Könnyű tanács! De az önszeretet, lelkünk erőtlen voltának fedezgetésében oly elmétlen és elmés egyszersmind! Elmétlen: mert nem látja által, miképpen e fedezgetés által magának okoz kárt. Elmés: mert ezer okot tud föltalálni, miknél fogva a boldogtalan helyzetben maradást kerülhetlennek lenni mutogatja és saját hibánkbul eredt bajainkat égnek és földnek, sorsnak és történetnek, röviden, mindennek inkább tulajdonítja, mint magunknak. Mindennapi, s már sok ezerszer sokkal jobban elmondott igazság; mi ezúttal Andaházi helyzetében újolag bebizonyodék.

Sokáig küzdött magában: s miután zavarodás, szégyen, fájdalom, kétség és remény váltva gyötrötték: „lehetetlen!" így kiálta végre, s kiindult, hogy a történet felül világosságot szerezzen.

Nehogy a függőben lételt megunjátok: a dolog így történt. Azon napot követő éjjel, melynek délutánján Andaházi a városba utazott, pásztorok alvának az erdő alatt, míg fekvési körök közepében a már hamvadni kezdő tűz pislákolt. Túl éjfélen volt az idő, mikor a város felől vezető ösvényen lódobogás hallatszott s robajával az alvókat fölriasztotta.

— Be nyargalva megy — mond egyik — és ily éjszaka!

— Meglásd — mond a másik, — oda tart a vadászháznak; e napokban már többször is vettem észre.

— Való — folytatja a harmadik — és ihol megállott, a kis ajtón zörget. Nem tudnátok ki a?

Egyik sem tudá, de ujságvágyok ingerelve lőn; s szemmeltarták a jelenést, melyet a csillagos éj félhomálya ily közelben nem egészen rejthetett el.

A zörgésre valami emberi alak jött ki a házbul; az udvarajtó megnyílt, a lovag leszállott és bement; a kijött ember utánavezeté lovát az udvarra, s még ott látszék azt vezetgetni, miután a lovag már a házba lépett.

— Hm! — hangot ád az egyik pásztor.

— Mit üngetsz, szegény? — kérdezék.

— Azt üngetem, hogy nem tom, de én gyanakszom.

— No má kire?

— Hát azokra ni, ott abba a házba? Lássa ketek, sokszor úgy nekigondolkozom magam: hiszem mér laknak ebbe a csárdaformába? Meg ilyen éjjel járkálnak. Mult héten veszett el a sógorom lova, az a szép pej csikó: úgy-e kend, Mihály bácsi, akkortájba láttuk legelébb ezt az éjjel-kórászt?

— Bizony! mondasz valamit, hát ha megnéznők ott azt a lovat?

A pásztorok, számra négyen vagy öten, fölkeltek, s az udvarajtónál megállának. A lovat vezetgető ember — öreg cseléd ránézve — feléjek jött, igyekezvén őket távolítani: de ezen pillanatban mind az ő, mind a pásztorok figyelmét a házbul kifelé hangzó s percenkint nevekedő zaj magára fordítá. Előbb férfiúi, kemény szózat harsogott, majd egy asszonyi hang, az irtózat sikoltásával, hirtelen csapá meg füleiket, s ezt egyszerre mély csend követé. Az öreg cseléd ijesztve ereszté el a lovat; s a házba rohant. A pásztorok nyomon kísérék.

Ott valának a középnagyságú szobában s benne a borzasztó jelenet, az éjjeli lámpa halvány fénye által megvilágítva. Egy csinos öltözetű férfi feszült helyzetben álla előttek, s arcán a döhösségig gyúladt haragon a hirtelen meglepő rettenet vonásai látszottak diadalmaskodni. Lábainál alacsony ágyra roskadva, fájdalomtul elfogódott mellel, hunyt szemekkel, könny és nyögés nélkül feküdt egy fiatal nő, s karjai közt, keblére szorítva tartott egy kisdedet. De a kisded fején halálos seb vala látható, s vérétől a fiatal nő keble és ruhája bemocskoltatának.

— Gyilkos! — felkiált egyik pásztor. — Gyilkos! visszhangozák a többiek. Az irtózatos hang megrázólag munkált az említett férfi idegeire, látszatólag remegni kezdett, s egy közel székre lerogyott. Szem, arc, ajak a rettenetből szorongó félelem vonásaiba kezdtek általváltozni; csak ajkai körül egy állandó keserű vonás tartá meg helyét. Nehány percig üle ott és hallgata, majd kétségbeeséssel ugrott föl, kezeit összekulcsolta, s a falusiak előtt ismeretlen nyelven, nagy hanggal és indulatosan beszélt. A nő (még min-

dig ugyanazon helyzetben) érteni látszott a beszédet, megmozdult, fölnyitá szemeit, s legelső tekintete a karjai közt vérében fekvő halottra fordult. Most hirtelen elereszté halottját és gyors mozdulattal az ágyon fölült, ajkai nyílni kezdettek, mintha szólni akarna, de egy pillantás után, mellyel a szobában egybegyülteket végigfutá, ismét bezárá azokat, kezével kebléhez kapott, arcán belső küzdés vonásai uralkodtanak.

A falusiak egymásra néztek. — Meg kell fogni — fölszólal egyik —, vagy minket vesznek kérdőre — s e felszólalás után mozogni kezdének, tekinteteiket a férfi felé függesztvén. Ennek kétségbeesése pontrul pontra hágott, ismét beszélt előbbi nyelvén, hangjai panaszt és szemrehányást hagyának sejteni. A nő arca elszánás komolyan sötét vonásaiba megy által, fölegyenesedik, s szemeit a férfirul a falusiak felé fordítván, észrevehető erőködéssel fölkiált: „én, én öltem meg!" s azon pillanatban ájulva rogyik le.

Pásztoraink e véletlen nyilatkozás után, a döbbenés első perceiben, mozdulatlanok maradának, de az ismeretlen férfi a kedvező szempillantást nem vala rest használni: alig képzelhető gyorsasággal az ajtón kitünt, lovát az udvaron megkapta s elnyargalt.

11

— Itt van, édes öcsémuram! — monda a főügyész, nagy faszékén magát hátravetve s hosszuszárú pipáját a pörirományokkal, dohánnyal és tintafoltokkal borított asztalon nyugtatva; s egy csomó írást Andaházi elébe tett. Ez végigforgatá azt, s elfogódva, némán letette.

— Lássuk! — kezdé ismét a főügyész — Miller Teréznek hívják, árva; hm! ez nem sokat igér.

— A gyermekölést önkényt megvallja. — No, ezen nem sok menteni való lesz!

— Talán — felele Andaházi szorongva — még valami körülmény fejtheti ki magát, mi a szerencsétlennek védelmül szolgálhat.

— Amint vesszük! — Igen, — ha szabad kérdeni: öcsémuram viseltetik valami érdekkel az ügy iránt?

Andaházi leszögzé szemeit. — Csak mennyiben az emberiség kívánja.

— Emberiség? e szó értelme kevéssé határozatlan. Mondják: az a személy elvonulva, de nem szegényül élt. Úgy vélem, nem lesz egészen vagyontalan. Vagy talán valami nemzetségi összeköttetései is vagynak?

— Mindezekrül semmit sem tudok.

Főügyész úr vállat vonított. — Úgy soha se törjük rajta fejünket. Vallomása tisztán áll; én kérni fogom a büntetést, öcsém uram megismeri, hogy a tettet tagadni nem lehet, egy kis irgalmasságra kéri föl a törvényszéket, s vége. A többi nem a mi dolgunk.

Andaházi gerincén hideg futa végig. — De nem lenne-e szükség körülményes tiszti vizsgálatot rendelni? Itt csak a vádlott van, s az is elég fölülegesen kihallgatva. Nem kellene-e mindent szorosan kikérdeztetni, aki csak jelen volt?

— S vajon miért?

— Az ég tudja, de előttem e megvallás hitelt nem érdemel. Nem történt-e már elég eset, hogy az ártatlan magára vallá a bünt?

— Megtörtént biz az százszor, meg százszor, mióta a kínzatást eltörülték is. Hiszen a szegénylegény, mintsem a megye tömlöcébe hurcoltassék, egy kis tolvajságot inkább elvállal s megfizeti a kárt. De öcsém,

distingve: kis tolvajság és gyilkosság! Saját nyakával nem szokott az ember tréfálni!

— Hát aki maga öli meg magát?

— Hiszen őrültekrül ne beszéljünk!

— A szerencsés — mond Andaházi — gyakran hajlandó a szerencsétlent vagy gonosznak, vagy ha szerencsétlensége minden mértéken túlhágott, őrültnek tekinteni.

— Jaj, öcsém, itt olyan iskolai maximákkal nem élünk. Nekem e dolgokban közel harminc esztendős tapasztalásom van. A rabok igen nagy többsége mindig ártatlannak színli magát. Én így gondolkozom: mennél okosabban tagad valamelyik, annál több gonoszságot rejt; s ha az ember szorosan csak a próbák után ítélne: fele is büntetlen menne el. Azért első maxima: ha egyszer behozták, valamit az szenvedjen. A második pedig még bizonyosb az elsőnél: ha ki egyszer vallomást tett, szaván kell fogni. Hiszen öcsémuram, valaki csak elkövette a tettet, s ugyanazért valakit csak meg kell érte büntetni: hogy példa adassék.

Andaházi álméló pillantást vete a főügyész úrra.

— Úgy van, édes öcsémuram! Ki jó tiszti ügyész akar lenni, annak mélyrül kell a dolgot fölgondolni. Egy megye! Kétszázezer népség! — s ki tartja féken? Az a hét-nyolc szolgabíró? Az az egy-két bátorsági biztos? Az az egynehány pandúr? Mi lenne a világbul, ha a tiszti ügyész keményen nem alkalmaztatja a törvényt? A sokaság uralkodója — félelem.

— Megvallom, — monda Andaházi — én másképpen vettem föl a dolgot, s mindenesetre lehetnek rendkívüli esetek, mik a közszabály alá nem tartozhatnak.

— Például e jelenvaló? nemde?

— Én legalább úgy hiszem. Mert e szerencsétlen vagy annyira le van sorsától verve, hogy életével

nem gondol, vagy talán éppen másvalakiért áldozza föl magát.

A főügyész hangos kacajra fakadott. — Mit, öcsémuram! Föláldozza? Minden ember az egész világot szeretné magáért föláldozni, s magát áldozná föl másért? Hagyjuk az álmokat édes öcsém!

Andaházi nekipirult s nyomban elsáppadt.

— Rosszul van? — kérdé az öregúr. — No, majd máskor többet. Semmi, ha ez most nem valami fontos pör is. Jön majd valami gyakorlottabb gonosztevő, ki nem tesz vallomást! vagy ha tesz is, törvényszék előtt elég ügyes lesz visszahúzni. Akkor kimutathatja tudományát.

Az alügyész meghajtá magát s ment. Főügyész úr pedig pipájába nyúlt, s fogai közt mormogá: — Hm! az ifjú úrnak még sokat kell tanulni.

12

A megye fogháza három osztállyal bírt. Egyik, mely alsó tömlöcnek neveztetett, tulajdonképpen földalatti pince vagy verem volt, hol rendesen hetven-nyolcvan rabló, gyilkos és gyújtogató, rothasztó nyirok és fojtó gőz közt összetorlasztva őriztetett. Ide évenkint egyszer vagy kétszer, égő fáklyák mellett, fegyveres hajdúk kíséretében, halványuló arccal és borzongó kebellel szállott le a főügyész, széjjelnézendő: van-e még sok közöttek, kiket pörbe idézni s megítéltetni elfelejtett.

A más két osztály az élők levegőjében, földszint épült: egy férfiak, más asszonyok számára; e kettőben mindenféle rangú és korú megrögzött és kezdő gonoszok, vigyázatlan tettekért befogatott ifjoncok és

őrültek, minden különség nélkül együvé zárattak. E két osztályt a legteljesebb joggal úgy lehetett tekinteni: mint legcélirányosb iskolát, hol a földalatti osztály jövendő lakosai, vagy lakosainak oktatói s útbavezetői állandóul neveltessenek, s olykor, olykor (a népnek rettentéséül-e vagy mulatságául?) a vesztőhely gazdagítására egy-két zsákmány előre készülhessen. Mert kit egyszer, ifjúsága hajnalában, bármi történet következésében, a sors idekényszerített, annak igen nyomorult fejének kell vala lenni, ha a vétek minden tekervényeivel s a legborzasztóbb szemtelenségével tökéletesen meg nem ismerkedett. Ki idejöttekor a becsületérzés valamely szikráját még szívében hordozta, vagy az emberi nem iránt, tisztábban vagy homályosabban, még valami hajlandóságot érzett: minden bizonnyal e kettő nélkül tért vissza a társaságba, onnan időrül-időre ide, mint honába, ismét eljövendő.

Ilyen volt ez a viperák és csörgőkígyók fészke, hova Miller Teréz megérkezék. Az előrement jelenések egész valójában megrázták, szemei lankadó tüzén, s arca minden vonásain szívrágó fájdalom tükrözé magát. Azonban e fájdalom külső nyomai vadság nélkül valának; bánatos volt az arc, de csendes elszánás nyugalmában, s e nyugalom tekintetébül s mozdulataibul úgy sugárzott vissza, hogy benne bizonyos felsőbb mértékű míveltséget kelle sejdíteni.

Hosszan, a fal mellett, egy-egy maroknyi szalmán heverésztek a szoba lakói. Egyik aludt, másik fogai közt utcai dalt dünnyögött, harmadik, a mai korbácsok következésében, egyszer-egyszer gyötrelmesen jajdult meg, míg szomszédja, bizonyos ízetlen tréfán, tele torokkal kacagott; vének, ifjak és gyermekek; egymással senki sem gondolva; mindegyik a pillan-

tat ösztönének engedve : eleven képét adák azon borzasztó egyenlőségnek, mibe az embereket három dolog taszítja : — halál, nyomorúság és elvetemültség.

A tömlöcőr kinyitá az ajtót, a szerencsétlen belépett, s lábain megcsörrent a lánc, mely reája az ajtó előtt vereték. Irtózat futá keresztül, midőn az ajtót háta mögett bezáratni hallá : s meglepett tekintettel széjjelnézett nyomorúsága társai közt. Azok földúlt vonásokkal teljes arcaikat az újolag érkezőre vad ujságvággyal fordították. Egy, még soha nem érzett, nem is sejdített érzelem jéghidegséggel szállott szívére. Kiszakasztatni az emberi társaságbul, végetlen magányba, pusztaságba, halálba üzetni : oly gondolatok, mik a balsors poharát fenékig ürített halandó előtt rettentők nem lehetnek. De kiszakasztatni az emberi társaságbul, hogy mondhatlan fájdalmát a társaság kivetett sepredékének nézésül és múlatságul vigye : oly érzemény, minek keserűsége elviselhetlennek látszott. Merevedve, mozdulni nem tudva állott meg a helyen, hova az első lépés vezeté.

— Beh szépecske ! — fölkiált egy fiatal lány.

— O, ez a gyermekvesztő ! — mond egy időske asszony, sajtalan fekete kenyerén rágódva.

— Huh ! — rikácsolt valaki az egyik szögletbül — lesz itt dolga a hóhérpallosnak.

Mélyen a szoba fenekérül emelkedett egy hang.

— Pallos? ostoba, mit tudsz te a pallosrul? Halljad csak !

Fénylő pallos,
Szép remény sugára ;
Enyhe szellet
Fájdalom habjára.
Fölvillámlik, kék szemekben
Mint szerelmi láng ;
Es lecsattan édes-fájva,
Égő csók gyanánt.

A hang elhallgatott. — Tovább, csak tovább Anikó! — biztaták többen, s az ének ismét megzendült.

Zöld, s fehér szín
Sírján gyermekemnek;
Fű s virág így
Ah, miért teremnek!
Nyílj meg, önts vért, fű s virágra
Hintsd el, kebelem!
Majd ha színök felpiroslik:
Az a szerelem!

Az ének ismét elnémult. Teréz iszonyodva fordítá szemeit az énekesre, s remegni kezdett. E pillanatban karján fogá valaki, s —, jer — úgymond — szép gyermekem, ne hallgasd azt az őrültet. Ülj e zsupra mellém. Mit búsulsz? Nem oly szomorú itt benn az élet, mint odakünn gondolják. Be szép aranyfüggő ez itt füledben! Higgy nekem, édes leányom, ezek mind gonosz tolvajok; add ide, majd megőrzöm számodra. — Ezt mondván, hirtelen lekapcsolá, s magához rejté.

Másik jött. — Semmit se félj, csinos galambocska! O, ha én ily szép volnék! Csak vígan; meglásd, kit nem gondolnál is, kedvedben fog járni. Ez a rendes kendő itt nyakadban! Nem cserélnéd el velem? — szólt, s feleletet nem várva, a cserét maga megtevé.

— Kis bohó, — így közelít egy vénasszony, ki a szoba legszokottabb lakói közé látszék tartozni, — miért oly idegenül? Mi itt mind jó barátnék vagyunk. Bátran! nem mind igaz, amivel komisszáros uramék ijjegetnek. Lásd, a törvényszék előtt, ha mit kivallottál, mind visszavonhatod. O, már én sokszor próbáltam! Nesze, ebbül a jó pálinkábul — egy-két korty, s az ember mindjárt másképp lát mindent.

Az új vendégnek a régiek ezen életbölcsesége borzasztólag tetszett föl; hátraroskadt a csomószalmán s szemeit eltakará.

— Hagyjátok békében! — monda a vén — majd ez is megszokik.

— Vagy megőrül, mint szegény Anikó — folytatá egy másik.

— Hm! — viszonzá amaz — jövendölésnek elég ostobaság, tanácsnak nem rossz. Tudjátok-e, hogy ki annak idejében okosan meg tud bolondulni, az sok szép dolgot szabadon véghez vihet?

— Lelkemre — mond a kendőcserélő — ily szabadlevelet magam is szeretnék!

A vidám társaság nagyot kacagott; egy fiatal menyecskének alvó kisdede nyugtalankodni kezdett.

— Az ö . . . g — bemond az anya, — mit lármáztok ily későn! A gyermek fölébred.

— Fojtsd meg a porontyot! — kiálta nehány szózat. Anikó felriadt. — Ne, ne! rengesd az árvácskát; Anikó majd énekel:

Hajnal is hasad már;
Mért van éjszaka?
Hajh, sötétlik a ház,
Nincsen ablaka.
Szél, eső nem ér ott
Zúgjon bár fölül;
Gyermekem, de mért hálsz
Oly bús-egyedül?

Angyal alszik ott lenn,
Nem ver benne szív;
Túlvilági hangja
Oly epedve hív:
Hűvös a lakocska,
Keblem is hideg;
Jer le jó anyám, s vedd
Ölbe gyermeked!

Andaházi kínos szorongásban tölte minden pillantást. Iszonyodva gondolt az órára, midőn a szerencsétlen Teréz meghiteltetés végett törvényszék elébe fog állíttatni. Ha vallomását akkor is megerősítené! — E gondolat minden idegeit rendítőleg járá keresztül. Rövid, de erős hánykódás után elhatározta magát: falujába haladéktalan kimenni; s minden körülményt lehetségig kipuhatolni.

Az, amit a pásztoroktul hosszú kérdezgetés után ki lehetett tudni, kedvező világítást öntött a dologra. Andaházi lelkében már most tisztán állott a hit, hogy a szeretetreméltó teremtmény ily iszonyú tettet el nem követhete; de ezen hitet a törvényszékre általplántálni: ez vala a nagy kérdés.

Az ismeretlen lovag, kire a gyanú legegyenesben szállhatott, eltünt; s hogyan lehessen nyomába jutni? Neve, állapotja, arca, szóval egész lénye mély homályban rejteztek; s e homályt csak annyira is eloszlatni, hogy miatta valami hirdetményt széjjelküldeni lehetséges legyen, kinek hatalmában áll?

A két cseléd? Ezek igenis, mind az eltünt lovagrul, mind magárul a tettrül adhatának fölvilágosítást. De rólok senki semmit nem tudott. Teréz elhurcoltatása után magokra maradtak; s mielőtt valakinek felőlök gondolkozni eszébe jutott volna: holmivel, mit elbirtak, láthatlanokká levének. S ezóta magában állott a lak, zsákmányul hagyatva mindenkinek; s csak akkor vétetett őrizet alá, midőn őrizetre méltó benn már nem találkozék.

E környűletek közt egyedül a vádlott vezethetett volna útba. — De az a rettenetes önvallomás! Attul, ki e vallomást készen tevé, lehetett-e remélleni útba-

igazitást? Mert ha ártatlan, nem világos-e: miképpen másnak bűnét azért vállalta el, hogy magát a bűnös helyett áldozattá tegye?

A pásztorokat vallatni meg, s tanuságukkal bizonyítni be a képtelenséget, mely az önvallomásban foglaltatik? Ez igért valamit, — de ha a szerencsétlen vallomásához önkényt ragaszkodik: mit használnak a tanuk? Hiszen a vádlott fejének józanságát kétségbe hozni nem lehet; a pásztorok pedig, bármi körülményeket fedezzenek föl, magát a tettet szemeikkel csakugyan nem látták.

— Minden hiában! — tünődék Andaházi — nincs más mód, mint azt az iszonyú önvallomást, míg lehetséges, visszahúzás által megsemmíteni.

S mi kedvező kilátás! Ime, ha e visszahúzás megtörténik: mint fog minden másképpen tűnni föl! A pásztorok mentőleg tanuskodhatnak; s a vádlott maga sok körülményt fedezhet föl, mik ártatlansága kivilágosítását sokképpen előmozdíthatják; egyszersmind a bűnös fölkerestetését lehetővé teendik. Mert hiszen mi az, ami a szerencsétlent vád alatt tartja? Semmi sem, csak saját vallomása. Úgy van; neki vissza kell húzni!

És ha vissza nem húz? — Mert kinek megváltására életét oly elszántan fölajánlá, oh annak mondhatatlan beccsel kell előtte birnia!

De hol tehát az az oly temérdek áron megvásárolt férfiú? Ott kellett-e neki életveszély közt hagyni a személyt, ki érette mindent, egyetlenegy pillanatban áldozatra vetett? Kellett-e e végtelen áldozatot elfogadnia?

E pontig jutott Andaházi, midőn irtóztató kétség villámlott föl lelkében. Mert ha ez asszony nem bűnös; ha ez asszony gyermekét ama férfiú gyilkolta meg:

lehetséges-e, hogy saját magzata gyilkosáért vesse magát halálos örvénybe; s éppen azon pillanatban, midőn a halottat még vérétül ázó kebeléhez szorítva tartotta?

De hátha éppen abban a pillanatban, a fájdalom egyszerre meglepő tüzében, az élet viselhetlen teherként feküdt szívén; s attul bármily áron szabadulnia, nyereségnek látszott? Enyhítő gondolat! Mert ez esetben lehető vala, hogy talán a fájdalom első rohanása elmúlván, az élet szerelme felébred, s annak, ki gyermeke ellen halálcsapást vitt: saját életét is fölszentelni nem fogja.

Ezeket gondolá hősünk, s visszaindult a városba, védencével személyesen szólani.

14

Szükség-e mondanom: mily kínos volt az éjszaka, mit Teréz a tömlöcben töltött? Ott fekvék a míveletlen, durva csoport között és gondolataiban, képzeleteiben irtózatos képek tüntek föl. Az elszánás bús, de nyugalmas érzése elreppent. Előbb azt hivé: halálnál rettenetesb reá nem várhat, s ezt — óhajtotta inkább, mint rettegte. Most ez utálatos körbe léptekor tanulta meg, hogy van csapás, borzasztóbb a halálnál, borzasztóbb a boldogság teljes elsüllyedésénél. Az emberiséget becsülni tudó mindent, mi szerencsétlenség bélyegét hordja magán, részvéttel tekint; és szánakozását a bűnöstül sem tagadja meg, ha az a bűnokozta szenvedést emberhez illőleg hordozza. De lehet-e utálatnál és iszonyodásnál egyebet érezni, midőn a vétek leplezetlen mutatja magát, s gyalázatos bélyegét, dacoló szemtelenséggel, cégérként viseli?

S ily valaminek körébe taszíttatni: oly gondolat, mely a mi szerencsétlenünk ereiben minden csepp vért pusztító lángra lobbantott fel. Gyötrelmei nagyok valának; belrészeit tűrhetetlen hőség emészté; ébren volt, de fejében rémületes álmok küzdének; s időt és helyet megkülönböztetni többé nem tudott.

Így tölt el az élet legkínosb éjjele eszmélet nélkül, és — temérdeksége miatt — alig érzett fájdalomban. S midőn végre hosszú erős küzdés után a lélek erejének egy részét visszanyerni kezdé, gyöngéd illetést érze, s fölpillantott.

Reggel vala; s egy asszonyi alakot látott meg, ki őt lefelé hajolva, kezével érinté. Termete vékony, arca kiaszott, szemei búval teljesek. — O, mért ébredsz ily későn? — így szólala meg — lásd, aki alszik, az ijesztő álmot lát.

Teréz e szavakban a mult esti rémületes dal éneklőjének hangját ismerte meg: s döbbenve nézett rá.

— Félsz te is? — kérdé Anikó — miért félsz? O, téged egy hajtőcske meg nem öl, mint őtet!

— Kit? — kérdé viszont Teréz, irtózva.

— Ne kérd, — felelt amaz szorongva — hiszen a szép gyermek sírba szállt és szegény Anikó — — Félbeszakasztá szavait és könnyei hullának.

Teréz keresztül vala rázva; merőn nézett a szerencsétlenre, mintha arcán ismerős vonásokat sejtene. Nyugtalansága pillantatonkint nőtt; végre remegve kérdezé: Szerencsétlen, ki vagy te?

— Te nem tudod? Anikó már semmi!

Teréz el nem fordíthatá róla tekintetét.

— Ne nézz oly merőn, — mond Anikó — o, ha tudnád, mint fáj az!

— Miért? — kérdé Teréz, mindig inkább növekedő szorongással.

— Lásd, éppen oly merőn nézett szegényke, midőn a tő szívét általszúrta.

Teréz ajkain az irtózat fölsohajtása akaratlan röppen ki.

Anikó énekelni kezdett :

Szép szőke lány ölén
Szebb gyermek fekszik ott ;
De sír, csak sír szegény,
És szíve fönndobog.
Fáj szíved, gyermekem?
Anyám, az fáj nekem. —
Ne sírj, majd szűnni fog.

Oly néma csend vagyon,
Sem egy sohaj, sem szél !
Mély a gödör, nagyon,
És benne nap nem kél,
Fáj szíved gyermekem?
Anyám, nem fáj nekem.
Nyugszik, mikint a tél !

Teréz elfordítá arcát.

— Elfordulsz? O, ne fordúlj el ! Szegény Anikó oly egyedűl van !

Az ének alatt, nehány a rabtársak közül előssereglett. Két leányka állott közöttök, színeikrül s vonásaikrul ítélve, azon felekezetbül, mely a civilizált világ közepette félvadságban, sátor alatt tölti napjait, üllőjét és hegedűjét házrul-házra hurcolja, cserét űz, csal, varázsol s eredeti barna színét az éghajlat dacára is megtartja.

— Anikó ! — megszólal a barna lánykák egyike — mért énekelsz mindig oly szomorún?

— Hagyd a gyermeket — mond a másik — dalolj inkább szeretődrül, mint a minap.

Anikó megrettent. — Minap? nem, nem, soha !

— Igen, igen! — viszonzá a barna — ott feküdtél a szögletben, azt gondolod, nem hallám, bár oly csendesen dalolád?

— Csitt, csitt! hallgass! — kiálta Anikó.

— Ide kezedet! — szólt a leány — kitalálom belőle szeretőd nevét!

— Nem, nem! — mondá Anikó hevesen, s kezeit hátravoná, de a csintalan lánykák megkapák, s erővel feszíték ki tenyerét.

— Itt, itt a vonás! e jelenti, hogy Sándornak hívják.

— Nem tudja, nem tudja! — rebegé örvendve a szerencsétlen.

— Tudom, tudom: Gyuri neve!

— Nem, nem!

— Hát Jóska, Pali — az sem? Károl —

Anikó ijedve kapta el kezét, s néma lett.

— Találtam, találtam! — újongatott a barna, — ugye Károl?

Teréz e pillanatban újult figyelemmel tekinté meg a némult Anikót, s mintegy akaratlanul, kérdezve fordult feléje: Károl?

Anikó ujját ajkaira nyomá; majd hirtelen valami gondolat látszék benne ébredni, szívére nyomá kezeit, s Teréz felé hajolt. — Ismered őt? oh ne szólj, mert ő haragszik, s ismét kilövi fegyverét.

Ezen, a körülállókra nézve érthetetlen szavakra, Teréz egyszerre általrázkódott, s e sikoltással: Szent isten, ő az! — magánkívüli állapotába visszadőlt.

— Odavan! — kiálták a körülállók; az őr benyitá az ajtót, látá a vonagló beteget; hírt ada, s a szenvedő kevés idő múlva a betegek számára rendelt szobába viteték.

Sietve ment Andaházi; úta a vadászlakhoz közel vezeté el; s amint a bús emlékű házacskát megpillantá, ellenállhatlanul vonzódott abba betérni. A gondolat: nem fog-e ott valamit lelhetni, mi a veszélyes titok fölvilágosítását eszközlendi, enyhítő reménnyel szállott szívére. Belépett azért, de reményének a már kizsákmányolt szoba beteljesedést nem látszott igérni. Ládát és szekrényt hiában vizsgált föl, s már elkomorodva készült kimenni, midőn egyik szögletben bizonyos tépett írásokat látott heverni. Fölvevé azokat, s magával elvitte, de úgy tetszett, szándékosan valának elszaggatva, s egyetlenegy darabkán kívül semmi olvasható köztök nem találkozék. Az említett darabka kétségkívül levéltöredék volt ily értelemmel:

„Hiában minden intésem reád nézve, szerencsétlen barátném! Odavetéd magadat a semmirekellő férfinak, ki hűségtelenségét és vadságát egy áldozaton már bebizonyítá. Mert tudnod kell, igenis, lehetlen ezen iszonyú fölfedezést előtted titkolnom, ő az, ki szegény — — — er általad is ismert árváját elcsábítá, majd féltékenységi dühében keresztüllőni akará, s később elhagyá. Most, azt mondják, az elhagyatott tébolyodva van, s e rettenetes helyzetében csábítójától született gyermekét megölte, s bolyong, az ég tudja hol? — Teréz, Teréz! minden szentekre — —"

Megborzadt e töredék olvasásán Andaházi; száz sejdítések, érzelmek és gondolatok támadtak lelkében, miknek rendbeszedésével foglalatoskodva érte el a város határát. Nem messze a város végétül, a szekérút mellett, parányi dombocskák emelkedtek, s mindegyik dombocska végén egy-egy feketére festett fa volt leásva. A hely a város egykori lakóinak szűk

szállásul vala rendelve; s dombok és gyászfák intés gyanánt állottak úthosszant, nehogy az élők jövendő sorsokrul valahogyan elfelejtkezzenek.

— Ki házát ássa ketek? — így szólt le a kocsis, nyergébül.

Andaházi odanéz; s nehány rabot lát, egy hajdú fölvigyázata alatt, sírt ásni.

— Egy szegény rabasszonynak ássuk! — felelt a sírások egyike.

— Melyiknek? — kérdé dobogó mellel Andaházi.

A hajdú megszólalt: — Annak a gyermekvesztőnek, onnan a hegyentúli faluból.

— Fordulj meg! — kiáltott Andaházi a kocsisra, ki bámulva nézett az úr felé, s zavarodva kérdezé:

— Hová tens uram?

— Vissza, haza!

A hang elhatározottan kemény vala; a kocsis sebesen fordult meg, s kevés óra mulva Andaházi saját háza előtt, néma és mély lélekborulatban szállott le.

Készült 1836; megj. 1837.

A FERRÓI SZENT FA

Történet két elbeszélésben

Töredék

Első elbeszélés

ÁRULÓ SZERELEM

1

Midőn a jelenlét csak gyászképeket tűntet elő, a haza szent körében lelket leverő történetek következnek egymásra ; s hosszú sikeretlen küzdés kínosan fáraszt el : akkor elfordúlnak gondolataink más kor, más világrész felé, ha talán valamit feledni s feledés által parányi vígasztalást találni lehetne. Mondom nektek : mind hiában ! Feledni csak az tud, kinek szívében feledésre szükség nincs : a boldog. Ki gyötrelemmel teljes keblet bír, azt az emlékezet borzasztó hűséggel kíséri : mint az Eumenidák Orestest. És az ember mégis remél, vagy ha nem remél is, ismét meg ismét próbát tesz, mert kínai nyugtot nem hagynak. Ily lélekállapotban írám le e történetet, miből látni fogjátok, hogy századok előtt is, az atlanti

tenger messze hullámai közt is osztott a sors csapásokat a népnek, melynek elsüllyedését örök végzései közé előre beírá.

2

Európa kedvenc gyermekei, azok a nagy nemzetek, vagy volt nagy nemzetek, kik új világokat találtak s hódítottak, büszkén ütötték fel e bujdosó csillag most ez, majd amaz fokán lobogóikat. Vélitek talán: e lobogók gyermeki öröm s hiú dicsvágy jelei valának? De a történetírás száz meg száz lapjai véres bizonyságot tesznek: miképpen azok az újonnan érkezett európainak határtalan uraságot, a régi lakosnak pedig rabszolgaságot és halált jelentének. Mi joggal? kérditek. Bohók! És nem felel-e meg a hatalom naponként, s kezdettől fogva ugyanazon világos szavakkal? Mi joggal? Az erő jogával! Aztán nem tudjátok-e, hogy ez erősek tudományt és felvilágosodást hordának magokkal, s az újvilág jóltevőivé lőnek? s akarjátok-e a jóltevőség nagy következményeit ismerni? Menjetek Cubába, Szent-Domingóba, Jamaikába; menjetek a Kanári szép szigetekbe, s ha a rég lefolyt századok köveit, fáit és füveit jól feltaláljátok, kérdjétek azt is: hol az emberfaj, melyet az európai jóltevő itt talált? Ah, az őslakók többé nincsenek! De hiszen ők mindöszve is csak pogány ebek valának; s ha a dicsők, kik vérökben gázoltak, rajtok szánakozni méltónak nem hivék, mi törjük-e fejecskéinket miattok? És íme mégis, bár szokás szerént ábrándozónak csúfoljatok, a következő sorok ily emlékezetnek szentelvék. Mosolygjatok, vagy szánó könnycseppet ejtsetek: igen mindegy. A dolog sem így, sem úgy, sem jobbá, sem rosszabbá többé nem lehet.

Afrika partjaitól nyúgotra, az Atlanti tenger végetlen habjaiban, meleg, szép ég alatt hét sziget emelkedik, melyeket Hellas és Róma írói boldog szigeteknek nevezének vala. Most Kanári néven hivatnak, s asszonyaink jól ismerik a nevet a sárga madárkákról, melyek aranyos fogházaikban oly szépen zengenek. A madárkák, mint a guánók, a szigetek őslakói, rabúl hozattak Európába, s azok még léteznek, ezek az élők sorából örökre ki vagynak törülve.

A guánók saját néptörzsök voltak, erősek, termetesek, szépek. Spanyol és francia írók sok jót, sok kedvest hirdettek felőlek. Némelyek azt mondják: az írók sokban mértéken túl mentek. De talán írótollaikkal azon vadságot akarták jóvátenni, melyet a világ legmíveltebb részéből, a keresztyén Európából érkezett legelső látogatók rajtok elkövettek. Ez igazságtétel a szelíd európainak kétségkívül becsületére szolgál. Azonban ez a míveltlelkű embernek természetére tartozik, s reá a történetírás számtalan példát nyújt. Nehogy saját nemzetemnek hízelkedni láttassam, csak távolból hozok elő egy pár esetet. Jól tudjátok: Sokrates és Camoens halálok után isteníttettek. Való, előbb az egyik méreg, másik pedig éhség által költözött másvilágra: de mit? A ti bölcseitek régtől fogva tanítják: miképpen halál utáni dicsőség mindennél többet ér. Azért az ó- és újkor emberei az élőkkel vagy éppen nem gondoltak, vagy csak azért gondoltak, hogy rajtok gázoljanak; mindenesetre feltartván magoknak, hogy a halottak előbb vagy utóbb szóval, vagy énekkel, vagy emlékkővel megdicsőítsék.

Messze csapongani nem akarok; tehát csak röviden elmondom: ezen guánók, kikről sok mások után, Bory de St. Vincent (a szeretetre méltó ifjú francia) oly sok szépet írt, s kiknek a világszerte ismeretes

Humboldt nehány figyelemre méltó lapot szentelt, ezen guánók mondom, szinte a tizennegyedik század végeig, mindaddig tudnillik, míg európai vendégeik acélfegyvereikkel s tűzontó csöveikkel meg nem érkeztek, nyúgalomba lakták a hét szigetet. Ne higgyétek ugyan, mintha nálok a költők aranykora létezett volna. Mert köztök is volt úr és szolga; voltak elkülönözött kasztok, melyek közül egyik a másik verejtékéből élt. A nagy szellem (így tanítá a papság), a nagy szellem Achaman, előbb a nemeseket, az Achimenceyket teremté; s a föld minden kecskenyáját közöttök felosztá. Most fogá Achaman s ismét teremte; teremté pedig a pórnépet, az Achicaxnákat. Az új teremtés látá a nyájakat, s bátor vala azokat nemcsak megáhitani, de kérni is. Felele pedig a nagy szellem: »pórnép, a te sorsod a nemességnek szolgálni; s így tulajdonra szükséged nincs!« — Azonban mindemellett is nyúgodt volt a nép; mert egyfelől a kasztok közötti falak nem valának áltathatatlanok, mint a hinduknál, s a pórnak is nyílt alkalom a nemesség soraiba felemelkedhetni: másfelől pedig a nemesség, bár a mezei s házi munkát magához illetlennek hivé, de bátor és magaslelkű volt; a harcmezőn vitéz, különben mind ember, mind állat vérét ontani irtózott; imádta az isteni hatalmat, melynek bálványokat nem emelt; tisztelte az asszonyi nemet, több gyöngédséggel, mint a lovagkori Európa; s hálás emlékezetben tartotta a halottakat, kiknek testeiket bebalzsamozva sziklaüregekben tartogatta, s felettek, ha éltökben nevezetesek valának, piramisokat emelt.

Mindezek bizonyságúl szolgálnak: a hét sziget lakói nem voltak míveltség nélkül; s e míveltség következése lőn az a szelíd bánásmód, mellyel az első európaiakat partjaikon fogadták. Ismeretes a Martin

Ruiz d'Avendano története, ki 1377-ben a lancerottai parton hajótörtést szenvedvén, Zonzáma király udvarában oltalmat és szerelmet talála. Tudva van az is, hogy azon Teneriffán megöletett európaiak, kiknek véghagyománya később a franciák előtt felmutattatott, előbb vendégszeretőleg fogadtatának, s csak gonosz tetteik által húzák a jól érdemlett büntetést magokra. Szegény szigetiek! ti igenis jókor megtanultátok, mily kígyót fogadtatok kebleitekbe. Alig kezdett az első, bizonytalan hír szállongani, hogy ily szigetek, az óceán ily táján léteznek: azonnal rablók rablók után indúltak el felkeresni azokat, s békés lakosaikat rabszolgákul elhurcolni. S mely dicsőség az európai fosztók vitézkedése oly nép ellen, mely az acélkard és tűzfegyver ellenébe, faboton és dárdán, kőből készült tőrön, személyes erőn és bátorságon kívül, csak ügye igazságát szegezheté.

3

Ugyanazon néptörzsök, de több királyságokra oszolva, laká mind a hét szigetet: egy vala a nyelv is, de a szójárás különböző. Legkisebb pedig, s mind népesség mind termékenység tekintetében legkevésbé szembetűnő a hét között az vala, mely az eredeti Hero nevet hibásan követve, s régi Hellás íróitól Hera, a spanyoloktól pedig Ferro neven neveztetett. Hero (úgy mondják a tudósok) guán nyelven sziklahasadékot jelent; s valóban a szigetecske nem egyéb egyetlenegy, száz meg százfelé repedezett sziklánál, melynek barlangait a guánók lakhelyül használták. Az ég itt meleg, vagy inkább forró; s forrásvíz igen szűken, vagy, mint régen hivék, éppen nem találkozván: a lakosok az általok gamonának nevezett növényt

rágják, s sokszor tengervizet isznak, mely szokás, hasonló okból, a csendes tenger némely szigetlakóinál is találtatik. Ily hely, bár a déli ég és növényvilág Európában képzelhetetlen színpompája ragyogjon rajta és felette, fontos álláspont semmi tekintetben nem lehet; s nevezetes voltát csak azon történetnek köszöni, miszerént Ptolomaeusnak, az óvilág leghíresebb földleírójának tetszett a hosszúságot a ferrói délvonaltól számlálni; s a franciák XIII. Lajosa jónak látta, országa minden földleíróinak megparancsolni, hogy a számlálás e módját kövessék.

Volt idő, mikor e sziget vízben szükséget nem látott; s népesebb volt, mint most. Agg regének fognátok mondani (mint valóban voltak nehány hitetlenkedők, kik agg regének nyilatkoztaták), de teljes hitelű s szemmellátott tanúk bizonyították be: miképpen a sziget egyik völgyében bizonyos élőfa zöldellett, melynek lombjairól, mint kútfőből, ömlött a víz, tisztán s elegendő mennyiségben, hogy a lakosok és nyájak általa fenntartassanak. Európa nehány nevezetes útazói szemeikkel láták e fát; mások alapos vizsgálat következésében győződtek meg létezése felöl. Tudóst játszani nem szándékom; azért Oviedo, Viana, Clavio, Cairasco, Mercator s mások bizonyságtételét nem hozom fel: de a dolog kívánja elmondanom, amit Abreu-Galinelo után Bory de St. Vincent értésünkre ád. Galinelo Ferrón vala, s a bámulatos tárgyat látni óhajtván, hajóra ült és magát Tigulahe nevű helyre vitette. Völgy vala, minek határai a tengerszélig terjedének, s végén magosra nyúlt szikla lábainál emelkedék a forrás jótékony fája, harminc negyven lábközti magossággal, s törzsökében oly vastag, hogy tizenkét arasz foghatá körűl. Koronája kerek, s százhúsz lábnyi kört árnyékoza be; ágai távol egymástól,

és sűrű lombbal borítvák; gyümölcse a makkhoz nem hasonlatlan. Levelektől pusztán soha sem vala, azaz a régi csak akkor hullott le, midőn az új már kifelé zöldült; s ez kerek és fényes volt, mint borostyáné, de homorúbb és széles. Minden hajnal-hasadtakor felhőcsoport szállott fel a tengerből, a völgy közelében; a keleti szél megzúdult, s a szikla felé hajtotta azt, s annak lábainál, a fa koronája körül öszvegomolyítá. Most a lombozat munkásságba jött, lassanként a felleg alkotó részeit magába szivá, s vízalakban, kristálytisztaságú forrásként csorgatá le. Mennél tartósb a keleti szél, annál gazdagabban ömlik vala a jótékony ital, legnagyobb kincse a szigetlakóknak; mert nélküle hazájok alig lakható. Ők érzették is ezt, szentnek tartották a szép növényt és felügyelésére saját őrt rendeltek. Neve az őslakók nyelvén: Garoe.

4

E földkerekség más részeiben lakó emberek, olvasván a történeteket, azt fognák gondolni: »annak az Európának parányi, szűk tartománynak kell lennie?« S nem úgy van-e? hiszen az európai (kivévén a magyart, kinek dicsőségére legyen mondva, hogy az ősi lak kemencéje mellől nem örömest mozdúl), az európai, örök idő óta idegen, távol földet keres, hol sátorát felüthesse. Darab ideig Szíria pusztái felé vándorlott; majd egyszerre tengerről tengerre kezde bolyongani, új világokat felfedezendő, mikről még senki sem tudá: ha léteznek-e? Azonban azt tudni nem is volt oly igen szükséges; legalább nem a legszükségesebb. Első szükség vala: urává lenni a tartománynak, melyre az óceán végetlen síkja felett szertebolyongó

kalandor történetesen reábukkanhat. Miért fáradjon az ember idegen birtokért? Az igazságot, mely e kérdésben fekszik, azon kor több embereivel együtt tisztán érté de la Cerda Lajos is, ki a tizennegyedik század közepe körül, VI. Kelemen pápától királyi címet kért, s országul a Kanári szigetcsoportot ajándékoztatá magának. Sem a szent atya, sem az újonteremtett király nem tudák: hol fekszik, s miből áll az, amit adtak és vettek. De ez a dolgon változást nem is tett. Ha létezett a szigetcsoport, bizonyosan a földtekén valahol fogott feküdni; a földteke pedig, minden teljességgel, isten után az egyház fejedelmeé vala; s így de la Cerda úrnak nem kellett egyebet tenni, csak országát feltalálni és ismeretlen jobbágyait tűzzel vagy vassal, vagy mindkettővel hódolásra kényszeríteni. Mind hiában! A mélyen tisztelt úr testi szemeivel sohasem láthatá meg szép uradalmát, csupán azon egyszerű okból, mert tengerközti földet hajó nélkül meglátogatni nem lehet; hajója pedig a hatalmas királynak nem vala. Így ország nélkül hordá koronáját, s koronát ország nélkül hagyott maradékára és utoljára is másoké lőn a szerencse: úrrá lenni a föld és nép felett, mely őket nem választá.

Azonközben míg a kanári királyok Európában csendességben nyúgosznak vala, voltak férfiak, kik nyúgodni nem szerettek, s addig vitorláztak fel és alá, míg a hét szigetet az Atlanti tengerben fellelék. Ország nekik nem kelle, csak rabszolga; ennélfogva rövid, de siralmas látogatásokat tőnek, seregestől fűzvén láncra az ismeretlen föld erőteljes lakosait, kiket európai vásárokra hurcolának magokkal. Ily látogatások nem egyszer jutottak Ferrónak is; a szerencsétlen szigetlakók időről időre elrablott rokonaikért az európai nevet rettegve gyűlölték. Egyetlenegy

megrohanás 1402-ben több mint négyszáz ferrói guán szabadságába került ; a sziget népessége szemlátomást fogyott, hovatovább kevesebb lőn az erő, mit igazságtalan megtámadók ellen szegezni lehessen.

Ily áldást terjesztve mutatkoztak világrészünk első hajósai a boldogtalan partokon. S nem mondhatnók-e? hogy ez állapot valóságos áldás is volt még ahhoz képest, ami következett, midőn rablói rövid látogatások helyett végre maradandó elfoglalás történt. Mert eljött az idő ; s a rablók nyomán elérkeztek a hódoltatók is, hogy a feltalált nép mezeit elfoglalván, megüljék ; s a lakosokat vaspálcájok alá kényszerítvén, gyökerestől kiirtsák.

Bracamonte hordá de la Cerda üres koronáját ; s mivel üresség kis hasznot ád : bizonyosan örülni fogott lelkében, midőn sógora Bethencourt János, késznek nyilatkozék, azon koronáért Franciaországban fekvő javait általengedni. S valóban Bracamonte jobban szereté a valót és bizonyost a bizonytalan leendőnél. Megtörtént a csere ; s Bethencourt királlyá lőn. A boldogtalan ! így fogtok felsóhajtani. Nem egészen ok nélkül ; de mégis meg kell jegyeznünk : János király normanni faj vala ; s ki előtt nincs tudva, hogy a normannok bátor, erős és vállalkozó nép valának ; s már eddig is sok bizonytalanságot bizonyossággá tudtak változtatni. Bethencourt tehát nem akart a korona puszta fényével megelégedni, s Rochellebe ment, hogy hajóra ülvén, országát felkeresse ; nehány merész normann követé ; s távol a gascogne születésű Gadifer de la Salle szövetkezék hozzája, magával vévén némely hazafitársait, kik a nagy merényre francia, könnyen fellobbanó lélekkel vállalkozának. Az egész sereg száma nem nagy vala; de ők bizodalommal tölt keblet vivének magokkal; s nemsokára Lancerotta partjain kikötének.

Három év folya le; s küzdés és fáradság után a normann férfi birtokában még csak Lancerotta, Fortaventura és Gomera szigetek valának: most Bethencourt felvoná vitorláit s új hódolásra indult Ferro felé. Tiszta volt az ég, kedvező szél röpíté a hajót, s távolról kékellő fellegként emelkedett a hullámok közül a sziget sziklás partjaival. A hajósnép élénken mozgott fel és alá; többnyire franciák valának, de nehány castiliai is találkozék közöttek. Mert tudni kell, hogy a guánók a hódító kalandornak sok dolgot adának; s Bethencourt kénytelen lőn saját eszközei elégtelenségét csakhamar érezni; azért feltette magában, hatalmasb úr pártfogását keresni, s kevés idő előtt Spanyolországba járt, Castilia királyához, kinek hűségébe ajánlá magát s szigeteit, tőle segédet reméllő. Henriquez elfogadá az ajánlást, s bár nem nagyon, de mégis segíté a bajnokot; ki most erőteljes termetében, nehány tiszteitől körülvéve álla a fedelen, s tekintetét a messzeségből lassanként fejlődő sziget felé függeszté. A fedél más oldalán két ifjú vala látható; tüzes tekintettel, eleven mozgásban az egyik, kinek derült homlokáról, mosolyra nyíló ajkairól, s a könnyűségről, mely lebegő termetén öntudatlan ömlött el, egyszerre ráismerhetnél a könnyelmű életkedvvel tölt gasconira: a másiknak pedig csendes komolyság bélyegzé arcvonásait; mély lángban olvadó, fekete szemeihez a vállaira omló szegfürtök szépen illének; két karját mellén összeöltve áll vala ott vidámon, de ki nem fakadozva, s zárt ajkai és illedelmes testtartása büszkeség színét adák reája; de e büszkeség, az ifjú termeten kereszülömlő sajátnemű gyöngédséggel vegyülve, kellemes

hatást tőn. Velasquez volt, castiliai nemes, számos testvérek egyike, családjától kiküldve, hogy a kalandok azon századában szerencsét keressen ; a francia pedig az ifjú de la Salle vala, Gadifer rokona : ketten egymással bizodalmas beszédet folytatának.

— Parányi sziget, igen parányi ! — mond de la Salle — aztán vízben szűkölködő, mint mondják ; már én csak inkább Canaria és Teneriffa ellen indulnék.

— Most ez van sorban — felel Velasquez.

— Ö — be ! hisz az éppen a baj. Ha Bethencourtnak eszébe jutna ott erősséget alkotni, s benne őrizetet hagyni ! Mit? keserű tengervizet igyunk a vad sziklán? S micsoda nép lakik ott? Teneriffán, barátom, Teneriffán lakik gyönyörű faj. O, azok a leányok, azzal a nyulánk termettel, azzal a saját kedvességű arccal, s félfedett kebellel ! Mit értenek ezek az öregurak? Száraz szikláért harcolni? kinek legyen kedve reá? Teneriffán, barátom, Teneriffán ontanók örömmel a vért, hol isteni lyány lenne pályabér.

— Becsület parancsa : örömmel harcolni mindenütt, hova a vezér hív — jegyzé meg a spanyol.

Bethencourtnak füléig hatott a szó ; megfordúlt és — Igazad van don Velasquez, — így szóla — a való bajnok nem válogat ; hanem odacsap kardjával és országokat nyér.

— Arra én is mindenkor kész vagyok — úgymond de la Salle, kissé nekipirúlva.

— Hiszem — felel Bethencourt jelentő komolysággal — főképp hol az ellentábort teneriffai sugár lyánkák tennék. — Ezt mondván visszafordúlt ; s nehány lépéssel tovább menve, a legénységnek parancsokat osztogata.

De la Salle körülnézett, s a jelenlévők arcán gúnymosolygást pillanta meg. Ez bántá hiúságát, s

félig hallható hangon mormogá: — Mit? s ezt én tűrjem?

— Vezérünktől igenis! — mond Velasquez.

— Méltatlanságot nem senkitől! — viszonzá az ifjú francia.

— Bethencourt — felele a spanyol — jól hallá, miket előbb gondatlanúl szólál vala; s ezekért érdemléd a vágást.

— Miért ne? ha a bölcs Velasquez úgy hiszi.

— Bölcs, vagy nem; de én úgy hiszem.

— A szolga lélek! — mondá de la Salle, s megvető pillantást lövellt társára.

Velasquez szemöldei összébb vonúltak s dagadó hangon felszólala: — Gascogne, el ne feledd, hogy castiliai nemes áll előtted!

— Vagy úgy! — mond gúnyosan de la Salle — s nem te vagy-e, kinek apját a király ütteté lovaggá? korbáccsal tudnillik, mert az istállót tisztára nem söpré.

Velasquez összeharapta ajkait; baljával kardjához csapott, s éppen rohanó szavakat vala mondandó, midőn a vezér nevén szólítá. Hirtelen rendbeszedé magát, de mielőtt a szólítóhoz lépne, a francia felé hajolva, kezét a sziget felé nyújtá, s mond vala:

— Ott, a szárazon!

— Értem! — felele de la Salle — ott leszek, és e kard velem.

Bethencourt a hajó elején álla, arccal a sziget felé, s balját az ifjú spanyol jobb vállán nyugtatva: — Előttünk — mond — a föld; de a kiszállás bizonytalan. Múlt évben egyik hajóm hasztalan próbát tett, nem találván helyet, hol biztos révbe juthasson. Don Velasquez, te bátor és okos vagy; bírod a guánnyelvet annyira, hogy a szigetlakókkal értekezhetsz;

szállj tizedmagaddal ladikra, s ott, hol a sziklapart a tengerhez látszik menedékesen lapúlni, kelj szárazra. Tengeri rablók megfogyasztják a lakosokat, s félelmet önténck beléjök: így ellenállástól nem tarthatsz. Igyekezzél a bennszülöttekhez közelítni; légy nyájas, s mondjad, hogy eljövénk őket Castilia nagy királyának oltalma alatt a rablóktól megvédelmezni; puhatold ki a helyet, hol kiköthessünk; s ha talán az előbb megjegyzett pont arra használtathatnék, tekintsd körűl azon oldalt emelkedő zöld dombot, melynek lapos tetején alkalmas sáncot hányhatnánk, maradandó állás-pontúl, ha közelben iható víz fogna létezni. A sziget azt mondják nagyon szomjú; s ez hódításomnak nem kedvező körülmény; kedves dolog lenne, ha e részben megnyugtatóbb tudósítást szerezhetnél. Menj, barátom! mi lehető közelségben fogunk tartózkodni; de ne feledd, hogy alkony előtt visszavárlak.

A castiliai ment, s a mondott pontnál szárazra lépett. Puszta vala a hely; a sziklás föld körül belöl sem fát, sem forrást nem mutatott; emberlakok sem látszottak emelkedni; semmi sem adott a körülvitt tekintetnek enyhületet, azon zöld dombon kívül, mely jobbfelől nem éppen meredeken nyúlt fel; s úgy tetszett, mintha zöld színét valamely közelben találtató forrásnak, vagy pataknak köszönné. Emberünk őrízet alatt hagyá ladikját, s nehány társaktól kísérve a dombnak indúla. Most a tetőn áll vala meg, s körűlnéze; nehány bokor zöldellett a dombon, de vizet, a tenger végetlen habjain kívül, nem látott; a domb alatt keskeny völgy nyúla el, sziklahasadékokkal teljes, s imitt-amott zöldellő pontokkal tarkázva. Leszálla; s a domb aljához nem messze híves üreget talált, s benne nem nagy mennyiségű, de a hajósnép szükségeit ideiglen pótolható vizet, maradványát a forró égaljai esőzésnek,

melynek évenként rendesen előforduló napjai nem régen multak el.

A felfedezés nem vala megvetendő ; s a kis vándorsereg örömmel mozdúlt tovább, legfőbb céla lévén, valakit a szigetiek közül feltalálhatni. Azonban vagy mindég lakos nélkül vala e rész, vagy az idegen hajót megpillantván szándékosan vonák magokat a vidék emberei másfelé ; például a távolabb kékellő magasb hegyek közé, melyek fákkal látszottak borítva lenni ; s okot nyujtának hinni, hogy kebleikből forrásoknak is kell fakadni. Velasquez gondolkodni kezdett ; tovább menjen-e? Mert hanyatlott a nap ; s a vezér parancsa itt éjjeledni nem engedé. Már nem kis távolságban valának a dombtól, melyről szó vala ; s előttök a völgyet fal gyanánt kerítő szikla közt nyílásra bukkantak. E nyíláson keresztűl nem lehetne-e ladikomhoz új úton térni vissza? ezt kérdé az ifjú spanyol magában ; s a kérdésre tett lőn a felelet. Bementek a nyílásba ; s fáradalmas, de rövid út után tágas, zöldellő völgybe értek, mely most ugyan üres vala, de legelő nyáj még friss nyomait láttatá. A völgy mindig szélesedve vonúlt a tenger távolabb partja felé, fűben sem élőfában fogyatkozást nem mutatott.

— Itt — felszólal Velasquez — víz és ember fog találkozni ; jegyezzük meg e helyet ; estveledik, most vissza kell térnünk ; holnapi vizsgálataink e pontnál kezdődnek.

Visszaindúlt, s másnap hajnalban, Bethencourt parancsából, a hajó révben nyúgovék, a zöld domb tetején pedig sáncok kezdének hányatni.

Ferrón, többek között két hegy van ; a név, melylyel most spanyolul hívatnak, emlékeztet, hogy mindkettő valaha, az őslakók idejében, istentisztelet helyéül szolgála. A hódítók nyelvén ugyanis *Los santillos de los antiguos* nevet hordanak ; a guánók Bentaycának nevezék. Szent vala mindkettő ; mert a nép őshite szerént tetőikre gyakran leszállott az istenség, kit egyik bérc lábainál a férfiak *Eraoranham*, másikénál pedig a nők *Morayba* név alatt imádtak.

A napokban, mikor a szigetlakók a tengerhullámok közt elzárva éltenek, s Európa férfiainak vészes látogatását még nem szenvedték, csak olyankor sereglettek e szent helyekhez, midőn az évszaki esőzés késett belépni, s emiatt szomjú, terméketlen évtől rettegtek. De az első hajó, mely a keresztyén világ partjaitól indulva, nálok megjelent, új, s iszonyúbb bajjal ismerteté meg őket ; s így a veszélyhárító istenséghez könyörgéssel egy nagy okkal több vala.

Ezernégyszázötödik évet számlált az üdvezítőben hivő emberfaj ; s így alig forgott el három év a tengeri rablók azon borzasztó beütése óta, melyet a történetírás feljegyzett, s miről feljebb emlékezni szükségesnek tartottuk. E pontból tekintve képzelhetni : mi rettegés szállott a népre, midőn a pásztorok egyike rohanva jött a királyhoz, s hirűladá, hogy a parti sziklák ormairól ismét oly vitorlákat láta lobogni, milyenekkel az emberpusztítók éjszakról már nehányszor megjelentek. A király kifosztva népéből (melynek maradékát különben is az egymásra következett rablások előbbi bátorságából kivetkeztették) megborzadt, s gyengesége érzetében hívatá a Faycant, kit mi főpapnak neveznénk.

— Isten embere! — mond a király — itt közelg ismét a vadnép, hogy gyermekeinket martalékká tegye. Szólj, mit kell tennem, hogy népem el ne vesszen!

— Gyűljünk uram — felel a faycan — késedelem nélkül a Bentayca lábaihoz: s könyörögjünk segédért országostúl.

Leereszkedett az éj; a hold teljes világában emelkedett ki a tengerből, s a tiszta ég kékjén uralkodva szállott fel. Félfényben és félhomályban állott a két szent hegy lombos fákkal koronázva, s a fák között nevekedő zúgással röpdezett a szél, egyedűli zaj körösköről. Mert a guánok könyörgő csoportjai mély csendben, s szívszorongva könyörgének ott, óhajtva, de remélni nem merve. És amint könyörgének, s pillantataikat fel a tetőre függeszték, egyszerre egyetemi megjajdúlás hangzott a csoporton keresztűl. A hold, bár fellegtelen pályán, homályosodni kezdett; teljes képe lassanként fogyott, mit a szigetiek, mint ínség és pusztúlat jóslatát remegve szemléltek. — Elveszünk! — kiáltának többen; s a király és főpap nem bírtak elég lelki erővel, a jelenet ellen bátor keblet szegezni, s a nép félelmét csendesíteni. Általános kétségbeesés ragada meg mindenkit; tanács és rend és cél nélkül akarának széjjel futkosni.

— Hallgassatok meg! — zenge most bizonyos hang, melynek keresztülható csengése varázserővel hatott a sokaságra. Hirtelen csend lőn, majd egy perc múlva százan kiáltának: — Halljuk a bölcs Adárgómát, a szent fa őrét halljuk!

Öreg férfi volt aki előlépett; ősz fürtein a fogyó hold halványodó sugárai ezüst színnel ragyogtak: arca elszánt, szemében láng égett; még egyenes testtartással, erőben álla; mégis úgy tetszett mintha látszó erejét inkább a lélek hatásának, mint testi

alkotásának köszönné. Jobbjában tűz által keményített fából dárdát fogott, s ruhája alól kőből készült éles tőr markolata nyúlt ki.

— Guánok! — úgymond — miért e riadás? Ha az égi nagy hatalmat tiszta lélekben imádtátok: miért estek jótétei felől kétségbe? Az éjjel uralkodó csillaga elleneinknek éppen úgy jósolhat gonoszt, s méginkább, mint nekünk. Kevesen vagyunk, vad nép elragadozta gyermekeinket; de amit erő nem tehet, tanács teljesítse. Az éjszaki rablók még tengeren vagynak; ez éj még egészen a miénk. Rajta guánok! gyermekeinket s nejeinket rejtsük barlangokba; nyájaitokat hajtsátok a sziget belébe; magunk pedig menjünk és a forrás szent fáját tegyük láthatatlanná. Az eső napjai eltöltek; forró napok állanak elő, s ha mi víz a sziklaüregekben még találtatnék, nemsoká elpárolog. Szomjúság kínozza el a rablókat, hogy minél előbb búcsút vegyenek.

Éledni kezdett a nép; helyeslő zaj követé a beszédet és a bölcs Adárgóma megindúlt a szent fa völgye felé, s vele a király, a faycan és nemesség.

Midőn a hajnal pirúlni kezdett . . . . . .

1838